

ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารประกอบการสอนวิชา 203231
ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
History of Southeast Asia

ศรัญญา ประสพชิงชนะ
ภาควิชาประวัติศาสตร์

ISBN 974-384-133-4

เอกสารประกอบการสอน
วิชา 203231 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(History of Southeast Asia)

ศรัณญา ประสพชิงชนะ

ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
ISBN 974-384-133-4

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนตามหลักสูตรในรายวิชา HI 203231 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (History of Southeast Asia) ในระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นวิชาเอกและวิชาโทบังคับสำหรับนิสิตวิชาเอกและวิชาโทประวัติศาสตร์ ของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เนื้อหาในเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ได้ใช้แนวการเขียนโดยยึดเอาขอบข่าย โครงสร้างของหลักสูตร และสังเขปของวิชาเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ตอนหลัก คือ

บทที่ 1 : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนการติดต่อกับยุโรป

บทที่ 2 : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยติดต่อกับยุโรปและสมัยอาณานิคม

บทที่ 3: ขบวนการชาตินิยม การเรียกร้องเอกราช การสร้างชาติ และปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทที่ 4 : บทสรุป

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องราวในอดีตไม่สามารถให้คำตอบที่ถูกต้องและสมบูรณ์ได้ เพราะประวัติศาสตร์เป็นการบันทึกเรื่องราวเพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น เช่นเดียวกับเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ ที่เป็นเพียงแนวทางส่วนหนึ่งในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมต่อไป เพื่อให้เกิดกระบวนการในการคิดและวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ศรัณญา ประสพชิงชนะ

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา 2547

ประมวลการสอน (Course Syllabus)

ชื่อวิชา 203231 ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(History of Southeast Asia)

จำนวนหน่วยกิต 3(3-0-6)

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การรับอิทธิพลจากภายนอก และผลกระทบของลัทธิอาณานิคมต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านต่างๆ บทบาทและความสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน

ความมุ่งหมายรายวิชา

1. ผู้เรียนสามารถอธิบายถึงความเป็นมา และพัฒนาการของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ถูกต้อง
2. ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบลักษณะความเหมือนและความแตกต่างของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านต่างๆ ตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน
3. ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้เพื่อใช้อธิบายและวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้

แผนการสอน

สัปดาห์ที่	หัวข้อวิชา	กิจกรรม
1	บทนำ บทที่ 1 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการติดต่อกับยุโรป 1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์	1. บรรยายและอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน/PowerPoint 2. นายวิดิทัศน์ “อารยธรรมบ้าน-เชียง”
2	บทที่ 1 (ต่อ) 1.2 อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย จีน อิสลาม 1.3 รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	1. บรรยายและอภิปราย/PowerPoint 2. นายวิดิทัศน์ "อาณาจักรโบราณ" 3. ทดสอบท้ายบทเรียน
3	บทที่ 2 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยติดต่อกับยุโรปและสมัยอาณานิคม 2.1 จุดมุ่งหมายการเข้ามาของชาติตะวันตก 2.2 ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก และการขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2.3 การเข้ายึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2.3.1 การเข้ายึดครองของฮอลันดาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย	อภิปราย/PowerPoint – ชักถาม
4	บทที่ 2 (ต่อ) 2.3.2 การเข้ายึดครองของโปรตุเกสในเกาะติมอร์ 2.3.3 การเข้ายึดครองของอังกฤษในแหลมมลายู 2.3.4 การเข้ายึดครองของอังกฤษในพม่า	อภิปราย/PowerPoint – ชักถาม

5	<p>บทที่ 2 (ต่อ)</p> <p>2.3.5 การเข้ายึดครองของฝรั่งเศสในอินโดจีน</p> <p>2.3.6 การเข้ายึดครองของสเปนและสหรัฐอเมริกาในฟิลิปปินส์</p> <p>2.4 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก</p> <p>2.4.1 ฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองของสเปนและสหรัฐอเมริกา</p>	<p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>ซักถาม</p>
6	<p>บทที่ 2 (ต่อ)</p> <p>2.4.2 ดิมอร์ตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การปกครองของโปรตุเกส</p> <p>2.4.3 อินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดา</p> <p>2.4.4 มลายูภายใต้การปกครองของอังกฤษ</p>	<p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>ซักถาม</p>
7	<p>บทที่ 2 (ต่อ)</p> <p>2.4.5 พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ</p> <p>2.4.6 อินโดจีนภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส</p>	<p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>– ซักถาม-ทดสอบ</p> <p>ท้ายบทเรียน</p>
8	สอบกลางภาคเรียน	
9	<p>บทที่ 3 ขบวนการชาตินิยม การเรียกร้องเอกราช และปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้</p> <p>3.1 ขบวนการชาตินิยมในฟิลิปปินส์</p>	<p>รายงานกลุ่ม</p> <p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>- ซักถาม</p>
10	<p>บทที่ 3 (ต่อ)</p> <p>3.2 ขบวนการชาตินิยมในอินโดนีเซีย</p> <p>3.3 ขบวนการชาตินิยมในมลายู</p>	<p>รายงานกลุ่ม</p> <p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>- ซักถาม</p>
11	<p>บทที่ 3 (ต่อ)</p> <p>3.4 ขบวนการชาตินิยมในพม่า</p> <p>3.5 ขบวนการชาตินิยมในอินโดจีน</p>	<p>รายงานกลุ่ม</p> <p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>- ซักถาม</p>
12	<p>บทที่ 3 (ต่อ)</p> <p>3.5 ขบวนการชาตินิยมในอินโดจีน (ต่อ)</p> <p>3.6 ขบวนการชาตินิยมในติมอร์ตะวันออก</p>	<p>รายงานกลุ่ม</p> <p>อภิปราย/PowerPoint</p> <p>– ซักถาม</p>

13	บทที่ 3 (ต่อ) 4. การเรียกร่องเอกราช และการสร้างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	อภิปราย /PowerPoint ซักถาม
14	บทที่ 3 (ต่อ) 4. การเรียกร่องเอกราช และการสร้างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ต่อ) 5. ปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	อภิปราย /PowerPoint – ซักถาม
15	บทที่ 4 สรุปบทเรียน	ทดสอบท้ายบทเรียน
16	สอบปลายภาค	

วัสดุและอุปกรณ์การสอน

1. PowerPoint
2. สไลด์
3. วิดิทัศน์

การประเมินผล (30 : 30 : 40)

1. ทดสอบท้ายบทเรียน	15%
2. งานค้นคว้าและนำเสนองานหน้าชั้นเรียน 1 ครั้ง	15%
3. สอบกลางภาค	30%
4. สอบปลายภาค	40%

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญแผนที่	๗
บทนำ	1
บทที่ 1 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการติดต่อกับยุโรป	10
1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์	13
1.2 อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย จีน อิสลาม	18
1.3 รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	26
1.3.1 รัฐฟูนัน	27
1.3.2 รัฐเจนละและเขมร	30
1.3.3 รัฐจามปา	33
1.3.4 รัฐเวียตนามโบราณ	34
1.3.5 รัฐทวาราวดี	35
1.3.6 รัฐพยู	37
1.3.7 รัฐพุกาม	37
1.3.8 รัฐศรีวิชัย	40
1.3.9 รัฐในเกาะชวา	43
- มะละรัม	43
- เคศิรี	43
- สิงห์สตาหรี	43
- มัชปาหิต	44
1.3.10 รัฐมะละกา	45
1.3.11 หมู่เกาะฟิลิปปินส์	46
คำถามท้ายบท	48
บทที่ 2 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยติดต่อกับยุโรปและสมัยอาณานิคม	49
2.1 จุดมุ่งหมายการเข้ามาของชาติตะวันตก	52
2.2 ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก และการขยายอิทธิพล ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	54
2.3 การเข้ายึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	59

2.3.1	การเข้ายึดครองของฮอลันดาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย	60
2.3.2	การเข้ายึดครองของโปรตุเกสในเกาะติมอร์	60
2.3.3	การเข้ายึดครองของอังกฤษในแหลมมลายู	61
2.3.4	การเข้ายึดครองของอังกฤษในพม่า	64
2.3.5	การเข้ายึดครองของฝรั่งเศสในอินโดจีน	67
2.3.6	การเข้ายึดครองของสเปนและสหรัฐอเมริกาในฟิลิปปินส์	71
2.4	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก	72
2.4.1	ฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองของสเปนและสหรัฐอเมริกา	72
2.4.2	ติมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของโปรตุเกส	76
2.4.3	อินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดา	77
2.4.4	มลายูภายใต้การปกครองของอังกฤษ	80
2.4.5	พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ	83
2.4.6	อินโดจีนภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส	85
	คำถามท้ายบท	87
บทที่ 3	ขบวนการชาตินิยม การเรียกร้องเอกราช และปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	91
3.1	ขบวนการชาตินิยม และการเรียกร้องเอกราชของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	88
3.1.1	ฟิลิปปินส์	93
3.1.2	อินโดนีเซีย	96
3.1.3	มลายู	97
3.1.4	พม่า	97
3.1.5	เวียดนาม	98
3.1.6	กัมพูชาและลาว	99
3.2	ปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	99
3.2.1	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	99
3.2.2	สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	101
3.2.3	มาเลเซีย	103
3.2.4	สหภาพพม่า	105
3.2.5	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	106
3.2.6	ราชอาณาจักรกัมพูชา	107

3.2.7 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	109
3.2.8 สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์เลสเต	111
คำถามท้ายบท	119
บทที่ 4 บทสรุป	120
บรรณานุกรม	122

สารบัญแนที่

หน้า

ภาพที่ 1	ประเทศ และเมืองหลวงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	2
ภาพที่ 2	แสดงเส้นทางการค้าและการติดต่อทางทะเลระยะแรกระหว่าง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอินเดีย	20
ภาพที่ 3	รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ค.ศ. 750	28
ภาพที่ 4	รัฐฟูนัน (ฟูนาน)	29
ภาพที่ 5	รัฐนครวัด	31
ภาพที่ 6	อาณาจักรเขมรโบราณ	36
ภาพที่ 7	ศรีวิชัย	41
ภาพที่ 8	ดินแดนที่อังกฤษเข้ายึดครองระหว่างสงครามอังกฤษกับพม่า ค.ศ. 1823-1885	65
ภาพที่ 9	แหลมลายู ค.ศ. 1895	82

บทนำ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia หรือ South-East Asia) หมายถึง ดินแดนที่อยู่ระหว่างประเทศจีนและประเทศอินเดีย ปัจจุบันได้แก่ ประเทศพม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน และติมอร์ตะวันออก ดินแดนเหล่านี้ในอดีตเรียกกันหลายอย่าง เช่น เอเชียดินแดนมรสุม เพราะมีที่มาจากสภาพภูมิอากาศแบบลมมรสุม ซึ่งมีความสำคัญต่อดินแดนแถบนี้ และนิยมเรียกกันในหมู่นักภูมิศาสตร์โดยรวมศรีลังกา บางส่วนของอินเดีย และบริเวณทางใต้ของจีนเข้าด้วยกัน บ้างเรียกดินแดนส่วนนี้ของโลกว่า อินโดจีน (Indo-China หรือ Further India) สำหรับบริเวณแผ่นดินใหญ่ ส่วนบริเวณหมู่เกาะเรียกว่า หมู่เกาะอินเดียตะวันออกเฉียงใต้ (East Indies Islands) นอกจากนี้ก็ยังได้มองดินแดนนี้ในฐานะที่เป็นหน่วยรวมทางด้านภูมิศาสตร์อีกด้วย เช่น ชาวจีนเรียกว่า นันยาง (Nanyang) ซึ่งแปลว่าดินแดนแห่งทะเลใต้ ชาวญี่ปุ่นเรียก นามโป (Nampo) ในความหมายเดียวกัน ชาวอินเดียเรียกว่าสุวรรณภูมิ หมายถึงดินแดนทองคำ และชาวอาหรับเรียกว่าซาบัด (Sabag) เป็นต้น สำหรับชาวพื้นเมืองเองในสมัยโบราณไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการเรียกชื่อดินแดนนี้เป็นภูมิภาครวมหรือไม่อย่างไร หากนิยมเรียกแยกเป็นประเทศ หรือชาติเสียมากกว่า เช่น ไทย ลาว มอญ แวก พม่า เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ดินแดนนี้เป็นที่รู้จักกันมานานนับพันปีแล้ว ทั้งนี้เพราะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นบริเวณที่มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกตลอดมา เนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ในเส้นทางการค้า และการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตก ดินแดนนี้มีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้า เพราะอุดมไปด้วยทรัพยากรจำพวกเครื่องเทศและของป่าจำนวนมากซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลก จึงเป็นที่ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาติดต่อค้าขายและอยู่อาศัยจนมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่ชาวพื้นเมือง เช่นวัฒนธรรมจีน อินเดีย อิสลาม และจากชาวตะวันตกในเวลาต่อมา

สำหรับชาวตะวันตกที่เข้ามาติดต่อค้าขายและเผยแพร่ศาสนาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ต่างก็ได้ขนานนามดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมาใหม่อีกหลายชื่อ เช่น อินเดียไกล (further India) จีนน้อย (Little China) เป็นต้น ครั้นมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทั้งหมดได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาวตะวันตก มีการปักปันเขตแดนเพื่อปกครองเขตอิทธิพลของตัวเองระหว่างชาติขึ้นอย่างชัดเจน จึงทำให้ดินแดนนี้กลายเป็นรัฐอาณานิคมที่มีชื่อเรียกออกไปตามชื่อของผู้ปกครองเหล่านั้น เช่น พม่าของอังกฤษ (British Burma) มาลายาของอังกฤษ (British Malaya) อินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) หมู่เกาะอินเดียของเนเธอร์แลนด์ (the Netherlands Indies) รวมทั้งหมู่เกาะฟิลิปปินส์ภายใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกา การแบ่งแยกดังกล่าวนี้ทำให้ดินแดนอาณานิคมแต่ละแห่งได้เข้าไปผูกพันกับประเทศแม่มากยิ่งขึ้น สภาพการณ์ดังกล่าวจึงไม่เอื้อให้เกิดความคิดที่จะมองดินแดนนี้ในลักษณะที่เป็นภูมิภาค

ภาพที่ 1 : ประเทศ และเมืองหลวงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ที่มา : Patrick Heenan and Monique Lamontagne. (2001). **The southeast Asia Handbook.**

London : Fitzroy Dearborn, p.xi.

“ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ” เป็นคำศัพท์ที่เริ่มใช้แพร่หลายตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรคือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้ตั้งศูนย์บัญชาการการรบขึ้นในภูมิภาคนี้ใน ค.ศ. 1943 โดยใช้ชื่อว่า South-East Asia Command (SEAC) เพื่อทำสงครามกับญี่ปุ่น โดยมีกองบัญชาการรบที่เกาะลังกา (ศรีลังกาในปัจจุบัน) การจัดตั้งกองบัญชาการการรบดังกล่าว ทำให้ความคิดที่จะมองดินแดนนี้ในลักษณะที่จะเป็นภูมิภาคเกิดขึ้น การเรียกชื่อเช่นนี้เพื่อความเด่นชัดด้านภูมิศาสตร์ เพื่อกำหนดเขตปฏิบัติการของกองทัพฝ่ายสัมพันธมิตร และหมายความถึง ภูมิภาคที่ประกอบด้วย ประเทศพม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยไม่รวมฟิลิปปินส์ จนในราวทศวรรษ 1960 จึงรวมฟิลิปปินส์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคนี้ และใน ค.ศ. 1984 เมื่อประเทศบรูไนได้เอกราชจากประเทศอังกฤษ จึงเพิ่มขึ้นอีกประเทศหนึ่งเป็น 10 ประเทศ และสมาชิกประเทศใหม่ล่าสุดลำดับที่ 11 ที่เพิ่งได้รับเอกราชจากประเทศโปรตุเกสเมื่อ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 2003 คือติมอร์ตะวันออก

ในอีกแง่มุมหนึ่ง เหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ส่งผลต่อแนวคิดที่จะมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะที่เป็นภูมิภาคมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การที่ญี่ปุ่นได้ปลดปล่อยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการเป็นอาณานิคมของชาวตะวันตกชาติต่างๆ ขณะเดียวกันก็กลับครอบครองดินแดนนี้ทั้งหมดไว้ภายใต้อำนาจทางการทหารแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งมีผลให้ความแตกแยกของชาติต่างๆ ภายใต้ระบบอาณานิคมหมดไป ผลจากการยึดครองของญี่ปุ่นและการคลี่คลายของเหตุการณ์ในระหว่างสงครามได้ปลุกเร้าให้ขบวนการชาตินิยมในดินแดนนี้มีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถต้านทานกับเจ้าอาณานิคมที่กลับเข้ามาปกครองในเวลาต่อมา จนกระทั่งสามารถเรียกร้องเอกราชได้สำเร็จ

ปัจจุบันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทวีความสำคัญทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจของโลกมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยังคงไว้ซึ่งกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย อันเป็นลักษณะเฉพาะของดินแดนนี้ กล่าวคือ ในช่วงรอยต่อระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 และ 21 เราสามารถเห็นความแตกต่างของระบบการเมืองในแต่ละประเทศอย่างเด่นชัด เช่น ทหารยังคงมีอิทธิพลอยู่อย่างสูงในพม่าและอินโดนีเซีย เวียดนามและลาวปกครองแบบสังคมนิยม ส่วนระบอบประชาธิปไตยของไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์และในกัมพูชา ความแตกแยกทางด้านการเมืองยังคงดำเนินต่อไป สำหรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมก็ยังคงความแตกต่างในรายละเอียดอย่างเด่นชัดในแต่ละประเทศ ขณะเดียวกันความคล้ายคลึงก็ปรากฏในส่วนของความแตกต่างระหว่างชีวิตในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ กับพื้นที่ชนบทห่างไกลในแต่ละประเทศอีกด้วย

ระบบการเมืองและการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมดังกล่าว ได้ทำให้เกิดปัญหามากมายที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เผชิญอยู่ในปัจจุบัน เช่น ปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน ปัญหาชนกลุ่มน้อยและการแบ่งแยกเชื้อชาติ ปัญหาความแออัดในเมืองและความยากจนในชนบท ปัญหาอาชญากรรมและโสเภณี ปัญหายาเสพติดและอิทธิพลในท้องถิ่น ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งปัญหาดังกล่าวล้วนมีความซับซ้อนและเกี่ยวเนื่องกันทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะแก้ไขปัญหาลำเนาเหล่านี้ให้เบาบางหรือสำเร็จลงไปได้ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ความเข้าใจในอดีตหรือที่มาของปัญหาต่างๆ ของภูมิภาคนี้ ซึ่งการทบทวนประวัติศาสตร์จะทำให้เห็นที่มาของปัญหาที่กำลังประสบอยู่ และช่วยให้เข้าใจถึงสภาพในปัจจุบันของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สภาพภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยดินแดน 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นคาบสมุทรอินโดจีน (Indo-Chinese Peninsula) หรือที่นิยมเรียกในปัจจุบันว่า แผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Mainland Southeast Asia) ได้แก่บริเวณที่เป็นประเทศพม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม สิงคโปร์ และมาเลเซียบางส่วน

2. ส่วนที่เป็นหมู่เกาะใหญ่ (Insular Southeast Asia) ได้แก่บริเวณประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย บรูไน และติมอร์ตะวันออก

ประเทศเหล่านี้ทั้งบริเวณแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะล้วนมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม และสภาพทางการเมืองในปัจจุบัน ที่คล้ายคลึงกันอยู่หลายประการด้วยกัน

ถ้าพิจารณาทางด้านภูมิศาสตร์ ผืนแผ่นดินใหญ่ และหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเป็นเสมือนกำแพงที่แบ่งเขตมหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรแปซิฟิก ให้แยกออกจากกัน โดยมีช่องแคบเล็กๆ สามแห่ง เป็นทางติดต่อระหว่างมหาสมุทรทั้งสอง คือช่องแคบมะละกา (Malacca Strait) ช่องแคบซุนดา (Sunda Strait) และช่องแคบลอมบอก (Lombok Strait) แต่ในขณะเดียวกัน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเป็นเสมือนสะพานที่เชื่อมต่อทวีปเอเชียกับทวีปออสเตรเลียอีกด้วย โดยลักษณะสัณฐานทางภูมิศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าครั้งหนึ่งผืนแผ่นดินและเกาะต่างๆ เหล่านี้เคยเชื่อมโยงกัน และการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์บนแผ่นดินและเกาะต่างๆ ก็มีความสัมพันธ์กันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

อาณาเขตเหนือสุด คือ เทือกเขาซึ่งต่อเนื่องกับเทือกเขาหิมาลัยและเทือกเขาย่อยๆ ทางทิศตะวันออกเฉียงและทิศใต้ สิ้นสุดที่มหาสมุทรแปซิฟิก ส่วนทางด้านตะวันตก คือบริเวณที่ต่อเนื่องระหว่างประเทศพม่า บังกลาเทศ และอินเดีย ถึงแม้ว่าบังกลาเทศ และอินเดียถูกกำหนดทางการเมืองให้อยู่ในเขตเอเชียใต้ และประเทศพม่าอยู่ในเขตเอเชียอาคเนย์ แต่นักวิชาการมีความเห็นว่า ทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว เอเชียอาคเนย์รวมกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่อยู่ในรัฐอัสสัมของอินเดีย และบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของบังกลาเทศ เช่นเดียวกับทางด้านเหนือประเทศจีนกำหนดให้อยู่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียง แต่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีน และรวมเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียอาคเนย์

ดังนั้นผืนแผ่นดินเอเชียอาคเนย์จึงประกอบด้วยเทือกเขา 3 เทือก และที่ราบลุ่ม 4 บริเวณ ดังนี้

เทือกเขาทางด้านตะวันออกคือ เทือกเขาที่ต่อเนื่องมาจากเทือกเขาหิมาลัย มีลักษณะการตั้งฉากเหนือมาได้ ทางเหนือเรียกว่าบริเวณนากะ (Naga) ในรัฐอัสสัมของอินเดีย ส่วนกลางเรียกว่า อารกันโยมา

(Aragan Yoma) ในประเทศพม่าผ่านอ่าวเบงกอล กลายเป็นหมู่เกาะอันดามันและหมู่เกาะนิโคบาร์ เลี้ยวไปทางตะวันออกเป็นเกาะสุมาตราและเกาะชวาของประเทศอินโดนีเซีย

เทือกเขาที่สอง คือเทือกเขาระหว่างประเทศพม่าและไทย ทางตอนเหนือมีลักษณะซับซ้อน ครอบคลุมพื้นที่รัฐฉานของพม่า และเทือกเขาในภาคเหนือของประเทศไทย ส่วนทางใต้ลงมาจากเทือกเขานี้คือเทือกเขาตะนาวศรี วิ่งจากเหนือลงใต้ต่อเนื่องไปถึงแหลมมลายู

เทือกเขาที่สามทางด้านตะวันออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือเทือกเขาอันนัม ซึ่งอยู่ระหว่างประเทศเวียดนามและลาว แบ่งประเทศเวียดนามออกจากลาว เขมร และไทย

เทือกเขาเหล่านี้คือ สภาพธรรมชาติที่แบ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออกเป็นส่วนๆ ระหว่างเทือกเขามีบริเวณพื้นราบกว้างใหญ่ เป็นที่อยู่อาศัยของคนหลายกลุ่ม อาจแบ่งเป็น 4 บริเวณ เรียงลำดับจากตะวันตกไปตะวันออก คือ

1. ที่ราบลุ่มอัสสัม ซึ่งมีแม่น้ำพรหมบุตรไหลผ่าน มีการติดต่อกับอินเดียได้สะดวกทางด้านตะวันตก จึงได้รับอิทธิพลจากอินเดียมาก
2. ที่ราบลุ่มในประเทศพม่า มีแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำอิรวดีไหลผ่าน เป็นที่ตั้งของอาณาจักรมอญและพยู (Pyu) ในสมัยโบราณ
3. ที่ราบลุ่มในประเทศไทยและลาว มีแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำโขงไหลผ่าน
4. ที่ราบลุ่มในประเทศเวียดนาม ซึ่งมีแม่น้ำแดงไหลผ่านลงสู่ทะเลจีนใต้ วัฒนธรรมจีนแพร่กระจายสู่เวียดนามทางด้านตะวันออก ทำให้บริเวณนี้เป็นบริเวณที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนสูงสุด

สภาพภูมิอากาศ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนลมมรสุมกล่าวคือ ดินแดนที่อยู่เหนือละติจูดที่ 7 องศาเหนือขึ้นไป มีภูมิอากาศแบบมรสุมตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม เป็นช่วงที่รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดผ่านมหาสมุทรอินเดียและนำฝนเข้ามาตกมาก ทำให้ระยะดังกล่าวเป็นฤดูฝนและมีอากาศร้อน แต่พอถึงระยะระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงเวลาที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีนพัดผ่าน ลมมรสุมดังกล่าวนำเอาความเย็นและความแห้งแล้งเข้ามา ทำให้ระยะเวลาดังกล่าวเป็นฤดูแล้ง ส่วนดินแดนที่อยู่ใต้ละติจูดที่ 7 องศาเหนือลงไปคือดินแดนบริเวณครึ่งล่างของแหลมมลายู หมู่เกาะอินโดนีเซียและภาคตะวันออกของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ มีภูมิอากาศแบบเส้นศูนย์สูตรกล่าวคือ มีฝนตกตลอดปี อากาศร้อนชื้น พื้นดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์นัก เพราะถูกฝนชะเอาหน้าดินออกไปตลอดปี กระนั้นก็ตามฝนที่เข้ามาแทนที่ฤดูร้อนช่วยลดโรคระบาดที่มักเกิดขึ้นในหน้าร้อนลงได้ และช่วยลดอุณหภูมิทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเจริญงอกงามดี เป็นที่มาของแหล่งน้ำจึงทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เนื่องจากความกว้างใหญ่ของภูมิภาคนี้ จึงทำให้ไม่มีภูมิอากาศแบบเดียวกัน

หมดในเวลาเดียวกัน ในพื้นที่สูงอากาศจะหนาวเย็นมากบางแห่งมีลูกเห็บ บางแห่งมีหิมะปกคลุม เช่น บริเวณเทือกเขาที่เกาะนิวกินี

เชื้อสายประชากร ภาษา และศาสนา

ประชากรที่อยู่ในภูมิภาคนี้มีหลายเผ่าพันธุ์ด้วยกันคือ

1. ออสตราลอยด์ เป็นพวกที่อยู่ในหมู่เกาะ ตั้งถิ่นฐานในแหลมมลายู หมู่เกาะอินโดนีเซีย นิวกินี จนถึงทวีปออสเตรเลีย มีรูปร่างเตี้ย ผิวคล้ำ ผมหยิก จมูกใหญ่

2. นิโกรลอยด์ อพยพเข้ามาในขณะที่พวกออสตราลอยด์มีความเจริญในภูมิภาคนี้แล้ว พวกนี้มีลักษณะผิวดำ จมูกใหญ่ริมฝีปากหนา ผมหยิก ในปัจจุบันยังมีอยู่ในรัฐเปรู กลับต้นของมาเลเซีย เป็นต้น

3. เมลานีซอยด์ สันนิษฐานว่าเป็นเผ่าผสมระหว่างนิโกรลอยด์และออสตราลอยด์ ปัจจุบันพวกนี้ไม่มีอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่มีอยู่มากตามหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก หมู่เกาะนิวกินีและออสเตรเลีย

4. มองโกลลอยด์ อพยพมาจากตอนกลางของทวีปเอเชีย เข้ามาอยู่บนพื้นแผ่นดินใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นพวกเชื้อสายมองโกลลอยด์ เช่น มอญ เขมร ไทย ลาว

ภาษาที่ใช้ในภูมิภาคนี้มี 4 ตระกูล คือ

1. ภาษามลายู - โพลีนีเซียน (Malayo-Polynesian) ใช้พูดกันในแหลมมลายู และบริเวณกลุ่มเกาะ เช่น หมู่เกาะอินโดนีเซียและหมู่เกาะฟิลิปปินส์

2. ภาษาออสโตร - เอเชียติก (Austro-Asiatic) ใช้พูดกันในพื้นแผ่นดินใหญ่ เช่น ภาษาของชาวมอญ เขมร และเวียดนาม

3. ภาษาทิเบโต - ไชนีส (Tibeto-Chinese) ใช้พูดกันในบริเวณแผ่นดินใหญ่ เช่นภาษาพม่าและไทย

เกี่ยวกับการนับถือศาสนา ครั้งหนึ่งของประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งนำเข้ามาเผยแพร่โดยพ่อค้าชาวอาหรับและพ่อค้ามุสลิมอินเดีย ในระยะปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 ศาสนาอิสลามนับถือกันมากทางปลายคาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะอินโดนีเซีย ส่วนประชากรทางแผ่นดินใหญ่ คือพม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม นับถือศาสนาพุทธ ในประเทศฟิลิปปินส์ประชากรร้อยละ 95 นับถือศาสนาคริสต์ อันเป็นผลมาจากการที่ประเทศนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสเปนเป็นเวลายาวนานกว่า 3 ศตวรรษ

ผลจากชนชาติต่างๆเดินทางเข้ามาติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลาอันยาวนาน ประการหนึ่งคือ ทำให้มีชนชาติต่างด้าวอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งกลายเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority Groups) ขึ้นในภูมิภาคส่วนนี้ ชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุด และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ชาวจีนปัจจุบัน ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ต่ำกว่า 15 ล้านคน ชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนรองลงไป ก็คือชาวอินเดีย ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวเมื่อเข้ามาอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเอาไว้ ดำเนินกิจกรรมทางสังคมส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแต่ในพวกเดียวกันกับตน ทำให้เกิดเป็นสังคมย่อยซ้อนอยู่ในสังคมใหญ่ของชาวพื้นเมือง ซึ่งในบางครั้งทำให้เกิดปัญหาสังคมและการเมืองได้ เรียกสังคมลักษณะดังกล่าวนี้ว่าสังคมหลายหลาก (Plural Society)

ความหลากหลายในด้านต่างๆ ตั้งแต่สภาพภูมิศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา รวมถึงพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นไม่มีความเป็นเอกภาพเช่นเดียวกับการเป็นภูมิภาคที่มีความเป็นเอกภาพ ทั้งนี้ก็เพราะว่าความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของสังคมดั้งเดิมที่ยังแฝงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนต่างๆ รวมทั้งบทบาทของผู้คนเหล่านี้ด้วย ด้วยเหตุดังนั้นความเป็นเอกภาพจึงสามารถมองเห็นได้โดยการเปรียบเทียบ นั่นคือความคล้ายคลึงในท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ และโดยการเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมข้างเคียงคือจีนและอินเดีย และด้วยเหตุนี้เองนิยามหนึ่งที่เป็นลักษณะเด่นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือ “เอกภาพในความหลากหลาย” (Unity in Diversity) เช่นเดียวกับเป็นภูมิภาคที่มีความ “สืบเนื่องในความเปลี่ยนแปลง”

ความสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1. *ทางด้านการเมือง* เนื่องจากดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปราการธรรมชาติกั้นมหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรแปซิฟิกให้แยกออกจากกัน โดยมีช่องแคบเล็กๆ เป็นทางเชื่อมดังนั้นช่องแคบเล็กๆ เหล่านี้จึงมีความสำคัญในการเดินเรือ ซึ่งถ้าใครสามารถคุมเส้นทางเหล่านี้ได้ ก็จะมีอิทธิพลทางการค้าและการเมืองอย่างกว้างขวาง เช่นช่องแคบมะละกา เป็นทางผ่านของพ่อค้าและนักเดินทางชาวยุโรปและชาวตะวันตก ที่จะเดินทางไปค้าและสำรวจเส้นทางเพื่อจะไปยังจีน และอินเดีย ต่อมาพ่อค้าและนักเดินทางเริ่มให้ความสำคัญและสนใจ ในดินแดนนี้มากขึ้น เพราะนอกจากเป็นดินแดนที่เป็นทางผ่านแล้ว ยังสำรวจพบว่ามียัตถุดิบที่ทางตะวันตกต้องการอยู่มาก นอกจากนี้ยังเป็นที่พักจอดเรือสินค้าที่จะแล่นต่อไปยังอินเดียกับจีนซึ่งเป็นตลาดการค้าที่สำคัญ ดังนั้นดินแดนนี้จึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้า เช่นอาณาจักรมะละกาที่เจริญรุ่งเรืองมากในศตวรรษที่ 15 แม้กระทั่งในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อญี่ปุ่นเปิดฉากการรบในสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้ยึดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทันทีเพราะมีฐานทัพมากมาย และเป็นหนทางไปยังจีนและประเทศต่างๆ ได้ง่าย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภูมิภาคนี้เป็นแหล่งเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และช่วงชิงกันระหว่างค่ายโลกเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์ จนเกิดสงครามอินโดจีนเป็นเวลานานนับสิบปี เมื่อสงครามยุติลงเกิดปัญหาภายในจนบรรดาประเทศในภูมิภาคนี้ต้องรวมตัวกันในรูปของสมาคมเพื่อแก้ปัญหา แต่ก็ดำเนินไปไม่ค่อยคืบหน้านัก เพราะขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง

2. **ทางด้านเศรษฐกิจ** เนื่องจากอยู่ในเขตรมรสุม มีฝนตกตลอดปี และมีแม่น้ำสำคัญๆ หลายสาย เหมาะแก่การเพาะปลูก พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยวัตถุดิบ และสินค้าที่ชาวยุโรป ต้องการ จนกลายเป็นที่ช่วงชิงกันระหว่างจักรวรรดินิยมตะวันตก และยังเป็นแหล่งระบายสินค้าสำเร็จรูปที่ชาวยุโรปนำมาขายอีกด้วย

3. **ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม** เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของโลกแห่งหนึ่ง เริ่มตั้งแต่สมัยหินเป็นต้นมา แล้วพัฒนาความเจริญและวัฒนธรรมของตนให้ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่รู้จักผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธ ซึ่งส่วนใหญ่ทำด้วยหินกรวดนำมาแกะเทาะออกหยาบๆ ด้านหนึ่ง พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายโดยการเผาหรือเก็บไว้ในไหหิน ไหโลหะ ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้จากสำริด เช่นกลองมโหระทึก การทำลายดาบบนเครื่องปั้นดินเผา เช่นที่บ้านเชียง เป็นต้น

นอกจากนี้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเป็นแหล่งรับวัฒนธรรม โดยเริ่มแรกรับวัฒนธรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมแบบผสมจากอินเดียและจีน และรับวัฒนธรรมศาสนาอิสลามจากพ่อค้าอาหรับ ดินแดนในแผ่นดินใหญ่รับอิทธิพลของพุทธศาสนาจากอินเดีย ส่วนเวียดนามได้รับอิทธิพลพุทธศาสนามหายานและลัทธิขงจื้อจากจีน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะ วรรณคดี และศิลปกรรมอีกด้วย

ประเด็นในการศึกษา บทสรุปและการวิเคราะห์

หัวข้อที่ 1: ความสำคัญของประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- ก. การรู้จักรากเหง้าของตัวเองอย่างลึกซึ้งซึ่งย่อมทำให้เกิดความภูมิใจความรัก และหวงแหน วัฒนธรรมของตัวเองอย่างถูกต้อง อันจะเป็นเกราะป้องกันสำหรับการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน
- ข. ความเข้าใจต่อเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกันอย่างมีเหตุผลและวิจารณ์ญาณ อันจะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และร่วมมือกันบนเส้นทางของโลกสมัยใหม่อย่างมั่นคงและเหมาะสม

หัวข้อที่ 2: สภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ย่อมมีผลต่อการตั้งหลักแหล่งและวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคซึ่งอาจกล่าวในเบื้องต้นได้ดังนี้ (ชูลีพร วิรุณหะ, มปป, หน้า 5)

- ก. ลักษณะภูมิประเทศทำให้เกิดถิ่นฐานที่อยู่ จำนวนประชากร และสภาพสังคมที่แตกต่างกัน เช่น รัฐบาลภาคพื้นทวีปกับรัฐในกลุ่มเกาะจะมีขนาด จำนวนประชากร และลักษณะการตั้งชุมชนต่างกัน ชุมชนชายฝั่งทะเลจะต่างจากที่อยู่ตามลุ่มแม่น้ำ และต่างจากชุมชนบนที่ราบสูงหรือภูเขา เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของภูมิประเทศยังมีผลต่อการเคลื่อนย้ายของประชากร และการอพยพย้ายถิ่นทั้งจากภายในและภายนอกภูมิภาค
- ข. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนเปิด และอยู่ในเส้นทางการค้าที่สำคัญซึ่งจะมีผลต่อการติดต่อกับโลกภายนอก ทำให้ดินแดนนี้เปิดรับผู้คนและวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการของรัฐ
- ค. สภาพแวดล้อมดังกล่าวจะมีส่วนกำหนดลักษณะเศรษฐกิจพื้นฐานของรัฐซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการปกครองและความสัมพันธ์ของผู้นคนในสังคมด้วย เช่นเป็นรัฐเกษตรกรรม หรือรัฐการค้า เป็นต้น

บทที่ 1

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการติดต่อกับยุโรป

วัตถุประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบายถึงพัฒนาการ และความเจริญของวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้
2. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบายวิธีการรับ และแพร่ขยายของอารยธรรมอินเดีย จีน และอิสลาม ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้
3. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบายถึงพัฒนาการการก่อตัวของรัฐโบราณ ปัจจัยความเจริญ และความเสื่อมของรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้

ประเด็นในการศึกษา บทสรุปและการวิเคราะห์

หัวข้อที่ 1: สมัยก่อนประวัติศาสตร์ กำเนิดอารยธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- ก. พัฒนาการของเทคโนโลยี (ศึกษาเครื่องมือเครื่องใช้) ซึ่งแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ออกเป็น 5 สมัย ได้แก่ สมัยหินเก่า สมัยหินกลาง สมัยหินใหม่ สมัยสำริด และสมัยเหล็ก
- ข. แบบแผนการดำรงชีวิต ซึ่งแบ่งยุคสมัยออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ สมัยชุมชนล่าสัตว์-หาของป่า สมัยหมู่บ้านเกษตรกรรม และสมัยสังคมเมือง (จุลชีพ วิรุณหะ, มปป, หน้า 5)

หัวข้อที่ 2: อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย จีน และอิสลาม

- ก. การหยิบยืมแนวคิด รูปแบบวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาเป็นบรรทัดฐานร่วมกันของสังคม ในฐานะเป็นอุดมการณ์พื้นฐานที่ตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเอื้อประโยชน์ในทางใดทางหนึ่งแก่ชุมชน บ้านเมือง จนเกิดพัฒนาการขึ้นเป็นรัฐในที่สุดและนำไปสู่พัฒนาการด้านอื่นๆ ต่อไป
- ข. รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยอมส่งทูตและบรรณาการให้จีน มิใช่เพราะยอมรับว่าตนเป็นรัฐบรรณาการหรือประเทศราชของจีน แต่มุ่งหวังประโยชน์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจของตนมากกว่า

ระบบบรรณาการดำรงอยู่ได้นานนับพันปีเพราะเป็นระบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้และการรับระหว่างกัน โดยไม่มีฝ่ายใดเสียประโยชน์หรือได้ประโยชน์แต่ฝ่ายใด

- ค. ในการนับถือศาสนาอิสลาม บรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นและข้าราชการในราชสำนักของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (โดยเฉพาะในบริเวณคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะ) เป็นผู้นับถือมาก่อนแล้วจึงเผยแพร่ต่อไปยังประชาชน เหตุผลที่เจ้าผู้ครองเมืองหันไปนับถือศาสนาอิสลามนั้น นอกจากเพราะศาสนาอิสลามที่แพร่เข้ามาไม่มีข้อบังคับอันใดที่ขัดต่อความเชื่อถือหรือสถาบันทางสังคมแต่เดิมแล้ว ก็เพราะศาสนาอิสลามยังให้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย

หัวข้อที่ 3: รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก. รัฐ: รูปแบบและอำนาจรัฐโบราณ

- รัฐโบราณ หมายถึง ศูนย์รวมของชุมชนหนึ่งๆ ครอบคลุมบริเวณที่มีอาณาบริเวณพอสมควร และมีโครงสร้างรัฐที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับรัฐชาติ (Nation State) ในปัจจุบัน เพราะไม่มีขอบเขตอำนาจ / เส้นแบ่งเขตแดนทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนแน่นอนตายตัวแต่มีแบบแผน/การจัดการระบบรัฐแบบจารีต
- ไม่มีศูนย์กลางอำนาจที่ชัดเจนแน่นอนตายตัวเพียงแห่งเดียว
- ประชากรรัฐมีความสำคัญอย่างยิ่งและถูกควบคุมโดยรัฐ

ข. ประเภทของรัฐ และการดำรงอยู่

- รัฐเกษตรกรรม (agrarian) เช่น นครวัด มะตะรัม
 - มีศูนย์กลางอยู่ในแหล่งผลิตตอนในของแผ่นดิน มีขนาดใหญ่ ไม่ติดชายฝั่งทะเลแต่มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก
 - ผู้นำมักขยายอำนาจปกครองและเขตอิทธิพลอยู่เสมอเพื่อต้องการดินแดนและกำลังไพร่พล
 - ผลประโยชน์ของผู้นำมาจากการควบคุมคนให้ผลิต โดยอาจอาศัยกำลังทางทหารใช้ความร่วมมือของผู้นำท้องถิ่น หรือใช้ศาสนาความเชื่อมาสร้างอำนาจและความชอบธรรมให้แก่กษัตริย์
- รัฐการค้า (maritime) ได้แก่ ศรีวิชัย มะละกา

- อยู่ติดทะเลบริเวณที่เป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญ ซึ่งครองอิทธิพลทางการค้าระหว่างอินเดีย – จีน – รวมทั้งการค้าในระดับท้องถิ่นในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ควบคุมช่องแคบมะละกา-ซุนดา กับปราบปรามโจรสลัด
- สามารถควบคุมคู่แข่งชั้นต่างๆ และใช้กำลังบังคับเก็บภาษีอากร และค่าธรรมเนียมจอดเรือตามท่าเรือต่างๆ สามารถควบคุมหัวเมืองจีนโพ้นทะเลให้ส่งบรรณาการมาให้ เก็บค่าธรรมเนียมต่างๆ ซึ่งอยู่ตามแนวเส้นทางการค้าขายนานาชาติ
- สามารถสร้างพันธมิตรกับคู่ค้าที่สำคัญ เช่น พ่อค้าอาหรับ-อินเดีย โดยเฉพาะสัมพันธ์ทางการเมืองกับจีน ในฐานะ “รัฐบรรณาการ” จีนจะให้ความคุ้มกัน และรับรองทางด้านการค้า “รับรองสิทธิที่จะค้าขายกับจีน”
- มีเมืองท่าที่สามารถเป็นที่รับส่งอาหารและสินค้าท้องถิ่น รวมทั้งสามารถควบคุมเส้นทางการค้าโดยใช้กองทัพเรือหรือสร้างพันธมิตรกับรัฐชายฝั่งทะเลอื่นๆ

วิธีการเรียนการสอน

1. บรรยาย
2. อภิปราย – ซักถาม

อุปกรณ์

1. PowerPoint
2. เอกสารประกอบการสอน
3. แผนที่

การวัดและประเมินผล

1. การซักถามในขณะที่เรียน
2. การมีส่วนร่วมอภิปรายของนิสิต
3. การส่งงานย่อยประจำบทตามที่ผู้สอนกำหนดให้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
4. การทดสอบท้ายชั่วโมงโดยการนำเสนองานเดี่ยวหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปราย

ตามเนื้อหาของบทเรียน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนการติดต่อกับยุโรป

“การที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งสะสมวัฒนธรรมต่างชาติดมานาน ทำให้เข้าใจว่าดินแดนแถบนี้อยู่ในสภาพป่าเถื่อน ไม่มีวัฒนธรรมที่เจริญมาก่อนหน้าที่จะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดียและจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 1 และ 2 เป็นต้นมา” (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, 2547, หน้า 173)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลเนื่องมาจากการศึกษาเรื่องราวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรก ที่ส่วนมากใช้หลักฐานจากอินเดียและจีน รวมทั้งโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งสะสมอิทธิพลทั้งของอินเดียและจีน

อย่างไรก็ตาม ต่อมาเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น พบว่ามีหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญของดินแดนแถบนี้มาก่อนหน้าที่จะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดียและจีนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และพัฒนาการความเจริญรุ่งเรืองในรูปแบบของตนเองเรื่อยมาจากสังคมเผ่า (Tribal Society) จนกระทั่งก่อตั้งเป็นสังคมรัฐ (Social State)

1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์

1.1.1 ความหมายของคำก่อนประวัติศาสตร์

มีหลักฐานที่แสดงว่าโลกนี้มีมนุษย์อาศัยอยู่เป็นเวลาประมาณกว่าหนึ่งล้านปี แต่หลักฐานที่จะแสดงหรือให้มนุษย์ในยุคปัจจุบันใช้อ้างอิงนั้นหายาก สิ่งที่มีมนุษย์ละทิ้งไว้เป็นร่องรอยว่าได้เคยอาศัยอยู่ก็มีแต่ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ อาวุธ และซากโครงกระดูก เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ จึงแบ่งออกโดยอาศัยหลักฐาน จากลายลักษณ์อักษรที่มนุษย์เหล่านั้นประดิษฐ์ขึ้นไว้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

คือก่อนมีตัวอักษร หรือจารึก

สมัยประวัติศาสตร์

คือหลังจากมีตัวอักษร หรือจารึกแล้ว

การแบ่งโดยวิธีนี้จึงแตกต่างกันตามแหล่งต่างๆ ของโลก โดยประมาณว่าสมัยประวัติศาสตร์เริ่มเมื่อประมาณ 5,000 ปีก่อนคริสตกาล

สจิวต พิกคอต (Stuart Piggott) ศาสตราจารย์ทางโบราณคดีของมหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก อธิบายว่า ก่อนประวัติศาสตร์ในความหมายของนักโบราณคดีฝ่ายอังกฤษนั้น หมายความว่า เรื่องราวของชุมชนหนึ่งชุมชนใด ในสมัยก่อนที่ชุมชนนั้นจะมีลายลักษณ์อักษรขึ้นมาใช้ นั่นคือ ในการเปรียบเทียบระหว่างชุมชนสองแห่ง ซึ่งมีอยู่ในระยะเวลาเดียวกัน ชุมชนที่มีลายลักษณ์อักษรใช้แล้ว เรียกชุมชนใน

สมัยประวัติศาสตร์ ในขณะที่อีกชุมชนหนึ่งยังไม่มีลายลักษณ์อักษร ชุมชนนั้นยังอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้แบ่งโดยอาศัยลายลักษณ์อักษร เช่นเดียวกับ ฟิคคอต และเพิ่มยุคหัวเลี้ยวประวัติศาสตร์หรือกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Proto-Prehistory) ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ หมายถึงยุคที่ชุมชนหนึ่งชุมชนใด ยังไม่มีการใช้ลายลักษณ์อักษร แต่เราจะทราบเรื่องราวของกลุ่มชนนี้ได้จากการจดบันทึกของชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง และเล่าเรื่องราวพาดพิงไปถึง ดังนั้น ถึงแม้ว่าชุมชนใดจะมีลายลักษณ์อักษรแล้ว แต่อักษรนั้นยังไม่สามารถอ่านได้ก็จัดให้ชุมชนนั้น เป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่นที่ ฮาร์ปปา (Harappa) โมहनโจดาโร (Mohenjo-Daro) ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ ประเทศอินเดีย

1.1.2 กำเนิดอารยธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาตามทฤษฎีเก่า โดยยึดหลักวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม มี 4 ยุค ดังนี้

(1) ยุคหินเก่า (Paleolithic Age) 500,000-12,000 ปีล่วงมาแล้ว

สิ่งที่ค้นพบคือโครงกระดูกมนุษย์วานร ซึ่งศัลยแพทย์ ชาวฮอลันดาชื่อ อูยีน ดูบัวส์ (Eugene Dubois) ได้ค้นพบในปี ค.ศ. 1891 ที่ตำบลตรีนิล (Trinil) บริเวณลุ่มน้ำโซโล (Solo River) เกาะชวากลาง ดูบัวส์ ได้เรียกชื่อตามสถานที่ค้นพบว่ามีมนุษย์ชวา (Java Man) จัดเป็นมนุษย์วานร เรียกว่า พิธีเคนโทรบัส อีเรคตัส (Pithecanthropus Erectus) สิ่งที่ค้นพบมี กะโหลกศีรษะ กระดูกงูมก ฟัน และกระดูกขาข้างซ้าย นักประวัติศาสตร์ลงความเห็นว่ามนุษย์วานรมีชีวิตอยู่ระหว่างประมาณ 500,000 ปีมาแล้ว ต่อมาได้มีการขุดพบมนุษย์พิธีเคนโทรบัส เพิ่มขึ้นอีกที่บริเวณลุ่มน้ำโซโลเช่นเดียวกัน แต่มีอายุประมาณ 200,000 ปี ซึ่งจากการขุดค้นของชาวฮอลันดาทั้งสองคน ทำให้เชื่อว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งกำเนิดของวิวัฒนาการมนุษย์ชาติ

อารยธรรมของมนุษย์ยุคหินเก่า คือรู้จักนำหินและไม้มาเป็นเครื่องมือ และอาวุธอย่างหยาบๆ ประเภทเครื่องมือสับและตัด (Chopper – Chopping Tools) เช่น การนำหินกรวดมาแกะเทาะทำให้ด้านหนึ่งคม ใช้เป็นอาวุธและเครื่องมือได้ เครื่องมือเหล่านี้พบกระจายอยู่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น วัฒนธรรมแอนยาเทียน (Anyathien) ในพม่า วัฒนธรรมบ้านเก่า (Ban-Khaoian) ในประเทศไทย วัฒนธรรมแทมปาเนียน (Tampanian) ในมาเลเซีย และวัฒนธรรมปาจิตาเนียน (Pajitanian) ที่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย

(2) ยุคหินกลาง (Mesolithic Age) 12,000-7,000 ปีล่วงมาแล้ว

ในยุคนี้มีมนุษย์เผ่าต่างๆ ได้อพยพเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มชาติพันธุ์มนุษย์ยุคหินกลางออกดังนี้

- (1) พวกออสตราลอยด์ (Australoid) พบโครงกระดูกพวกออสตราลอยด์ทั่วไปในอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย นิวกินี บอร์เนียว มีลักษณะรูปร่างเตี้ย สูงเฉลี่ย 150-155 เซนติเมตร ผิวดำคล้ำ จมูกกว้าง รูปร่างยาวและแคบ ผมหยิก เชื้อสายของพวกออสตราลอยด์ ที่ปรากฏในปัจจุบันคือ พวกซาไก (Sakai) ในแหลมมลายู และชนพื้นเมืองของออสเตรเลีย
- (2) พวกเวดคอยด์ (Veddoid) มีลักษณะคล้ายพวกเวดดา (Vedda) ในเกาะลังกา พบโครงกระดูกของมนุษย์กลุ่มนี้มากในแถบหมู่เกาะ เช่น ทางตอนใต้ของเกาะเซเลเบส และแถบตะวันตกของเกาะสุมาตรา
- (3) พวกเมลานีซอยด์ (Melanesoid) มีลักษณะคล้ายพวกนิกรอยด์ (Nigroid) ของทวีปแอฟริกา อาศัยอยู่มากตามหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก หมู่เกาะนิวกินี และในออสเตรเลีย
- (4) พวกเนกริโต (Negrito) มีรูปร่างเตี้ยเล็ก สูงประมาณ 145-150 เซนติเมตร ผิวดำ ผมหยิก หอยง กระโหลกศีรษะกว้าง ปัจจุบันมีเชื้อสายอยู่ในแหลมมลายู เช่น พวกเซมัง (Semang) ในรัฐเคดาห์ เปรัก พวกเอตัส (Aetas) ในฟิลิปปินส์ และพวกเงาะในบริเวณภาคใต้ของไทย

วัฒนธรรมของมนุษย์ยุคหินกลางมักตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบใกล้แม่น้ำมากกว่าอยู่ตามถ้ำหรือเพิงผาเหมือนยุคหินเก่า สำหรับเครื่องมือที่ทำด้วยหินในยุคนี้มีลักษณะสวยงาม และประณีตขึ้นกว่ายุคหินเก่า เครื่องมือมีทั้งขวานกำปั้น (Hand Axes) หินกะเทาะ และหินบด เครื่องมือจับปลา รู้จักขูดเรือ ทั้งยังรู้จักนำเอากระดูกสัตว์ เขี้ยวสัตว์มาทำเป็นเครื่องมือและเครื่องประดับหลายประเภท รวมทั้งรู้จักทำเครื่องปั้นดินเผาทั้งชนิดภาชนะผิวเรียบและชนิดมีลายเชือกทาบขึ้นใช้เป็นครั้งแรก ซึ่งมีอายุประมาณ 10,000 ปีล่วงมาแล้ว พบที่จังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย

นอกจากนี้มนุษย์ยุคหินกลางเริ่มมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณและภพหน้าที่เกี่ยวกับประเพณีฝังศพคนตาย โดยการขุดดินเป็นหลุมสี่เหลี่ยมผืนผ้า แล้วเอาศพใส่ลงไปพร้อมกับภาชนะเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ รวมทั้งโปรรดินสีแดงคลุมทั่วร่างศพ

นักโบราณคดีได้ขุดค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคหินกลางจำนวนมากเป็นครั้งแรกที่เมืองหัวบินห์ (Haobinh) และเมืองบัคซอน (Bac Son) ในแคว้นดั่งเกีย ประเทศเวียดนาม ดังนั้น ต่อมาเมื่อมีการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ที่ร่วมสมัยกันและมีความคล้ายคลึงกัน จึงเรียกว่าเป็นของสมัยหัวบินห์และบัคซอน โดยมีคำเรียกเฉพาะว่าแหล่งวัฒนธรรมหัวบินเนียนและบัคโซเนียน (Haobinhian and Bacsonian) หรือเรียกรวมกันว่าบัคโซหัวบินเนียน (Bacso – Haobinhian) (ดี จี ฮอลล์, 2522, หน้า 5)

(3) ยุคหินใหม่ (Neolithic Age) 7,000-3,000 ปีล่วงมาแล้ว

ลักษณะโครงกระดูกที่ขุดพบในยุคนี้ สามารถจัดกลุ่มชาติพันธุ์ได้ว่า เป็นพวกมองโกลอยด์ (Mongoloid) ซึ่งส่วนใหญ่อยู่บนผืนแผ่นดิน และพวกออสโตรเนเซียน (Austronesian) หรือเรียกว่าพวกอินโดนีเซียน (Indonesian) ซึ่งเป็นเชื้อสายของออสตราลอยด์ พวกออสโตรเนเซียนที่อพยพเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี 2 ระยะเวลาคือ พวกมาเลย์รุ่นเก่า (Proto-Malay) และมาเลย์รุ่นใหม่ (Deutero Malay) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามหมู่เกาะ นอกจากนี้มีลูกผสมระหว่างมองโกลอยด์กับออสโตรเนเซียนที่เรียกรวมๆ ว่าพวกโพลีเนเซียน (Polynesian) ซึ่งเผ่านี้หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันก็คือ ชาวเขาในไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนามเป็นต้น (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, 2542, หน้า 177)

มนุษย์สมัยนี้พัฒนาวัฒนธรรมของตนสูงขึ้น รู้จักเพาะปลูก ทำไร่เลื่อนลอย เลี้ยงสัตว์ และสร้างที่อยู่เป็นหลักแหล่ง โดยการสร้างบ้านด้วยไม้และไม้ไผ่ และนำเปลือกไม้มาประดิษฐ์เป็นเสื้อผ้า โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเพาะปลูก พบว่าจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่ถ้ำอำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ และแถบข้าวอายุประมาณ 4,000 ปี ซึ่งแสดงว่าคนในภูมิภาคนี้รู้จักปลูกข้าวเป็นอาหารหลัก มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมจากการล่าสัตว์เร่ร่อนหาของป่า มาเป็นการตั้งหลักแหล่งที่ทำให้เกิดเป็นสังคมชุมชน และมีผู้นำชุมชน

ด้านศาสนา มนุษย์ในสมัยนี้ยังมีความเชื่อในลัทธิดั้งเดิม (Animism) มีการนับถือวิญญาณ ภูต ผี เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ และอยู่ในพืชผลที่ปลูก อยู่ในไร่นาเป็นเทพเจ้าผู้หญิง เรียกว่า “เจ้าแม่โพสพ” นอกจากนี้ยังมีการสร้างอนุสาวรีย์ โดยนำก้อนหินมาตั้งกองไว้ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในเกาะชวา บาห์ลี สุมาตรา และ พม่า เป็นต้น

(4) ยุคโลหะ (Metal Age) 3,000-2,500 ปีมาแล้ว

ตามหลักสากลยุคโลหะแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือยุคสำริด (Bronze Age) กับยุคเหล็ก (Iron Age) แต่สำหรับในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แบ่งได้ไม่เด็ดขาดนัก เพราะจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดพบมีทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นสำริด และเหล็กรวมอยู่ด้วยกัน ในยุคนี้พบว่าเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ส่วนใหญ่เปลี่ยนจากการทำด้วยหินมานิยมทำด้วยดีบุกผสมทองแดงหรือที่เรียกว่า สำริด และทำด้วยเหล็ก ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าของมนุษย์ในยุคนี้นี้กว่ายุคก่อนๆ ที่รู้จักเทคนิคการหลอมแร่ธาตุที่มีอยู่ในธรรมชาติเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ยังพบเทคนิคการสร้างหินใหญ่รูปทรงต่างๆ ที่ปรากฏมากคือ โตะหิน ไหหิน หินตั้ง เป็นวงกลม โลงหินมีขา หลุมศพก่อด้วยหิน และแผ่นหินรูปจำหลักหินเป็นภาพนูนต่ำ ซึ่งคงเป็นประเพณีความเชื่อเกี่ยวเรื่องวิญญาณที่สืบเนื่องมาจากยุคหินใหม่ ร่องรอยของวัฒนธรรมหินใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือที่ทุ่งไหหิน เมืองเชียงขวางในลาว รวมทั้งยังปรากฏที่เวียดนามและประเทศไทยอีกด้วย

แหล่งที่ค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้สำริดที่สำคัญเกือบทุกชนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่บ้านนาดี อ.โนนนกทา จ.ขอนแก่น และที่บ้านเชียง

อ.หนองหาร จ.อุดรธานี หรือที่เรียกว่า **วัฒนธรรมบ้านเชียง** ซึ่งได้พบทั้งโครงกระดูกมนุษย์ สัตว์เลี้ยง เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยสำริด และทำด้วยเหล็ก เครื่องปั้นดินเผา และพบร่องรอยเมล็ดข้าวเปลือกติดอยู่กับอาวุธสำริด แหล่งวัฒนธรรมสำริดที่สำคัญในภูมิภาคนี้อีกหนึ่งที่หนึ่งคือ ที่เมืองดองซอน จ. ถิ่นหัว ในเวียดนามเหนือ หรือเรียกว่า **วัฒนธรรมดองซอน (Dongson Culture)** ซึ่งขุดพบกลองมโหระทึกทำด้วยสำริด อาวุธทำด้วยสำริดและเหล็ก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับสำริดและแก้ว แต่สิ่งที่เด่นของวัฒนธรรมดองซอนคือ กลองมโหระทึก ซึ่งกลองนี้มีใช้ทั่วไปในภูมิภาคเอเชีย

ขณะเดียวกัน ดร. โซลไฮม์ (Dr.Solheim) นักโบราณคดีชาวอเมริกัน ได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีว่าด้วยการแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์เสียใหม่ เนื่องจากการขุดพบหลักฐานเพิ่มขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุคด้วยกัน คือ

(1) ยุคหิน (Lithic Stage : 500,000-42,000 ปีล่วงมาแล้ว)

เป็นยุคที่ไม่ค่อยทราบความเป็นไปของมนุษย์มากนัก นอกจากรู้แต่เพียงว่า มนุษย์รู้จักใช้เครื่องมือหินแบบหยาบๆ แยกกันอยู่เป็นครอบครัว ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ เก็บของป่าเป็นอาหาร

(2) ยุคไม้ (Lignic Period : 42,000-22,000 ปีล่วงมาแล้ว)

เป็นยุคที่มนุษย์ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยไม้อย่างแพร่หลาย สาเหตุที่มนุษย์สนใจประดิษฐ์เครื่องมือไม้ เพราะในบริเวณนี้มีไม้มาก ทำให้วิวัฒนาการเครื่องมือหินขัดของมนุษย์แถบนี้ช้ากว่ามนุษย์ในยุโรป

(3) ยุคผืนแก้ว (Crystallitic Period : 22,000-15,000 ปีล่วงมาแล้ว) หรือเรียกว่ายุคเริ่มสร้างบ้านแปลงเมือง เป็นยุคที่มนุษย์เริ่มประดิษฐ์เครื่องมือหินขัด และเริ่มมีความรู้เกี่ยวกับพืช และสัตว์ที่ใช่เป็นอาหาร รู้จักนำเอาพืชป่ามาปลูก และสัตว์ป่ามาเลี้ยง พร้อมกับเริ่มทำภาชนะดินเผาอีกด้วย

(4) ยุคขยายตัว (Extensionistic Period : 15,000-2,500 ปีล่วงมาแล้ว)

เป็นยุคที่ความรู้ในเรื่องต่างๆ ในยุคที่ 3 ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมกับการเคลื่อนย้ายของมนุษย์อย่างขนาดใหญ่ เพราะเป็นระยะสิ้นยุคน้ำแข็ง น้ำแข็งละลายท่วมดินแดนบริเวณชายฝั่ง มนุษย์อพยพหลบหนีน้ำท่วมไปอาศัยอยู่พื้นที่ตอนใน มีการขุดเรือขึ้นใช้ การติดต่อระหว่างมนุษย์มีมากขึ้น และมนุษย์เดินทางไปได้ไกลๆ ถึงหมู่เกาะต่างๆ ตั้งแต่หมู่เกาะอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เกาะใต้หวัน ญี่ปุ่น และเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก มนุษย์ในยุคนี้ยังรู้จักนำทองแดงและเหล็กมาใช้

(5) ยุคแห่งความขัดแย้ง (Conflicting Empire : 2,500-1,700 ปีล่วงมาแล้ว)

เป็นยุคที่ชุมชนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขยายตัวออกไปใหญ่ขึ้นจนกระทั่งมีระบบการปกครอง และโครงสร้างทางสังคมที่สลับซับซ้อนเพิ่มขึ้น จนในที่สุดชุมชนของมนุษย์ที่มีเชื้อชาติเดียวกัน อยู่ใกล้ชิดกันก็จะรวมตัวกันขึ้นเป็นรัฐ มีหลายรัฐด้วยกัน รัฐเหล่านี้จะมีเรื่องขัดแย้งต้องทำสงครามกันมาตลอด ยุคนี้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอายุยืนยาวมาจนกระทั่งถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จัดอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นักประวัติศาสตร์ยุโรปมักจะมีความเห็นที่เห็นว่า ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่จะรับวัฒนธรรมอินเดีย มีสภาพเป็นพวกป่าเถื่อน ไม่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เจริญขึ้นภายหลังจากรับอารยธรรมอินเดียมาแล้ว แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมากขึ้น มีการพบหลักฐานใหม่ๆ ทำให้ให้นักประวัติศาสตร์เริ่มมีความเชื่อว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและมีความเจริญมากพอสมควร ก่อนที่จะรับเอาวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตน

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (G. Coede's) ได้กล่าวสรุปไว้ว่าก่อนรับอารยธรรมอินเดีย ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ที่สำคัญ 2 ด้านด้วยกัน คือ

(1) วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ได้แก่วัสดุจักสานประเภทตะกร้า กระจัง กระจัง กระจัง กระจัง กระจัง และแบบประจำที่ใช้ระบบชลประทานช่วย รู้จักเลี้ยงสัตว์จำพวก วัว ควาย หมู เป็นต้น และรู้จักนำเอาโลหะมาประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ มีความรู้ในเรื่องการเดินเรือพอสมควร

(2) วัฒนธรรมทางด้านสังคม ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสำคัญแก่สตรี นับการสืบสกุลทางฝ่ายมารดา มีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการดำรงชีพ เช่น พิธีเกี่ยวกับการกสิกรรม เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจและวิญญาณ เป็นต้น นิยมสร้างที่เคารพไว้ตามยอดเขา มีประเพณีฝังศพไว้ตามโกศหิน มีการเล่านิทานปรัมปรา (Mythology) มีภาษาพูดของตนเองแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลหรือแม่น้ำ จะมีความเจริญมากกว่าประชาชนที่อาศัยตอนในแผ่นดินเข้าไป

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ กรอม (N. J. KROM) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมชาวพื้นเมือง ก่อนรับอารยธรรมอินเดีย ชาวพื้นเมืองยังมีวัฒนธรรมของตนเองด้านอื่นๆ อีก เช่น การเล่นหนังตะลุง ที่เรียกว่า วายัง (Wayang) และรู้จักทำผ้าย้อมเปลือกไม้ ที่เรียกว่า ผ้าบาติก (Batik)

1.2 อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย จีน อิสลาม

1.2.1 อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย (Indianization)

อารยธรรมอินเดียเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายยุคหลายสมัยด้วยกัน ตั้งแต่ก่อนคริสต์ศักราช คัมภีร์และวรรณคดีโบราณของอินเดียหลายเล่มที่กล่าวถึงดินแดนส่วนนี้ เช่นมหากาพย์รามายณะ (Ramayana) และคัมภีร์ปุราณะ (Purana) ได้กล่าวถึงดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายแห่ง ตั้งแต่ยาวาทวีป (Yavadvipa) สุวณฺณทวีป (Suvarnadavipa) และมาลาทวีป (Maladvipa) คัมภีร์อรรถศาสตร์ (Arthashastra) และหนังสือจาตะกะ (Jataka) กล่าวถึงการเดินทางและการอพยพของชาวอินเดียมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หนังสือมหานิทเทศ (Nidesa) กล่าวถึงเมืองต่างๆ แถบนี้ เช่น เมืองตามพรลิงค์ (Tambralinga) หรือนครศรีธรรมราช เป็นต้น

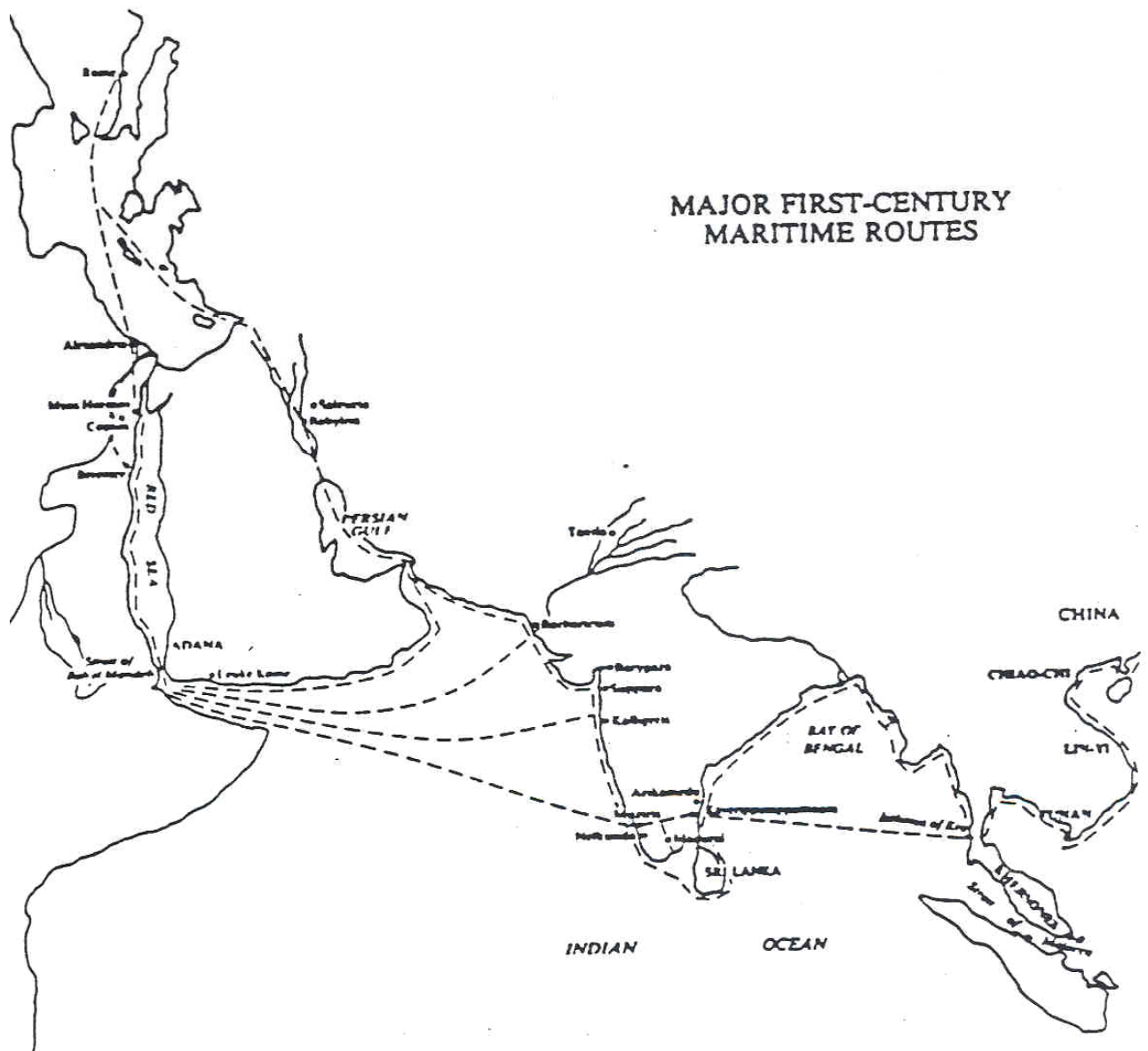
นักประวัติศาสตร์หลายคน ได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบว่า อารยธรรมอินเดียแพร่หลายมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยวิธีใด ใครเป็นผู้นำเข้ามา โดยได้ตั้งทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแพร่เข้ามาของอารยธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ 3 ทฤษฎี คือ

- (1) ทฤษฎีกษัตริย์ (Kshatriya Theory)
- (2) ทฤษฎีแพทย์หรือพ่อค้า (Vaishya Theory)
- (3) ทฤษฎีพราหมณ์ (Brahmin Theory)

ทฤษฎีกษัตริย์ เริ่มต้นจากความเคลื่อนไหวเพื่ออิสรภาพของอินเดียเป็นมูลเหตุสำคัญ โดยการที่นักประวัติศาสตร์อินเดียต้องการลบรอยมลทินที่ชาติของตนเองเคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษมาก่อน จึงได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าอย่างน้อยที่สุดในสมัยโบราณอินเดียเองก็เคยมีความรุ่งเรือง และมีอำนาจจนสามารถมีอาณานิคมปกครองได้เหมือนกัน ในปี ค.ศ. 1926 ได้มีการก่อตั้งสมาคมชาวอินเดีย (Greater India Society) ขึ้นมาที่กัลกัตตา (Calcutta) และหลังจากนั้นทฤษฎีนี้ได้รับการสนับสนุนจาก มาจุมดาห์ (R.C. Majumdar) นักประวัติศาสตร์อินเดีย โดยได้พิมพ์งานชุดการศึกษาค้นคว้าชื่อ **Ancient Indian Colonies in the Far East (1927, 1937-38)** หนังสือชุดนี้ได้เสนอความคิดว่า กษัตริย์และนักรบของอินเดียได้เป็นผู้ตั้งอาณานิคมขึ้นมาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาจุมดาห์ได้อ้างเหตุผลว่า บรรดาชื่อของกษัตริย์ต่างๆ ในดินแดนนี้ส่วนใหญ่ใช้คำบาลีสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูงอินเดียในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดของศาสตราจารย์มาจุมดาห์ไม่มีน้ำหนักพอ และถูกปฏิเสธในเวลาต่อมา เนื่องจากเมื่อได้มีการศึกษาเพิ่มขึ้น พบว่ามีหลักฐานน้อยมากที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองโดยตรงที่ชาวอินเดียมีต่อดินแดนนี้ นอกจากนี้จากการวิจัยก็สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้ปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างหากที่เป็นผู้รับเอาภาษาสันสกฤตจากอินเดียมาใช้

สำหรับ**ทฤษฎีแพทย์หรือพ่อค้า** ได้มีความเห็นที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ได้เน้นให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญกว่า อันได้แก่การติดต่อค้าขายกันระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่สมัยแรกๆ ปัจจัยทางการค้านี้เองที่เป็นตัวผลักดันอยู่เบื้องหลังการเผยแพร่อารยธรรมดังกล่าว ดังเช่นที่ได้ปรากฏอยู่ในงานของ พอล วิทลีย์ (Paul Wheatley) คือ **The Golden Khersones (1961)** ทฤษฎีนี้ได้อ้างถึงจารึกต่างๆ ที่กล่าวถึงสมาคมพ่อค้าชาวอินเดียว่าได้ก่อตั้งชุมชนขึ้นมาในหลายส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จารึกบางหลักของบรรดาพ่อค้าเหล่านี้ได้ใช้ภาษาทมิฬซึ่งเป็นภาษาทางตอนใต้ของอินเดีย อย่างไรก็ตาม ถ้าบรรดาพ่อค้าชาวอินเดียเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเผยแพร่อารยธรรมอินเดียมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ภาษาของพวกเขาก็น่าจะมีอิทธิพลอยู่ในดินแดนนี้พอสมควร แต่ก็ยังไม่ปรากฏหลักฐานดังกล่าวเลย เพราะภาษาที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายกลับเป็นภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม บรรดาพ่อค้าชาวอินเดียเหล่านี้คงเป็นผู้ที่มีบทบาทเผยแพร

ภาพที่ 2 : แสดงเส้นทางการค้าและการติดต่อทางทะเลระยะแรกระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอินเดีย

ที่มา : Kenneth R. Hall. (1985). **Maritime Trade and State Development in Early Southeast Asia.**

Honolulu : University of Hawaii Press, p.30

วัฒนธรรมอินเดียด้วยเช่นกัน แต่ก็คงไม่ได้มีบทบาทอย่างสำคัญเหมือนกับที่นักวิชาการบางกลุ่มเข้าใจกัน หลักฐานข้อโต้แย้งที่สำคัญต่อทฤษฎีนี้ คือ การไม่พบว่ามีรัฐสำคัญที่ได้รับอิทธิพลอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระยะแรกปรากฏอยู่ตามชายฝั่งที่ซึ่งมีพวกพ่อค้าไปมาและอาศัยอยู่เลย แต่รัฐเหล่านั้นมักพบอยู่ตามบริเวณที่ราบภายในแผ่นดินใหญ่เสียมากกว่า

ในส่วนของทฤษฎีพราหมณ์นั้น จากการศึกษาถึงการแพร่ของวัฒนธรรมฮินดูเข้ามายังตอนใต้และภาคกลางของอินเดียก็พบว่า พวกพราหมณ์และพระในพุทธศาสนาเช่นได้มีบทบาทที่สำคัญในการเผยแพร่คุณค่าและสัญลักษณ์ในทางวัฒนธรรมดังกล่าว การที่พราหมณ์เป็นผู้นำในทางศาสนาเองพวกเขาจึงรู้หลักภาษาสันสกฤตที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (ธรรมศาสตร์) หลักการปกครอง(อรรถศาสตร์) รวมทั้งศิลปะและการก่อสร้าง (ศิลปศาสตร์) ดังนั้นพวกพราหมณ์จึงมีความรู้รอบด้านในหลายสาขาคด้วยเหตุนี้เองพวกเขาจึงเป็นที่ยอมรับของบรรดาผู้ปกครองพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในขณะนั้นอาจกำลังเริ่มก่อตั้งรัฐในระยะแรกหรือระยะที่สองขึ้นมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีพราหมณ์จะมีเหตุผลน่ารับฟังและสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากที่สุด แต่นักวิชาการก็ไม่อาจที่จะตัดบทบาทของกษัตริย์ นักรบและพ่อค้าออกไปได้อย่างสิ้นเชิง

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งในการศึกษาประเด็นดังกล่าวในช่วงแรกๆ คือ นักประวัติศาสตร์ต่างเชื่อกันว่าชาวอินเดียเป็นผู้ที่มีบทบาทในเรื่องนี้แต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้รับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มขึ้น และเชื่อว่ากระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดียไม่ควรมองข้ามบทบาทของชาวพื้นเมือง ดังปรากฏอยู่ในงานของนักวิชาการชาวดัตช์ คือ วันเลอร์ (J.C. Van Leur) จากเรื่อง **Indonesian Trade and Society (1934)** ที่กล่าวถึงการไม่ได้ปฏิเสธบทบาทของพวกพราหมณ์ชาวอินเดีย แต่เขาไม่เห็นด้วยที่เน้นความสำคัญของปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว

แนวคิดที่เน้นบทบาทของชาวพื้นเมืองในการรับวัฒนธรรมจากอินเดียของวันเลอร์ ได้รับการปฏิเสธจากเซเดส์ (George Coedes) ผู้เขียนหนังสือ **The Indianized States Southeast Asia (1968)** โดยเซเดส์ได้แย้งว่า พวกพราหมณ์ชาวอินเดีย หรือชนชั้นสูงอื่นๆ จะต้องเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการติดต่อเผยแพร่ทางด้านวัฒนธรรมนี้ โดยการที่ชาวอินเดียดังกล่าวได้เข้ามาปกครองผู้คนในท้องถิ่น แต่ในบางกรณีก็เข้าไปช่วยกระชับอำนาจการปกครองของผู้นำเดิม และในบางแห่งชาวอินเดียเหล่านี้ก็ได้แต่งงานกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้นำรุ่นลูกหลานต่อมา จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของเซเดส์ยังคงให้ความสำคัญกับบทบาทของชาวอินเดียแม้ว่าจะพยายามให้รายละเอียดเพิ่มขึ้นกว่าเดิมก็ตาม ด้วยเหตุนี้ความเห็นของเซเดส์จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการรุ่นต่อมา ซึ่งคนสำคัญที่มีส่วนช่วยพัฒนาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณคือ ศาสตราจารย์ วอลเตอร์ (O.W. Wolters)

วอลเตอร์ได้เสนอความคิดไว้ในงานชิ้นแรกๆ ของเขาชื่อ **Early Indonesian Commerce : A Study of the Origins of Srivijaya (1967)** โดยไม่เห็นด้วยกับความคิดของเซคส์ที่ยังคงเน้นบทบาทของชาวอินเดียมากเกินไป เขาเสนอว่าพัฒนาการของรัฐที่ได้รับวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เกิดขึ้นโดยความร่วมมือกันระหว่างชาวอินเดียกับชาวพื้นเมืองมากกว่า โดยที่การรับความรู้ต่างๆ จากอินเดียในระยะแรกจะผ่านทางนักเดินเรือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากนั้นผู้นำท้องถิ่นจึงยอมรับว่าวัฒนธรรมดังกล่าวมีความก้าวหน้า และมีคุณประโยชน์สำหรับนำมาใช้ในการปกครองเพื่อให้มีอำนาจสิทธิธรรมเหนือคู่แข่งกลุ่มอื่นๆ และการรับวัฒนธรรมอินเดียของดินแดนนี้ไม่ใช่เกิดจากความกดดันทางด้านการค้าเพื่อต้องการจะติดต่อกับพ่อค้าต่างถิ่น หากการติดต่อทางการค้าในช่วงแรกนั้นเป็นระยะของการปรับตัวและเรียนรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ดังนั้นผู้ริเริ่มในการรับวัฒนธรรม จึงเป็นคนท้องถิ่นเองไม่ใช่เกิดจากแรงผลักดันของชาวอินเดีย อย่างไรก็ตามชาวอินเดียก็มีบทบาทในเรื่องการแพร่กระจายของวัฒนธรรมนี้ ซึ่งพัฒนาการของการรับจะดำเนินไปอย่างช้าๆ ไม่ใช่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแบบที่เป็นการอพยพเข้ามาของพวกพราหมณ์อย่างขนานใหญ่เหมือนที่บางทฤษฎีได้เคยเสนอไว้

อย่างไรก็ตาม ประเด็นการถกเถียง เรื่องที่ว่าใครเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ลดความสำคัญไปมากในปัจจุบัน นักประวัติศาสตร์ได้หันความสนใจมาสู่กระบวนการรับวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองมากยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การแพร่วัฒนธรรมอินเดียนั้น ผู้ที่มีบทบาทหลัก คือ ผู้นำในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง ซึ่งได้รับมาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าในบางขั้นตอนของการเผยแพร่นั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดยผู้นำท้องถิ่นอยู่บ้างก็ตาม แต่เนื่องจากว่ากระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดียไม่ได้เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวหรือสองสามครั้ง หากได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องหลายครั้งตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 14 ซึ่งได้มีอิทธิพลโดยทั่วไปไม่เพียงเฉพาะรัฐที่อยู่ริมฝั่งทะเลเท่านั้น หากยังแพร่ไปสู่ดินแดนตอนในอันเป็นที่ตั้งของรัฐสำคัญๆ ซึ่งในสมัยโบราณต่างก็นำเอาวัฒนธรรมอินเดียเข้าไปปฏิบัติทั้งสิ้น กระบวนการรับวัฒนธรรมอินเดียในดินแดนนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา ซึ่งนักประวัติศาสตร์พยายามที่จะตอบคำถามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้คือ คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เลือกที่จะรับวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างไรและทำไม แทนที่จะตั้งคำถามแบบเดิมว่าใครเป็นผู้เผยแพร่วัฒนธรรมเหมือนดังแต่ก่อน

อารยธรรมอินเดียที่แพร่หลายมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และชาวพื้นเมืองได้รับไว้และปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของตนมีหลายอย่างด้วยกันคือ

ทางด้าน การปกครอง มีการปกครองแบบเทวราชา (Divine Kingship) ตามคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์ ทำให้กษัตริย์มีอำนาจมาก การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของกษัตริย์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังใช้หลักคัมภีร์ของพระมนูธรรมศาสตร์ เป็นหลักในการปกครองของภูมิภาคนี้

ศาสนาที่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รับเอามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (a way of life) คือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ซึ่งแพร่เข้ามาประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 หลักของศาสนาพราหมณ์ คือ การนับถือเทพเจ้าต่างๆ เช่น พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ การนับถือ การบูชาข้าว และการบูชา ศิวลึงค์ เป็นต้น

พระพุทธศาสนามี 2 นิกาย คือ นิกายมหายานและนิกายหินยาน เดิมประชากรส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน มีการนับถือพระโพธิสัตว์ และพระพุทธเจ้าปางต่างๆ ต่อมานิกายนี้เสื่อมลง ส่วนพระพุทธศาสนานิกายหินยานยังเป็นที่แพร่หลายมาจนปัจจุบัน และกลายเป็นศาสนาที่นับถือกันมากในประเทศไทย พม่า ลาว และกัมพูชา เป็นต้น

ทางด้านอักษรศาสตร์ ได้แก่ วรรณคดี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี เป็นต้น ภาษาสันสกฤต ได้เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยโบราณ จนกลายเป็นภาษาราชการไปในรัฐต่างๆ ปัจจุบันนี้รากศัพท์ภาษาต่างๆ ยังมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต วรรณกรรมอินเดียที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคนี้ ได้แก่ มหาकाพย์รามายณะ มหาकाพย์มหาภารตะ และชาดก เป็นต้น

ศิลปกรรมส่วนใหญ่เน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การแกะสลัก การปั้นพระพุทธรูป ภาพวาดบนฝาผนัง การก่อสร้างโบสถ์วิหาร เป็นต้น

อารยธรรมอินเดียเจริญในราชสำนักและในหมู่ชนชั้นสูงมากกว่าสามัญชน โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ แต่พระพุทธศาสนานั้นความเสมอภาค เป็นที่ยอมรับทั้งสามัญชนและชนชั้นสูง

1.2.2 อิทธิพลของอารยธรรมจีน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นดินแดนที่มีความสัมพันธ์กับจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน (Chin Empire 221-206 B.C.) ซึ่งเป็นจักรวรรดิแรกของจีนที่ขยายอาณาเขตมาจนกระทั่งจดแคว้นตั้งเกี่ยวของเวียดนาม

ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Empire 206 B.C. – 240 A.D.) มีการติดต่อระหว่างจีนกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มมากขึ้น เพราะจีนได้เคลื่อนย้ายชาวจีนจำนวนมากลงมาตั้งถิ่นฐานทางชายฝั่งทะเลตอนใต้ และจีนต้องการจะเปิดเส้นทางสายการค้าสายใหม่ จากทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ผ่านภาคเหนือของพม่าไปยังประเทศอินเดีย แทนเส้นทางสายการค้าเดิมที่ผ่านทางเอเชียกลางซึ่งเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย และในปี 126 ก่อนคริสต์ศักราช จีนได้เปิดสายการค้าทางเรือ จากจีนไปยังหมู่เกาะต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรกจึงเป็นไปในรูปของการค้ามากกว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรม และจีนมักจะถือว่าประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องการความช่วยเหลือจากตน เพราะประเทศเหล่านั้นส่งคณะทูตนำบรรณาการไปยังราชสำนักจีนบ่อยๆ โดยทางฝ่ายจีนจะจดบันทึกเอาไว้ จึงทำให้หลักฐานจากจีนเป็นหลักฐานที่

สำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรก แต่มีปัญหามากเกี่ยวกับการเรียกชื่อที่ผิดเพี้ยนไปมากตามแบบจีน ต้องมีการตีความกันอยู่เสมอ ทางฝ่ายจีนมักจะถือว่าประเทศเหล่านั้นเป็นรัฐบรรณาการของจีนด้วย จีนจดบันทึกไว้เฉพาะในระยะเวลาที่ส่งบรรณาการไปยังจีนเท่านั้น

การแพร่อารยธรรมจีนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการแพร่ของอารยธรรมอินเดีย กล่าวคือจีนจะแพร่อารยธรรมของตนออกไปพร้อมๆ กับการขยายอำนาจทางการเมือง จึงทำให้อารยธรรมจีนแพร่หลายออกไปในวงจำกัด เฉพาะดินแดนที่จีนเคยมีอิทธิพลทางการเมืองเท่านั้น ซึ่งก็มีเพียงแห่งเดียวคือ เวียดนาม ทั้งนี้เพราะเวียดนามเคยอยู่ภายใต้การปกครองของจีนมานาน ตั้งแต่ 111 ปีก่อนคริสต์ศักราช จนถึง ปีคริสต์ศักราช 939 วัฒนธรรมที่เวียดนามรับไว้ คือ ศาสนาพุทธ โดยรับทั้งลัทธิมหายาน และลัทธิขงจื้อ รวมทั้งระบบการสอบคัดเลือกเข้ารับราชการ ที่เรียกว่าสอบจอหงวน ระบบการปกครอง มีระบบขุนนาง (Mandarin system) คือขุนนางเป็นผู้บริหารประเทศ อยู่ภายใต้การควบคุมของจักรพรรดิ

ส่วนสาเหตุที่จีนแผ่อิทธิพลทางการเมืองไปไม่ถึงดินแดนอื่นๆ เนื่องจากจีนไม่ส่งเสริมพ่อค้าชาวจีนให้ออกค้าขายต่างประเทศได้อย่างสะดวกเท่าที่ควร ข้าราชการจีนใช้วิธีควบคุม และมีมาตรการเข้มงวดกับพ่อค้าชาวจีนที่เดินทางออกนอกประเทศ ส่วนพวกกลุ่มชนปัญญาชนจีนที่ออกนอกประเทศเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมมีน้อย มีเพียงชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาหาแหล่งทำกินใหม่ ซึ่งไม่มีอิทธิพลเพียงพอจะวางรากฐานวัฒนธรรมจีนลงได้ อีกทั้งความเชื่อถือในลัทธิขงจื้อที่ทำให้เคารพบรรพบุรุษมิให้ทอดทิ้งบรรพบุรุษ จึงทำให้คนจีนที่ออกนอกประเทศที่เป็นชนชั้นปัญญาชนแล้วมีจำนวนน้อยมาก

1.2.3 อิทธิพลอารยธรรมอิสลาม

ศาสนาอิสลามถือกำเนิดขึ้นบริเวณคาบสมุทรอาหรับ ในคริสต์ศตวรรษที่ 7 หรือประมาณปี ค.ศ. 624 อันเป็นปีที่พระมะหะหมัดหลบหนีออกจากเมืองเมกกะไปยังเมืองเมดินา หลังจากนั้นศาสนาอิสลามจึงแพร่หลายไปสู่ดินแดนอื่นๆ และแพร่มาถึงอินเดียในคริสต์ศตวรรษที่ 13 หลังจากนั้นกษัตริย์มุสลิมอินเดีย ได้ส่งเสริมให้พ่อค้าอินเดียที่เข้ามาติดต่อค้าขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในดินแดนดังกล่าวตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว พ่อค้ามุสลิมเคยเดินทางเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 7 แล้ว แต่ศาสนาอิสลามยังไม่แพร่หลายในระยะดังกล่าว

ศาสนาอิสลามเริ่มเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองรัฐต่างๆ ในบริเวณหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ คริสต์ศตวรรษที่ 13 เนื่องจากศาสนาอิสลาม ที่แพร่หลายมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่นิกายซูฟี (Sufi) เป็นนิกายที่เชื่อในเรื่องลึกลับ อภินิหาร นิยมประกอบพิธีกรรมต่างๆ จึงเข้ากันได้กับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมือง โดยชาวพื้นเมืองจะรับเอาหลักการที่สำคัญๆ ของศาสนาอิสลามเข้า

ผสมผสานกับประเพณีความเชื่อเดิมของตน การนับถือศาสนาอิสลามของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นการรับแบบ ทำตนเป็นอิสลาม (Islamization) ไม่ได้ละทิ้งความเชื่อเดิมของตน

ทางด้านปัจจัยอื่นๆ ที่สนับสนุนให้ชาวพื้นเมืองทางบริเวณหมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หันไปนับถือศาสนาอิสลามมีหลายประการด้วยกันคือ

ประการแรก เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักของศาสนาอิสลามในระยะหลัง โดยเฉพาะหลักที่ว่ามุสลิมทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่มีอำนาจไม่เท่ากัน เช่น พระมหากษัตริย์จะมีอำนาจมากกว่าคนธรรมดา เพราะได้รับอำนาจความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติมาจากพระเจ้า ซึ่งเรียกตามภาษาอาหรับว่ากรมัต (Karamat) ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับความเชื่อของชาวพื้นเมืองทั้งที่เป็นชนชั้นสูง และสามัญชน ชนชั้นสูงมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธมหายานที่เรียกว่า “ศักดิ์” (Sakti) ซึ่งสามารถถ่ายทอดจากพระเจ้ามาสู่พระมหากษัตริย์ พวกสามัญชนมีความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของวิญญาณ ภูติผีปิศาจ (Animism) ทำให้ชาวพื้นเมืองสามารถรับเอาความเชื่อในเรื่องในเรื่อง กรมัต (Karamat) จากศาสนาอิสลามได้โดยไม่มีอุปสรรคใดๆ

ประการที่สอง ศาสนาอิสลามเน้นถึงความสำคัญของแต่ละบุคคลว่าเป็นความสัมพันธ์โดยตรงกับการสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้า และเน้นถึงชุมชนอิสลามทั่วไปทุกคนว่าเป็นพี่น้องกัน ในศาสนาอิสลามไม่มีทั้งวัดหรือองค์กรสงฆ์ มีแต่โบสถ์อิสลามที่ใช้เป็นสถานที่ที่ไปบูชา ผู้สอนศาสนาอาจได้รับการเคารพจากชุมชนเป็นพิเศษ แต่การบูชาในที่สาธารณะนั้นจะเป็นใครก็ได้ที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามแต่ละชุมชนแต่งตั้งขึ้น ดังนั้นจึงต่างไปจากการบูชาในลัทธิฮินดูและพุทธ ที่มีนักบวชเป็นผู้ปฏิบัติพิธีการบางอย่างในนามของประชาชนและพรหมณ์ ต้องมีความรับผิดชอบในความปลอดภัยของราชสำนัก ด้วยการประกอบพิธีการเหล่านี้ให้ถูกต้อง บ่อยครั้งที่กษัตริย์มักจะมีส่วนร่วมในพิธีการเหล่านั้นในฐานะพระองค์เป็นส่วนหนึ่งของความอมตะ ลัทธิฮินดูจึงเหมาะแก่ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานมั่นคงและมีพื้นฐานทางเกษตรกรรม ส่วนอิสลามเหมาะแก่ชีวิตพ้อค้าซึ่งต้องเร่ร่อนย้ายที่อยู่ ทั้งนี้เพราะลักษณะบางประการของศาสนาอิสลามเข้ากันได้กับวิถีชีวิตของพ้อค้า ที่ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการเคลื่อนย้ายไปมาค้าขายกันอยู่เสมอ และมักมีข้อตกลงว่าจะติดต่อค้าขายกันได้ต่อเมื่อเป็นอิสลามด้วยกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงศาสนากันได้ง่าย

ประการที่สาม ผู้นำของรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นฝ่ายนับถือศาสนาอิสลามก่อนประชาชนทั่วไปยอมรับในลักษณะของการนับถือตามประมุขของรัฐ เหตุผลที่ผู้ปกครองของรัฐแถบนี้ นับถือศาสนาอิสลามเนื่องจาก เหตุผลทางด้านการเมือง และทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการค้า ผู้ปกครองและชนชั้นสูงแถบนี้จะเป็นผู้นำเนินกิจการค้ากับพ้อค้าชาวต่างชาติ โดยเฉพาะพ้อค้ามุสลิมจากอินเดียและอาหรับ พวกเขาจึงหันไปนับถือศาสนาอิสลามเพื่อจะทำการติดต่อค้าขายสะดวกและเป็นกันเองมากขึ้น ทางด้านการเมือง ผู้ปกครองตามเมืองต่างๆ ต้องการจะปลีกตัวเป็นอิสระจากรัฐมัชปาหิต (Majapahit 1292-1468 A.D.) บนเกาะชวาซึ่งมีวัฒนธรรมแบบฮินดู-พุทธ พวกผู้ปกครอง

ดังกล่าวต้องการจะใช้หลักของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับความเป็นพี่น้องมุสลิมกัน หรือ หลักการสร้างความเป็นเอกภาพ (Unity of Islam) เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคีให้แก่ประชาชนในรัฐของตนในการต่อต้านรัฐมชปาหิต

วัฒนธรรมอิสลามที่มีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ความรู้ทางด้านคณิตศาสตร์สำหรับคำนวณ มีการใช้ไซน์ (Sine) และแทนเจนต์ (Tangent) ทางเรขาคณิตมีการสร้างวัตถุต่างๆ โดยใช้วงกลม เส้นตรง และระบบตัวเลขอาราบิก ทางด้านวิทยาศาสตร์มีการใช้ชื่อจำพวกกรดกำมะถัน โพแทสเซียม แอลกอฮอล์ และเบนซิน

ทางด้านภาษาและวรรณกรรม ได้จากคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเขียนเป็นโคลงและร้อยแก้ว ให้ความรู้ทางด้านภาษาและวรรณกรรม รวมถึงเนื้อเรื่องในคัมภีร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ด้วย ส่วนวรรณกรรมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ นิยายอาหรับราตรี หรือพันหนึ่งทิวา เป็นต้น

ทางด้านภูมิศาสตร์มีการเขียนแผนที่แสดงการเดินทางไปเมกกะ เพื่อไปนมัสการสถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม ทางด้านสถาปัตยกรรม มีรูปแบบเฉพาะของวัฒนธรรมอิสลาม คือ การสร้างสุเหร่าพระราชวัง เป็นต้น

รูปแบบการปกครองที่ประมุขทางการเมืองเป็นประมุขทางศาสนาด้วยที่เรียกว่า ตำแหน่งสุลต่าน ซึ่งนับเป็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมอิสลามที่มีต่อภูมิภาคนี้

ในระบอบตั้งแต่ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ศาสนาอิสลามได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวางอีกครั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองจึงกระตุ้นให้ประชาชนหันไปนับถือศาสนาอิสลามเพื่อต่อต้านศาสนาคริสต์และชาวยุโรปไปพร้อมๆ กัน

1.3 รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งสร้างสรรค์อารยธรรมแห่งหนึ่งของโลกตะวันออก โดยตั้งแต่ยุคหินใหม่และยุคโลหะมาแล้ว ในช่วงเริ่มต้นคริสต์กาล ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์ติดต่อกับโลกภายนอก ที่สำคัญคืออินเดียและจีนซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมใหญ่ในเอเชีย จึงทำให้ในเวลาต่อมาดินแดนนี้ได้รับเอาอารยธรรมของชาติดังกล่าวเข้ามาปฏิบัติในการสร้างรัฐ การจัดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจนประสบผลสำเร็จสูงสุดแห่งหนึ่งของโลกยุคโบราณ จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 14 จึงเสื่อมและสิ้นสุดลง หลังจากนั้นได้เกิดรัฐใหม่ขึ้นมาแทนที่ โดยมีพัฒนาการมาจากรัฐในอดีต

1.3.1 รัฐฟูนัน (Funan)

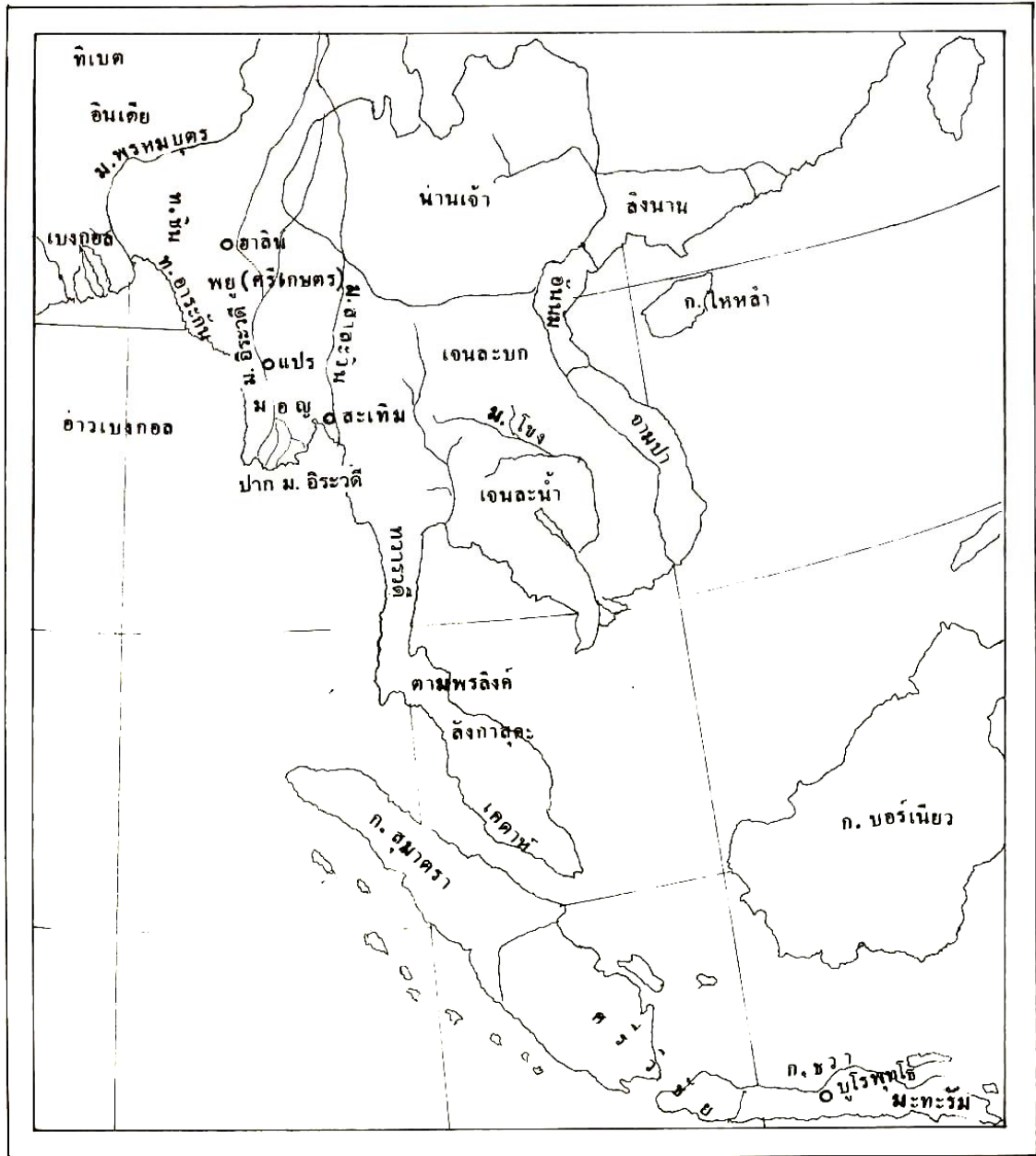
ฟูนันเป็นรัฐแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รุ่งเรืองอยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 1 - 6 คำว่า “ฟูนัน” เป็นคำภาษาจีนตามสำเนียงปัจจุบันซึ่งออกเสียงแทนอักษรจีนโบราณออกเสียงว่า “บุยหน่า” ซึ่งตรงกับคำว่า “บวม” ของขอมโบราณ หรือ “พนม” ในภาษาเขมรปัจจุบัน ชื่อนี้เดิมชื่ออะไรไม่มีหลักฐาน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้รู้ว่าผู้ปกครองของรัฐนี้ใช้ชื่อว่า “กรุงบวม” ซึ่งเท่ากับภาษาสันสกฤตว่า “ไศลราชา” หรือ “กษัตริย์แห่งภูเขา” ซึ่งเข้าใจว่า ฟูนันเอามาจากเรื่องเขาพระสุเมรุในอินเดียที่เป็นศูนย์กลางจักรวาล ดังนั้นรัฐต่างๆ ในแถบนี้มีการอ้างพราหมณ์ไว้ในราชสำนักในฐานะที่เป็นผู้รู้เกี่ยวกับความเป็นไปในจักรวาล เป็นผู้ประกอบพิธีที่จะสถาปนากษัตริย์ให้มีฐานะเท่ากับเทพเจ้าที่สถิตอยู่บนยอดภูเขาตามคติความเชื่อเรื่องเทวราชา

เดิมรัฐฟูนันตั้งอยู่ตามลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างเมืองไซคองจนถึงกรุงพนมเปญ ในขณะที่เจริญสูงสุดประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 5 ดินแดนฟูนันครอบคลุมไปจนถึงแม่น้ำโขงตอนกลาง เวียดนามภาคใต้ตลอดถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแหลมมลายู

ความรู้เกี่ยวกับรัฐฟูนัน ทราบจากบันทึกของชาวจีนที่เดินทางมาแถบนี้ คือ “คังไถ” (K'ang T'ai) ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 2 ได้เขียนเล่าว่า ชนพื้นเมืองของฟูนันมีรูปร่างเล็ก ผิวดำ ผมหยิก ผิวดำ สันนิษฐานว่าเป็นพวกนิโกร (Negrito) และชนชาติมลายู อาชีพหลักคือ เกษตรกรรมปลูกข้าว ฝ้าย และอ้อย

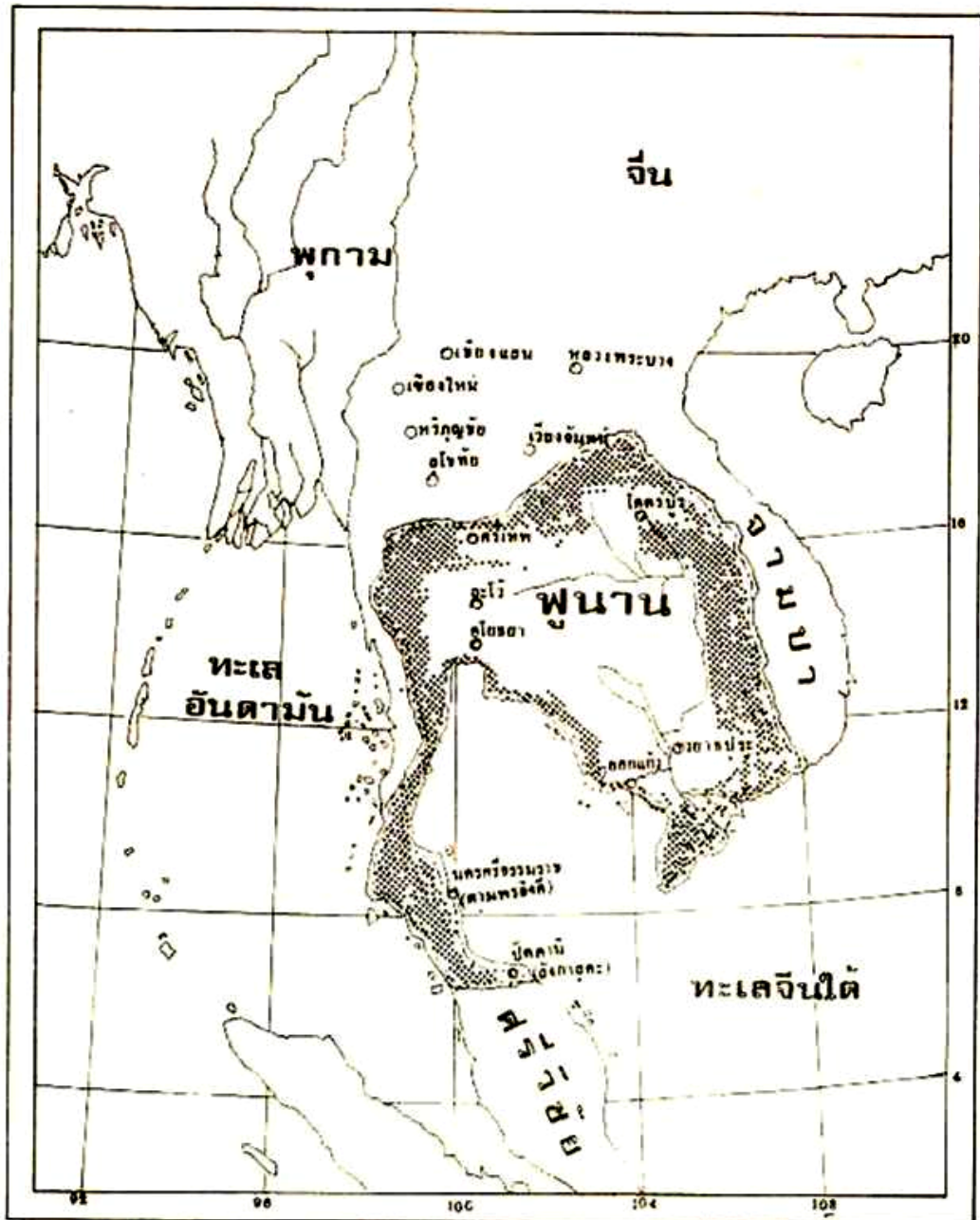
ตำนานการก่อตั้งรัฐฟูนัน จากหลักฐานจีนกล่าวว่าประมาณ ค.ศ. 400 มีพราหมณ์ชื่อ โคนทัญญะ มาจากดินแดนหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นอินเดีย มลายู หรือหมู่เกาะทางใต้ได้มารบชนะ นางพญาโสมา (ธิดาพญานาค) ซึ่งเป็นประมุขของรัฐนี้ ได้แต่งงานกัน และตั้งเป็นรัฐขึ้น เรื่องราวของพราหมณ์ โคนทัญญะนี้อาจจะเป็นอิทธิพลของนิยายอินเดียที่เล่าเรื่องต้นวงศ์ของเชื้อสายปาลวะ และเรื่องนี้อาจเป็นต้นเค้าของการนับถือพญานาคว่าเป็นสัญลักษณ์ส่งเสริมอำนาจเหนือมนุษย์ของผู้ปกครองแผ่นดิน เพื่อการอ้างสิทธิธรรมทางการเมืองการปกครอง ในการครอบครองดินแดนของฟูนัน และชนชาติต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ความเชื่อเช่นนี้เข้าได้ดีกับความเชื่อของคนพื้นเมือง ในเรื่องอำนาจที่จะประทานความอุดมสมบูรณ์มาให้ ปัจจัยความเจริญรุ่งเรืองของฟูนัน ได้แก่

- (1) มีสัมพันธไมตรีทางการค้ากับจีน โดยเป็นรัฐแรกที่ส่งเครื่องราชบรรณาการให้จีน
- (2) มีระบบการปกครอง สังคม วัฒนธรรมที่มีระเบียบแบบแผน โดยรับจากอินเดีย
- (3) ฟูนันมีลักษณะเป็นรัฐชลประทาน มีการชลประทานเพื่อการปลูกข้าว โดยการขุดคูคลองทำนบกักเก็บน้ำ แล้วระบายไปยังไร่นาต่างๆ ขณะเดียวกันฟูนันเป็นศูนย์กลางการค้าทางบก มีเมืองออกแก้ว (Oc Eo) เป็นเมืองท่าที่สำคัญ ตั้งอยู่ริมทะเลตรงปากแม่น้ำโขงที่ออกสู่อ่าวไทย ซึ่งเมืองออกแก้วนี้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรม และการค้าที่ตั้งของเมือง

ภาพที่ 3 : รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ค.ศ. 750

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า 22

ภาพที่ 4 : รัฐฟูนัน

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า 27

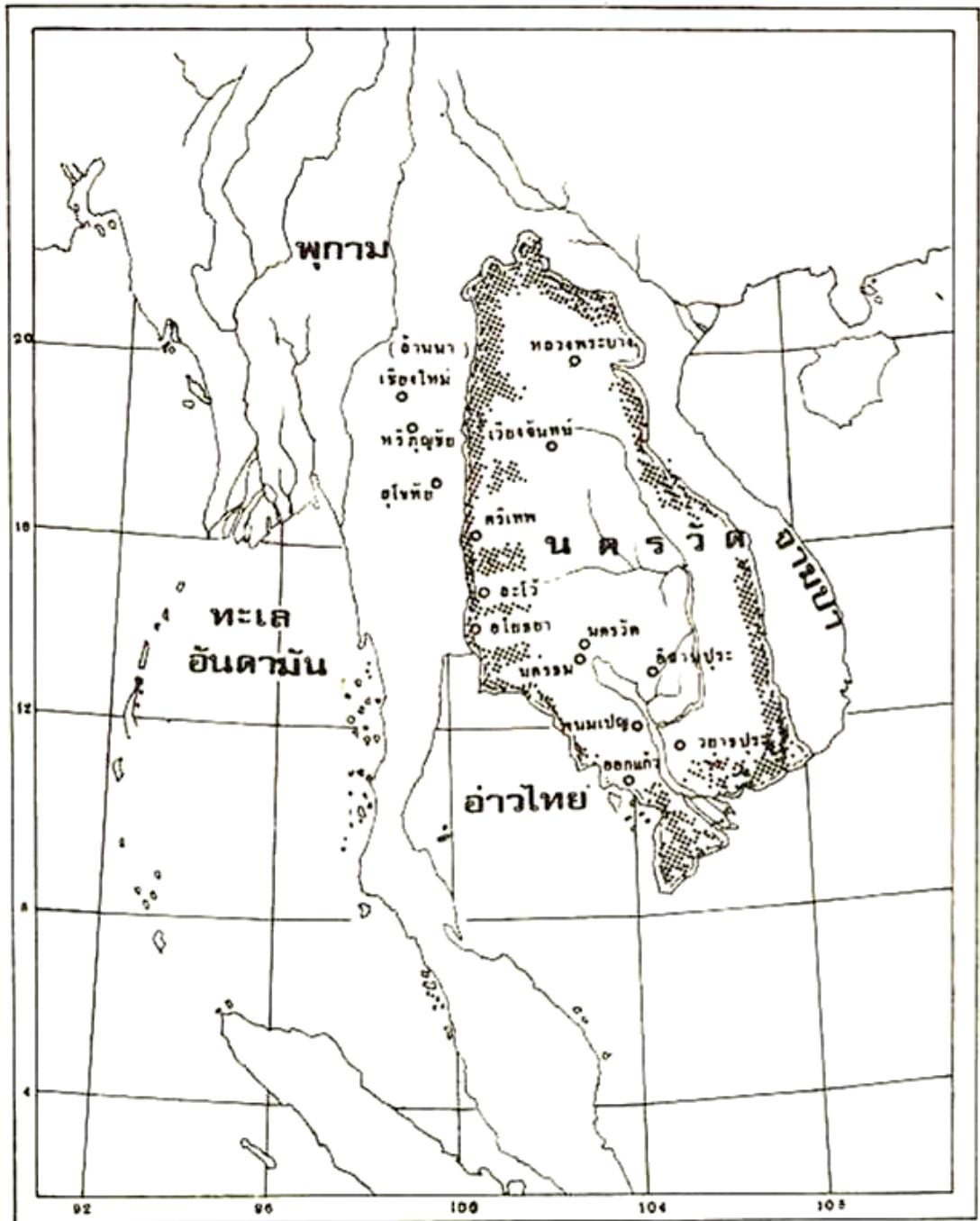
อย่างไรก็ตามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 รัฐฟูนันเสื่อมลงเนื่องจาก

- (1) เส้นทางการค้าทางบกไปจีน เปลี่ยนเป็นทางเรือแทน ทำให้ฟูนันไม่เป็นศูนย์กลางการค้าทางบกอีกต่อไป ทำให้ความเจริญย้ายไปอยู่บริเวณช่องแคบมะละกาแทน
- (2) รัฐเจนละซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองก่อกบฏ ตีเมืองหลวงฟูนัน จากนั้นบรรดาเมืองขึ้นต่างๆ ได้แยกตัวเป็นอิสระ

1.3.2 รัฐเจนละและเขมร (Chenla and Khmer)

ดินแดนที่ปัจจุบันเป็นประเทศกัมพูชานั้น ในอดีตบรรพบุรุษของพวกนี้สืบทอดต่อกันมาหลายรัฐ เริ่มจาก ฟูนัน เจนละ นครวัด นครธม จนถึงกัมพูชาตามลำดับ ดังนั้นเจนละ คือ พวกบรรพบุรุษของเขมร ระยะเวลาที่อพยพเข้ามาได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฟูนัน จนประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6 ได้เริ่มสร้างตัวขึ้นมาจากการได้รับวัฒนธรรมของฟูนัน จนสามารถยึดเมืองหลวงของฟูนัน ตั้งเป็นรัฐเจนละ สำหรับเจนละตอนแรกที่ก่อตั้ง น่าจะอยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของทะเลสาบเขมร และขึ้นต่อฟูนัน ต่อมาพยายามจะสร้างความยิ่งใหญ่ให้ทัดเทียมกับฟูนัน โดยการทำสงครามขยายอำนาจอยู่ตลอดเวลา ทำให้รัฐเจนละมีอายุไม่ยืนยาวนัก เพราะพื้นฐานทางเศรษฐกิจไม่ดีเท่าฟูนัน ในตอนปลายแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย คือ เจนละตอนบน หรือเจนละบก (Upper Chenla) และเจนละตอนล่าง หรือเจนละน้ำ (Lower Chenla) เมื่อหลัง ค.ศ. 706 เล็กน้อย ต่อมาใน ค.ศ. ที่ 8 เจนละตอนล่างถูกโจมตี โดยราชวงศ์ไศเลนทร์แห่งชาว (Sailendras) และเจนละทั้งหมดตกเป็นเมืองขึ้นของไศเลนทร์ระยะหนึ่ง จนใน ค.ศ. 802 พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (ค.ศ.802-850) สามารถรวบรวมเจนละทั้งสองเข้าด้วยกันเป็นรัฐเอกราช และขนานนามใหม่เป็นรัฐนครวัด (Angkor Wat) และในสมัยพระเจ้ายะโสวรมัน (ค.ศ. 889-900) ได้ขยายอิทธิพลไปถึงแหลมมลายู ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า รัฐนครวัดก้าวขึ้นสู่ความเป็นใหญ่เหนืออาณาบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อันเนื่องมาจาก

- (1) การรับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย เช่น การวางรากฐานการปกครองในระบบเทวราชา (Dava Raja or God King) ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 โดยจะมีพวกพราหมณ์คอยทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในราชสำนัก เพื่อให้กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อของเขมรถือว่ากษัตริย์เป็นภาคหนึ่งของพระศิวะ กษัตริย์ตามระบบนี้จะสร้างศิวลึงค์ (Siva Linga) สัญลักษณ์ของพระศิวะไว้สำหรับเคารพบูชา หลังจากทำพิธีราชาภิเษกแล้ว กษัตริย์จะประกาศตนเป็นจักรวาทิน (Chakravatin) หรือกษัตริย์แห่งจักรวาล หลังจากสิ้นพระชนม์แล้ววิหารประดิษฐานศิวลึงค์ประจำรัชกาลจะกลายเป็นสุสานเก็บพระบรมศพของกษัตริย์องค์นั้นด้วย ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างลัทธิฮินดูกับลัทธิบูชาวิญญาณตามความเชื่อเดิมของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาพที่ 5 : รัตนโกสินทร์

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์, หน้า 27

(2) การพยายามเอาชนะปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยการพัฒนาอ่างเก็บน้ำ ซึ่งสามารถเก็บกักน้ำ ในช่วงฤดูฝนไว้ในฤดูแล้งได้ ทำให้พื้นที่รอบนครวัดเป็นแหล่งปลูกข้าวได้ถึงปีละ 3 ครั้ง จนพอเลี้ยง ประชากร เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ทำให้นครวัดสามารถรองรับประชากรจำนวนมากพอที่จะสร้าง ศาสนสถานอันใหญ่โตได้

(3) การค้ากับต่างประเทศ มีการส่งทูตไปประเทศจีน

สาเหตุที่ทำให้นครวัดเสื่อมอำนาจมีหลายประการด้วยกันคือ

(1) เนื่องจากผู้นำสนใจขยายอาณาเขตโดยการทำสงครามมากเกินไป จนขาดแคลน แรงงานการเกษตร เพราะชายฉกรรจ์ถูกเกณฑ์แรงงานไปเป็นทหาร และ ถูกใช้แรงงานก่อสร้าง สถาปัตยกรรมต่างๆ มากเกินไป ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้น จนราษฎรก่อการจลาจล ส่วนรัฐต่างๆ ที่ขึ้นกับ นครวัด เช่น บริเวณที่ปัจจุบันเป็นประเทศไทย ลาว และเวียดนาม ได้ทำสงครามปลดแอกจากนครวัด และเข้าทำลายระบบชลประทานของนครวัด ทำให้นครวัดเสื่อมลงจนสูญเสียอำนาจให้แก่พวกจามใน ค.ศ. 1177

(2) การแพร่ของพุทธศาสนาหายานเข้าไปยังเขมรในระยะตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 ในสมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ค.ศ. 1181-1219) ได้ทรงรวบรวมผู้คนขับไล่พวกจามออกไปจากนครวัด และสร้าง ราชธานีขึ้นใหม่ชื่อว่า นครธม ทำให้บรรดาชาวเขมรหันมาบวชหรือนับถือพุทธศาสนากันมากขึ้น กระทั่งกระเทือนไปถึงสถาบันกษัตริย์เขมรตามระบบเทวราชาเป็นอย่างมาก จนกระทั่งไม่มีอิทธิพลที่จะ ไปกระตุ้นให้ชาวเขมรสละแรงงานเพื่อก่อสร้างสิ่งต่างๆ ได้อีก

(3) การค้าขายติดต่อกับจีนเริ่มลดลง ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (Sung Dynasty : 960 -1279 A.D.) จนกระทั่งการค้าได้ยุติลง ในระยะตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 เนื่องจากการคุกคามของพวกมองโกล แห่งราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1279 – 1368) ของจีน ทำให้เขมรขาดรายได้จำนวนมหาศาล

(4) เมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 รัฐอ่อนแอลง ทำให้ชนชาติไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงรวม กำลังตั้งเป็นรัฐอิสระจากขอมได้ คือ รัฐสุโขทัย ทำให้เขมรอ่อนแอลงอย่างมาก หัวเมืองขึ้นแยกตัวเป็น อิสระ และใน ค.ศ. 1431 พระเจ้าอู่ทองได้ส่งกองทัพเข้าตีนครธมได้ ผลจากการคุกคามของไทยทำให้อำนาจของเขมรสลายตัวลง และอพยพลงไปสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่อยู่ที่พนมเปญ

เขมรที่พนมเปญกลายเป็นดินแดนที่ไทยและเวียดนามผลัดกันเข้าไปมีอำนาจ เขมรต้องส่ง บรรณาการให้ทั้งสองฝ่าย และเมื่อเวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เขมรก็ถูกฝรั่งเศสเข้าอารักขา ทำการปกครองในสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1893

1.3.3 รัฐจามปา (Champa)

เป็นรัฐที่ตั้งอยู่บริเวณดินแดนเวียดนามตอนใต้ในปัจจุบัน มีอาณาเขตแบ่งออกเป็นหลายแคว้น ตามที่ราบริมฝั่งทะเล มีศูนย์กลางอยู่ที่กวังนัม (Quang-nam) ภาคกลางของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน มีการจัดระบบชลประทานภายในแผ่นดิน ดำรงชีวิตด้วยการเกษตร จากจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์จิ้น เรียกรัฐนี้ว่า ลินยี (Lin Yi) เข้าใจว่าตั้งเป็นรัฐขึ้นเมื่อ ค.ศ. 192 โดยขุนนางชาวพื้นเมืองชื่อ ฉูเหลียน (Ch'u-lien) ถือโอกาสในขณะที่ราชวงศ์ฮั่นของจีนอ่อนแออำนาจ แล้วแบ่งแยกอาณาเขตออกไปจากแคว้นจินานของจีน อย่างไรก็ตามจามปาได้ส่งคณะทูตของตนเดินทางไปยังราชสำนักจีน ขอมรับการยอมรับของจีนเหนือจามปา แต่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับจามปาเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยๆ ระหว่างเป็นไมตรีกับเป็นศัตรูกับจีน เพราะจามปาพยายามขยายอำนาจของตนขึ้นไปทางแคว้นตั้งเคียงของจีนหลายครั้ง ซึ่งไม่ประสบผลสำเร็จเพราะจีนสามารถต่อต้านไว้ได้ และบางครั้งจีนส่งกองทัพลงมาโจมตีจามปาเป็นการสังสอน ทำให้จามปาเสื่อมอำนาจลงไปชั่วคราว

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา จามปาเริ่มรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่เพราะได้รับอารยธรรมอินเดียหลายด้าน โดยเฉพาะทางด้านศาสนา และสถาปัตยกรรม ราชสำนักของรัฐจามปานั้นนับถือพระศิวะ มีการสร้างสัญลักษณ์ของพระเจ้าเป็นศิวลึงค์สำหรับบุชานามพระศิวะ...ภัทเรศวร เทวลึงค์อันนี้นับเป็นอันแรก ที่ค้นพบนอกประเทศอินเดียและเป็นตัวอย่างที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่ชนชาติจามรับอารยธรรมอินเดีย ทำให้อารยธรรมอินเดียได้แผ่เข้ามายังพื้นที่ซึ่งยังไม่เคยเข้ามา อย่างไรก็ตามเนื่องจากจามปา แบ่งเป็นหลายพื้นที่ จึงไม่สามารถรวมกันเป็นรัฐที่แข็งแกร่งมั่นคงและมีศูนย์กลางเป็นอันเดียวได้ แต่จามปาก็สามารถต่อต้านการกดขี่จากจีนและเวียดนามที่พยายามจะขยายลงมาทางใต้ได้นานหลายร้อยปี

ในช่วงระยะคริสต์ศตวรรษที่ 10-11 เวียดนามและเขมรได้ผลัดกันเข้ามารุกรานจามปาย่อยครั้ง ขึ้น ประกอบกับในคริสต์ศตวรรษที่ 13 จามปาเกิดสงครามกลางเมืองบ่อยครั้ง จนในที่สุดคริสต์ศตวรรษที่ 14 จามปาถูกกองทัพเวียดนามเข้ามายึดครอง จากนั้นจามปาก็สลายไป คงเหลือชนชาติจามอยู่บ้างในปัจจุบัน ซึ่งแบ่งเป็น 2 พวก คือ

- (1) พวกจามเดิมซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์ ยังคงเหลืออยู่ในประเทศเวียดนามในตอนใต้
- (2) จามที่นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ในกัมพูชาและไทย ซึ่งในไทยเรียกว่า “แขกครัว”

ในพระราชพงศาวดารมีทหารอาสาจามซึ่งเคยอยู่ในเขมร ไทยตีเขมรได้และกวาดต้อนพวกจามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในไทยและสมัครเป็นทหารอาสาจามในสมัยกรุงศรีอยุธยา

1.3.4 รัฐเวียดนามโบราณ

ถิ่นเดิมของชาวเวียดนาม อยู่ทางตอนใต้ของจีนในบริเวณลุ่มแม่น้ำแดง จากหลักฐานจีนบันทึกไว้ว่า เดิมเป็นที่อยู่ของชน 2 พวก คือ เผ่าโล (Lo หรือ Lae) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ เชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวเวียดนาม อีกพวกหนึ่งอยู่ทางตอนเหนือ เรียกว่า เผ่าย้อ (Yueh) ต่อมาพวกโลและย้อรวมกัน จึงเรียกว่า โลย้อ ส่วนรูปแบบการปกครองยังคงแบ่งดินแดนเป็นส่วนๆ มีลักษณะเป็นสังคมเผ่า และมีหัวหน้าปกครองในแต่ละส่วนอยู่

ต่อมาเผ่าโลย้อตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน ประมาณ 180 ปีก่อนคริสต์ศักราช และได้ตั้งรัฐน่านย้อ หรือหนานหยู (Nan-Yueh) ขึ้น กระทั่งในปี 111 ปีก่อนคริสต์ศักราช น่านย้อได้เปลี่ยนจากเมืองประเทศราชเป็นแคว้นหนึ่งของจีน จนประมาณ ค.ศ. 25 อธิพลอารยธรรมจีนจึงเริ่มมีมากขึ้น ทำให้อารยธรรมจีนแผ่ขยายไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามอิทธิพลอารยธรรมจีนมีในบริเวณที่ราบลุ่มมากกว่าป่าหรือบนเขา จึงทำให้ชนที่อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มได้รับถ่ายทอดอารยธรรมจีนมากกว่า จีนเรียกพวกนี้ว่า พวกเวียดนาม ส่วนพวกที่อยู่ห่างไกล จีนเรียกว่า พวกมง (Moung)

ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์เวียดนามในช่วงนี้เริ่มมีการต่อต้านการปกครองของจีน ต่อจากนั้นได้เกิดการต่อต้านในลักษณะเดียวกันอีกหลายครั้งเรื่อยมาจน ค.ศ. 603 ซึ่งระยะเดียวกันนี้ทางตอนใต้ของน่านย้อ คือ เวียดนามใต้ในปัจจุบัน มีรัฐจามปาก่อตั้งขึ้นมา และมีการสู้รบกันระหว่างจามปากับน่านย้อ และจามปากับจีนอยู่เป็นประจำเช่นกัน จนกระทั่งในปี ค.ศ. 939 ชาวน่านย้อสามารถแยกตัวจากการปกครองของจีนได้สำเร็จ และเรียกรัฐของตนใหม่ว่า นามเวียด มีจักรพรรดิปกครอง จนกระทั่ง ค.ศ. 972 นามเวียดเปลี่ยนชื่อเป็น ไคโคเวียด และในระยะนี้จามปาต้องทำสงครามต่อต้านการรุกรานจากทั้ง ไคโคเวียด และจามปา จนในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ดินแดนจามปาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเวียดนามไป

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง 17 เวียดนามภายใต้การปกครองของราชวงศ์เลเริ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับเอกภาพ จนเกิดการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างตระกูลเหงียน (Nguyen) และตระกูลตริन्ह ทำให้ต้องสู้รบกันเองเป็นเวลานานกว่าครึ่งศตวรรษ จนในปี ค.ศ. 1674 สงครามสงบลง เวียดนามถูกแบ่งดินแดนเป็น 2 ส่วนคือ ดินแดนตั้งเคียงทางเหนืออยู่ใ้อำนาจของพวกตริन्ह และดินแดนโคชินไชน่าทางใต้อยู่ใ้อำนาจของพวกเหงียน ส่วนจักรพรรดิราชวงศ์เลนั้นตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพวกตริन्हซึ่งต่อมาสามารถแย่งอำนาจของราชวงศ์มาได้อย่างสิ้นเชิง จากนั้นต่างก็แยกกันขยายเขตอิทธิพล โดยตระกูลตริन्हขยายไปทางล้านช้าง ตระกูลเหงียนไปทางใต้ เข้าไปกวาดล้างชาวจาม จนต้องถอยเข้าไปในกัมพูชา ทำให้เวียดนามใช้เป็นข้ออ้างในการทำสงครามกับกัมพูชา

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1802 เหงียนอันห์ (Nguyen Anh) สามารถรวบรวมดินแดนเวียดนามทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยได้รับความช่วยเหลือทั้งจากฝรั่งเศสและไทยสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี จากนั้นได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ยาลองปกครองประเทศเวียดนาม และแบ่งเขต

การปกครองออกเป็น 3 เขต คือ ตังเกี๋ย อันนัม และโคชินไชน่า มีกรุงเว้เป็นเมืองหลวง ใช้ระบบการปกครองของจีนเป็นหลัก กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด และมีสิทธิ์ขาดในการปกครอง มีระบบการสอบคัดเลือกเข้ารับราชการแบบจีน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากฝรั่งเศสเคยให้ความช่วยเหลือเหิงยอนอันห์มาก่อน จึงทำให้ง่ายต่อการเข้ามาแทรกแซงอำนาจ จนกลายเป็นความขัดแย้ง และตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในที่สุด

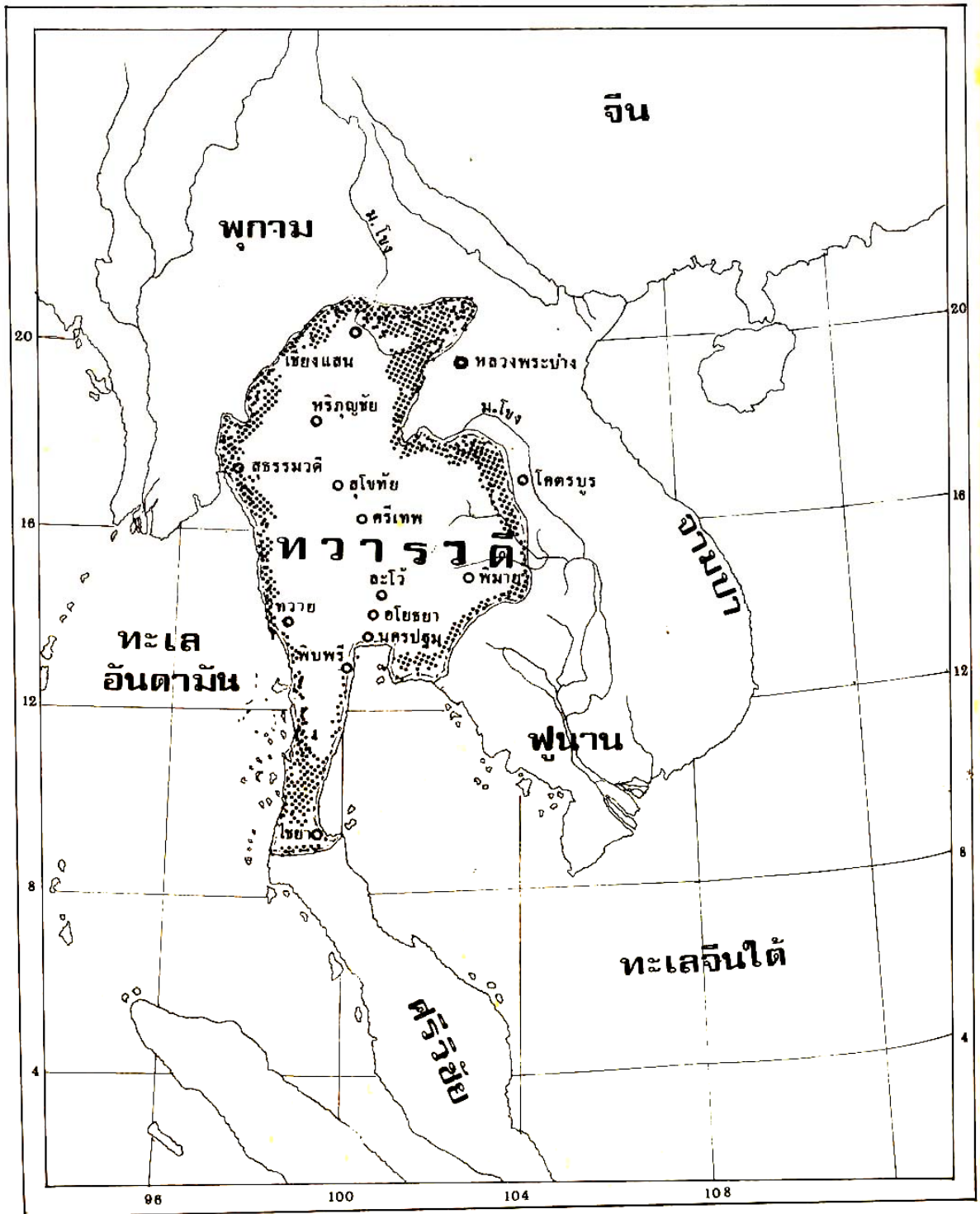
1.3.5 รัฐทวารวดี (Dvaravati)

จากหลักฐานจีนโดยพระภิกษุจีนชื่อ ฮวนทัง (Hsian tsang) ซึ่งเดินทางไปสืบพุทธศาสนาในอินเดีย ตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 กล่าวถึงว่ามีรัฐโทโลโปติ (To-lo-po-ti) อยู่ระหว่างศรีเกษตร (พม่าปัจจุบัน) และอีสานปุระ (กัมพูชาปัจจุบัน) คำว่าโทโลโปตินี้ สันนิษฐานว่าใกล้เคียงกับภาษาสันสกฤตว่า ทวารวดี ศูนย์กลางของรัฐนี้นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า มีอาณาเขตตั้งแต่บริเวณเมืองสะเทิมในพม่ามาถึงประเทศไทย คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือที่ลำพูน และภาคใต้ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน

จากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์เชื่อว่า ประชาชนของรัฐทวารวดีเป็นมอญ อพยพมาจากแถบตะวันออกเฉียงใต้ไปตามลำน้ำโขงและสาละวิน เข้าสู่พม่าตอนล่างและดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อประมาณต้นคริสต์ศตวรรษ ทวารวดีเป็นรัฐมอญที่รับวัฒนธรรมอินเดียและนำมาผสมผสานกับความเชื่อและศิลปะดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม ส่วนสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมทวารวดีแพร่กระจายไปทั่วประเทศไทยอาจเป็นเพราะอิทธิพลพุทธศาสนา ดังปรากฏหลักฐานจากซากโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งพบมากที่นครปฐม ทำให้สันนิษฐานว่านครปฐมอาจเป็นศูนย์กลางของรัฐทวารวดี เนื่องจากพบหลักฐาน คือ ล้อธรรมจักรวงกลมอบ และเหรียญ 2 อัน จารึกภาษามอญพบที่วัดพระประโทณ จังหวัดนครปฐม ด้านหลังมีอักษรซึ่งยอร์ช เซเดส์ นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสอ่านได้ว่า “ศรีทวารวดี อิศวร ปุณยะ” ซึ่ง แปลว่า “บุญกุศลของพระราชแห่งศรีทวารวดี” นอกจากนี้ความเจริญของวัฒนธรรมทวารวดีอีกประการหนึ่งคือ เป็นจุดเริ่มต้นของการประสานวัฒนธรรมหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน เพราะเมืองต่างๆที่รับวัฒนธรรมทวารวดี โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีลำน้ำติดต่อกันได้และมีความเกี่ยวพันทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับกว้าง จึงทำให้มีการถ่ายทอดและรับวัฒนธรรมได้อย่างกว้างไกล

รัฐทวารวดีสิ้นสุดอำนาจลงในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ซึ่งสันนิษฐานว่า

- (1) อำนาจของพวกเขมรแผ่อิทธิพลเข้ามาทางตะวันออกเฉียงเหนือ
- (2) พระเจ้านรุตท แห่งเมืองพุกามยกทัพเข้ามาตีนครปฐม

ภาพที่ 6 : อาณาเขตวัฒนธรรมทวารวดี

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ :

โอเดียนสโตร, หน้า 34

1.3.6 รัฐพยู (Pyu)

พยูเป็นเชื้อสายพม่าพวกแรกที่เข้ามาตั้งชุมชนของตนในตอนเหนือของพม่า บริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดี หลักฐานจีนกล่าวว่า ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา จีนได้ขยายอิทธิพลมาถึงยูนนาน ซึ่งติดต่อกับรัฐพยู และในคริสต์ศตวรรษที่ 7 เอกสารของจีนเรียกพวกพยูว่า ศรีเกษตร (Srikshestra) อยู่ทางตะวันออกของเมืองแปร (Prome) ราว 6 ไมล์ เป็นเมืองที่มีกำแพงสร้างด้วยอิฐอย่างแข็งแรง ตัวเมืองมีลักษณะเป็นวงกลม มีคูเมืองล้อมรอบสองชั้น กษัตริย์ของพวกพยูตามที่ปรากฏหลักฐานมี 2 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์วิกรัม (Vikrama) กับราชวงศ์วรมัน (Varaman) ชื่อราชวงศ์ดังกล่าวคล้ายคลึงกับราชวงศ์ของกษัตริย์อินเดียตอนใต้ จึงสันนิษฐานว่าพวกพยูคงรับเอาอารยธรรมอินเดียเข้ามาสร้างความเจริญให้กับตน จึงมีชื่อกษัตริย์คล้ายคลึงกัน พวกพยูเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดมาก รับเอาระบบเทวราชา แต่ไม่รับเอากฎหมายพระมนูธรรมศาสตร์ เพราะเห็นว่ามิบทลงโทษที่รุนแรงเกินไป

รัฐพยูเสื่อมอำนาจลงในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา เพราะถูกน่านเจ้ารุกรานในสมัยพระเจ้าโก๊ะถ่อฝง (Kalofeng ค.ศ.748-779) น่านเจ้าขยายอำนาจเข้าไปยังดินแดนภาคกลางและภาคเหนือของพม่า กวาดต้อนเอาชาวพยูไปน่านเจ้าบ่อยๆ เป็นจำนวนมาก ชาวพยูที่เหลือจึงลี้ภัยลงมาทางใต้ และตั้งแต่ตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมาเรื่องราวของพวกพยูก็ไม่มียกเว้นไว้อีกเลย จนกระทั่งเริ่มปรากฏเรื่องราวของชนชาติใหม่คือ พม่า

1.3.7 รัฐพุกาม (Pagan)

พม่าอพยพเข้ามาภายหลังจากพวกพยู พวกพม่าเคยอยู่บริเวณที่ราบสูงทิเบตและจีน ถูกจีนรุกไล่จนกระทั่งเข้ามาในดินแดนลุ่มแม่น้ำอิรวดี สาละวิน พม่าสามารถเอาชนะพยู มอญ และชนชาติอื่นๆ ในแถบนี้ได้โดยไม่ยากนัก เพราะพม่าเชี่ยวชาญการรบจากมองโกล และจีน พม่าตั้งรัฐพุกามขึ้นเมื่อสามารถเข้าไปครอบครองดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ในที่ราบตอนกลาง คือ ที่ราบกยอสี (Kyaukse) ของพวกมอญได้ กษัตริย์องค์สำคัญของพม่าที่สามารถตั้งรัฐพุกามให้เป็นปึกแผ่นได้ คือพระเจ้าอนิรุทธิ์ (ค.ศ. 1044-1077) ซึ่งสามารถรวมพม่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสำเร็จ และขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง มีอำนาจเหนือแคว้นอาระกัน หรือยะไข่ของมอญ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และแคว้นฉาน(Shan) ซึ่งทำให้ชนชาติต่างๆ ที่เคยเป็นอิสระในการปกครองตนเองมาก่อนที่พม่าเข้ามาอยู่ไม่พอใจ ขณะเดียวกันก็ ทำให้อารยธรรมอินเดียหลายอย่างแพร่หลายจากมอญเข้าไปยังพม่า เช่นพุทธศาสนาหินยาน วรรณคดี อักษรศาสตร์ และสถาปัตยกรรม เป็นต้น โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่กลายมาเป็นทั้งศาสนาประจำชาติ และสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมือง และสังคมของชาวพม่า

นโยบายของกษัตริย์พม่าองค์ต่อๆ มาได้ดำเนินรอยตามพระเจ้าอนิรุทธิ์ ซึ่งแม้จะสร้างความเจริญให้กับชนชาติพม่า แต่ก็ยังเป็นปัญหาทางการเมืองภายในเสมอมา ทำให้การเมืองของพม่าขาดเอกภาพ

นอกจากมอญแล้ว ยังมีพวกระยะไซ่ ไทยใหญ่(Shan) กะเหรี่ยง ฯลฯ ที่คอยก่อกบฏต่อต้านการปกครองของรัฐบาลพม่า ซึ่งนอกจากความอ่อนแอทางด้านการเมืองภายในแล้ว ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจของพม่าสมัยพุกามก็มีปัญหา โดยเฉพาะการขาดแคลนผู้คนอันเนื่องมาจากการถือครองที่ดินของวัดซึ่งมีจำนวนมากมาย ทำให้ฝ่ายศาสนามีอิทธิพลมากกว่ารัฐ ถึงแม้ฝ่ายรัฐจะพยายามแก้ปัญหาแต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงส่งผลให้ประมาณกลางปี ค.ศ. 1235 อำนาจทางการเมืองของพุกามจึงค่อยๆ เสื่อมลง ประกอบกับในระยะต่อมาพวกมองโกลได้ขยายอำนาจลงไปยังพม่า สามารถยึดครองพม่าได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1287 คุบิลัย (Khubilai 1260-1294 A.D.) จักรพรรดิของมองโกล ผนวกดินแดนพม่าตอนกลางและตอนเหนือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิมองโกล โดยได้แบ่งพม่าออกเป็น 2 มณฑล คือ

(1) พม่าตอนเหนือ เรียกว่า มณฑลเชียงเมียน (Chieng-Mien) มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองตะกอง (Tagaung) อยู่ภายใต้การปกครองของข้าหลวงจีน มีทหารมองโกลประจำ

(2) พม่าตอนใต้ เรียกว่ามณฑลเมียนชุง (Mien Chung) มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพุกาม มีเชื้อสายกษัตริย์พม่าปกครองอยู่ในฐานะประเทศราชของจีน

ในปี ค.ศ. 1303 พวกไทยใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากชาวพม่าจำนวนมาก ทำให้ฐานะของพวกไทยใหญ่มั่นคงขึ้น จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1364 พวกไทยใหญ่ในพม่า รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การนำของทาโด มินพะยา (Thadominbya 1364-1368 A.D.) ได้ตั้งกรุงอังวะ (Ava 1364-1555 A.D.) เป็นราชธานี

ทางฝ่ายมอญ หลังจากพม่าเสียเมืองพุกามให้แก่พวกมองโกลในปี ค.ศ. 1287 แล้ว พระเจ้าฟ้ารั่ว (Wareru 1287-1360 A.D.) ได้ตั้งตัวเป็นกษัตริย์มอญเป็นอิสระจากพม่า ตั้งราชวงศ์ของมอญขึ้นปกครองเมืองหงสาวดี (Pegu 1287-1539 A.D.) ต่อมาทำให้ดินแดนพม่าแตกแยกออกเป็น 2 รัฐ คือ รัฐอังวะของพวกไทยใหญ่พม่า และรัฐหงสาวดีของพวกมอญเป็นเวลานานกว่า 2 ศตวรรษครึ่ง จึงเข้าร่วมกันใหม่อีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1539 ในสมัยพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ (Tabinshavati 1536-1550 A.D.) กษัตริย์ราชวงศ์ตองอู (Toungoo 1486-1752 A.D.) ของพม่า ต่อมาย้ายราชธานีมาอยู่เมืองหงสาวดี

อย่างไรก็ตามความเป็นปึกแผ่นของพม่าอยู่ได้ไม่นานนัก เพราะการพ่ายแพ้สงครามกับกรุงศรีอยุธยาและการแย่งชิงอำนาจภายในกันเองทำให้พม่าอ่อนแอลง จนเกิดความแตกแยกอีกในสมัยพระเจ้านันทบุเรง มอญแยกตัวเป็นอิสระ และการถูกรุกรานจากจีนสมัยราชวงศ์แมนจูหลายครั้ง ในที่สุดในปี ค.ศ. 1752 อลองพญา (Alaungpaya 1752-1760 A.D.) สามารถรวบรวมชาวพม่าเป็นปึกแผ่นขึ้นมาใหม่ ตั้งราชวงศ์อลองพญา (1752-1885 A.D.) ขึ้นปกครองประเทศพม่าอยู่เป็นเวลา 133 ปี จึงเสียดอกราชให้แก่อังกฤษในสมัยพระเจ้าจีบอ ในปี ค.ศ. 1885

การปกครองของพม่า ก่อนเสียดอกราชให้แก่อังกฤษในปี ค.ศ. 1885 พม่าปกครองตามระบบเทวราชา กษัตริย์อยู่ในฐานะสมมติเทพ และเป็นผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนา มีการจัดแบ่งการบริหารออกเป็น 2 ส่วนคือ การบริหารราชการในส่วนกลาง กับการบริหารราชการในส่วนภูมิภาค ทั้งสองส่วนอยู่ภายใต้

พระราชอำนาจของกษัตริย์ การปกครองในส่วนกลางมีข้าราชการชั้นสูงเป็นผู้ช่วยเรียกว่า วันกี (Wangyi) ทำหน้าที่เป็นเสนาบดี 4 คน แบ่งหน้าที่กันบริหารงานฝ่ายต่างๆ และดูแลรักษาความสงบทั่วไป

การปกครองราชสำนัก ขึ้นอยู่กับเชื้อพระวงศ์ที่เรียกว่า อัทวินวัน (Atwinwans) แต่มีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองน้อยกว่าพวกวันกี เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์มาก จึงอาจจะเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือพระมหากษัตริย์ได้

การปกครองในส่วนภูมิภาค มีการแบ่งรัฐออกเป็นหัวเมืองใหญ่่น้อย 3 ระดับด้วยกัน คือ

(1) หัวเมืองชั้นใน เป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ รัฐบาลกลางส่งข้าหลวงออกไปปกครองเรียกว่า วัน (Wun) มีหน้าที่รับผิดชอบบริหารงานต่างพระเนตรพระกรรณในหัวเมือง เช่น ดูแลและเกณฑ์ไพร่พล เก็บส่วยภาษีอากรให้แก่กษัตริย์ รักษาความสงบเรียบร้อย และการยุติธรรม

(2) หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองเล็กๆ ไกลจากเมืองหลวงออกไป อยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองเรียกว่า เมียวทูกิ (Myothugyi) ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างกษัตริย์กับประชาชน มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย เก็บภาษี เกณฑ์ไพร่พล และตัดสินคดีต่างๆ เมื่อเกิดสงครามจะต้องเป็นแม่กองคุมไพร่พลออกสู้รบด้วย

(3) หัวเมืองประเทศราช เป็นดินแดนที่กษัตริย์พระราชทานให้แก่พระราชวงศ์ชั้นสูงปกครอง เช่น พระอนุชา ผู้ปกครองดำรงตำแหน่งเรียกว่า เมียวซา (Myosa) แปลว่าผู้กินเมือง ส่วนมากจะเป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงมาก มีอำนาจในเขตปกครองของตนอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ยังมีดินแดนอีกประเภทหนึ่งที่อยู่นอกเหนืออำนาจของรัฐบาลกลาง คือ ที่ดินของวัด โดยเฉพาะวัดทางฝ่ายอริยวาสีจะจับจองที่ดินไว้เป็นอาณาบริเวณกว้างขวาง และเป็นอิสระจากรัฐโดยที่ทางฝ่ายรัฐจะต้องอยู่ในภาวะจำยอม

ลักษณะสังคม เศรษฐกิจ และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในสังคมทั่วไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนา ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวพม่า พระสงฆ์เป็นกลุ่มที่ได้รับการเคารพบูชาสูงสุดจากประชาชนในท้องถิ่น ทำให้สังคมพม่ารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประชาชนมีความศรัทธา เชื่อมั่นในศาสนามาก ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมมาก จึงมีบ่อยครั้งที่พระสงฆ์กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกษัตริย์ กษัตริย์ขึ้นครองราชย์สมบัติโดยได้รับการสนับสนุนจากพระสงฆ์ ขณะเดียวกันกษัตริย์สามารถควบคุมคณะสงฆ์ได้โดยเป็นผู้แต่งตั้งพระราชคณะจากพระสงฆ์ที่เด่นๆ คนนับถือมาก สังคมพม่าจึงเป็นสังคมที่มีความผูกพันอยู่กับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

ทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ทำการกสิกรรมและการค้า สินค้าที่สำคัญได้แก่ ข้าว ไม้สัก ฝ้าย ทับทิม ทองคำ และเงิน เป็นต้น

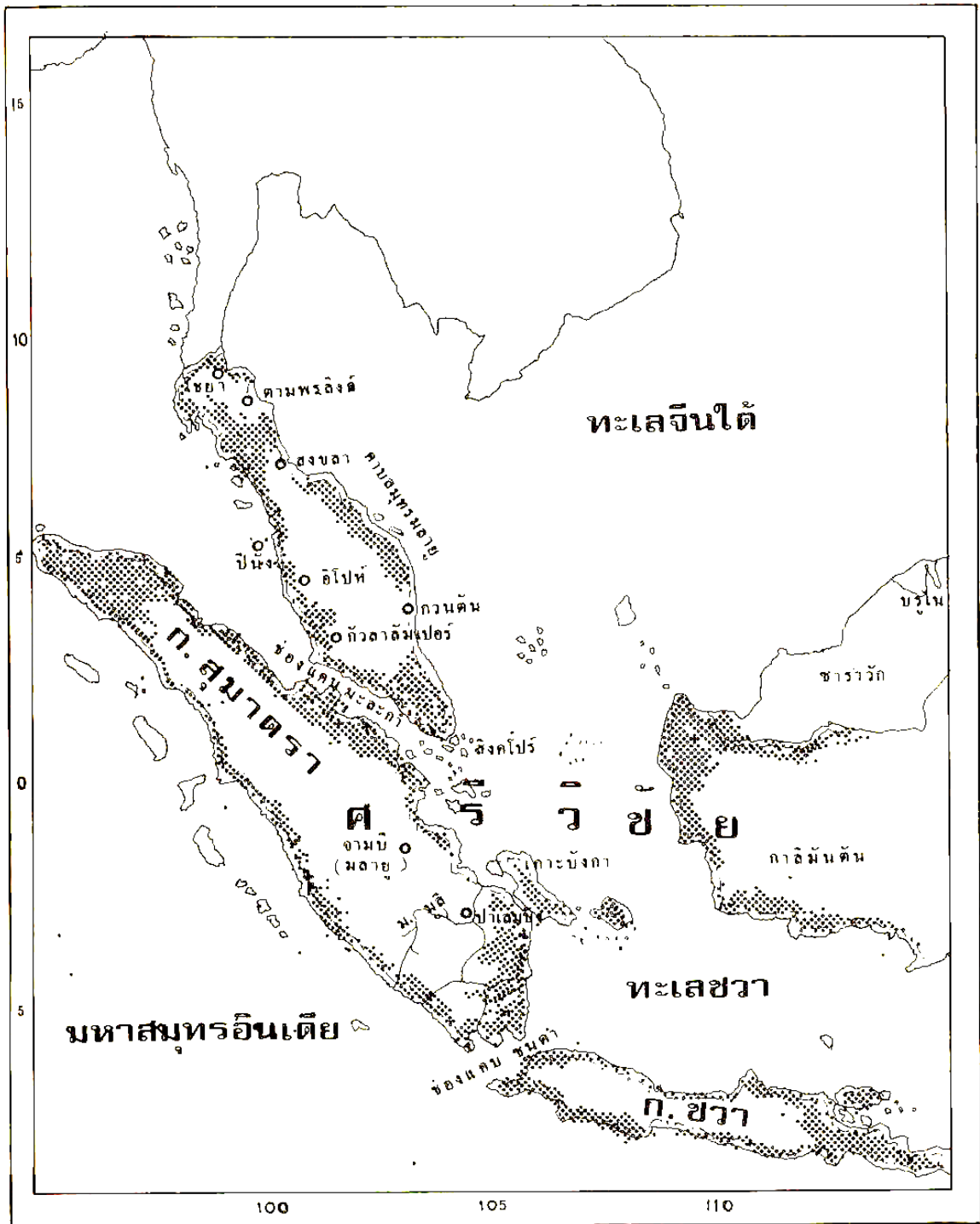
1.3.8 รัฐศรีวิชัย (Srivijaya)

ศรีวิชัยเป็นรัฐที่มีลักษณะการค้าทางทะเลในช่วงเดียวกับนครวัด รุ่งเรืองขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 6 และ 7 ศูนย์กลางของรัฐศรีวิชัยอยู่ที่ใด ยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน

Coedès, Georges, and Louis-Charles Damais. (1992) *Srivijaya: History, Religion, and Language of an Early Malay Polity*. กล่าวว่าตั้งอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง (Palembang) บนฝั่งแม่น้ำบาดัง (Batang) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตรา เป็นบริเวณที่สามารถควบคุมเส้นทางการเดินเรือระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่จารึกภาษามลายูโบราณที่พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้กล่าวถึงกษัตริย์ศรีวิชัยว่าเป็นผู้สร้างวัด เจดีย์ทางพุทธศาสนาหลายอันขึ้นในบริเวณดังกล่าว ประกอบกับบริเวณอ่าวบ้านดอนมีโบราณสถาน และศิลปวัตถุแบบศรีวิชัยกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับที่ปาเล็มบัง ที่ไม่ค่อยพบกับศิลปวัตถุอะไรเลย ทำให้นักประวัติศาสตร์หลายคนมีความเชื่อว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยตั้งอยู่บริเวณปลายแหลมมลายูตอนกลาง ซึ่งถ้าไม่อยู่ที่ไชยาสุราษฎร์ธานี ก็น่าจะอยู่ที่นครศรีธรรมราช แต่ความเชื่อดังกล่าวไม่สามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนข้อเสนอดังกล่าวได้เสียทีเดียว เพราะตามบันทึกการเดินทางของพระภิกษุอี้จิง (I-Ching) บันทึกไว้ว่า มีรัฐโมโลยู (Mo-lo yeau) ตั้งอยู่ตอนเหนือของศรีวิชัย รัฐดังกล่าวมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองจัมบี (Djambi) บนเกาะสุมาตราเหนือเมืองปาเล็มบังซึ่งตรงตามความเป็นจริง

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเริ่มมีความเชื่อขึ้นมาใหม่ว่า ศรีวิชัยไม่ได้เป็นรัฐใหญ่โตตามที่เคยเข้าใจกัน เป็นแต่เพียงลักษณะทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมแบบหนึ่งที่แพร่กระจายอยู่ตามเมืองท่าต่างๆ ทางปลายแหลมมลายู และหมู่เกาะอินโดนีเซียระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 7-13 เท่านั้น โดยที่เมืองท่าต่างๆ เหล่านี้ต่างเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อกัน แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมืองที่เป็นศูนย์กลางของศรีวิชัยจึงไม่มี มีแต่เฉพาะเมืองท่าต่างๆ ที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นเพราะวัฒนธรรมแบบศรีวิชัย ซึ่งกระจายอยู่ทางปลายคาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะอินโดนีเซีย บรรดาเมืองท่าดังกล่าวอาจจะวางนโยบายต่างๆ ร่วมกันช่วยเหลือกันต่อสู้กับศัตรูที่เข้ามาคุกคาม แต่ความเชื่อดังกล่าวไม่มีหลักฐานมายืนยัน นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงยังคงมีความเชื่อเช่นเดิมตามที่เซเคส์ ได้เสนอไว้

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองในระยะเวลาช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 - 10 คือ การค้ากับต่างประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นคนกลางไปรับซื้อสินค้าจำพวกเครื่องถ้วยชาม ผ้าไหม และเครื่องสัมฤทธิ์จากจีน เพื่อส่งไปขายยังอินเดีย เปอร์เซียอาหรับ และบรรดารัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ศรีวิชัยมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นเพราะได้มีการสมรสระหว่างราชวงศ์ไศเลนทร์ในชวากลางกับราชวงศ์แห่งรัฐศรีวิชัย ทำให้ศรีวิชัยมีอำนาจควบคุมบอร์เนียวตะวันตก ชวากลาง และมีอำนาจเหนือชุมชนตามริมฝั่งแม่น้ำต่างๆ ภายในเกาะ สามารถควบคุมคู่แข่งกันต่างๆ และใช้กำลังบังคับเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมจอดเรือตามท่าเรือต่างๆ

ภาพที่ 7 : ศรีวิชัย

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า 47.

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ศรีวิชัยเจริญรุ่งเรือง เพราะศรีวิชัยเป็นรัฐบรรณาการของจีน ทำให้มีการค้าขายกับจีน กล่าวคือ จีนให้การรับรองในสิทธิที่จะค้าขายกับจีน และปกป้องผลประโยชน์ของรัฐบรรณาการจากผู้ที่ทำลาย ขณะเดียวกันศรีวิชัยต้องไม่ทำการใดๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ของจีน

ศรีวิชัยนอกจากจะเป็นศูนย์กลางทางการค้าแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางทางด้านพุทธศาสนามหายาน และภาษาสันสกฤต ดังปรากฏหลักฐานในบันทึกการเดินทางของพระภิกษุอี้จิง (I-Ching) ซึ่งเดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาในอินเดียตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 7 อี้จิงได้แวะเรียนภาษาสันสกฤตที่ปาเล็มบังเป็นเวลา 6 เดือน ก่อนไปศึกษาพุทธศาสนาที่นาลันทา (Nalanda) จากลับแวะที่ปาเล็มบังเพื่อแปลวรรณคดีพุทธศาสนาเป็นภาษาจีนอีก 4 ปี (ค.ศ. 685-689) หลังจากเดินทางไปถึงจีนแล้วกลับมาแปลอีกเป็นเวลาเกือบ 6 ปี รวมเวลาเกือบ 10 ปี ที่อี้จิงอยู่ที่ปาเล็มบัง และปรากฏว่าในระยะเวลาดังกล่าวที่ปาเล็มบังมีพระในพุทธศาสนามากกว่า 1,000 รูป

ศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลงในคริสต์ศตวรรษที่ 12 เนื่องจากการทำสงครามกับพวกโจฬะ (Chola) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย และการแข่งขันของเมืองท่าต่างๆ ในชวาซึ่งมีอำนาจขึ้นมาในคริสต์ศตวรรษที่ 10 ประกอบกับอาณาเขตส่วนใหญ่เป็นเมืองท่ามากมายยากแก่การควบคุม ทำให้การติดต่อถึงกันเป็นไปได้ยาก ง่ายต่อการโจมตียึดครองดินแดน และที่สำคัญเชื่อว่าความเสื่อมของศรีวิชัยนั้นเกิดจากการที่จีนสมัยราชวงศ์ซ่ง ได้เปลี่ยนนโยบายทางการค้า โดยหันมาติดต่อค้าขายกับเมืองท่าต่างๆ ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง ทำให้เมืองท่าของศรีวิชัยซึ่งเดิมมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางต้องซบเซาลง ประกอบกับพ่อค้าเอกชนชาวจีนได้เดินทางมาค้าขายตามเมืองท่าทั่วไปทั้งในสุมาตรา มลายู และชวา นอกจากนั้นพวกพ่อค้าอาหรับได้เดินทางมาซื้อพริกไทย เครื่องเทศ จากหมู่เกาะต่างๆ โดยตรง ซึ่งความถดถอยทางการค้าที่กระจายออกไปตามเมืองท่าต่างๆ ดังกล่าวนี้น่าจะส่งผลให้เกิดรัฐใหม่ๆ ขึ้นในบริเวณชวาตะวันออก เช่น รัฐเคดิรี และสิงหัสสำหรับ (ค.ศ. 1222-1292) ภายหลังจากที่ศรีวิชัยได้เสื่อมอำนาจลงอย่างไรก็ตามรัฐทั้งสองเสื่อมลงในคริสต์ศตวรรษที่ 13 และรัฐที่มีอำนาจต่อมาในเกาะชวา คือ มัชปาหิต

ดังนั้น ถ้าหากจะเปรียบเทียบตัวอย่างของรัฐสองลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างต้นของประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจกล่าวได้ว่า ศรีวิชัยเป็นตัวแทนของรัฐที่ประสบความสำเร็จในรูปแบบของรัฐที่มีลักษณะการค้าทางทะเล ในขณะที่นครวัดประสบความสำเร็จด้วยอัจฉริยะของกษัตริย์ ความเชื่อทางศาสนา และความสามารถในการพัฒนาระบบชลประทานเพื่อเอาชนะปัญหาการขาดแคลนน้ำ (บังอร ปิยะพันธ์, 2537, หน้า 45)

1.3.9 รัฐในเกาะชวา

- มะตะรัม (Mataram)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 8 มะตะรัมเป็นรัฐแรกในชวากลางที่มีอำนาจขึ้น โดยการตั้งของราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra) ซึ่งเข้าใจว่าสืบเชื้อสายจากพุนัน เพราะการนับถือกษัตริย์เป็นเจ้าของภูเขา (ไศลอินทร์) มะตะรัมสามารถขยายอำนาจทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจขึ้นมาได้ด้วยความสามารถในการพัฒนาระบบชลประทาน โดยการควบคุมที่นาและท่อน้ำเข้านาได้

มะตะรัมได้รับอิทธิพลฮินดู และพุทธศาสนานิกายมหายาน เช่น มีการนับถือพระศิวะและพุทธ รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิมของชาวพื้นเมือง เช่น เรื่องการบูชาบรรพบุรุษ สถาปัตยกรรมของรัฐนี้ที่ปรากฏอยู่คือ เจดีย์บุโรพุทโธ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 800 โดยราชวงศ์ไศเลนทร์ เป็นเจดีย์ที่สร้างอยู่บนเนินเขา ฐานเจดีย์ประกอบด้วยชั้นหินรูป 6 เหลี่ยมซ้อนกันไป ลักษณะเจดีย์เป็นทรงกลมแบบลังกา แม้ว่าจะเป็นศิลปะแบบคุปตะของอินเดียแต่สอดคล้องลักษณะของศิลปะแบบชวาไว้ด้วย

มะตะรัมเสื่อมอำนาจลงเนื่องจากการถูกทำลายโดยศรีวิชัยในปี ค.ศ. 600 ต่อมาพระเจ้าไอรังละแห่งชวา สามารถรวบรวมกำลังขึ้นได้อีกครั้ง และแบ่งมะตะรัมออกเป็น 2 ส่วน ต่อมารวมเป็นรัฐเดียวกันชื่อว่า เคดิริ เมื่อ ค.ศ. 1049 และสิ้นสุดลงเมื่อ ค.ศ. 1222 โดยตกอยู่ใต้อำนาจของรัฐสิงหัสสำหรับ (Singhasari) ต่อมารัฐมีชปาหิตเรืองอำนาจขึ้น จนกระทั่งสามารถรวบรวมดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย

- เคดิริ (Kediri)

เคดิริเป็นรัฐที่รุ่งเรืองอยู่ในชวาตะวันออกช่วง ค.ศ. 1049-1222 ในเอกสารของจีนกล่าวว่า เป็นรัฐที่มีอำนาจมาก มีการปกครองเป็นระเบียบเรียบร้อย มั่งคั่งทางด้านการค้า จากการผูกขาดการค้าเครื่องเทศทางหมู่เกาะอินโดนีเซีย

ในปี ค.ศ. 1222 สามัญชนชาวจังกาล่า ได้รวบรวมพรรคพวกต่อต้านเคดิริ เข้ายึดอำนาจจากกษัตริย์ได้สำเร็จ จากนั้นได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองชวาตะวันออกที่เมือง กูตาชารา (Kataraja) หรือเมืองสิงหัสสำหรับ

- สิงหัสสำหรับ (Singhasari)

สิงหัสสำหรับ (ค.ศ.1222-1292) เป็นรัฐที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 13 จากการแย่งชิงอำนาจกัน จึงมีการตั้งราชวงศ์ใหม่ในภาคตะวันออกของชวา ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองสิงหัสสำหรับ เป็นรัฐที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมฮินดูและชวา สถาปัตยกรรมเป็นแบบชวาแท้ๆ คือซับซ้อนและประดับประดามาก ศาสนานับถือศิวะพุทธ รัฐนี้มีอายุแค่ 70 ปี แต่ก็สามารถสร้างจักรวรรดิขึ้นมาในชวาเป็นรัฐแรก

กษัตริย์ที่มีชื่อเสียง และสามารถขยายดินแดนออกนอกเกาะชวามากที่สุด คือ

พระเจ้าเคอดานาการา (Kertanagara 1268-1292 A.D.) โดยเข้าไปมีอำนาจเหนือเกาะมาดูรา เกาะบาหลี และชวาตะวันตก พร้อมทั้งเคยส่งกองทัพเรือเข้าไปตีเมืองปาเล็มบังในปี ค.ศ. 1275 ทำให้ศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง ซึ่งนักประวัติศาสตร์หลายคนมีความเห็นว่าเคอดานาการา เป็นกษัตริย์ชาวองศ์แรกที่มโนบายต้องการรวมรัฐต่างๆ ในอินโดนีเซียเข้าด้วยกัน หรือ Pan Indonesian เพื่อก่อตั้งสมาพันธรัฐอินโดนีเซีย ภายใต้การนำของสิงห์ส่าห์หรือเพื่อต่อต้านการรุกรานของพวกมองโกล แต่เคอดานาการาต้องการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการรวมจึงไม่ประสบความสำเร็จ ภายหลังเกิดกบฏภายในรัฐสิงห์ส่าห์ และการรุกรานของพวกมองโกล จึงทำให้ทายาทของรัฐสิงห์ส่าห์ต้องหนีไปตั้งรัฐมัชปาหิตขึ้น

- มัชปาหิต (Majapahit)

ภายหลังจากเกิดกบฏภายในรัฐสิงห์ส่าห์ (Singhasari 1222-1292 A.D.) และการรุกรานของพวกมองโกล ทำให้เจ้าชายวิชัย (Uijaya 1293-1309 A.D.) กษัตริย์องค์แรกของมัชปาหิต ซึ่งเป็นราชบุตรเขยของพระเจ้าเกียรตินครกษัตริย์แห่งสิงห์ส่าห์ ย้ายมาตั้งเมืองใหม่คือ มัชปาหิต ต่อมารัฐนี้มีความเจริญมากเพราะมีผู้นำที่มีความสามารถ เป็นอัครเสนาบดี ชื่อว่า คชามาดา (Gajamada) ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าชายชัยนคร(พระราชโอรสของเจ้าชายวิชัย) จากพวกกบฏภายใน พอสิ้นสมัยเจ้าชายชัยนคร เขาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เพราะเจ้าชายฮายัมวรุทหลานของพระเจ้าชัยนครยังทรงพระเยาว์ขึ้นเป็นกษัตริย์ ดังนั้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1330-1364 คชามาดากลายเป็นผู้กุมอำนาจในมัชปาหิตอย่างแท้จริง

มัชปาหิต ภายใต้การบริหารของคชามาดา อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูงในการสร้างมัชปาหิตให้เป็นรัฐที่มีอำนาจสูงสุดในประวัติศาสตร์ของอินโดนีเซีย ที่เป็นตัวแทนของรัฐสิงห์ส่าห์ ในการดำเนินนโยบายจัดตั้งสมาพันธรัฐอินโดนีเซีย มีระบบการปกครองที่เป็นระเบียบแบบแผน เป็นศูนย์กลางการค้าที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก สามารถขยายอิทธิพลไปยังเกาะบาหลี เกาะชวาตะวันตก เกาะสุมาตรา เกาะบอร์เนียว สิงคโปร์ แหลมมลายู ภาคใต้ของเกาะเซเลเบส เกาะบันดา หมู่เกาะ โมลุกกะ หมู่เกาะซุนดา เท่ากับดินแดนปัจจุบันที่เป็นประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซียรวมกัน

อย่างไรก็ตามนักประวัติศาสตร์บางคนมีความเห็นว่า ดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของมัชปาหิตโดยตรง น่าจะเป็น ภาคตะวันออกของเกาะชวา เกาะมาดูรา และเกาะบาหลีเท่านั้น ส่วนดินแดนอื่นมีฐานะเป็นเขตอิทธิพล (Sphere of Influence) ของมัชปาหิตเท่านั้น ขณะที่ดินแดนทางปลายแหลมมลายูมีปัญหาอยู่ในระยะเดียวกันกับกรุงศรีอยุธยาของไทย ซึ่งอ้างว่ามีอำนาจตลอดปลายแหลมมลายูไปถึงสิงคโปร์

หลังจากคชามาดาถึงแก่กรรมในปี ค.ศ.1364 มัชปาหิตต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ หลายด้าน ทำให้มัชปาหิตเสื่อมอำนาจลงไปอย่างมากคือ

- (1) กรุงศรีอยุธยาได้แผ่อำนาจแทนมัชปาหิตในแหลมมลายู

(2) ตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ศาสนาอิสลามได้แพร่หลายเข้ามายังบริเวณ หมู่เกาะอินโดนีเซีย และปลายแหลมมลายู ทำให้บรรดาเจ้าผู้ครองเมืองต่างๆ ทางตอนเหนือของเกาะชวา เกาะสุมาตรา หันไปนับถือศาสนาอิสลามกันอย่างกว้างขวาง เพราะจะทำให้กิจกรรมด้านการติดต่อค้าขาย ดำเนินไปได้สะดวกมากกว่า และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรวมประชาชน เพื่อต่อต้านมัชปาหิต ซึ่ง นับถือลัทธิศิวะพุทธ (Siva-Buddha)

(3) เกิดการแข่งขันในการควบคุมแหล่งผลิตสินค้าและเมืองท่าต่างๆ ซึ่งเมืองท่าเหล่านี้เคยอยู่ ภายใต้อำนาจมัชปาหิตมาก่อน แต่ต่อมาเมื่อยอมรับนับถือศาสนาอิสลามแล้วจึงทำให้ผู้ปกครองตามเมือง ท่าดังกล่าวพยายามแยกตัวเป็นอิสระจากมัชปาหิต

(4) ได้เกิดรัฐใหม่คือ มะละกา (Malacca 1402-1511 A.D.) เป็นรัฐมุสลิมที่เรืองอำนาจทางปลาย แหลมมลายู มะละกาได้กลายเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าแทนมัชปาหิตในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ทำให้ มัชปาหิตเสื่อมอำนาจลงอย่างมาก

1.3.10 รัฐมะละกา (Malacca)

ผู้ก่อตั้งมะละกาคือ เจ้าชายปรเมศวร (Paramesavara 1402-1424 A.D.) จากรัฐศรีวิชัย ซึ่งหนีการ คุกคามของรัฐมัชปาหิต มาลี้ภัยอยู่ที่สิงคโปร์ หรือทุมาสิก (Tumasik) และได้ฆ่าเจ้าเมืองสิงคโปร์ ทำให้ กรุงศรีอยุธยาไม่พอใจเพราะสิงคโปร์อ่อนนุ่มต่อกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาจึงสนับสนุนให้เจ้าเมือง ปัตตานี และปาหังช่วยกันขับไล่ปรเมศวรออกจากสิงคโปร์ไปอาศัยอยู่ที่เมืองมะละกาบริเวณช่องแคบใน ปี ค.ศ.1402 ปรเมศวรได้ตั้งตนเป็นเจ้าเมืองมะละกา ส่งเสริมกิจการค้าในเมืองมะละกาอย่างขนานใหญ่ ทำให้เมืองดังกล่าวค่อยเจริญขึ้นเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าอีกแห่งหนึ่งในบริเวณน่านน้ำของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัญหาสำคัญที่มะละกาประสบในระยะแรก คือการคุกคามจากกรุงศรีอยุธยา ทำให้มะละกาต้อง ยอมอ่อนนุ่มในระยะแรก แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามปลิดตัวเป็นอิสระจากกรุงศรีอยุธยา โดยส่งคณะ ทูตไปยังจีนสมัยราชวงศ์หมิง (Ming Empire 1368-1664 A.D.) เพื่อขอความคุ้มครองจากจีน ซึ่งทางฝ่าย จีนยินยอมรับรองอธิปไตยของมะละกา หลังจากปลิดตัวเป็นอิสระจากกรุงศรีอยุธยาสำเร็จ อำนาจทาง การเมืองและเศรษฐกิจของมะละกาจึงมั่นคงขึ้นอย่างรวดเร็ว และในระยะเดียวกันนั่นเอง ศาสนาอิสลาม เริ่มแพร่หลายจากเมืองท่าชายฝั่งตอนเหนือของเกาะสุมาตรา เข้าไปยังมะละกาอย่างรวดเร็ว ปรเมศวรได้ เปลี่ยนศาสนาและหันไปนับถือศาสนาอิสลามเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองและการค้า พร้อมทั้งได้ เปลี่ยนพระนามเป็นภาษาอาหรับในปี ค.ศ. 1419 ทรงพระนามใหม่ว่า เมกัตอิสกันดาร์ ชาห์ (Megat Iskandar Shah)

ต่อมาในสมัยมุซัฟฟาร์ ชาห์ (Muzaffar Shah 1447-1459 A.D.) มะละกาเริ่มขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง สามารถเข้าโจมตีรัฐปาหัง ตรังกานู ปัตตานี ไทรบุรี และยะโฮร์จากกรุงศรีอยุธยา จนเกิดสงครามกันในปี ค.ศ. 1455 มะละกาประสบชัยชนะในครั้งนั้น จึงทำให้กลายเป็นผู้ปกครองรัฐต่างๆ ในแหลมมลายู ดังที่กล่าวมา ในขณะที่เดียวกันมะละกาเข้าไปมีอำนาจเหนือเมืองท่าต่างๆทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ทำให้มะละกามีอำนาจสูงสุดอยู่บริเวณช่องแคบมะละกา ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นศูนย์กลางทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นแหล่งเผยแพร่ศาสนาอิสลามไปยังหมู่เกาะต่างๆ อีกด้วย

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 มะละกาเสื่อมอำนาจลง เนื่องจากการขาดผู้นำที่มีความสามารถ และพวกกลุ่มพ่อค้าท้องถิ่น (Orang Kaya) ที่มีอิทธิพล มีกำลังคนอยู่ในปกครอง ร่ำรวยขึ้นมาจากการค้าและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครองของรัฐที่อยู่ตามเมืองท่าต่างๆ ไม่ยอมสนับสนุนผู้ปกครองมะละกาในขณะนั้นอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะพวกเขาตระหนักดีว่าโปรตุเกสมีกำลังอาวุธและกองเรือที่ทันสมัยยกที่จะต่อต้านได้ กลุ่มพ่อค้าท้องถิ่นจึงหันไปสนับสนุนโปรตุเกสแทนผู้ปกครองมะละกา ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่ากิจการทางการค้าของพวกเขาจะปลอดภัยและดำเนินไปด้วยดี

ดังนั้นในปี ค.ศ. 1511 กองทัพเรือของโปรตุเกส ภายใต้การนำของอัลฟองโซ เดอ อัลบูเคอร์ก (Affonso de Albuquerque) ข้าหลวงใหญ่โปรตุเกสที่เมืองกัว (Goa) ในอินเดีย ได้ส่งเรือรบเข้ายึดมะละกาได้สำเร็จ

1.3.11 หมู่เกาะฟิลิปปินส์

ถ้าหากจะกล่าวถึงพัฒนาการของรัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่เริ่มเป็นสังคมเผ่า (Tribal Society) มาเป็นสังคมรัฐ (Social State) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1-14 อาจกล่าวได้ว่าหมู่เกาะฟิลิปปินส์ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองตลอดมา แม้ว่ารัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับวัฒนธรรมอินเดียและจีนแล้ว กล่าวคือฟิลิปปินส์ยังคงสภาพสังคมและการเมือง ตามแบบดั้งเดิมไว้ได้ เป็นเพราะสภาพภูมิศาสตร์ของฟิลิปปินส์อยู่ห่างไกลจึงมิได้มีพัฒนาการดังกล่าว ดังนั้นลักษณะสังคมและการเมืองของฟิลิปปินส์ในช่วงก่อนตะวันตกจะเข้ามา จึงยังคงมีลักษณะเป็นสังคมเผ่า คือ อยู่กันเป็นหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านเรียกว่า บารังไกส์ (Barangays) คำว่า “บารังไกส์” มาจากภาษาพื้นเมืองของฟิลิปปินส์ มาจากศัพท์ภาษามาลเลย์ แปลว่า เรือ ซึ่งเป็นเรือที่พวกเขาเคยใช้สำหรับอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ ในแต่ละบารังไกส์จะมีการแบ่งชนชั้นของบุคคลออกเป็น 4 ชนชั้น ด้วยกันคือ

(1) คาตู (Datu) และครอบครัว เป็นหัวหน้าบารังไกส์ ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองดูแลทุกข์สุข มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทรัพย์สินต่างๆ มีข้าทาสบริวาร

(2) Maharlica เป็นพวกขุนนาง มีอิทธิพลไม่ต้องเสียภาษี แต่ต้องรับใช้ดาตุทั้งในยามสงครามและสงบ

(3) Timagua เป็นพวกเสรีชน มีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีพ แต่ต้องสละแรงงาน และเสียภาษี โดยการแบ่งผลผลิตครึ่งหนึ่งให้แก่ดาตุ

(4) Aliping Saquiguilir เป็นพวกทาส ส่วนหนึ่งมาจากพวกเชลยที่จับได้ แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นลูกหนี้ มีหน้าที่รับใช้นายและครอบครัว รวมทั้งทำงานในไร่ นา ซึ่งสามารถนำไปซื้อขายกันได้ระหว่างนางาน

สภาพเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะพึ่งตนเองได้ในแต่ละชุมชน มีระบบการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีการค้าเล็กๆ น้อยๆ กับพวกพ่อค้าที่มาแวะเวียน เช่น พ่อค้าจีน พ่อค้ามาเลย์ และอาหรับ เป็นต้น

สำหรับสภาพทางการเมืองการปกครอง มีลักษณะหน่วยทางการเมืองเป็นบารังไกส์ต่างๆ พวกดาตุไม่ได้เป็นผู้ปกครองในความหมายทางการเมือง แต่จะมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด อยู่ร่วมกันโดยยึดมั่นในหลักศีลธรรม และจารีตประเพณี มากกว่าความผูกพันทางการเมือง กฎเกณฑ์ที่วางไว้ให้สมาชิกบารังไกส์ปฏิบัติตาม อาจจะยกเลิกได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกของบารังไกส์

ในกรณีที่หลายๆ บารังไกส์มารวมกันเพื่อป้องกันและต่อสู้กับศัตรูภายนอก หรือเพื่อสวัสดิภาพบางอย่าง ก็จะมีการจัดการปกครองแบบสมาพันธ์บารังไกส์ (Confederation of Barangays) โดยดาตุของแต่ละบารังไกส์มาทำพิธีกรีดเลือดร่วมสาบาน หรือเรียกว่า แซนดูโก (Sandugo) ซึ่งการรวมตัวของสมาพันธ์บารังไกส์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางการเมือง และการปกครองของชาวฟิลิปปินส์อีกขั้นหนึ่ง แต่ยังไม่จัดเป็นองค์กรทางการเมืองหรือเป็นการวางรูปแบบการปกครองที่แน่นอนตายตัว เพราะแต่ละบารังไกส์ยังเป็นอิสระต่อกัน ดาตุแต่ละบารังไกส์มีอำนาจเท่าเทียมกัน การรวมกันจึงเป็นเพียงการปฏิบัติตามข้อตกลง ที่จะช่วยเหลือกันต่อสู้กับศัตรูภายนอก

เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมอย่างง่าย ๆ ฟิลิปปินส์ในสมัยนี้จึงยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรสาธารณะใดๆ มีเพียงหัวหน้าเผ่าเท่านั้นที่มีบริวารมาก และสามารถนำเอาบรรณาการที่ได้จากประชาชนมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าชุมชน จึงทำให้ไม่มีการรวมกันเป็นประเทศ และมีรัฐบาลกลางที่แน่นอน จนกระทั่งหลังจากสเปนเข้ายึดครองแล้ว

คำถามท้ายบทที่ 1

1. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการตั้งหลักแหล่งและวิถีชีวิตของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างไร
2. ในยุคของการตั้งหลักแหล่ง คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการตั้งหลักแหล่งและวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
3. นิสิตได้รับองค์ความรู้และเรียนรู้อย่างไร เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคก่อนประวัติศาสตร์
4. การก่อตัวของรัฐจารีตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวคิดที่หลากหลายอย่างไรบ้าง
5. อะไรคือปัจจัยสำคัญในการก่อตัวและเสื่อมลงของรัฐโบราณ (ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7-14) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย จีน และอิสลามมีผลอย่างไรต่อความรุ่งเรือง การดำรงอยู่ และการล่มสลายของรัฐจารีตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทที่ 2

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยติดต่อกับยุโรปและสมัยอาณานิคม

วัตถุประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบายถึงจุดมุ่งหมาย และเปรียบเทียบการดำเนินนโยบายการขยายอำนาจของชาติตะวันตก จนกระทั่งนำไปสู่การยึดครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้
2. เพื่อให้นิสิตสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยที่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกได้

ประเด็นในการศึกษา บทสรุปและการวิเคราะห์

หัวข้อที่ 1: ปฏิสัมพันธ์กับชาติตะวันตกระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 : นโยบายการค้ากับการทูต

- ก. ลักษณะของการดำเนินงานในรูปแบบของบริษัทรถค้าของตะวันตก เช่น V.O.C ของดัตช์ และ E.I.C. ของอังกฤษ โดยพยายามผูกขาดเส้นทางการค้าและผูกขาดการค้ากับรัฐพื้นเมืองต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- ข. อาจกล่าวได้ว่าการเข้ามาของชาติตะวันตกในสมัยนี้ เป็นเพียงแค่บริบทหนึ่งของการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก แต่ยังไม่ใช่ความสัมพันธ์ในเชิงอาณานิคมที่แท้จริง ยกเว้นในกรณีของฟิลิปปินส์ภายใต้การครอบครองของสเปน

หัวข้อที่ 2: ปฏิสัมพันธ์กับชาติตะวันตกระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 : การเข้าครอบครองดินแดนเป็นอาณานิคม

- ก. ชาติตะวันตกเปลี่ยนนโยบายจากความสัมพันธ์ด้านการค้ามาเป็นการครอบครองดินแดนเป็นอาณานิคมเนื่องจาก
 - ปัจจัยภายในของยุโรปเองที่รัฐในยุโรปมีเอกภาพมากขึ้น ทำให้สามารถควบคุมคนและทรัพยากรของตัวเองได้ดีขึ้น ขณะเดียวกัน ยุโรปก็มีความขัดแย้งกันเองมากขึ้นเมื่อมีการก่อตัวของรัฐชาติในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17

- ความสำคัญของอินเดียและจีน จนทำให้ชาติตะวันตกเพิ่มบทบาทและอิทธิพลมากขึ้นในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการพัฒนาของเทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงความสะดวกในเส้นทางคมนาคม เช่น การขุดคลองสุเอซ โทรเลข เรือกลไฟ ฯลฯ ซึ่งมีบทบาทอย่างมากต่อการขยายอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ข. จุดมุ่งหมายในการเข้าครอบครองดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19

- ความต้องการแหล่งผลิตวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้าสำเร็จรูป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทิศทางการค้า และความต้องการผลผลิตชนิดใหม่ เช่น น้ำตาล ใบชา กาแฟ ยาสูบ คราม ดีบุก และยางพารา ซึ่งสามารถผลิตได้ดีในภูมิภาคนี้ ส่งผลให้ชาติตะวันตกมุ่งความสนใจมาที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจีน
- การเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการผูกขาดการค้าโดยรัฐมาเป็นการค้าและการลงทุนโดยเอกชน โดยรัฐจะทำหน้าที่ในการวางโครงสร้างเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางเศรษฐกิจ (ซูลีพร วิรุณหะ, มปป, หน้า 20) รวมทั้งการแข่งขันเพื่ออำนาจและศักดิ์ศรีกันเองระหว่างชาติยุโรป

ค. วิธีการและรูปแบบในการครอบครองและปกครองดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคม

- ชาติตะวันตกใช้วิธีการครอบครองดินแดนในแถบนี้โดยการทำสนธิสัญญา ระหว่างชาติตะวันตกด้วยกันเอง เช่น สนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับดัตช์ ใน ค.ศ. 1824 หรือสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1896 เพื่อตกลงแบ่งเขตอิทธิพลหรือการกำหนดเขตแดนระหว่างกัน
- ใช้วิธีการทำสนธิสัญญากับรัฐเจ้าพื้นเมืองให้ยินยอมเป็นรัฐใต้อารักขา เช่น สนธิสัญญาบังกอร์ใน ค.ศ. 1847 ระหว่างอังกฤษกับมลายู และ ค.ศ. 1888 บรูไนยอมทำสัญญาให้การยอมรับการเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษเพื่อต้องการให้อังกฤษเข้าคุ้มครอง
- ใช้วิธีการทำสงครามเพื่อยึดครอง เช่น ในพม่า เวียดนาม

- ส่วนรูปแบบที่ชาติตะวันตกใช้ในการปกครอง พบว่ามีทั้งปกครองเป็นอาณานิคมโดยตรง (Colony) เช่น ในพม่า เนเธอร์แลนด์ อีสต์อินดีส (Netherlands East Indies) หรือ เมืองท่าช่องแคบ (Straits Settlements) ในมลายู และในส่วนของ การปกครองเป็นรัฐในอารักขา (Protectorate) หรือปกครองโดยอ้อม พบใน ส่วนของมลายูบางส่วน กัมพูชา ลาว บรูไน

วิธีการเรียนการสอน

1. บรรยาย
2. อภิปราย – ซักถาม

อุปกรณ์

1. PowerPoint
2. เอกสารประกอบการสอน
3. แผนที่

การวัดและประเมินผล

1. การซักถามในขณะที่เรียน
2. การมีส่วนร่วมอภิปรายของนิสิต
3. การส่งงานย่อยประจำบทตามที่ผู้สอนกำหนดให้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
4. การทดสอบท้ายบทโดยการนำเสนองานเดี่ยวหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายตามเนื้อหาของบทเรียน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยติดต่อกับยุโรปและสมัยอาณานิคม

การขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 ที่ชาติตะวันตกได้สำรวจและค้นพบเส้นทางเดินเรือใหม่ๆ (Discovery Age) รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม (The Industrial Revolution 1760-1914 A.D.) ตามมาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งส่งผลให้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก

2.1 จุดมุ่งหมายการเข้ามาของชาติตะวันตก

2.1.1 ผลประโยชน์ทางการค้า

ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 ทวีปเอเชียเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ชาวยุโรปต้องการในปริมาณสูงหลายชนิดด้วยกัน ได้แก่ เครื่องเทศจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ้าฝ้ายจากอินเดีย ผ้าไหม ไบซา เครื่องถ้วยชามจากจีน แต่เนื่องจากผลของสงครามครูเสดระหว่างชาวคริสต์กับมุสลิม (ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 11-13) ในตะวันออกกลางเป็นต้นมา ทำให้กิจการค้าระหว่างเอเชียกับยุโรปในระแวกดังกล่าวตกอยู่ในกำมือของพ่อค้าอาหรับและพ่อค้าอิตาเลียนซึ่งเป็นคนกลางผูกขาดการซื้อสินค้าจากตะวันออกมาขายในตลาดยุโรป ทำให้สามารถแสวงหาผลกำไรจากการค้าสินค้าตะวันออกได้ในราคาที่สูงมาก ชาวยุโรปชาติอื่นๆ จึงเริ่มสนใจออกสำรวจทางทะเล เพื่อหาเส้นทางค้าขายโดยตรงกับตะวันออก โดยไม่ต้องผ่านทางตะวันออกกลางตามเส้นทางที่พ่อค้ามุสลิมควบคุมไว้ ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่ยุคใหม่ยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ คือยุคแห่งการค้นพบ (Age of Discovery) เพราะถ้าสามารถแสวงหาเส้นทางค้าขายสายใหม่ได้สำเร็จ ก็จะทำให้การค้าขายตัวอย่างกว้างขวาง มีผลกำไรอย่างมหาศาล เพราะตัดปัญหาพ่อค้าคนกลางไปได้ นอกจากนี้ การใช้เส้นทางทางเรือโดยตลอดจะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยลงเพราะไม่ต้องเสียเวลา และเสียค่าจ้างขนถ่ายสินค้าหลายครั้ง

2.1.2 การเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์ศาสนา

ประเทศยุโรปที่เป็นผู้นำในการสำรวจทางทะเลก่อนชาติอื่นๆ ตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 คือ โปรตุเกส และสเปน ซึ่งเป็นชาติที่เคร่งครัดและเลื่อมใสในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกมาก โดยเฉพาะกษัตริย์ถือว่างานเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์ศาสนาเป็นหน้าที่สำคัญของฝ่ายอาณาจักรด้วย จึงพร้อมที่จะส่งคณะบาทหลวงออกไปสอนศาสนา พร้อมทั้งสอนวิชาทั่วไป เช่น การอ่านเขียน เลขคณิต การแพทย์ สมัยใหม่ ดังนั้นเมื่อนักสำรวจนำขบวนเรือแล่นมายังภาคตะวันออกเฉียงใต้ นักสอนศาสนาก็ได้ร่วมเดินทาง

ออกมาด้วย โดยมุ่งหวังที่จะให้ประชาชนในดินแดนโพ้นทะเลหันมานับถือคริสต์ศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นพันธะของคนผิวขาว (Whiteman's burden) ที่จะนำเอาความเจริญมาสู่คนพื้นเมือง ที่ยังด้อยความเจริญกว่าตน เพื่อชำระจิตใจให้สะอาด พร้อมทั้งจะอยู่ภายใต้การดูแลและคุ้มครองของพระเจ้าตามความเชื่อในศาสนาคริสต์

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สเปนและโปรตุเกส ประสงค์จะนำเอาคริสต์ศาสนาไปเผยแพร่ในต่างแดน คือ เป็นการหาพันธมิตรที่เป็นชาวคริสต์ด้วยกันในการต่อต้านพวกมุสลิม ซึ่งกำลังเรืองอำนาจอยู่ทางตะวันออกกลาง และดินแดนบางส่วนของสเปน

2.1.3 การเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง

การเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง โดยเน้นว่าลักษณะการเมืองการปกครองแบบตะวันตกนั้นนำมาซึ่งความเจริญต่างๆ ทางวัตถุ

2.1.4 การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป (The Industrial Revolution) ทำให้เกิดความต้องการแสวงหาตลาดวัตถุดิบ และจำหน่ายสินค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะวัตถุดิบจำพวกดีบุก ยางพารา น้ำมันมะพร้าวที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า จุดประสงค์ของการเดินทางเข้ามาของชาติตะวันตกในระยะแรก เพื่อการค้า และเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนา ต่อมาตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาติตะวันตกได้ขยายทั้งอิทธิพลทางการเมืองและการค้าเข้ามาอย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป คือ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการแสวงหาอาณานิคมเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาด และระบายประชากร ตลอดจนที่มั่นทางยุทธศาสตร์ จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทั้งหมด ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาวตะวันตก

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตะวันตกกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรก

2.2.1 ความสัมพันธ์กับโปรตุเกส

โปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่ประสบความสำเร็จ ในการสำรวจทางทะเลมายังตะวันออกเฉียงใต้ โดย วาสโก ดา กามา (Vasco Da Gama) นักเดินเรือชาวโปรตุเกส สามารถแล่นเรือมาถึงเมืองกาลิกัต (Calicut) ประเทศอินเดีย ใน ค.ศ. 1498 จากนั้นโปรตุเกสเริ่มดำเนินการติดต่อค้าขายกับเอเชีย ในปี ค.ศ.1504 โดยการขอตั้งสถานีการค้าแห่งแรกในแคว้นโคชิน (Cochin) ทางภาคใต้ของอินเดีย จนในปี ค.ศ. 1510 โปรตุเกสได้เข้ายึดเมืองกัว (Goa) เป็นอาณานิคมแห่งแรก และปรับปรุงขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าของโปรตุเกสในอินเดีย และทำการสำรวจเส้นทางการค้ามายังบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศ ในปี ค.ศ. 1511 เข้ายึดเมืองมะละกา ในแหลมมลายูจากชาวพื้นเมือง เพราะต้องการควบคุมการซื้อขายเครื่องเทศในหมู่เกาะโมลุกกะ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสินค้าเครื่องเทศ และเพื่อใช้มะละกาเป็นทั้งฐานทัพและเมืองท่าสำหรับค้าขาย ติดต่อกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งจีนและญี่ปุ่นต่อไป ใน ค.ศ. 1557 โปรตุเกสได้เมืองมาเก๊าทางฝั่งทะเลจีนใต้เป็นอาณานิคมอีกแห่งหนึ่ง และได้สร้างสถานีค้าขายโดยทำหน้าที่เป็นคนกลางรับซื้อสินค้าจากจีนไปขายให้แก่พ่อค้าชาวยุโรป ขณะเดียวกัน ได้มีอาสาสมัครโปรตุเกสจำนวนหนึ่ง ไปปรับจ้างรบให้แก่รัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 การค้าของโปรตุเกสเจริญรุ่งเรืองมาก สามารถจัดระบบผูกขาดการค้าเครื่องเทศและสินค้าตะวันออกของพ่อค้าอาหรับและพ่อค้ามุสลิมชาติอื่นๆ ในเขตทะเลอาหรับและในมหาสมุทรอินเดียได้สำเร็จ และเข้าผูกขาดสินค้าเครื่องเทศในหมู่เกาะอินโดนีเซียได้เกือบทั้งหมด ต่อจากนั้นก็เข้าไปติดต่อค้าขายและเผยแพร่คริสต์ศาสนากับอาณาจักรบนพื้นแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ มอญ พม่า ไทย เขมร ญวน รวมทั้งยังได้นำวิทยาการตะวันตกหลายอย่างมาเผยแพร่ด้วย เช่น การทำปืนไฟ การสร้างป้อมต่อต้านปืนไฟ การฝึกหัดทหารตามยุทธวิธีสมัยใหม่ เป็นต้น

ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 อิทธิพลของโปรตุเกสในภาคตะวันออกเฉียงเริ่มเสื่อมลงเนื่องจาก

- (1) การที่โปรตุเกสพยายามจะเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้แก่ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ชาวพื้นเมืองที่นับถือศาสนาอิสลามไม่พอใจ จึงรวมตัวกันต่อต้าน และทำสงครามกับโปรตุเกสตลอดมา
- (2) เนื่องจากโปรตุเกสเป็นประเทศขนาดเล็ก แต่มีอาณานิคมกระจัดกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ เกือบทั่วโลก เช่น ในบราซิลอเมริกาใต้ มาเก๊าในจีน เมืองกัวในอินเดีย และอีกหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โปรตุเกสจึงมีกำลังไม่เพียงพอที่จะรักษาอาณานิคมของตนได้ทั้งหมด

- (3) ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีชาติยุโรปอื่นๆ ที่มีอำนาจทางทะเลมากกว่า เข้ามาค้าขาย แข่งขันกับโปรตุเกสคือ ฮอลันดาและอังกฤษ ทำให้อำนาจทางการค้าของโปรตุเกสทาง ตะวันออกลดลงตามลำดับ ต้องสูญเสียสิทธิผูกขาดทางการค้าเครื่องเทศและสินค้าทาง ตะวันออกให้แก่ชาติที่เข้ามาใหม่ จนกระทั่งมะละกาดกเป็นของฮอลันดาใน ค.ศ. 1641 โปรตุเกสคงเหลือเขตยึดครองในตะวันออกเพียงไม่กี่แห่งคือ เมืองกัวในอินเดีย เมืองมาเก๊า ในจีน และสถานีการค้าเพียงแห่งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ เกาะติมอร์ทาง ตะวันออกของเกาะชวา

2.2.2 ความสัมพันธ์กับสเปน

สเปนเป็นชาติผู้นำในการสำรวจทางทะเลในระยะเวลาเดียวกับโปรตุเกส และในปี ค.ศ.1494 สเปน กับโปรตุเกสได้ตกลงทำสัญญา ทอร์เดสซิลลาส (Treaty of Tordesillas 1494) เพื่อแบ่งเขตทำการสำรวจ พื้นโลก โดยกำหนดให้โปรตุเกสเป็นผู้สำรวจดินแดนที่อยู่ทางตะวันออกของ ลองจิจูดที่ $45^{\circ} 37'$ ตะวันตก ทางฝ่ายสเปนเป็นฝ่ายสำรวจดินแดนที่อยู่ทางตะวันตกของลองจิจูดดังกล่าว สเปนจึงส่งเรือ สำรวจไปทางซีกโลกตะวันตก และกลายเป็นผู้ค้นพบทวีปใหม่ คือ ทวีปอเมริกาโดย คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) หลังจากนั้นสเปนเริ่มเดินทางสำรวจต่อไปทางตะวันตกเพื่อค้นหา เส้นทางมายังทวีปเอเชีย

ใน ค.ศ. 1521 เฟอร์ดินานด์ แมกเจเนแลน (Ferdinand Magellan) นักเดินเรือชาวสเปน ได้คุม กองเรือของสเปน โดยใช้เส้นทางเดินเรือไปทางตะวันตกของยุโรปเพื่อพิสูจน์ว่าโลกกลมผ่านมหาสมุทร แปซิฟิกมาถึงเกาะเซบู ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ แต่ถูกฆ่าตายที่เกาะนั้น แต่พวกลูกเรือคงเดินทางต่อไป โดย อ้อมแหลมกู๊ดโฮป (Good Hope) ทวีปแอฟริกาถึงประเทศสเปน นับเป็นผลสำเร็จในการเดินทางเรือ รอบโลกเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี ค.ศ. 1542 สเปนส่งนายโลเปซ เดอวิลลา โลโบส (Lopez de Villa Lobos) เดินทางมายังหมู่เกาะฟิลิปปินส์ และขนานนามหมู่เกาะทั้งหมดว่า “ฟิลิปปินส์” เพื่อถวายเป็นพระ เกียรติแก่เจ้าชายฟิลิโปงค์รัชทายาทแห่งสเปน ซึ่งการขยายอำนาจของสเปนในระบายนี้อย่างต้องพบกับ อุปสรรคจากการขัดขวางของชาวพื้นเมือง

จนกระทั่งใน ค.ศ. 1565 มิเกล โลเปซ เดอ เลกาซปี (Miguel Lopez de Legazpi) สามารถยึดครอง เกาะเซบู (Cebu) และประกาศตั้งเป็นอาณานิคมของสเปน ในปี ค.ศ. 1571 สเปนเข้ายึดครองเกาะ ลูซอน (Luzon) ซึ่งเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด และตั้งมะนิลาเป็นเมืองหลวง หลังจากนั้นสเปนก็สามารถยึดครอง หมู่เกาะต่างๆ ได้โดยง่าย เพราะหมู่เกาะฟิลิปปินส์อยู่กระจ่ายกันมากกว่า 7,000 เกาะ ปกครองแยกกันเป็น เผ่าต่างๆ ยังไม่มีการรวมตัวกัน จึงไม่อาจต่อต้านอำนาจของสเปนได้

อย่างไรก็ตาม การเข้ายึดครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ของเลกาซปี ต้องพบกับอุปสรรคที่สำคัญคือ การต่อต้านของชาวพื้นเมือง โดยเฉพาะพวกโมโรส (Moroes) ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ทางใต้บริเวณเกาะมินดาเนา และหมู่เกาะซูลู เพราะในการเข้ายึดครองฟิลิปปินส์เป็นอาณานิคมนั้น สเปนมีจุดประสงค์สำคัญที่จะเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกควบคู่ไปกับการขยายอำนาจทางการเมืองด้วย ดังนั้น การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ทางตอนใต้ จึงได้รับการต่อต้านจากพวกโมโรสอย่างรุนแรง ในขณะที่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ประสบความสำเร็จทางตอนเหนือ และตอนกลางของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เพราะชาวพื้นเมืองในเขตดังกล่าว มีความเชื่อแบบดั้งเดิมอยู่

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จุดประสงค์ของสเปนในการเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ในระยะแรกนั้น สเปนประสบความสำเร็จในการเข้ายึดครอง และเปลี่ยนศาสนาให้แก่ชาวพื้นเมือง และในขณะเดียวกัน สเปนได้พยายามขยายอิทธิพลเข้าไปแทนที่โปรตุเกสในบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศด้วย แต่ถูกฮอลันดาขัดขวางอย่างเต็มที่ สเปนจึงมุ่งความสนใจไปยังการค้าระหว่างเม็กซิโกกับมะนิลาในฟิลิปปินส์ และจีนเป็นส่วนใหญ่แทน

2.2.3 ความสัมพันธ์กับฮอลันดา/ดัตช์

แรงผลักดันที่ทำให้ฮอลันดาพยายามค้นหาเส้นทางมายังเอเชีย เกิดขึ้นเมื่อฮอลันดาประกาศตนเป็นอิสระพ้นจากอำนาจของสเปนใน ค.ศ. 1579 เนื่องจากในระยะที่โปรตุเกสแล่นเรือมาค้าขายโดยตรงกับดินแดนตะวันออกตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 นั้น ฮอลันดายังมีได้ออกมาทำการค้าโดยตรงเช่นโปรตุเกส แต่มีบทบาทสำคัญทางการค้าในยุโรป โดยเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อสินค้าตะวันออกจากพ่อค้าโปรตุเกสที่กรุงลิสบอน ไปขายส่งตามเมืองท่าต่างๆ ในยุโรปตอนเหนือ ดังนั้นเมื่อท่าเรือกรุงลิสบอนของโปรตุเกสถูกรวมเข้ากับสเปนแล้วปิดตาย จึงทำให้เรือของพ่อค้าฮอลันดาจำเป็นต้องแสวงหาเส้นทางเดินเรือด้วยตนเอง เพื่อติดต่อค้าขายกับชาวตะวันออก

จุดประสงค์สำคัญของฮอลันดาในการติดต่อกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การค้าเครื่องเทศ เพราะเป็นสินค้าที่ตลาดยุโรปต้องการมากในสมัยนั้น และกำจัดคู่แข่งชาติอื่น โดยเฉพาะโปรตุเกส แต่มิได้มีนโยบายเผยแพร่คริสต์ศาสนาควบคู่ไปกับการค้าดังเช่น โปรตุเกส และสเปน

การค้าของฮอลันดาในระยะแรกดำเนินการโดยบริษัทเอกชนหลายบริษัท ซึ่งต่างค้าขายแข่งกันเองภายในชาติเดียวกัน เป็นผลให้พ่อค้าแต่ละบริษัทค้าขายขาดทุนมาก ดังนั้นพ่อค้าจึงแก้ปัญหาด้วยการรวมทุนเป็นบริษัทเดียวกันทั้งหมด และขออนุมัติจากรัฐบาลตั้งเป็น บริษัทอีสต์ อินเดียของดัตช์ใน ค.ศ. 1602 (Dutch East India Company) หรือใช้ตัวย่อในภาษาฮอลันดาว่า วี.โอ.ซี.(V.O.C. = Verenigde Oostindische Compagnie) เป็นบริษัทกึ่งราชการที่รัฐบาลถือหุ้นอยู่ด้วย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ กรุงอัมสเตอร์ดัม (Amsterdam) ประเทศฮอลันดา รัฐบาลฮอลันดา ให้บริษัทมีสิทธิผูกขาดการค้าในตะวันออก

แต่เพียงบริษัทเดียว และมีอำนาจในการดำเนินกิจการต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น มีสิทธิวางนโยบายการค้า ทำสัญญาการค้าและมิตรภาพกับประเทศต่างๆ สามารถสร้างป้อมปราการ มีทหารประจำตามดินแดนที่บริษัทไปตั้งสถานีการค้าทุกแห่ง และสามารถจัดตั้งกองทัพของบริษัทเพื่อใช้ปราบคู่แข่งทางการค้า

อาจกล่าวได้ว่าสิทธิต่างๆ ล้วนส่งเสริมให้บริษัทอีสต์ อินเดีย ของฮอลันดามีอำนาจทั้งด้านการค้า และการเมือง ซึ่งแตกต่างไปจากบริษัทของประเทศยุโรปอื่นๆ ที่ตั้งขึ้นในสมัยเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีเงินลงทุนก้อนใหญ่โดยเป็นหุ้นของพ่อค้าที่เมืองอัมสเตอร์ดัมเสียกว่าครึ่งและเป็นระบบลงทุนต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จทางการค้าของฮอลันดาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ประกอบกับการที่ฮอลันดามีกองเรือที่เหนือกว่าโปรตุเกส จึงสามารถทำลายการผูกขาดการค้าเครื่องเทศทางตะวันออกของพ่อค้าโปรตุเกสได้สำเร็จใน ค.ศ. 1619 บริษัทได้เข้าครอบครองเมืองปัตตาเวีย (Batavia หรือกรุงจาการ์ตาในปัจจุบัน) ในเกาะชวา จัดตั้งเป็นสำนักงานใหญ่ศูนย์กลางการบริหารของบริษัททางตะวันออก ต่อมาใน ค.ศ. 1641 ฮอลันดายึดเมืองมะละกาจากโปรตุเกสได้ และได้ขยายสถานีค้าขายอย่างกว้างขวางในเกาะชวา เกาะสุมาตรา หมู่เกาะโมลุกกะ แหลมมลายู เกาะบอร์เนียว เกาะเซลิเบส เกาะไต้หวัน (ฟอร์โมซา) และเมืองนางาซากิในประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังได้ขยายสถานีการค้าไปยังเกาะลังกา อินเดีย และเปอร์เซียด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การที่บริษัทอีสต์ อินเดีย ของฮอลันดา มีอำนาจในการผูกขาดการค้าในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ทำให้บริษัทค่อยๆ เข้าไปมีส่วนในการปกครองดินแดนในหมู่เกาะทีละน้อย ประกอบกับดินแดนในเกาะชวาแบ่งแยกออกเป็นหลายรัฐ และมีการทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันอยู่เสมอทำให้สุลต่านหันไปขอความช่วยเหลือจากฮอลันดามาปราบปรามศัตรูชาติเดียวกันเอง โดยยอมทำสัญญาให้ฮอลันดามีสิทธิผูกขาดทางการค้า เพื่อให้ฮอลันดารับรองความเป็นใหญ่ของตน และให้ความคุ้มครองเมื่อถูกรัฐอื่นรุกราน ดังนั้นการทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ครองรัฐต่างๆ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ฮอลันดาเข้ามาแทรกแซงและขยายอิทธิพลได้โดยสะดวก

ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 การดำเนินงานของบริษัทเสื่อมโทรมลง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของบริษัททำการค้าส่วนตัวแข่งกับบริษัท มีการคอร์รัปชันแข่งกับบริษัท ประกอบกับเกิดสงครามในยุโรปหลายครั้ง จึงทำให้การค้าของบริษัทเกิดความเสียหายอย่างหนัก จนกระทั่งใน ค.ศ. 1799 รัฐบาลจึงประกาศยุบเลิกบริษัทอีสต์ อินเดีย ของฮอลันดาที่ตั้งมานานถึง 297 ปี หลังจากนั้นรัฐบาลฮอลันดาได้เข้าปกครองหมู่เกาะอินโดนีเซียโดยตรงแทนที่บริษัท

2.2.4 ความสัมพันธ์กับอังกฤษ

อังกฤษเป็นอีกชนชาติหนึ่งที่พยายามสำรวจเส้นทางเดินเรือมายังทวีปเอเชียในระยะตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ภายหลังจากฮอลันดาเล็กน้อย และสนใจที่จะทำการค้าเครื่องเทศในหมู่เกาะอินโดนีเซียเช่นกัน ใน ค.ศ. 1600 ได้จัดตั้งบริษัทอีสต์ อินเดีย ของอังกฤษ (British East India Company) โดยมีวิธีการทำงานแบบเดียวกันกับบริษัทของฮอลันดา แต่เนื่องจากมีเงินลงทุนเพียง 1 ใน 10 ของบริษัทฮอลันดา และมีการถอนทุนออกแบ่งปันในหมู่ผู้ถือหุ้นเมื่อจบสิ้นการเดินทางเรือแต่ละเที่ยวได้ ทำให้บริษัทอังกฤษไม่เจริญก้าวหน้าเท่ากับฮอลันดา และยังคงถูกฮอลันดาขัดขวางด้วยวิธีการต่างๆ จนเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นใน ค.ศ. 1623 เมื่อทางการฮอลันดาจับพ่อค้าชาวอังกฤษประมาณ 12 คน ประหารชีวิตที่เกาะแอมบอยนา (Amboina) ในข้อหาว่าก่อความยุ่งยากทางการค้า จากเหตุการณ์ดังกล่าว มีผลให้อังกฤษต้องถอนสถานีการค้าออกจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย และหันไปสนใจค้าขายกับประเทศอินเดียแทน ตั้งแต่ตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา

2.2.5 ความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส

ในขณะที่ฮอลันดาและอังกฤษ ส่งเรือสินค้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 นั้น ฝรั่งเศสเป็นอีกชนชาติหนึ่งที่สนใจต่อกิจการค้าบริเวณดังกล่าว และใน ค.ศ. 1664 ได้จัดตั้งบริษัทอีสต์ อินเดีย ของฝรั่งเศสขึ้น (British East India Company) ในระยะแรกกิจการค้าของบริษัทไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะถูกกีดกันจากพวกฮอลันดา จนกระทั่งไม่สามารถจะดำเนินกิจการค้าบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียได้

อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสมีจุดประสงค์สำคัญที่ควบคู่ไปกับการค้าคือ การเผยแพร่คริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิกให้แก่ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เนื่องจากถูกกีดกันจากพวกฮอลันดาในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซีย ประกอบกับมิชชันนารีฝรั่งเศส พิจารณาเห็นว่าพวกฮอลันดาได้เข้าไปทำลายความเชื่อถือในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ จนทำให้ชาวพื้นเมืองปฏิเสธ จึงทำให้มิชชันนารีฝรั่งเศสหวังที่จะเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้แก่ชาวพื้นเมืองบริเวณแผ่นดินใหญ่ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทน เพราะยังไม่มีชนชาติใดนำเข้าไปเผยแพร่โดยตรง

ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ฝรั่งเศสได้ส่งคณะบาทหลวงมาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเวียดนามและกรุงศรีอยุธยา เป็นผลให้มีการส่งคณะทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีระหว่างสมเด็จพระนารายณ์กับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 หลายครั้ง แต่ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก็สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1688 ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เพราะกรุงศรีอยุธยาเริ่มตระหนักในภัยอันตรายจากการขยายอิทธิพลของฝรั่งเศส จนเกิดปฏิกิริยาต่อต้านชาวต่างชาติ และการพยายามกำจัดอิทธิพลของฝรั่งเศสให้หมดไป

และตลอดเวลาประมาณ 150 ปี หลังจากนั้นมา ชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวตะวันตก จะไม่ได้รับการต้อนรับจากไทยเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ฝรั่งเศสพยายามขยายอำนาจเข้าไปในเวียดนาม เมื่อเกิดความขัดแย้งกันเองระหว่างราชวงศ์ตริन्ह (Trinh) ในดั่งเกีย และราชวงศ์เหงียน (Nguyen) ในแคว้นอันนัม แต่การขยายตัวของฝรั่งเศสก็ต้องหยุดชะงักลงเพราะเกิดสงคราม 7 ปี (ค.ศ. 1756-1763) ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสในยุโรป อเมริกาเหนือ และอินเดีย ต่อมาเมื่อเกิดกบฏไกอเซินในเวียดนามใน ค.ศ. 1773 ฝรั่งเศสจึงเข้าแทรกแซงโดยให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ราชวงศ์เหงียนในการปราบกบฏและการรวมชาติ อย่างไรก็ตาม อดเชียงสือ หรือ เหงียน อันห์ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝรั่งเศสเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะฝรั่งเศสต้องถอนตัวออกจากเวียดนามเนื่องจากเกิดการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 และติดตามด้วยสงครามนโปเลียน (ค.ศ. 1805-1815) แต่คณะบาทหลวงก็ยังคงดำเนินงานเผยแผ่คริสต์ศาสนาอยู่ต่อไปและเป็นผู้นำแนวทางการกลับมาของรัฐบาลฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่งในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างชาติตะวันตกกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 ส่วนใหญ่เน้นเรื่องค้าขายเป็นอันดับแรก รองลงมาคือการเผยแผ่คริสต์ศาสนา โดยอิทธิพลของชาติตะวันตกทางการค้าและการเมืองในดินแดนบนพื้นแผ่นดินใหญ่อยู่ในขอบเขตจำกัดกว่าในกลุ่มเกาะต่างๆ คงมีเพียงฟิลิปปินส์ และส่วนใหญ่ของอินโดนีเซียที่ชาติตะวันตกมีอำนาจทางทะเลเหนือกว่าจนสามารถเข้าไปยึดครองเป็นอาณานิคมได้

2.3 การเข้ายึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19

นับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา จุดประสงค์ในการติดต่อคบค้ากันระหว่างชาติตะวันตกและดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ขยายตัวจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและเผยแผ่คริสต์ศาสนา มาเป็นการขยายอิทธิพลทางการเมืองพร้อมกันไปด้วย เป็นสมัยที่รัฐบาลของชาติตะวันตกพร้อมที่จะใช้กำลังสนับสนุนเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้าและปกป้องสิทธิของคนในชาติตน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินนโยบายขยายอิทธิพลทางการเมืองของบริษัทการค้าด้วย การขยายจักรวรรดินิยมจึงปรากฏอย่างชัดเจน และส่งผลให้ดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ยกเว้นประเทศไทยเพียงชาติเดียวในภูมิภาคนี้ที่คงรักษาเอกราชไว้ได้

2.3.1 การเข้ายึดครองของฮอลันดาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ฐานะของฮอลันดาตกลงไปจากเดิมมาก ในขณะที่อังกฤษและฝรั่งเศส กลายเป็นชาติมหาอำนาจ ที่เป็นคู่แข่งขยายอิทธิพลในเอเชียอีกครั้งหนึ่ง เดิมฮอลันดามุ่งปกครองเฉพาะ เกาะชวาและหมู่เกาะ โมลุกกะอย่างใกล้ชิด เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น ส่วนดินแดนในหมู่เกาะ อื่นๆ เพียงแต่ทำไมตรีกับสุลต่านรัฐต่างๆ เพื่อได้สิทธิผูกขาดหรือสิทธิพิเศษทางการค้า และกีดกัน คู่แข่งชาติอื่น

ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 อินเดีย พม่า มลายู ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ส่วน อินโดจีนตกอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกาได้เข้าปกครองฟิลิปปินส์แทนที่สเปน ทำให้ฮอลันดา เกรงว่าชาติตะวันตกอื่นๆ จะเข้ามาแทรกแซงดินแดนในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ซึ่งฮอลันดาถือว่าอยู่ในเขต อิทธิพลของตน จึงหันมาดำเนินนโยบายใช้กำลังเข้ายึดครองดินแดนในหมู่เกาะอื่นๆ ด้วย โดยเริ่มขยาย อิทธิพลเข้าควบคุมดินแดนตอนใต้ของเกาะสุมาตรา และเมืองท่าต่างๆ ในเกาะบอร์เนียว และในตอน ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เริ่มขยายอิทธิพลเข้าควบคุมดินแดนภาคเหนือของเกาะสุมาตรา จนกระทั่งถึง ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงยึดครองดินแดนทางเกาะสุมาตรา และดินแดนส่วนใหญ่ของเกาะ บอร์เนียว

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ฮอลันดาได้เข้าปกครองดินแดนในหมู่เกาะอินโดนีเซียเกือบทั้งหมด ยกเว้นซาราวัก บรูไน บอร์เนียวเหนือ (ปัจจุบันคือ รัฐซาบাহ์) ซึ่งเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ และ ดินแดนซีกตะวันออกของเกาะติมอร์ ซึ่งเป็นของโปรตุเกส

2.3.2 การเข้ายึดครองของโปรตุเกสในเกาะติมอร์ตะวันออก

เกาะติมอร์เป็นเกาะหนึ่งที่อยู่ในหมู่เกาะซุนดาน้อย และอยู่ทางตะวันออกเฉียงสุดของหมู่เกาะ อินโดนีเซีย มีพื้นที่โดยรวมทั้งหมด 13,000 ไมล์ โดยมีความยาวของเกาะ 312 ไมล์ และมีส่วนกว้างวัดได้ เพียง 63 ไมล์ ตั้งอยู่ระหว่างหมู่เกาะฟิลิปปินส์ทางเหนือ กับทวีปออสเตรเลียทางใต้ มีทรัพยากรทาง ธรรมชาติมากมาย โดยเฉพาะไม้จันทน์หอม น้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่อยู่ในทะเลลึกที่เรียกว่า Timor Gap ซึ่งอยู่ครึ่งทางระหว่างเกาะติมอร์กับออสเตรเลีย จึงทำให้เป็นที่ต้องการของชาติมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะโปรตุเกสกับฮอลันดาในยุคการล่าอาณานิคมของลัทธิจักรวรรดินิยม

โปรตุเกสแผ่ขยายอิทธิพลเข้าถึงเกาะติมอร์ ในปี ค.ศ.1514 เริ่มต้นจากการเข้ามาจับจองหา ประโยชน์จากทรัพยากรคือ ไม้จันทน์หอม จนกระทั่งได้เข้ายึดครองทั้งเกาะในปี ค.ศ.1682

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ฮอลันดาเข้ารุกรานหมู่เกาะอินโดนีเซีย และกลายเป็นคู่กรณีสำคัญของ โปรตุเกสเป็นเวลาถึง 3 ศตวรรษ จนกระทั่งศาลโลกได้เสนอข้อตกลงเพื่อยุติข้อพิพาททางการเมืองใน ค.ศ.1904 โดยแบ่งแยกเกาะติมอร์ออกเป็น 2 ส่วนตามสภาพภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนตะวันตกของเกาะถูก

ตัดสินให้เป็นของฮอลันดาตามข้อตกลง ดินแดนส่วนนี้เรียกว่า Dutch West Indies มีพื้นที่ประมาณ 15,850 ตารางกิโลเมตร และส่วนตะวันออกให้เป็นของโปรตุเกส เรียกดินแดนส่วนนี้ว่า Portuguese East Timor มีพื้นที่ประมาณ 14,874 ตารางกิโลเมตร

2.3.3 การเข้ายึดครองของอังกฤษในแหลมมลายู

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 การค้าของบริษัทอีสต์ อินเดีย ของอังกฤษระหว่างอินเดียและจีนขยายตัวกว้างขวางขึ้น จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมิดินแดนริมฝั่งทะเลเพื่อเป็นฐานทัพเรือและเป็นเมืองท่าสถานีการค้าสำหรับเรือสินค้าอังกฤษที่ไปมาค้าขายระหว่างอินเดียและจีนเพื่อแวะพักซ่อมแซมเรือ หาเสบียงอาหารและเชื้อเพลิง อังกฤษจึงหันความสนใจมายังแหลมมลายูด้วยเหตุผลทั้งทางด้านยุทธศาสตร์และการค้า ซึ่งก่อนที่อังกฤษจะเข้าปกครองแหลมมลายูทั้งหมดนั้น ได้ดำเนินการทีละขั้นตอนคือ

ในระยะแรก เป็นเรื่องของการเจรจาเช่าซื้อดินแดนบริเวณช่องแคบ ใน ค.ศ.1786 ตามข้อเสนอของ ฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) บริษัทอีสต์ อินเดีย ของอังกฤษ ได้เจรจาขอเช่าเกาะปีนัง จากเจ้าเมืองไทรบุรีซึ่งเป็นประเทศราชของไทย โดยฝ่ายอังกฤษยินยอมเสียดำเข้าปีละ 6,000 ดอลลาร์ และอังกฤษได้ประกาศเรียกชื่อเกาะปีนังเสียใหม่ว่า เกาะปริงซ์ ออฟเวลส์ (Prince of Wales Island) เพื่อเป็นเกียรติแด่รัชทายาทของอังกฤษในขณะนั้น

ในปี ค.ศ.1800 อังกฤษได้ติดต่อขอเช่าดินแดนบนฝั่งแผ่นดินใหญ่ ตรงข้ามกับเกาะปีนัง ซึ่งต่อมาอังกฤษเรียกว่า โปรวินซ์ เวลส์เลย์ (Province Wellesley) จากไทรบุรี โดยเสียดำเข้าเพิ่มขึ้นอีกปีละ 4,000 ดอลลาร์ เหตุผลที่ทางฝ่ายอังกฤษขอเช่าดินแดนดังกล่าวคือ บริษัทอังกฤษต้องการจะเป็นผู้ควบคุมอ่าวปีนังทั้งหมด และต้องการใช้ดินแดนโปรวินซ์ เวลส์เลย์ เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรในเกาะปีนัง โดยไม่ต้องพึ่งไทรบุรี ทำให้อำนาจของอังกฤษในเกาะปีนังมั่นคงขึ้น และในปี ค.ศ.1819 เซอร์ โทมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) ผู้ที่อังกฤษแต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมอาณานิคมทั้งหมดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอให้บริษัทเจรจาขอเช่าเกาะสิงคโปร์ จากสุลต่านแห่งรัฐยะโฮร์ พร้อมทั้งจัดตั้งสำนักงานบริติช เซตเติลเมนต์ (British Settlement) เพื่อเป็นเมืองท่าสถานีการค้าแห่งใหม่ของอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในปี ค.ศ.1824 อังกฤษกับฮอลันดา ได้เจรจาดตกลงทำ สนธิสัญญาลอนดอน (Treaty of London 1824) เนื่องจากความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีข้อตกลงว่า ฮอลันดาขอมะละกาให้แก่อังกฤษ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่อังกฤษยอมถอนตัวออกจากเกาะสุมาตรา และยอมรับว่าดินแดนแถบหมู่เกาะที่อยู่ใต้สิงคโปร์ลงไปเป็นเขตอิทธิพลของฮอลันดา การตกลงที่สำคัญครั้งนี้เป็นการแบ่งเขตอิทธิพลของชาติทั้งสอง เปิดโอกาสให้อังกฤษขยายอิทธิพลในแหลมมลายูได้โดยไม่มีคู่แข่ง และมีผลให้ฮอลันดาสามารถเข้ายึดครองดินแดนต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียที่เหลืออยู่ได้

โดยสะดวก จึงทำให้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1824 เป็นต้นมา อังกฤษมีอาณานิคมบริเวณแหลมมลายู 3 แห่งด้วยกัน คือ ปีนัง มะละกา และสิงคโปร์ ดินแดนทั้งสามต่างก็แยกกันปกครองไม่ขึ้นต่อกันจนกระทั่งถึง ค.ศ.1832 บริษัทยุโรปจึงได้ประกาศรวมดินแดนทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นมณฑลอาณานิคม (Crown Colony) ที่มีข้าหลวง (Governor) ปกครองในฐานะประมุขของรัฐโดยตรง และขึ้นตรงกับกระทรวงอาณานิคมของอังกฤษ เรียกว่า “สเตรทส์ เซตเติลเมนต์” (Straits Settlement)

ในระยะแรกอังกฤษส่งข้าหลวงมาปกครองดินแดน “สเตรทส์ เซตเติลเมนต์” โดยอยู่ภายใต้การดูแลของบริษัทยุโรป ที่กัลกัตตา (Calcutta) ในแคว้นเบงกอลของอินเดีย ซึ่งนโยบายของอังกฤษในขณะนี้มีเพียงแต่การข่มขู่มิให้ชาติอื่น โดยเฉพาะไทยเข้าไปมีอิทธิพลในแหลมมลายูเพิ่มขึ้นเท่านั้น ยังไม่ได้ต้องการขยายอิทธิพลของอังกฤษเข้าไปยังรัฐอื่นๆ ในแหลมมลายู ต่อมาข้าราชการอังกฤษที่สิงคโปร์ ต้องการขยายอิทธิพลของอังกฤษเข้าไปยังรัฐอื่นๆ ในแหลมมลายูด้วย แต่ในขณะนั้นอังกฤษมีนโยบายมุ่งขยายอำนาจในอินเดียเป็นหลักและกำลังเริ่มทำสงครามกับพม่า จึงไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว จนกระทั่งใน ค.ศ. 1858 เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองอินเดียเป็นอาณานิคมทั้งประเทศ และมีชัยชนะในสงครามกับพม่าถึงสองครั้งแล้ว รัฐบาลอังกฤษจึงหันมาสนใจแหลมมลายูอย่างจริงจัง ประกอบกับในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบรบกันระหว่างรัฐต่างๆ ในแหลมมลายูต่อเนื่องกัน ส่งผลกระทบกระเทือนต่อการค้าของอังกฤษ รวมทั้งหวั่นเกรงว่ามหาอำนาจชาติอื่น โดยเฉพาะเยอรมนีจะเข้ามาแทรกแซงขยายอิทธิพลแข่งกับตน ต่อมาในระยะตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เกิดเหตุการณ์ขึ้นหลายอย่าง ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอนเห็นสมควรที่จะต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ อังกฤษเริ่มเข้าแทรกแซงทางการเมืองในรัฐต่างๆ แทนที่จะแสวงหาแต่เฉพาะผลประโยชน์ทางการค้าอย่างเดียว โดยนโยบายใหม่ของอังกฤษมีชื่อเรียกว่า “ก้าวไปข้างหน้า” (forward Movement) หรือนโยบายเข้าควบคุมรัฐต่างๆ ทางแหลมมลายูโดยตรง แทนที่จะปล่อยให้อิสระอย่างแต่ก่อน

การดำเนินงานขั้นแรกของรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอนคือ สังก์ แอนดรู คลาร์ก (Andrew Clarke (administrator) (1824–1902), Governor of the Straits Settlements) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษที่สิงคโปร์เข้าแทรกแซงรัฐเปรัก (Perak) เป็นแห่งแรก ซึ่งกำลังประสบปัญหาสำคัญๆ หลายปัญหาด้วยกัน เช่นปัญหาเกี่ยวกับการแย่งชิงตำแหน่งสุลต่าน และปัญหาเกี่ยวกับการก่อการจลาจลของชาวจีนกลุ่มต่างๆ เพื่อแย่งชิงเหมืองแร่ ซึ่งสุลต่านไม่สามารถระงับเหตุได้ เป็นผลให้อังกฤษตกลงที่จะเข้าช่วยปราบปรามชาวจีนในเมือง และคงสนับสนุนให้สุลต่านเป็นประมุขของรัฐต่อไป แต่สุลต่านจะต้องยอมรับชาวอังกฤษเป็นที่ปรึกษาประจำรัฐ เพื่อให้คำปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับภาษีอากร การปกครอง การปรับปรุงบ้านเมือง และการรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น โดยที่ปรึกษาจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวพื้นเมือง หลังจากนั้นอังกฤษก็ได้เจรจาทำสัญญาทำนองเดียวกันกับรัฐเนกรีเซมบิลัน (Negri Sembilan) รัฐสลังงอร์ (Slangor) และรัฐปาหัง (Pahang) ให้ยอมอยู่

ในอารักขาของอังกฤษเช่นเดียวกัน ซึ่งอังกฤษสามารถทำได้โดยไม่ยากนักเพราะรัฐต่างๆ เหล่านี้มิได้รวมตัวเป็นอาณาจักรเดียวกัน มักมีการรบแย่งอำนาจกันอยู่เสมอ

การขยายอำนาจในระยะต่อมา เป็นการเจรจาทำสนธิสัญญากับไทย คือ สนธิสัญญากรุงเทพฯ ใน ค.ศ.1909 (Treaty of Bangkok 1909 A.D.) ตามข้อตกลงในสนธิสัญญาดังกล่าว ทางฝ่ายไทยยอมยกรัฐทั้งสี่ คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และปะลิส ให้แก่อังกฤษ โดยทางฝ่ายอังกฤษยินยอมให้คนในบังคับอังกฤษที่มาจดทะเบียนหลังจากปี ค.ศ.1906 มีคดีในราชอาณาจักรไทยจะต้องขึ้นศาลไทย และอังกฤษยินยอมให้ไทยกู้เงินจำนวน 4 ล้านปอนด์ โดยคิดดอกเบี้ยต่ำ เพื่อใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟสายได้จากเพชรบุรีไปต่อกับทางรถไฟของอังกฤษในมลายู ต่อมาใน ค.ศ.1914 รัฐยะโฮร์ (Johore) ได้รวมเข้าเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษเป็นรัฐสุดท้าย แต่เป็นรัฐที่แตกต่างไปจากรัฐมลายูข้างต้น ในแง่ที่เป็นรัฐมลายูที่ได้ติดต่อกับความสัมพันธ์กับอังกฤษที่สิงคโปร์อย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1819 ซึ่งเป็นปีที่สุลต่านแห่งยะโฮร์ยินยอมให้อังกฤษเช่าเกาะสิงคโปร์ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1885 สุลต่านแห่งยะโฮร์ อนุญาตให้อังกฤษเข้าไปเป็นผู้ควบคุมนโยบายต่างประเทศของยะโฮร์ แต่อังกฤษยังคงปล่อยให้ยะโฮร์ปกครองตนเองเป็นอิสระต่อมา จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1914 จึงแต่งตั้งที่ปรึกษา (Resident) ไปประจำอยู่ในรัฐยะโฮร์ ดังนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1914 เป็นต้นมา รัฐมลายูทั้งหมดก็ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษ

นอกจากในแหลมมลายูแล้ว อิทธิพลของอังกฤษยังครอบคลุมไปถึงดินแดนทางตะวันตก และทางเหนือของเกาะบอร์เนียวด้วย นับตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 บริษัทอีสต์ อินเดียของอังกฤษ สนใจที่จะตั้งหลักแหล่งในเกาะบอร์เนียวเพื่อคานอำนาจของฮอลันดา และเพื่อตั้งเป็นสถานีการค้าติดต่อกับจีน ในระยะนั้นดินแดนทางตะวันตกและทางเหนือของเกาะ อยู่ใต้อำนาจของสุลต่านแห่งบรูไน ซึ่งเป็นรัฐที่เจริญรุ่งเรืองระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16-19 จึงเริ่มเสื่อมอำนาจลง เพราะดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองมักจะก่อการกบฏเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ ต้องเสียกำลังปราบปรามอยู่เสมอ ส่งผลให้อังกฤษขยายอิทธิพลในดินแดนแถบนี้ได้โดยง่าย เซอร์ เจมส์ บรูค (Sir James Brooke) เจ้าหน้าทีของบริษัทอีสต์ อินเดียของอังกฤษ เข้าช่วยเหลือปราบปรามการกบฏในซาราวัก (Sarawak) เป็นผลสำเร็จ สุลต่านแห่งบรูไนจึงยกซาราวัก ให้อยู่ในการปกครองของ เซอร์ เจมส์ บรูค และแต่งตั้งให้เป็น “ราชาแห่งซาราวัก” ใน ค.ศ.1841 ส่วน ซาบাহ (Sabah) หรือ บอร์เนียวเหนือ ซึ่งเป็นดินแดนอยู่เหนือสุดของตัวเกาะ บริษัทบอร์เนียวเหนือของอังกฤษได้เข้าควบคุมดูแลตั้งแต่ ค.ศ.1880 จนกระทั่งในที่สุดบรูไนก็ตกเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษเมื่อปี ค.ศ.1888

2.3.4 การเข้ายึดครองของอังกฤษในพม่า

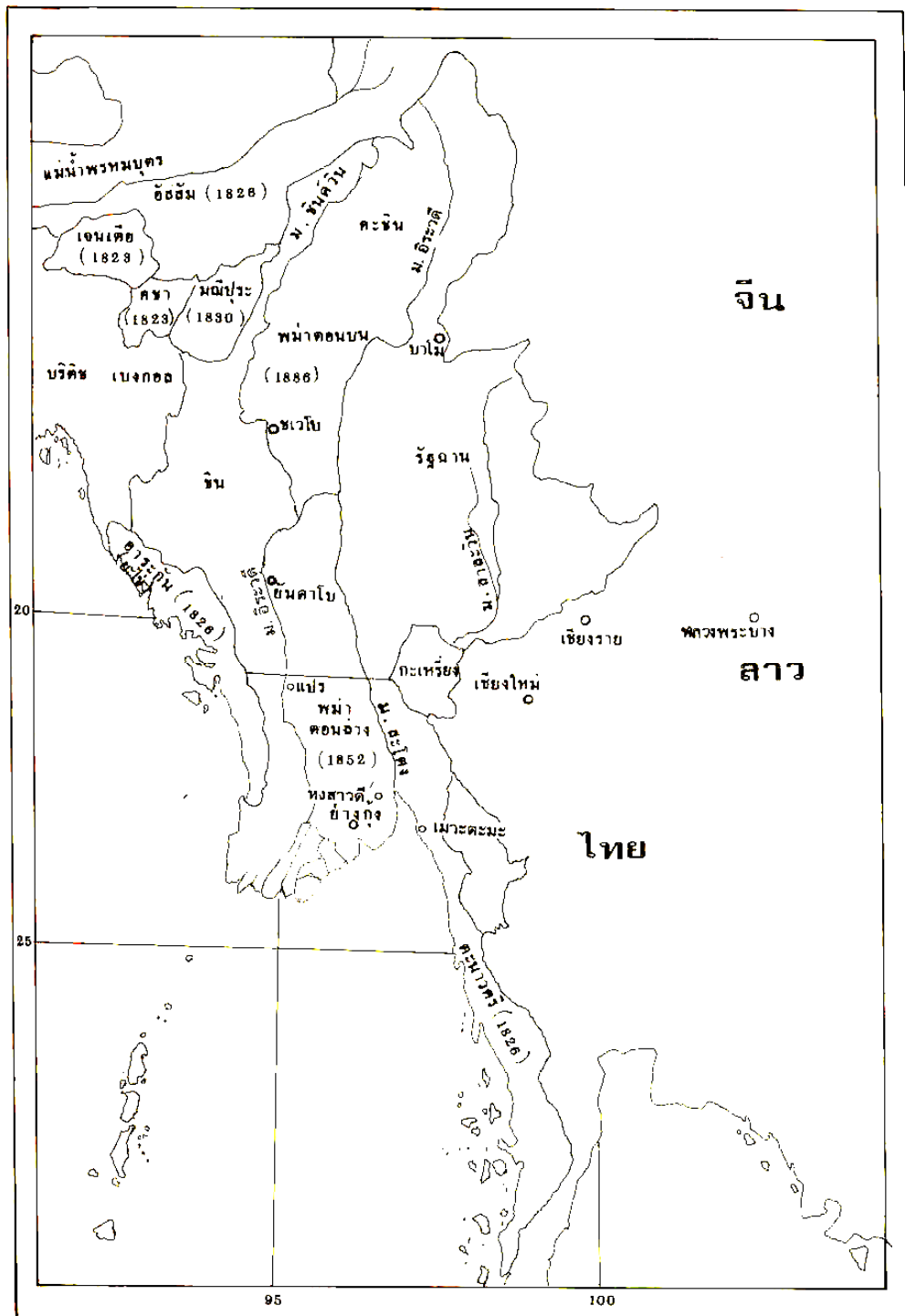
ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา พม่าเริ่มขยายอำนาจไปทางตะวันตก ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งเรื่องพรมแดนที่ติดกับเขตแดนของอังกฤษในอินเดียเรื่อยมา จนในที่สุด การขยายอำนาจของพม่าได้นำไปสู่กรณีพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างอังกฤษกับพม่า ซึ่งต่อมาได้ขยายออกไปเป็นสงครามระหว่างชนชาติทั้งสองถึง 3 ครั้งด้วยกันในช่วงระยะเวลา 60 ปี ก่อนที่อังกฤษจะเข้ายึดครองพม่าทั้งประเทศเป็นอาณานิคม ในปี ค.ศ.1885

สงครามครั้งแรก ใน ค.ศ.1824 เกิดจากการที่พม่าขยายอาณาเขตไปทางตะวันตกบริเวณเมืองมณีปุระ อัสสัม ยะไข่ จึงปะทะกับกองทหารของอังกฤษ กองทัพเรืออังกฤษซึ่งมีแสนยานุภาพเหนือกว่าพม่า เข้ายึดเมืองที่สำคัญ คือ ราชภัฏ (Rangoon) เอาไว้ได้ และเคลื่อนทัพไปถึงเมืองแปร จนใกล้กรุงอังวะราชธานี พม่าเห็นว่าไม่สามารถต้านอังกฤษไว้ได้ จึงยินยอมเจรจาสงบศึกที่เมืองยันดาโบในปี ค.ศ.1826 ใจความสำคัญของสนธิสัญญายันดาโบ (Treaty of Yandabo 1826) มีดังนี้คือ

- (1) พม่าต้องยกดินแดนตะนาวศรี ยะไข่ อัสสัม และหัวเมืองมอญตั้งแต่เมืองมะตะมะ มะละลำเลิง และอาระกันให้แก่อังกฤษ
- (2) พม่าต้องไม่เข้าไปแทรกแซง ในกิจการภายในของแคว้นอัสสัม มณีปุระ เจนเดีย และคะชัวร์
- (3) พม่าต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม ให้แก่อังกฤษเป็นเงิน 1 ล้านปอนด์
- (4) พม่าต้องเลิกทำสงครามกับไทย
- (5) พม่าต้องยอมรับตัวแทนทางการทูตของอังกฤษ และยินยอมให้พักอาศัยอยู่ในเมืองหลวง
- (6) พม่าต้องแต่งตั้งทูตของตนไปประจำอยู่ที่กัลกัตตา
- (7) พม่าและอังกฤษ ต้องตกลงเจรจากันในเรื่องการค้า และทำสัญญาทางการค้า

สงครามครั้งนี้ ส่งผลเสียต่อพม่าอย่างมากมาย ชาวพม่าซึ่งถือว่าตนเป็นชาตินักรบที่ยิ่งใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อน จึงรู้สึกขมขื่น เสียหน้า และเสียศักดิ์ศรีของชาติ กำลังทหารของพม่าเสื่อมโทรมลงไปอย่างมาก จนไม่สามารถฟื้นขึ้นมาใหม่ พม่าเริ่มสูญเสียเสถียรภาพทางการเมืองของตกลงไปเรื่อยๆ เศรษฐกิจของพม่าเริ่มตกอยู่ในกำมือของอังกฤษ ค่านิยมแบบอังกฤษเริ่มแพร่หลายเข้าไปในพม่า แต่ชาวพม่าส่วนใหญ่กลับไม่ยอมรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น กลับหันไปเคร่งต่อค่านิยมประเพณีดั้งเดิม และมีความเกลียดชังต่อชาวอังกฤษ คิดแต่จะยึดเอาดินแดนคืน ไม่ยอมปฏิบัติตามข้อตกลงในสนธิสัญญายันดาโบ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเป็นชนวนให้เกิดสงครามครั้งต่อไป

สงครามครั้งที่ 2 ใน ค.ศ.1852 เกิดจากการปกครองที่ละหลวมของพม่าเอง ที่ให้ขุนนางพม่ากลับแกเล็งพ่อค้าอังกฤษ อังกฤษจึงทำสงครามกับพม่า โดยอังกฤษเป็นฝ่ายมีชัยชนะอีก ได้เข้าครอบครอง

ภาพที่ 8 : ดินแดนที่อังกฤษเข้ายึดครอง ระหว่างสงครามอังกฤษกับพม่า ค.ศ. 1823-1885

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า 81

ดินแดนพม่าตอนล่างที่เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์และเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางการค้าขาย ซึ่งการสูญเสียครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของพม่ามาก พม่าถูกตัดขาดจากการติดต่อทางทะเลและโลกภายนอก อังกฤษยึดหัวเมืองชายทะเลของพม่าไว้ทั้งหมด รวมทั้งการติดต่อกับต่างประเทศตกอยู่ในกำมือของอังกฤษ

สงครามครั้งที่ 3 ใน ค.ศ.1885 ผลจากสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 แสดงให้เห็นถึงการที่พม่าถูกตัดออกจากการติดต่อทางทะเลและถูกปิดล้อม ซึ่งเท่ากับถูกตัดขาดจากโลกภายนอก รวมทั้งถูกปิดหูปิดตาจากจากอิทธิพลทางวิชาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกด้วย พม่ากลายเป็นประเทศที่อยู่กับชนบทรอบล้อมประเพณีต่างๆ มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้ามินดง (Mindon 1853-1878 A.D.) ได้ทรงพยายามปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยและมั่นคงยิ่งขึ้น (บังอร ปิยะพันธุ์, 2537, หน้า 85) และเปลี่ยนนโยบายหันไปผูกไมตรีกับชาติต่างๆ และเห็นความจำเป็นที่จะต้องรับวัฒนธรรมตะวันตก ส่งเสริมการค้าขาย เพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ทรงสร้างราชธานีใหม่ที่กรุงมัณฑเลย์ ยินยอมให้อังกฤษส่งตัวแทนทางการทูตมาประจำอยู่ในเมืองหลวงของพม่า และได้เปิดทำสัญญาทางการค้ากับอังกฤษในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1862 สัญญาทางการค้ามีใจความสรุปได้ดังนี้

- (1) พ่อค้าพม่ามีสิทธิพิเศษ และได้รับความคุ้มครองจากอังกฤษ ในการติดต่อค้าขายกับดินแดนพม่าที่อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ทางฝ่ายพ่อค้าอังกฤษก็เช่นเดียวกัน จะได้รับสิทธิพิเศษและการคุ้มครองในการติดต่อค้าขายในพม่า
- (2) พม่าสามารถส่งสินค้า ผ่านดินแดนของอังกฤษในพม่าได้ โดยมีการเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำเป็นพิเศษ สินค้าอังกฤษจากประเทศจีนสามารถส่งผ่านพม่าโดยเสียภาษีในอัตราเดียวกัน
- (3) พ่อค้าพม่ามีสิทธิเสรีภาพที่จะทำการค้า เมื่ออยู่ในดินแดนพม่าของอังกฤษ เช่นเดียวกันกับพ่อค้าอังกฤษเมื่ออยู่ในดินแดนพม่า

อย่างไรก็ตาม สัญญาการค้าฉบับปี ค.ศ.1862 ต้องถูกเปลี่ยนแปลงใหม่ในเวลาต่อมา กล่าวคือพ่อค้าและเจ้าหน้าที่อังกฤษไม่พอใจในสิทธิพิเศษดังกล่าว และพิจารณาเห็นว่าสัญญาการค้าฉบับปี ค.ศ. 1862 ไม่อำนวยความสะดวกในการดำเนินการค้าในดินแดนพม่าเท่าที่ควร เพราะในสัญญาไม่มีการตกลงกันในเรื่องเกี่ยวกับการผูกขาดการค้าของกษัตริย์พม่า โดยเฉพาะเรื่องป่าไม้และเหมืองแร่ ที่ตามประเพณีของพม่าถือว่าเป็นของกษัตริย์พม่า ขณะเดียวกันทางฝ่ายพม่า พระเจ้ามินดงต้องการเจรจาขอซื้ออาวุธจากอังกฤษมารักษาความปลอดภัยของพระองค์เอง และประเทศชาติ เนื่องจากการก่อกบฏภายใน ดังนั้น ในปี ค.ศ.1867 อังกฤษและพม่าได้ตกลงเจรจาทำสัญญาการค้าฉบับใหม่ มีใจความว่า

- (1) ให้พระเจ้ามินดงยกเลิกการผูกขาดการค้า ในพม่าทั้งหมด ภายในเวลา 10 ปี ยกเว้นการผูกขาดการค้าทับทิม น้ำมัน และไม้สัก
- (2) ให้ทั้งสองฝ่ายเก็บภาษีศุลกากรระหว่างชายแดน ในอัตรา 5% ของราคาสินค้า
- (3) ให้คนในบังคับอังกฤษ ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritorial Right) ในพม่า

- (4) พม่าอนุญาตให้อังกฤษ ใช้แม่น้ำอิระวดีเพื่อติดต่อกับจีนได้
- (5) พม่าอนุญาตให้อังกฤษ จัดตั้งสถานกงสุลประจำที่เมืองพะโม (Bhamo) ในพม่าตอนเหนือ
- (6) พม่าสามารถติดต่อซื้ออาวุธจากอังกฤษได้ โดยขึ้นอยู่กับการณ์ยอมของทางฝ่ายอังกฤษ

ในระยะแรกทั้งอังกฤษและพม่า ต่างก็พอใจต่อสัญญาการค้าฉบับใหม่ เพราะต่างก็ได้รับสิ่งที่ตนต้องการ แต่ในระยะต่อมาพระเจ้ามินดงเริ่มไม่พอพระทัยเพราะทรงพิจารณาเห็นว่า พระองค์ไม่สามารถจะผูกขาดการค้าได้ตามสัญญา ตอนปลายรัชกาลพระองค์ได้เริ่มดำเนินการผูกขาดการค้าไม้สักขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนไปถึงกิจการค้าไม้สักของพ่อค้าอังกฤษที่ร่างกุ้ง พ่อค้าอังกฤษเริ่มร้องเรียนไปยังรัฐบาลให้บีบบังคับพระเจ้ามินดงให้ยกเลิกการผูกขาดการค้าไม้สัก อังกฤษกับพม่าจึงเริ่มมีปัญหาขัดแย้งกันอีกในเรื่องการค้า นอกจากนี้ ยังได้เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับพม่าในเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องพรมแดนระหว่างพม่าตอนใต้ (Lower Burma) ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ กับพม่าตอนบน (Upper Burma) ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เรื่องดินแดนกะเหรี่ยง (Karenni) ซึ่งพม่าถือว่ากะเหรี่ยงเป็นเมืองขึ้นของพม่า แต่อังกฤษถือว่ากะเหรี่ยงเป็นรัฐอิสระ เรื่องเกี่ยวกับอาวุธตามสัญญาในปี ค.ศ.1867 และในปี ค.ศ. 1872 พม่าได้ส่งทูตไปติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส และอิตาลี และทำสัญญาการค้าขึ้นในปี ค.ศ.1873 เพื่อถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษในพม่าทำให้อังกฤษไม่พอใจพม่ามากขึ้น

ในปี ค.ศ. 1878 พระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์ และพระเจ้าธิบอ (Tibor 1878-1885 A.D.) ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อมา แต่เนื่องจากความอ่อนแอและไร้ความสามารถในการปกครอง ทำให้ราษฎรเดือดร้อนและเกิดสถานการณ์ยุ่งยากภายในประเทศ ส่งผลให้อังกฤษใช้เป็นข้ออ้างในการเข้ายึดครองพม่าเพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของชนชาติตน ประกอบกับพระเจ้าธิบอทรงดำเนินนโยบายผิดพลาดที่หันไปผูกไมตรีกับฝรั่งเศสอย่างใกล้ชิดเพื่อต่อต้านอำนาจอังกฤษ ซึ่งอังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะยึดพม่าเสียก่อน เพราะขณะนั้นฝรั่งเศสได้เข้าครอบครองเวียดนามแล้ว ดังนั้นกองทัพเรืออังกฤษจึงเข้ายึดดินแดนพม่าตอนบน ทำให้ระบบการปกครองตามระบบของกษัตริย์สิ้นสุดลง พระเจ้าธิบอ กษัตริย์องค์สุดท้ายของพม่าและพระมเหสีถูกเชิญไปประทับที่อินเดีย และสิ้นพระชนม์ที่นั่นอีก 30 ปีต่อมา

ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1886 อังกฤษได้ประกาศผนวกพม่าเข้าเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย

2.3.5 การเข้ายึดครองของฝรั่งเศสในอินโดจีน

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ท่าทีของฝรั่งเศสต่อ เวียดนาม เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแต่เดิมฝรั่งเศสมุ่งเฉพาะเผยแพร่ศาสนาในเวียดนาม แต่หลังจากคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้ว ฝรั่งเศสได้พยายามขยายอำนาจเข้าไปยังเวียดนาม เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกควบคู่กันไปด้วย โดยสามารถแบ่งนโยบายของฝรั่งเศสในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ.1817-1857 ออกเป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

- (1) ระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ.1817-1825 เป็นระยะที่ฝรั่งเศสดำเนินนโยบายทางด้านการทูต เพื่อขอสัมปทานและสิทธิทางด้านการค้าจากเวียดนาม แต่ทางฝ่ายเวียดนามยึดถือนโยบายปิดประเทศและมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวตะวันตก ทำให้การเจรจาล้มเหลวหลายครั้งด้วยกัน จนสร้างความไม่พอใจให้แก่ฝรั่งเศส
- (2) ระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ.1825-1838 เป็นระยะที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับพวกมิชชันนารี เพราะชาวฝรั่งเศสมุ่งเน้นการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ทำให้พระเจ้ามินหม่าง (Minmang 1820-1841 A.D.) กษัตริย์เวียดนามผู้เคร่งครัดต่อลัทธิขงจื้อและประเพณีไม่พอใจ ได้ประกาศห้ามเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเวียดนาม และเนรเทศพวกบาทหลวงออกไปจากเวียดนาม รวมทั้งออกกฎหมายประกาศว่าคริสต์ศาสนา เป็นศาสนาผิดกฎหมาย ผู้ใดเผยแพร่มีโทษถึงตาย ทางฝ่ายฝรั่งเศสจึงต้องเข้าแทรกแซงกิจการภายในเวียดนาม เพื่อป้องกันพวกมิชชันนารี ในระหว่างปีค.ศ.1837-1838 ฝรั่งเศสส่งเรือรบ 2 ลำ มาที่ตูเรน (Turaime) เพื่อเจรจาเกี่ยวกับปัญหา มิชชันนารีกับเวียดนาม แต่พระเจ้ามินหม่างกลับวางเฉยไม่หาคำตอบ
- (3) ระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ.1838-1857 เป็นระยะที่ฝรั่งเศสเริ่มรุกรานเวียดนาม โดยเฉพาะในรัชสมัยพระเจ้าตือตึก (Tu Duo 1848-1883 A.D.) รัฐบาลเวียดนามได้กระทำทารุณกรรมต่อบาทหลวง และชาวเวียดนามที่เข้ารีตรุนแรงขึ้น ในปี ค.ศ.1851 พระองค์ได้ออกคำสั่งให้ทำการปราบปรามชาวคริสต์ในเวียดนามฐานร่วมมือกับอนุชาของพระองค์ก่อการกบฏขึ้น ทำให้พวกบาทหลวงชาวยุโรปและชาวเวียดนาม รวมทั้งชาวเวียดนามที่นับถือคริสต์ศาสนาถูกฆ่าตาย ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่รัฐบาลของฝรั่งเศสมากยิ่งขึ้น

จากการขยายอำนาจของฝรั่งเศสในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ.1817-1857 อาจกล่าวได้ว่า แรงผลักดันที่ทำให้ฝรั่งเศสได้เข้าครอบครองเวียดนาม เป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายต่อต้านการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของกษัตริย์เวียดนาม การฆาตกรรมทำร้ายบาทหลวงที่เข้าไปสอนศาสนา การรุกรานพ่อค้าชาวต่างประเทศ และชาวเวียดนามที่เข้ารีต การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัด เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามกับชาวตะวันตกเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ จนกระทั่งเป็นข้ออ้างให้ฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้านโปเลียนที่ 3 ส่งกองทหารเรือเข้าโจมตีและยึดเมืองไซ่ง่อนได้ใน ค.ศ.1859 พระเจ้าตือตึกต้องยอมทำสัญญาสงบศึกที่เมืองไซ่ง่อนใน ค.ศ.1862 ดังมีใจความสำคัญของสัญญาเมืองไซ่ง่อน (Treaty of Saigon 1862) ดังนี้

- (1) เวียดนามต้องยกดินแดนทางตะวันออกของแคว้นโคชินไชน่าให้แก่ฝรั่งเศส
- (2) เวียดนามต้องเปิดเมืองท่าตูเรน (Turaime) บาลัต (Balat) และกวางอัน (Quang Yen) ให้ฝรั่งเศสเข้าไปติดต่อค้าขายได้อย่างเสรี
- (3) เวียดนามต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ฝรั่งเศสเป็นเงิน 4 ล้านเฟียส ภายในเวลา 10 ปี
- (4) เวียดนามต้องให้เสรีภาพแก่พวกมิชชันนารี ในการเผยแพร่ศาสนา

- (5) เวียดนามอนุญาตให้ฝรั่งเศสเดินเรือในแม่น้ำโขงได้
- (6) เวียดนามยอมรับว่า กัมพูชาเป็นอิสระไม่ขึ้นกับเวียดนาม
- (7) เวียดนามให้สัญญาว่า จะไม่ยกดินแดนของตนให้แก่ประเทศมหาอำนาจอื่น โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากฝรั่งเศส ถ้าประเทศมหาอำนาจอื่นใด แทรกแซงกิจการภายในของเวียดนาม เวียดนามต้องปรึกษากับฝรั่งเศส

การขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสมิได้หยุดยั้งอยู่เพียงเท่านั้น หลังจากฝรั่งเศสเข้าครองแคว้น

โคชินจีนทางตะวันออกของเวียดนามแล้ว ฝรั่งเศสเริ่มให้ความสนใจต่อ *เขมร* เพราะหวังที่จะอาศัยแม่น้ำโขงเป็นทางผ่านไปสู่อินโดจีน โดยเฉพาะไปสู่มณฑลยูนนาน (Yunnan) ทางตอนใต้ของจีน ซึ่งฝรั่งเศสคาดว่าจะเป็นตลาดการค้าที่สำคัญ ในปีค.ศ.1863 ผู้สำเร็จราชการโคชินไชน่าของฝรั่งเศส เดินทางไปเยือนสมเด็จพระนโรดมกษัตริย์แห่งเขมร ได้ยื่นข้อเสนอที่จะให้การอารักขาแก่เขมร เพราะเขมรในระยะดังกล่าวกำลังประสบกับปัญหาการก่อกบฏภายในและการแทรกแซงจากภายนอก และขณะเดียวกันก็ต้องส่งบรรณาการให้แก่ไทยและเวียดนาม ทำให้สมเด็จพระนโรดมยอมรับข้อเสนอของฝรั่งเศส ด้วยหวังว่าฝรั่งเศสจะให้ความช่วยเหลือทางด้านทหาร พระองค์จึงยอมรับเป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศสในปีเดียวกัน

ในปี ค.ศ.1867 ฝรั่งเศสอ้างว่าเขมรเคยส่งเครื่องบรรณาการให้แก่เวียดนาม ดังนั้นฝรั่งเศสจึงมีสิทธิเหนือเขมรต่อจากเวียดนาม ทำให้ไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องจำยอมลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศส โดยยอมรับว่าเขมรเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ส่วนพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ยังคงเป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของไทย

ในระยะแรก ฝรั่งเศสได้ทำการสำรวจแม่น้ำโขงเพื่อหวังจะทำการค้าขายกับดินแดนทางภาคใต้ของจีน แต่เมื่อเห็นว่าแม่น้ำโขงไม่สะดวกในการเดินเรือ จึงหันมาสนใจแม่น้ำแดงในแคว้นตั้งเกี้ยว และตัดสินใจที่จะใช้แม่น้ำแดงเป็นเส้นทางค้าขายสายใหม่ที่จะไปติดต่อกับจีน ต่อมาได้เกิดความยุ่งยากในเวียดนาม ซึ่งเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซง และส่งทหารเข้าไปยังฮานอยเพื่อประกาศเปิดแม่น้ำแดงเป็นแม่น้ำนานาชาติ จนกระทั่งเกิดการสู้รบกับเวียดนาม ทำให้ต้องเจรจาเพื่อทำสัญญาสันติภาพ ในปี ค.ศ.1874 โดยเวียดนามยอมรับว่าแคว้นโคชินไชน่าทั้งหมดเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เวียดนามยินยอมให้ฝรั่งเศสแต่งตั้งที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสประจำอยู่ที่เมืองเว้ เวียดนามต้องเปิดเดินเรืออย่างเสรีในแม่น้ำแดงไปจนกระทั่งถึงมณฑลยูนนานของจีน และให้คริสต์ศาสนิกชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ในเวียดนาม

ในขณะเดียวกัน ได้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในเวียดนาม พระเจ้าตือค๊กจึงหันไปขอความช่วยเหลือจากจีน จีนส่งกำลังทหารมาช่วยปราบกบฏในเวียดนาม ทำให้ฝรั่งเศสไม่พอใจจึงเข้าโจมตีแคว้นตั้งเกี้ยวทางเหนือในปี ค.ศ.1883 และในปีต่อมาเวียดนามทั้งประเทศตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส แต่จีนถือว่าเวียดนามอยู่ในเขตอิทธิพลของตน จึงได้ประท้วงการกระทำของฝรั่งเศส โดยส่งกองทหารลงมาโจมตี

ฝรั่งเศสในแคว้นตั้งเกี้ยว แต่กลับเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการรบ จีนจึงติดต่อขอเจรจาทำสัญญาสงบศึก เรียกว่าสนธิสัญญาเทียนสิน (Treaty of Tientsin 1886) ทางฝ่ายจีนยอมถอนทหารออกจากตั้งเกี้ยว และยกเลิกการอ้างสิทธิเหนือดินแดนเวียดนาม จึงทำให้เวียดนามตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสโดยสมบูรณ์

นอกจากเวียดนามและเขมรแล้ว ฝรั่งเศสได้สนใจที่จะขยายอำนาจต่อไปยังลาว ซึ่งเป็นประเทศราชของไทยมาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงธนบุรีด้วย ชาวฝรั่งเศสที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายยึดครองลาวไปจากไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ นายโอกุสต์ ปาวี (August Pavie) ซึ่งในระยะแรกดำรงตำแหน่งเป็นรองกงสุลประจำเมืองหลวงพระบาง ปาวีได้รับคำสั่งให้สำรวจเส้นทางที่เชื่อมต่อแม่น้ำโขงตอนบนกับแคว้นตั้งเกี้ยวซึ่งเป็นจุดสนใจของฝรั่งเศสในขณะนั้น และให้พิจารณาปัญหาเรื่องพรมแดนของหลวงพระบาง เมื่อปาวีสำรวจเส้นทางดังกล่าวแล้ว ก็เกิดความคิดว่าฝรั่งเศสจะต้องเข้าครอบครองดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมด และได้ดำเนินการทีละขั้นตอน โดยอาศัยกำลังสนับสนุนจากรัฐบาลฝรั่งเศสเป็น 3 ระยะดังนี้คือ

- 1) ในปีค.ศ.1888 เมื่อพวกจีนฮ่อเข้าปล้นเมืองหลวงพระบาง ซึ่งมีสถานกงสุลฝรั่งเศสประจำอยู่ นายปาวีจึงถือโอกาสเข้ายึดดินแดนทางเหนือของลาวที่ติดกับพรมแดนเวียดนาม โดยอ้างว่าเพื่อคอยปราบปรามจีนฮ่อ ไม่ว่ารัฐบาลไทยจะดำเนินการอย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็ไม่ยอมถอนกองทัพ ไทยจึงต้องเสียดินแดนสิบสองจุไทย และหัวพันห้าทั้งหกแห่งให้แก่ฝรั่งเศส
- 2) ในปีค.ศ.1893 ในขณะที่นายปาวีเป็นอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำอยู่ที่กรุงเทพฯ ฝรั่งเศสได้ส่งกองเรือจากพนมเปญขึ้นไปตามลำน้ำโขง เข้าทำร้ายเจ้าหน้าที่รักษาเขตแดนตามระยะทาง ในวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ.1893 ฝรั่งเศสส่งเรือรบสองลำเข้ามายังปากแม่น้ำเจ้าพระยา ปืนป้อมของไทยจึงยิงเรือของฝรั่งเศส ได้มีการยิงโต้ตอบกันจนได้รับความเสียหายด้วยกันทั้งสองฝ่าย นายปาวียื่นคำขาดให้ไทยยอมรับว่าดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศส และจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายให้แก่ฝรั่งเศสด้วย รัฐบาลไทยไม่มีทางเลือก จำต้องปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสที่เรียกว่า “วิกฤตการณ์ ร.ศ.112” ยังผลให้ลาวเกือบทั้งหมดตกเป็นของฝรั่งเศส นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกันด้วย
- 3) ในปีค.ศ.1903 ไทยต้องยอมยกดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามกับเมืองหลวงพระบางและปากเซ เพื่อให้ฝรั่งเศสยอมถอนทหารออกจากจันทบุรี ประเทศลาวทั้งหมดจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสนับแต่นั้นมา

ส่วนมณฑลบูรพา คือ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ รัฐบาลไทยได้ตกลงทำสัญญากับฝรั่งเศสใน ค.ศ.1906 ยอมยกดินแดนดังกล่าวให้ฝรั่งเศสเพื่อแลกกับเมืองตราดที่ฝรั่งเศสยึดไว้กลับคืนมา และให้คนในบังคับฝรั่งเศสที่เป็นชาวเอเชียมาขึ้นศาลไทย

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เวียดนาม เขมร (กัมพูชา) และลาว ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสโดยสมบูรณ์ ดินแดนทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “อินโดจีนของฝรั่งเศส”

2.3.6 การยึดครองของสเปนและสหรัฐอเมริกาในฟิลิปปินส์

สหรัฐอเมริกาเป็นชาติตะวันตกที่เข้ามามีอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นชาติหลังสุด เนื่องจากเป็นชาติที่เพิ่งได้รับเอกราชในปี ค.ศ.1776 จึงต้องการสร้างชาติ โดยการพัฒนากิจการภายในประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมก่อน ดังนั้น นโยบายทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาในระยะเริ่มแรกคือ นโยบายอยู่โดดเดี่ยว

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 สหรัฐอเมริกาเจริญก้าวหน้าจนพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำทัดเทียมกับอังกฤษและเยอรมนี ยังผลให้การยึดถือนโยบายอยู่โดดเดี่ยวต้องเปลี่ยนแปลงไป และพร้อมที่จะดำเนินนโยบายใหม่ทางการเมืองต่างประเทศ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาต้องการให้ตลาดการค้าต่างประเทศเปิดโดยเสรีแก่สินค้าอเมริกา ประกอบกับบรรดานักธุรกิจอุตสาหกรรม นายทุน และกสิกรต่างเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยหาตลาดโลกเพื่อเป็นแหล่งระบายสินค้าที่ผลิตได้อย่างมากมาย และเพิ่มกำลังทัพเรือคุ้มครองการค้าในต่างแดนของอเมริกันด้วย นอกจากนี้การที่เยอรมนีและญี่ปุ่นเริ่มขยายอำนาจทางทะเลในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องเพิ่มความสนใจการเมืองระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามนโยบายต่างประเทศที่เปลี่ยนไปนี้ ก็ไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญแต่ประการเดียว แต่ชาวอเมริกันเชื่อว่าเป็นหน้าที่ของชนอเมริกันที่จะต้องขยายอุดมคติ วิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบอเมริกันไปยังดินแดนต่างๆ รวมทั้งปรารถนาที่จะเห็นสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศมหาอำนาจและมีบทบาทในการเมืองโลกด้วย ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงด้านการต่างประเทศที่สำคัญของสหรัฐอเมริกาคือ การส่งเสริมแสนยานุภาพทางทะเล เพื่อสร้างความมั่นคงทั้งด้านยุทธศาสตร์ การเมือง และการค้า โดยมุ่งความสนใจไปยังทะเลแคริบเบียน กลุ่มประเทศละตินอเมริกา และมหาสมุทรแปซิฟิก จนกระทั่งทำให้เกิดจุดเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศครั้งสำคัญคือ สงครามอเมริกันกับสเปนใน ค.ศ.1898 เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเข้าช่วยคิวบา ซึ่งเป็นอาณานิคมของสเปนประกาศเอกราช สหรัฐอเมริกาจึงยึดหมู่เกาะฟิลิปปินส์อาณานิคมของสเปน เพื่อตัดกำลังสเปนยังผลให้สงครามกับสเปนขยายขอบเขตไปถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ตามสนธิสัญญาปารีสในปี ค.ศ.1898 คิวบาจะได้รับเอกราชจากสเปน และอยู่ภายใต้การอารักขาของสหรัฐอเมริกา โดยสเปนต้องโอนหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เปอโตริโก และเกาะกวมให้แก่สหรัฐอเมริกา

หลังจากเข้ายึดครองฟิลิปปินส์แล้ว สหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้พยายามแผ่ขยายอิทธิพลทางการค้าของตนเข้าไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้แต่ประการใด ทั้งนี้เป็นเพราะจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ประเทศจีน ซึ่ง

กำลังถูกประเทศมหาอำนาจยุโรปแบ่งออกเป็นเขตอิทธิพลทางการค้าหลายเขต สหรัฐอเมริกาจึงพยายามใช้อิทธิพลทั้งทางด้านการเมืองและการทูตเพื่อรักษาเอกราชของจีนไว้ โดยขอร้องให้ประเทศเหล่านั้นใช้นโยบาย “เปิดประตูการค้า” (Open Door Policy) ในจีน

ดังนั้น การขยายอำนาจของชาติตะวันตกเพื่อเข้ายึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงกล่าวได้ว่า เป็นการขยายอำนาจที่มีได้มุ่งเฉพาะเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและเผยแพร่ศาสนาเป็นสำคัญเช่นในระยะแรก แต่เป็นระยะที่รัฐบาลของชาติตะวันตกพร้อมที่จะใช้กองเรือและกำลังทหารเข้าสนับสนุนการดำเนินงานของบริษัทการค้าหรือคณะมิชชันนารีอย่างจริงจัง โดยรัฐบาลได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลของชาวพื้นเมืองโดยตรง แทนที่บริษัทการค้ามิชชันนารี และพ่อค้าเอกชน ซึ่งการแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมของชาติตะวันตกในภูมิภาคนี้เป็นไปอย่างเปิดเผย ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ทั้งด้วยการทำสงคราม การทำความตกลงแบ่งเขตอิทธิพลกัน และการเจรจาทำสนธิสัญญายอมเป็นรัฐในอารักขา จนกระทั่งในที่สุด ชาติตะวันตกก็สามารถเข้าครอบครองดินแดนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทั้งหมดในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ยกเว้นไทยเพียงประเทศเดียวที่คงรักษาเอกราชไว้ได้

2.4 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตก

2.4.1 ฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองของสเปน และสหรัฐอเมริกา

ฟิลิปปินส์เป็นอาณานิคมที่อยู่ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตกถึง 2 ชาติ

คือ สเปน (ค.ศ. 1521 – 1899) และสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1899 – 1946)

วิธีการปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ของสเปน แบ่งตามลักษณะการปกครองได้ 3 ระยะด้วยกันคือ

(1) การปกครองในระยะตั้งแต่ปี ค.ศ. 1521 – 1598 ซึ่งเป็นระยะที่สเปนได้นำระบบฟิวดัล (Feudalism) ของยุโรปมาใช้ในฟิลิปปินส์ โดยแบ่งที่ดินออกเป็นหน่วย หน่วยหนึ่งเรียกว่า

“เอนโคเมียนดา” (Encomienda System) มีผู้ปกครองเรียกว่า “เอนโคเมียนเดอโร” (Encomiendero) มีหน้าที่ในการเรียกเก็บบรรณาการ ควบคุมการเกณฑ์แรงงานราษฎรมาทำงานให้กับทางราชการ และขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่ที่กรุงมะนิลา ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของกษัตริย์สเปน นอกจากนี้บาทหลวงในคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก ยังมีบทบาทสำคัญในการปกครองชาวพื้นเมืองร่วมกับข้าราชการสเปน บาทหลวงได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และได้รับกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินในนามของวัดเป็นจำนวนมากด้วย อย่างไรก็ตามถ้าหากอาณาเขตของเอนโคเมียนเดอโรบางแห่งกว้างใหญ่ จึงทำให้จำเป็นต้องใช้คาตูลูช่วยเหลือในการเก็บภาษี

(2) การปกครองในระยะตั้งแต่ปี ค.ศ. 1598 – 1821 สเปนปกครองฟิลิปปินส์ ในฐานะเป็นอาณานิคมของกษัตริย์สเปน สเปนปกครองโดยผ่านทางอุปราชของเม็กซิโก สเปนได้ยกเลิกระบบ

เอนโคเมียนดา เพราะระบบดังกล่าวมีการเก็บส่วยและภาษีอากรโดยพลการ หลังจากนั้นสเปนได้แบ่งหน่วยการปกครองแบบใหม่ออกเป็นเขตต่างๆ แต่ละเขตตั้งเจ้าหน้าที่สเปนไปปกครอง คาตูลังยังมีบทบาทสำคัญในการปกครองระดับท้องถิ่น เป็นจักรกลสำคัญของรัฐบาลในระดับหมู่บ้าน มีการจัดบารังไกขึ้นใหม่ขนาดเท่าๆ กัน บารังไกหนึ่งๆ ประกอบด้วยครอบครัวประมาณ 50 ครอบครัว คาตูลังปกครองบารังไกแบบใหม่เรียกว่า คาเบซา เดอ บารังไก (Cabeza de Barangay) เป็นตำแหน่งที่สามารถสืบทอดกันทางสายโลหิต มาจนกระทั่งถึงปี ค.ศ 1786 จึงได้จัดให้มีการเลือกตั้ง อยู่ในตำแหน่งสมัยละ 3 ปี หน้าที่ของคาเบซาคือ การเก็บภาษีอากร และเป็นตัวแทนของรัฐบาล ในการติดต่อกับชาวพื้นเมือง และเนื่องจากคาเบซาเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจมาก จึงเปิดโอกาสให้มีการคอร์รัปชัน แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตน นอกจากนั้นยังได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีและเกณฑ์แรงงาน คาเบซาจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มั่งคั่งร่ำรวย เพราะได้รับอภิสิทธิ์ให้ถือครองกรรมสิทธิ์ในหมู่บ้านแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งส่งผลให้เกิดระบบสังคมของชนชั้นราชาที่ดิน (Landlord) ขึ้นในสมัยนั้น และมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ที่ชนราชาที่ดินมีบทบาททางการเมืองของประเทศฟิลิปปินส์ตลอดมา

(3) การปกครองในระยะตั้งแต่ปีค.ศ. 1821 – 1898 สเปนปกครองโดยตรงหลังจากเม็กซิโกได้รับเอกราชจากสเปน โดยกำหนดให้ข้าหลวงฟิลิปปินส์เป็นผู้ปกครองในนามของกษัตริย์สเปน ขึ้นตรงต่อกระทรวงอาณานิคมที่กรุงมาดริด ประเทศสเปน สมาชิกที่เป็นผู้รับผิดชอบในการปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์ทุกคนได้รับเลือกและแต่งตั้งโดยกษัตริย์สเปน มีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วนคือการปกครองในส่วนกลาง กับการปกครองส่วนภูมิภาค การปกครองในส่วนกลางจัดการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง มีเมืองมะนิลาเป็นเมืองหลวง การปกครองในส่วนภูมิภาค มีการจัดแบ่งออกเป็นจังหวัด อำเภอ และตำบล การบริหารราชการในส่วนภูมิภาคทั้งหมด อยู่ภายใต้การแนะนำควบคุมจากส่วนกลาง จึงทำให้การปกครองในระยะนี้มีรูปแบบที่ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังเป็นระบบที่ก่อประโยชน์ให้แก่สเปนมากกว่าชาวพื้นเมือง กล่าวคือ โครงสร้างของการปกครองเป็นแบบคณาธิปไตย กลุ่มผู้ปกครองเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่กุมอำนาจทางการเมืองไว้ในกำมือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนรู้เห็นเกี่ยวกับการปกครองเลย สเปนได้อาศัยหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการปกครองฟิลิปปินส์ คือ การปกครองร่วมกันระหว่างทางฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายอาณาจักร (Union of Church and State) บางครั้งหัวหน้าบาทหลวงได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นข้าหลวงใหญ่ ในสภการบริหารก็มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายสงฆ์เป็นสมาชิกอยู่ด้วย การวางนโยบายของรัฐบาลมีพวกบาทหลวงเข้าร่วมอยู่ด้วยเสมอ นอกจากนั้นอำนาจทางการเมืองในจังหวัดต่างๆ ตกอยู่ในกำมือของพวกพระที่ประจำอยู่ตามวัดต่างๆ เพราะพวกพระจะเป็นผู้ควบคุมการเลือกตั้ง จึงทำให้มีอำนาจและอิทธิพลมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล พวกพระจึงเป็นทั้งตัวแทนของพระเจ้า และตัวแทนของกษัตริย์สเปน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง สเปนยังได้นำเอาวัฒนธรรมของตนบางอย่างถ่ายทอดให้แก่ชาวฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ที่ฟุ่มเฟือย

หุรธาแบบสเปน รวมทั้งการจัดระบบสังคมใหม่ตามแบบสเปนที่ประกอบด้วยชนชั้นที่สำคัญ 3 ชั้นชั้นด้วยกันคือ

- (1) ชั้นสูง ได้แก่ชาวสเปน และเจ้าของที่ดินในบารังโกส์ คือ คาตู หรือก้านัน ที่เรียกว่าคาเบซา เป็นชนชั้นราชาที่ดิน (Cacique or Landlord)
- (2) ชั้นกลาง ได้แก่ พวกเมสติโซ (Mestizo) ที่เป็นลูกครึ่งระหว่างชาวสเปนกับชาวพื้นเมือง ได้รับการยกย่องจากสังคมพอสมควร
- (3) ชั้นสามัญ ได้แก่ ชาวพื้นเมืองที่ประกอบอาชีพทำนาในนาเช่า ต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย ไม่มีโอกาสเข้ารับราชการ หรือมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เป็นชนชั้นชาวนา (Aparceros or Peasant Class)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่ง ในการปกครองฟิลิปปินส์คือ การแสวงหาผลประโยชน์จากชาวพื้นเมือง 2 ระบบด้วยกันคือ

(1) ระบบโปโล (Polo System) สเปนบังคับให้ชาวพื้นเมืองทุกคนที่มีอายุระหว่าง 18-60 ปี ยกเว้นหัวหน้าหมู่บ้านและลูกชาย ต้องถูกเกณฑ์แรงงานมาทำงานให้รัฐปีละ 40 วัน ถ้าไม่ต้องการถูกเกณฑ์แรงงาน สามารถจ่ายเป็นเงินค่าราชการได้วันละ 1.5 รีล

(2) ระบบวันดาลา (Vandala System) ชาวพื้นเมืองต้องขายสินค้าให้แก่ทางราชการของสเปน ทางฝ่ายสเปนจะรับซื้อในราคาต่ำมาก นอกจากนั้นชาวพื้นเมืองยังต้องเสียภาษีอากรอีกหลายอย่าง จึงทำให้ชาวพื้นเมืองประสบกับความอดอยาก และเมื่อคาเบซาดายลง หรือไม่มีกำลังพอที่จะเก็บส่วยในบารังโกส์ของตนส่งให้รัฐบาลตามที่ต้องการได้ ที่ดินนั้นจะตกเป็นของสเปน หรือโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของพระสเปนต่อไป ทำให้พระสเปนมีฐานะเป็นชนชั้นราชาที่ดิน ส่วนชาวนาฟิลิปปินส์เป็นผู้เช่านพระสเปนทำกิน และต้องชำระค่าธรรมเนียม เพื่อบำรุงศาสนาคริสต์อีกด้วย

ผลจากการปกครองของสเปน ทำให้ระบบเศรษฐกิจของฟิลิปปินส์เปลี่ยนแปลงไปจากระบบของแลกของ (Barter System) เป็นระบบเงินตรา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากการจัดตั้งมินลาขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างสเปนกับจีน ทำให้ชาวจีนจำนวนมากได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในมินลาจำนวนมาก จนกระทั่งได้กลายเป็นผู้ควบคุมกิจการค้าในฟิลิปปินส์

ในปี ค.ศ.1898 ฟิลิปปินส์ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสเปนมานานถึงสามร้อยกว่าปี ต้องเปลี่ยนมาอยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสเปนพ่ายแพ้สงครามให้แก่สหรัฐอเมริกาจึงยกฟิลิปปินส์ให้สหรัฐอเมริกาปกครอง

ในการปกครองฟิลิปปินส์ของสหรัฐอเมริกา คือ ต้องการให้ชาวฟิลิปปินส์มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงเตรียมการให้ได้มีโอกาสเรียนรู้การปกครองตนเอง โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและจังหวัด ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเขตแทนการแต่งตั้ง ขอมให้ชาวฟิลิปปินส์เป็น

สมาชิกสภาเซนต์ซึ่งเดิมเป็นชาวอเมริกันทั้งหมด และให้สิทธิการเลือกตั้งแก่ผู้ชายทุกคนที่รู้หนังสือ
ยังผลให้มีการเคลื่อนไหวก่อตั้งพรรคการเมืองต่างๆ ในฟิลิปปินส์

ในสมัยประธานาธิบดี วูดโร วิลสัน สภาคองเกรสได้ออก กฎหมายโจนส์ (Jones Act) ในปี
ค.ศ.1916 กำหนดให้เอกราชแก่ฟิลิปปินส์ในทันทีที่ฟิลิปปินส์มีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคง สหรัฐอเมริกา
ลดจำนวนเจ้าหน้าที่บริหารอเมริกันลงเป็นลำดับ และแต่งตั้งชาวฟิลิปปินส์เข้าแทนที่ จนกระทั่งในปี
ค.ศ.1935 การดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้ชาวฟิลิปปินส์มีส่วนในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่
ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ สหรัฐอเมริกาจึงได้กำหนดให้ฟิลิปปินส์ได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์ในปี
ค.ศ.1946

ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้าปกครองแทนที่สเปน ได้พยายามปรับปรุงเกษตรกรรม
อันเป็นอาชีพหลักของชาวฟิลิปปินส์ให้ดีขึ้น ด้วยการนำเครื่องจักรมาใช้ขยายพื้นที่การเพาะปลูก ในด้าน
อุตสาหกรรมและการค้า ได้มีบริษัทอเมริกันเข้ามาลงทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนอุตสาหกรรมใน
ครัวเรือนของชาวพื้นเมืองก็ได้รับการส่งเสริมด้วย นอกจากนี้สหรัฐอเมริกาได้พยายามแก้ไขปัญหาดิน
ซึ่งเป็นปัญหามาตั้งแต่สมัยสเปนปกครอง โดยการปฏิรูปที่ดิน รับซื้อที่ดินแปลงใหญ่ของพวกบาทหลวง
มาแบ่งขายให้เอกชนเป็นแปลงเล็กๆ ทำให้ชาวนามีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดินมากขึ้น แต่โครงการปฏิรูป
ที่ดินก็ไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายมากนัก

ทางด้านสังคม ในระยะที่อยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกา การแพทย์และสาธารณสุข
สมัยใหม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง ยังผลให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก
นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังทุ่มเทงบประมาณจัดการศึกษาแบบใหม่ทุกระดับ เพื่อปลูกฝังความเป็น
ประชาธิปไตย ให้ใช้ภาษาอังกฤษแทนภาษาสเปน และสนับสนุนให้ทุนนักศึกษาชาวฟิลิปปินส์ไปเรียน
ต่อยังสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมากด้วย ทำให้การศึกษาในฟิลิปปินส์นับว่าก้าวหน้ากว่าประเทศอื่นๆ ใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระบุนั้น

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองของสเปน และสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้
ว่ามีความแตกต่างกัน คือ การปกครองของสเปนในฟิลิปปินส์ ทำให้คนพื้นเมืองไม่มีส่วนร่วมในการ
ปกครองตนเอง ไม่มีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดิน ขาดการศึกษา ในขณะที่ฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครอง
ของสหรัฐอเมริกาเปิดโอกาสให้คนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ให้คนพื้นเมืองมีกรรมสิทธิ์
เป็นเจ้าของที่ดิน ล้มระบบคริสตจักรของสเปน ส่งเสริมการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า
แม้จะมีการจำลองรูปแบบการปกครองของสหรัฐอเมริกาให้กับฟิลิปปินส์ มีโครงสร้างทางการเมือง
คล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกา ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้กับฟิลิปปินส์ แต่ฟิลิปปินส์ยังคงมี
พฤติกรรมทางการเมือง และสังคมเป็นแบบสเปน และของพื้นเมืองเดิม

2.4.2 ตีมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของโปรตุเกส

การดำเนินการปกครองติมอร์ตะวันออกของโปรตุเกสได้ทำการปกครองโดยตรงมาตั้งแต่เริ่มแรก โดยมีข้าหลวงไปปกครองซึ่งอยู่ในอาณัติของอุปราชแห่งกัว (Viceroy of Goa) ที่อินเดีย ต่อมาจึงได้มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแก้ไขในปี ค.ศ.1971 ให้ดินแดนอาณานิคมแต่ละแห่งมีข้าหลวงใหญ่ (Governor) หรือข้าหลวงทั่วไป (General Governor) เป็นตัวแทนของประเทศแม่ไปประจำอยู่ โดยให้ขึ้นกับรัฐมนตรีว่าการกิจการดินแดนโพ้นทะเลที่กรุงลิสบอน ประเทศโปรตุเกส

ในยุคแรกๆ ที่ชาวโปรตุเกสเข้ามาปกครอง เมืองหลวงของชาวติมอร์ตะวันออกอยู่ที่เมืองท่าลิฟา (Port of Lifao) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตติมอร์ตะวันตก ต่อมาในปี ค.ศ.1769 ได้ย้ายไปกรุงดิลี (Dili) เพราะถูกบีบจากกลุ่มก่อการร้ายให้ข้าหลวงหรือผู้ปกครองรัฐอาณานิคมย้ายออกไป

การปกครองอาณานิคมติมอร์ตะวันออกของโปรตุเกสแตกต่างจากวิธีการปกครองอาณานิคมของฮอลันดา เพราะโปรตุเกสไม่เหยียดสีผิว ไม่กดขี่คนพื้นเมือง ในขณะที่ฮอลันดาเหยียดผิวและเอารัศเอาเปรียบชาวพื้นเมืองมากกว่า แต่ในขณะเดียวกันโปรตุเกสก็ไม่ได้พัฒนาอาณานิคมติมอร์ตะวันออกเลย ทั้งทางด้านการศึกษา การคมนาคม และ สาธารณูปโภคต่างๆ แต่มุ่งเน้นในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งในช่วงที่โปรตุเกสปกครอง ชนชั้นสูงและบรรดาลูกครึ่งพุดงภาษาโปรตุเกสและนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ขณะเดียวกันได้นำทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้จันทน์หอม ออกไปจากติมอร์ตะวันออกอย่างมากมาย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าอาณานิคมติมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของโปรตุเกสมามากกว่า 450 ปี นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 จึงเต็มไปด้วยความล้าหลังในเกือบทุกๆ ด้าน แม้แต่ในระยะต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงดิลีเมืองหลวงของติมอร์ตะวันออก ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปา ถนน และไม่มีโทรศัพท์ที่ใช้

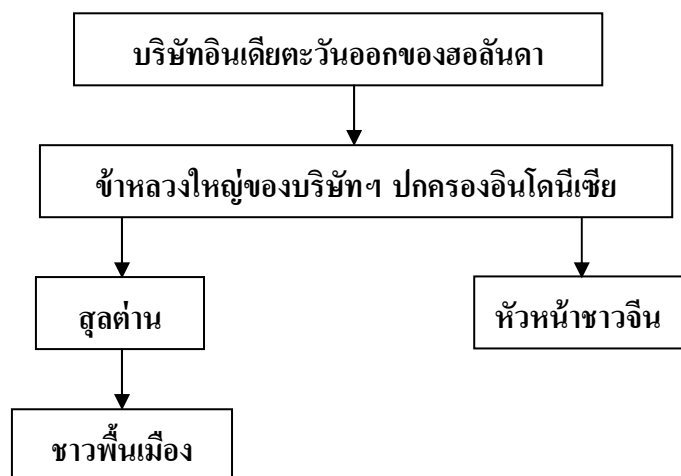
จนกระทั่งต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1974 ได้เกิดการปฏิวัติขับไล่รัฐบาลเผด็จการทหารของโปรตุเกสที่ครองอำนาจมานานกว่า 450 ปี ประกอบกับอาณานิคมในโมซัมบิกของโปรตุเกสได้ทำสงครามกับรัฐบาลของโปรตุเกสเพื่ออิสรภาพ ทำให้ทหารโปรตุเกสหลายพันคนต้องเสียชีวิต รัฐบาลใหม่ของโปรตุเกสจึงมีนโยบายให้เอกราชคืนแก่อาณานิคมเหล่านี้ รวมทั้งติมอร์ตะวันออกด้วย รัฐบาลโปรตุเกสจึงให้เอกราชแก่ติมอร์ตะวันออก และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยพรรค Revolution Front For An independent East Timor (FRETILIN) ที่ได้คะแนนสูงสุดเป็นแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวเพื่อรอการส่งมอบเอกราชจากโปรตุเกสอย่างเป็นทางการ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลอินโดนีเซียที่หวังจะยึดติมอร์ตะวันออกได้เริ่มแทรกแซง โดยการยุบให้พรรค Democratic Union of Timor ที่สนับสนุนอินโดนีเซียก่อการจลาจลจนเกิดสงครามกลางเมือง และในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1975 โปรตุเกสได้ถอนทหารและพลเรือนออกไปจากติมอร์ตะวันออกอย่างลับๆ โดยไม่มีการส่งมอบเอกราชอย่างเป็นทางการ

ขณะที่รัฐบาลใหม่ของติมอร์ตะวันออกก็ยังไม่เรียบร้อย จึงเป็นโอกาสของอินโดนีเซียที่จะเข้ามาก่อความ โดยการเผาไร่และบ้านเรือนตามชายแดนติมอร์ตะวันออก จนกระทั่งถึงเดือนพฤศจิกายน ในปีเดียวกัน พรรค FRETILIN ได้ประกาศจัดตั้งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์ตะวันออก และเรียกร้องให้ประชาคมโลกช่วยกันหยุดยั้งการรุกรานของอินโดนีเซีย แต่แล้วในวันที่ 7 ธันวาคม 1975 กองทัพอินโดนีเซียได้บุกเข้ามายึดครอง โดยอ้างว่าเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันสงครามกลางเมือง และได้ผนวกเอาติมอร์ตะวันออกเป็นจังหวัดหนึ่งของอินโดนีเซีย โดยไม่ได้รับการรับรองจากสหประชาชาติ

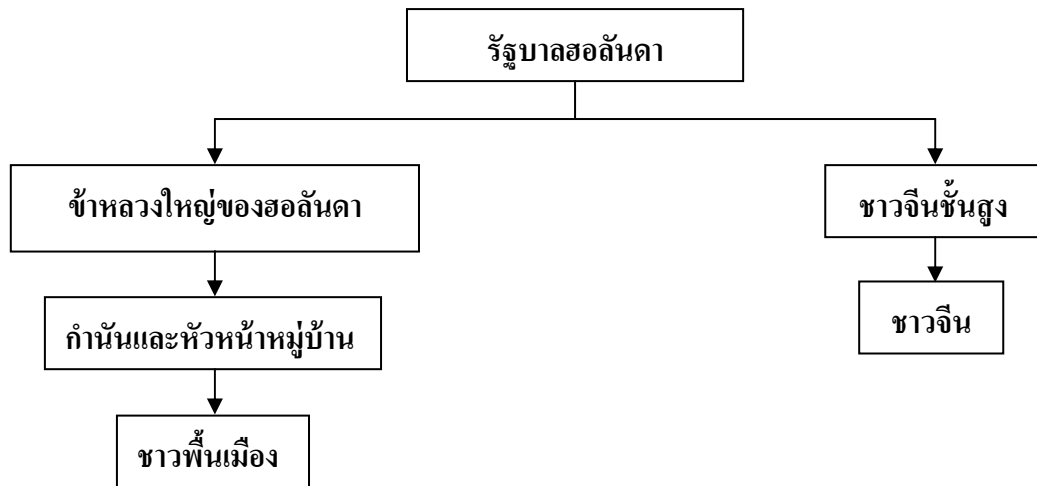
ดังนั้น ติมอร์ตะวันออกจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียต่อมาอีก 24 ปี (ค.ศ.1975-1999) ท่ามกลางการต่อสู้ของชาวติมอร์ตะวันออกเพื่อเรียกร้องเอกราชคืนจากอินโดนีเซีย

2.4.3 อินโดนีเซียภายใต้การปกครองของฮอลันดา

ในคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 จุดประสงค์สำคัญของฮอลันดาในการขยายอิทธิพลเข้าไปยังอินโดนีเซีย คือ การสร้างจักรวรรดิทางการค้า ฮอลันดาจึงใช้วิธีการปกครองทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ เข้าปกครองเฉพาะเกาะชวา และบางเกาะที่สำคัญโดยตรง ซึ่งทางฝ่ายบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา จะดูแลเกี่ยวข้องกับเฉพาะการค้า ส่วนการปกครองชาวพื้นเมืองเป็นหน้าที่ของข้าหลวงใหญ่ที่ประจำอยู่ที่เมืองปัตตาเวีย (จาการ์ตา) ในเกาะชวา โดยร่วมมือกับหัวหน้าหมู่บ้านชาวพื้นเมืองดำเนินการปกครองประชาชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง ส่วนเกาะอื่นๆ รอบนอกที่ฮอลันดาเข้ายึดครองในระยะหลังสุดต่างคงดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐ โดยมีข้าหลวงชาวฮอลันดาเป็นที่ปรึกษา คล้ายกับรัฐในอารักขา ดังแผนภูมิ (สงบ ส่งเมือง, 2523, หน้า 123)

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา ประสบกับภาวะการขาดทุนอย่างหนัก รัฐบาลฮอลันดา จึงโอนกิจการของบริษัททั้งหมดเป็นของรัฐบาล รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทการค้าของฮอลันดา (The Holland Trading Company) ขึ้นดำเนินกิจการค้า และปรับปรุงการปกครองเสียใหม่ ดังแผนภูมิ(สงบ ส่งเมือง,2523,หน้า 125)

จนกระทั่งประเทศฮอลันดาตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส (ค.ศ 1795-1810) ต่อมาฝรั่งเศสได้ปลดพระเจ้าวิลเลียมที่ 4 แห่งฮอลันดาออกจากราชบัลลังก์ พระองค์เสด็จหนีไปอยู่อังกฤษ พร้อมกับยกบริษัทวี.ไอ.ซี. ให้อยู่ในความคุ้มครองของอังกฤษ อังกฤษจึงเข้ายึดดินแดนของฮอลันดาในอินโดนีเซียเกือบทั้งหมด ยกเว้นเกาะชวา จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1816 รัฐบาลอังกฤษคืนดินแดนดังกล่าวให้แก่ฮอลันดาตามข้อตกลงกรุงลอนดอน (Convention of London 1816 A.D.) ในการปกครองอินโดนีเซียครั้งใหม่ รัฐบาลฮอลันดาได้กำหนดให้ปกครองอินโดนีเซียโดยใช้หลักการเพาะปลูกและการค้าเสรี ซึ่งวิธีการปกครองส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบของรฟเฟิล (Sir Thomas Stamford Raffles) ในสมัยที่อังกฤษเข้าปกครองอินโดนีเซีย โดยมีหลักการ คือนั้นในเรื่องการเก็บภาษี ยกเลิกการเกณฑ์แรงงาน นำเอาวิธีการจ้างมาแทนอนุญาตให้ชาวพื้นเมืองปลูกพืชบางชนิดได้

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกียรติภูมิของฮอลันดาลดน้อยลง ส่งผลให้พวกสุดต่านจากรัฐต่างๆ คิดเป็นอิสระ ฮอลันดาจึงเข้าปราบปรามอย่างรุนแรง ประกอบกับเป็นช่วงที่ชาวยุโรปชาติต่างๆ เข้าครอบครองดินแดนเอเชียมากขึ้น เช่น อังกฤษยึดสิงคโปร์ บอร์เนียว และมลายู ฝรั่งเศสยึดอินโดจีน ฯ ดังนั้นครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ฮอลันดาจึงเข้าปกครองรัฐต่างๆ อย่างใกล้ชิดและรุนแรง จึงเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นหลายครั้ง เช่น ในปี ค.ศ. 1825-1830 สงครามในชวา ใน ค.ศ. 1873 สงครามในเกาะบาหลีและลอมบอก ใน ค.ศ. 1894 สงครามในอะเชห์ (Aceh) ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา เป็นต้น ส่งผลให้รัฐบาลฮอลันดาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อทำสงครามเป็นจำนวนมาก

ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ด้านเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นในประเทศฮอลันดา รัฐบาลมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ทำให้นโยบายของฮอลันดาต่ออินโดนีเซียเปลี่ยนแปลงไปเป็นการเริ่มแสวงหาผลประโยชน์จากอาณานิคมเพื่อค้ำจุนฐานะของรัฐบาล โดยการประกาศใช้นโยบายทางเศรษฐกิจแบบใหม่ในอินโดนีเซีย เรียกว่า *ระบบการเพาะปลูกบังคับ (Culture System)* มาใช้ คือ เป็นระบบบังคับให้ชาวพื้นเมืองต้องผลิตข้าวให้ได้ปริมาณเป็นสัดส่วนกับความต้องการของตลาดยุโรป ส่วนที่ดินต้องกันไว้ 1 ใน 5 สำหรับปลูกพืชที่รัฐบาลฮอลันดาต้องการจะส่งไปขายยังยุโรป เช่น อ้อย คราม ใบชา กาแฟ ยาสูบ และฝ้าย เป็นต้น ผลผลิตที่ราษฎรทำจะได้ผลมากน้อยเพียงใด ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาล และพืชผลที่เหลือจากเสียภาษีแล้ว ต้องขายให้แก่รัฐบาลในราคาต่ำ ตามระบบนี้ประเทศฮอลันดาสามารถนำเงินไปใช้จ่ายที่เป็นหนี้สินจากสงคราม และนำผลกำไรจำนวนมหาศาลให้แก่ประเทศ แต่ผลจากการบังคับเศรษฐกิจแบบนี้ทำให้เกิดความอดอยากขาดแคลนอาหาร เพราะชาวพื้นเมืองต้องแบ่งที่ดินจำนวนหนึ่งไปปลูกพืชที่รัฐบาลฮอลันดากำหนด ทำให้ที่ดินสำหรับปลูกข้าวลดน้อยลงไม่พอก่อนการบริโภค ชาวพื้นเมืองทนการบีบคั้นไม่ไหว จึงเกิดการต่อต้านขึ้น ประกอบกับระบบเศรษฐกิจแบบนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก ดังนั้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1850 เรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ. 1863 รัฐบาลจึงยกเลิก โดยเริ่มลดการปลูกพืชบังคับทีละอย่าง จนถึงปี ค.ศ. 1919 ยกเลิกบังคับปลูกกาแฟเป็นพืชชนิดสุดท้าย และเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินการค้าเอง

การเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินการค้าเอง หรือการนำเอานโยบายเสรีนิยมมาใช้ในอินโดนีเซีย ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประวัติศาสตร์อินโดนีเซียเป็นครั้งแรกที่เศรษฐกิจและการเมืองของอินโดนีเซียเริ่มวางรากฐานเป็นแบบเสรีนิยม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในอินโดนีเซียหลายประการ

ประการแรกทำให้อินโดนีเซียสามารถผลิตสินค้าออกจำหน่ายเพิ่มขึ้น

ประการที่สองประชาชนชาวพื้นเมืองในอินโดนีเซียทำการเพาะปลูกได้อย่างเสรี มีการนำเอาพืชผลชนิดใหม่ๆ ไปปลูก เช่น ปาล์ม มันสำปะหลัง และมัน เป็นต้น

ประการที่สาม ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นในอินโดนีเซีย คือ ชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นชาวดัตช์ ชาวยุโรปชาติอื่นๆ และชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ ชาวอินโดนีเซียเป็นส่วนน้อย โดยเฉพาะชาวจีนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในอินโดนีเซีย ในฐานะเป็นคนกลางระหว่างรัฐบาลกับชาวพื้นเมือง

ดังนั้น ระบบเสรีจึงส่งผลเสียต่อชาวพื้นเมือง กล่าวคือ ชาวพื้นเมืองไม่สามารถที่จะทำการค้าและกิจการต่างๆ แข่งขันกับชาวยุโรปและชาวจีน ทำให้ชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่ยากจนลง หันไปประกอบอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้างในโรงงาน ร้านค้า ฟาร์มขนาดใหญ่ของชาวจีนและชาวยุโรป ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่ควบคุมกิจการค้า และอุตสาหกรรมในอินโดนีเซียไว้ ขณะเดียวกันระบบเสรีนิยมมีส่วนในการสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจขึ้นในอินโดนีเซีย มีผลกระทบไปถึงรายได้ของรัฐบาล รัฐบาลเก็บภาษีได้น้อย ในขณะที่ชาวพื้นเมืองยากจนลงทำให้ชาวอินโดนีเซียเสื่อมศรัทธาต่อผู้นำของตน

และเลื่อมศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่ของฮอลันดา ชาวพื้นเมืองเริ่มหันมาสนใจปัญหาของตนเองมากกว่าที่จะคิดถึงส่วนรวม ชาวพื้นเมืองกลับไปปลูกข้าวกันมากขึ้น เพื่อเลี้ยงตัวเองและขายเป็นสินค้าออก

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้นในอินโดนีเซีย ชาวพื้นเมืองประสบกับปัญหาความทุกข์ยากมากขึ้น ทางฝ่ายรัฐบาลฮอลันดามีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย รัฐบาลฮอลันดาจึงใช้นโยบายใหม่ปกครองอินโดนีเซีย เรียกว่า *ระบบจริยธรรม* (Ethical System) คือ เริ่มหันมาเอาใจใส่ประชาชนที่เป็นชาวพื้นเมืองมากขึ้น มุ่งที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าและสวัสดิการทางสังคมให้แก่ชาวพื้นเมืองโดยใช้ระบบหมู่บ้าน (Village System) เป็นพื้นฐาน ปฏิรูปการปกครองหมู่บ้านขึ้นใหม่ เพื่อประโยชน์ของหมู่บ้านโดยตรง และยกฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละหมู่บ้านให้สูงขึ้น

ขณะเดียวกันทางฝ่ายรัฐบาลฯ พยายามสร้างบริการทางด้านสาธารณสุขไปไกลมากขึ้น มีการสร้างโรงเรียน โรงพยาบาลสถานอนามัย ส่งเสริมการเกษตร และเส้นทางคมนาคมขนส่งอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งริเริ่มกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครอง ให้แก่ชาวพื้นเมืองมากขึ้น

ผลจากการใช้นโยบายจริยธรรม จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการเมือง โดยเฉพาะเป็นการกระตุ้นให้เกิดขบวนการต่อต้าน เช่น กบฏชวา และขบวนการชาตินิยมขึ้นในอินโดนีเซีย

2.4.4 มลายุภายใต้การปกครองของอังกฤษ

การปกครองของอังกฤษในมลายูมีลักษณะรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งแบ่งการปกครองเป็น 3 รูปแบบคือ

1. *ดินแดนสเตอร์ตส์ เซ็ตเทิลเมนต์* (Straits Settlements) ประกอบด้วย ปีนัง มะละกา สิงคโปร์ รวมทั้งอาณานิคมบริเวณแผ่นดินใหญ่ 2 แห่งคือ โปรวินซ์ เวลสลีย์ และดินดิงส์ ดินแดนดังกล่าวเป็นอาณานิคมของอังกฤษโดยตรงชนิดที่เรียกว่า คราวน์โคโลนี (Crown colony) และในบรรดารัฐทั้งหมด สิงคโปร์มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นท่าเรือใหญ่และสำคัญที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การปกครองในระยะแรก ตั้งแต่ปี ค.ศ.1826-1858 ขึ้นตรงต่อบริษัทยักษ์ที่ก่อกัดตา ในระยะหลังตั้งแต่ปี ค.ศ.1867 เป็นต้นมา ขึ้นกับกระทรวงอาณานิคมของอังกฤษ การปกครองสเตอร์ตส์ เซ็ตเทิลเมนต์ ประกอบด้วยสภา 2 สภาคือ สภาบริหาร (Executive Council) และสภานิติบัญญัติ (Legislative Council) และมีข้าหลวง (Governor) ชาวอังกฤษที่สิงคโปร์ปกครองในฐานะประมุขของรัฐโดยตรง โดยมีรัฐบาลลอนดอนเป็นผู้วางนโยบายด้านการบริหารและการออกกฎหมายทั้งหมด ประชาชนถือสัญชาติอังกฤษ และมีใบเดินทางของอังกฤษ

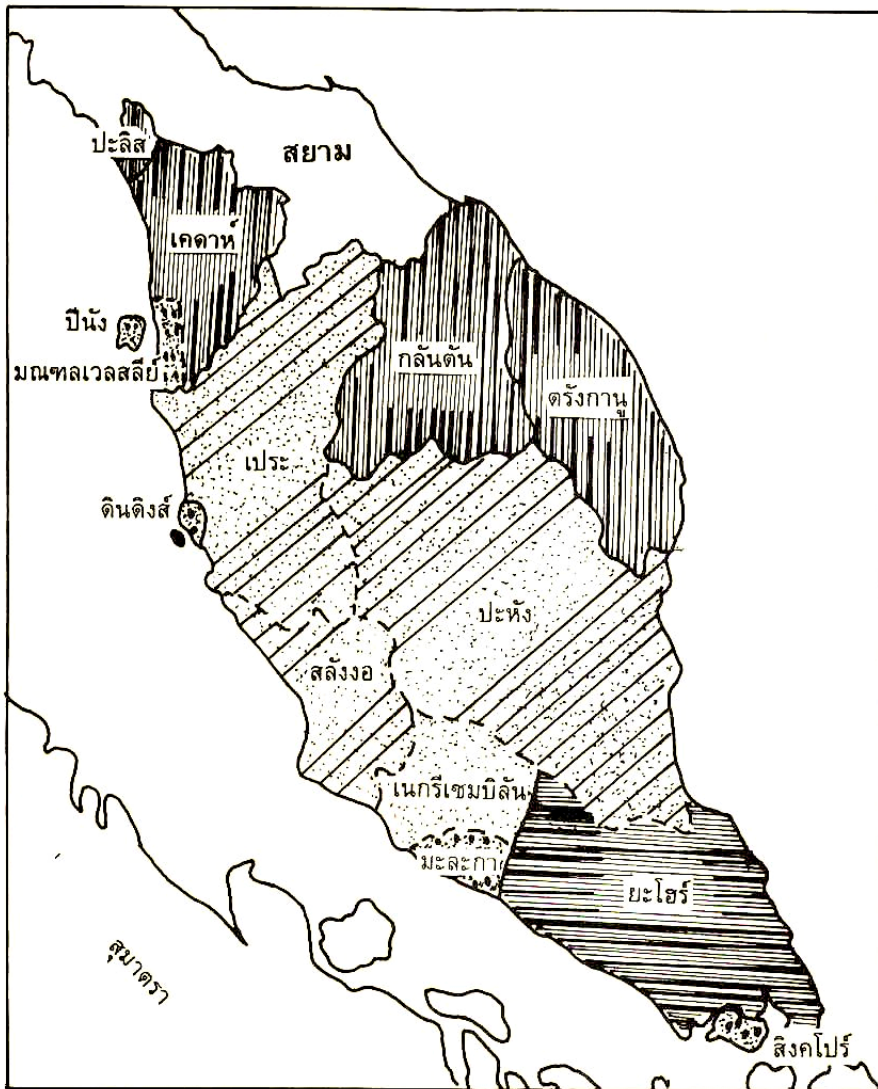
2. *สหพันธรัฐมลายู* (Federated Malay States) ประกอบด้วยรัฐเประ สลังงอ เนกรีเซมบิลัน และปะหัง เป็นการปกครองทางอ้อมเนื่องจากอังกฤษยอมรับว่า สุลต่านของรัฐต่างๆ ยังคงเป็นประมุขของรัฐ

และมีข้าหลวงอังกฤษประจำอยู่ทุกรัฐ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่ผู้สืบทอดในการบริหารงานของรัฐ ยกเว้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมมลายูและศาสนาอิสลาม ต่อมาใน ค.ศ.1895 ทั้ง 4 รัฐ ได้รวมกันเป็นสหพันธรัฐ โดยมีประมุขของสหพันธ์ คือ ข้าหลวงใหญ่ที่สิงคโปร์ซึ่งขึ้นตรงต่อกระทรวงอาณานิคมที่กรุงลอนดอน โดยมีผู้ช่วยข้าหลวงใหญ่ประจำอยู่ที่กัวลาลัมเปอร์เมืองหลวงของสหพันธรัฐมลายู และมีสหพันธ์ควบคุมการดำเนินงานของสภาแห่งรัฐต่างๆ อีกต่อหนึ่งด้วย

3. รัฐนอกสหพันธ์ (Unfederated Malay States) ประกอบด้วยรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ และปะลิส ที่อังกฤษได้รับจากไทยในปี ค.ศ. 1908 กับรัฐยะโฮร์ รวมเป็น 5 รัฐ อังกฤษปกครองในฐานะรัฐอารักขา กล่าวคือ ผู้สืบทอดยังคงดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของรัฐดั้งเดิม และมีส่วนในการบริหารกิจการภายในเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นอำนาจด้านการต่างประเทศ ส่งผลให้รัฐเหล่านี้ยังคงสามารถรักษารูปแบบทางการปกครองของตนเอาไว้ได้ และมีอิสระมากกว่า ขณะเดียวกันการได้รับอิทธิพลแบบตะวันตกจากอังกฤษก็มีน้อยกว่าแถบอื่นๆ ด้วย

กล่าวโดยสรุป ในระยะที่อังกฤษปกครองมลายู อังกฤษให้สิทธิความเป็นเจ้าของประเทศ โดยการเปิดโอกาสให้ลูกหลานชาวมาเลย์ชั้นสูงในสหพันธรัฐ เข้าศึกษาอบรมและฝึกฝนเป็นข้าราชการในหน่วยงานระดับท้องถิ่น ทางด้านเศรษฐกิจ อังกฤษได้ลงทุนสร้างถนน ทางรถไฟ โรงพยาบาล และนำเอาวิธีการสมัยใหม่เข้าไปทำเหมืองแร่ดีบุก นำยางพาราจากบราซิล มาปลูกในมลายูเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1870 ปรากฏว่าได้ผลดีจึงมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกยาง ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนแรงงาน อังกฤษจึงนำเอาแรงงานจากนอกประเทศเข้าไปยังมลายู ส่งผลให้กิจการค้าในมลายูส่วนใหญ่จะตกอยู่ในมือของชาวจีนและชาวอินเดียอพยพซึ่งเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในมลายู จึงทำให้ชาวมาเลย์ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของประเทศเริ่มเกิดความรู้สึกต่อต้านชาวจีนและชาวอินเดีย ผู้นำชาวมาเลย์พยายามกีดกันไม่ยอมให้ชาวจีน เข้ามามีอำนาจทางการบริหารบ้านเมือง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญหาความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ (Plural Society) ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมได้รุนแรงมากขึ้น ประกอบกับเมื่อชาวจีนที่เกิดในมลายูเริ่มสนใจการเมืองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การที่อังกฤษให้สิทธิชาวมลายู เป็นเจ้าของที่ดินและมีส่วนร่วมในการปกครอง รวมทั้งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ให้คนมลายูมีการศึกษาและเข้ารับราชการ ทำให้คนมลายูส่วนใหญ่พึงพอใจกับการปกครองของอังกฤษ จึงมิได้ต่อต้านการปกครองของอังกฤษเหมือนอย่างชาวพม่า

- รัฐอิสระที่รับคำปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการจากอังกฤษ
- รัฐที่อยู่ในปกครองของสยาม
- สเตรตส์ เซ็ทเทิลเม้นท์ส
- สหพันธรัฐมลายู

ภาพที่ 9 : แหลมมลายู ค.ศ. 1895

ที่มา : บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า 81

2.4.5 พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ

ภายหลังจากอังกฤษได้ผนวกพม่าทั้งประเทศในปี ค.ศ.1885 และจัดตั้งพม่าเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดียแล้ว อังกฤษได้ปกครองพม่าโดยถือหลักการแบ่งแยกและปกครอง (divide and rule) คือแบ่งดินแดนพม่าออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพม่าแท้ (ProperBurma) และชนกลุ่มน้อยบริเวณเขตชายแดน (Frontier areas) ในส่วนของพม่าแท้ ได้แก่ พม่าตอนบนคือ ยะไข่ (Arakan) ตะนาวศรี (Tannasserim) และพม่าตอนล่างคือ พะโล (หงสาวดี) ส่วนชนกลุ่มน้อยบริเวณเขตชายแดน ได้แก่ มอญ กะเหรี่ยง ฉาน ยะไข่ คะฉิ่น คะเรนนิ (คะยาห์) และไทยใหญ่ รวมทั้งในบริเวณแม่น้ำสาละวิน บางส่วนของอาระกัน และเทือกเขานากา (Naga Hills) (พรพิมล ตรีโชติ ,2542, หน้า 14)

ในส่วนที่เป็นพม่าแท้ อังกฤษได้ปกครองโดยตรง (direct rule) ในรูปแบบของสภานิติบัญญัติ (Legislative Council) ขึ้นตรงต่อรัฐบาลของอังกฤษที่อินเดีย โดยมีข้าหลวงใหญ่ (a Chief Commissioner) ชาวอังกฤษประจำที่เมืองย่างกุ้ง อังกฤษได้ยุบสถาบันกษัตริย์ ออกกฎหมายปกครองพม่าตามแบบอินเดีย ยกเลิกโครงสร้างทางการเมืองดั้งเดิมของพม่าที่เรียกว่า “ระบบผู้ใหญ่ม้าน” (Myothugyi) นำระบบบริหารราชการตามแบบอย่างของอังกฤษคือ ระบบหมู่บ้านมาใช้ในการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการหมุนเวียนตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้าน ทำให้ความผูกพันร่วมกันทางสังคมและกฎเกณฑ์ตามระเบียบประเพณีเดิมต้องสูญสลายลง โดยเฉพาะการทำลายสถาบันกษัตริย์ และราชสำนัก ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางการเมืองการปกครองของพม่า ทำให้คนพม่าขาดที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้สถาบันทางศาสนาขาดผู้อุปถัมภ์ แต่ขณะเดียวกันกลับทำให้พุทธศาสนิกชนหันมารวมกลุ่มกันเหนียวแน่นขึ้น โดยมีพุทธศาสนา พระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน เป็นแกนนำในการรวมตัวกันฟื้นฟูวัฒนธรรม และสังคมที่เสื่อมลงขึ้นมาใหม่ จนกระทั่งได้กลายเป็นแกนนำในการเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษในที่สุด ส่วนดินแดนของชนกลุ่มน้อยอังกฤษแยกปกครองต่างหาก โดยใช้วิธีการปกครองทางอ้อม (indirect rule) คือ ให้ผู้ปกครองดั้งเดิมของชนเผ่าเหล่านั้น ปกครองเอง แต่ให้อยู่ภายใต้คำแนะนำของผู้บริหารชาวอังกฤษ

วิธีการปกครองทั้งแบบทางตรงและทางอ้อมของอังกฤษที่มีต่อชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยในสมัยอาณานิคมนี้ ส่งผลให้รัฐบาลพม่าภายหลังการได้รับเอกราชต้องเผชิญกับปัญหาความแตกแยก และยุ่งยากในการปกครอง และรวมชนกลุ่มน้อยต่างๆ เข้ากับรัฐบาลกลางของพม่ามาจนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวคือ อังกฤษแยกส่วนของพม่าแท้ออกจากส่วนที่เป็นบริเวณภูเขาหรือชายแดน ซึ่งตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์แล้ว ดินแดนสองส่วนนี้แทบจะไม่มีความสัมพันธ์กัน อันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศ ดังนั้น เมื่ออังกฤษใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครอง จึงทำให้ภาพของรัฐพม่าที่ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ขาดความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ภายในสองส่วนใหญ่มักถูกทำให้มีความแตกต่างกันเพิ่มขึ้น คือ ในส่วนที่เป็นแคว้นต่างๆ ของชนกลุ่มน้อย อังกฤษได้ยกระดับของรัฐบาลขึ้นมาให้อยู่เหนือ

การปกครองในส่วนอื่นๆ ของชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในบริเวณชายแดนอีกชั้นหนึ่งด้วย (พรพิมล ตรีโชติ, 2542, หน้า 16)

ดังนั้น พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ จึงอาจกล่าวได้ว่า ขาดความเป็นเอกภาพทางด้านการเมือง นอกจากนี้การปกครองสมัยอาณานิคมของอังกฤษ ได้สร้างเงื่อนไขทางการเมืองต่อสังคมพม่า โดยการนำเอากลุ่มบุคคลต่างชาติให้เข้ามาถือสิทธิ์เหนือชาวพม่าซึ่งได้แก่ ชาวอังกฤษ และอินเดีย โดยทั้งสองกลุ่มนี้จะมีบทบาทสำคัญในการปกครอง โดยมีตำแหน่งในระดับสูง อังกฤษนิยมใช้ข้าราชการชาวอินเดียในการทำงานเนื่องจากมีความรู้ ความชำนาญและมีประสบการณ์มากกว่าชาวพม่า ส่วนในด้านทหารและตำรวจ อังกฤษใช้ชาวอินเดียและชนกลุ่มน้อยต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และ พรพิมล ตรีโชติ ,2542, หน้า 252)

นอกจากการขาดเอกภาพทางด้านการเมืองภายใต้ต้นนโยบายการปกครองของอังกฤษที่มีต่อพม่าแล้ว อังกฤษยังสร้างความไม่เสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจและสังคมระหว่างพม่าแท้และชนกลุ่มน้อยอีกด้วย เพราะอังกฤษให้ความสนใจแก่พม่าแท้มากกว่าส่วนที่เป็นชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดน เนื่องจากอังกฤษใช้พม่าแท้เป็นอู่ข้าวอู่น้ำในการผลิตข้าว ดังนั้นอังกฤษจึงมุ่งสร้างความเจริญให้แก่พม่าแท้ โดยการส่งเสริมทางด้านการศึกษา โครงสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ในขณะที่บริเวณชายแดนยังคงมีวิถีชีวิตไปตามจารีตดั้งเดิม ไม่มีวิวัฒนาการของสังคมในด้านการเมือง การศึกษา สาธารณสุข และเศรษฐกิจดังเช่นในเขตพม่าแท้ (พรพิมล ตรีโชติ, 2542 ,หน้า 17)

หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง อังกฤษเริ่มปรับปรุงการปกครองในพม่า ในปีค.ศ.1921 รัฐบาลอังกฤษได้พยายามประนีประนอมด้วยการประกาศใช้ระบบการปกครองแบบใหม่ ที่เรียกว่าระบบไดอารคิ (Dyarchy System 1923-1937) เป็นระบบการปกครองที่ยืนยันว่า พม่ามีฐานะเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย มีข้าหลวงใหญ่ในพม่าเป็นผู้ปกครองสูงสุด แต่มีอำนาจจำกัด รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียยังคงควบคุมเรื่องการป้องกันประเทศ การศาล การคลัง การคมนาคม กฎหมายอาชญากรรม การติดต่อกับต่างประเทศ และรายได้ภาษี เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ผ่อนผันให้ชาวพม่ามีส่วนร่วมในการบริหารด้านการศึกษา สาธารณสุข การเกษตร และป่าไม้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวพม่ามีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ถึงแม้ว่าจะได้รับสิทธิในการปกครองตนเองเพิ่มขึ้น แต่ชาวพม่าก็ยังไม่พอใจ ต้องการแยกตัวออกจากอินเดีย ประกอบกับในปี ค.ศ.1925 ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้กระทบกระเทือนต่อภาวะความเป็นอยู่ของชาวพม่าเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดกบฏหลายครั้ง ครั้งสำคัญได้แก่ กบฏซาฮาซาน (Saya San) และที่สำคัญคือการรวมตัวกันของนักศึกษาตามสถาบันต่างๆ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง

ในปี ค.ศ.1935 รัฐบาลอังกฤษได้ออกกฎหมายปกครองพม่าฉบับใหม่ แยกพม่าออกจากอินเดีย คือ พระราชบัญญัติปกครองพม่า (Government of Burma Act 1935 A.D.) ในปี ค.ศ.1937 อังกฤษยินยอมให้พม่าจัดตั้งคณะรัฐบาลพม่าของตนเองขึ้นปกครองพม่า โดยมี ดร.บามอ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคน

แรก คณะรัฐมนตรีชาวพม่ามีอำนาจบริหารกิจการภายในเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นกิจการด้านการต่างประเทศ และการปกครองดินแดนของชนกลุ่มน้อยที่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบของข้าหลวงใหญ่ชาวอังกฤษ

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพม่าภายใต้การนำของ ดร.บามอ ก็ไม่สามารถดำเนินการบริหารประเทศได้เต็มที่ เพราะอำนาจสูงสุดยังคงอยู่ในอำนาจของข้าหลวงใหญ่ชาวอังกฤษ ทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ ไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และถูกมองว่าเป็นเพียงรัฐบาลหุ่นของอังกฤษ ส่งผลให้ประชาชนชาวพม่าหันไปให้การสนับสนุนต่อขบวนการชาตินิยมเพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษโดยตรง

ในด้านเศรษฐกิจของพม่า อังกฤษได้นำระบบเศรษฐกิจการค้าเสรีเข้ามาใช้ในพม่า ขณะเดียวกันได้สนับสนุนการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ ขยายเส้นทางรถไฟ การเดินเรือ และสร้างถนน และส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมน้ำมัน การทำเหมืองแร่ดีบุก ป่าไม้ โดยเฉพาะได้พยายามส่งเสริมการปลูกข้าวในพม่าตอนล่างเพื่อเป็นสินค้าส่งออก จนกระทั่งพม่ากลายเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ ในปี ค.ศ.1930 พม่าสามารถส่งข้าวออกไปขายในตลาดโลกถึง 3 ล้านตัน นับเป็นอันดับหนึ่งของโลก

อย่างไรก็ตาม นโยบายการค้าเสรีของอังกฤษ ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของพม่าเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเงินตรา ที่ก่อผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางสังคม และเศรษฐกิจแก่คนในระดับล่าง ขณะเดียวกันการพัฒนาเศรษฐกิจในพม่าจำเป็นต้องอาศัยเงินลงทุนและแรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้อังกฤษนำชาวอินเดียเข้ามาลงทุนและเป็นแรงงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจของพม่าในขณะนี้ได้สร้างความมั่งคั่งให้แก่ชาวยุโรปต่างชาติชาวอังกฤษ ชาวจีน โดยเฉพาะชาวอินเดีย แต่ชาวพม่าเองกลับได้รับผลประโยชน์น้อยมาก และต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ชาวต่างชาติ เนื่องจากกั๋วนี้มาลงทุน

2.4.6 เวียดนาม กัมพูชา และลาว ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสใช้นโยบายการปกครองแบบ “แบ่งแยกและปกครอง” เวียดนาม กัมพูชา และลาว โดยในส่วนของโคชินไชน่า (เวียดนามตอนใต้) ฝรั่งเศสปกครองโดยตรง ในฐานะอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยมีข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการปกครอง และควบคุมข้าหลวงประจำจังหวัดต่างๆ ให้ปฏิบัติงานไปตามนโยบายที่รัฐบาลฝรั่งเศสวางไว้ และในส่วนของ อันนัม (เวียดนามตอนกลาง) ตั้งเกี่ย (เวียดนามตอนบน) กัมพูชา และลาว ฝรั่งเศสปกครองโดยทางอ้อมจัดเป็นรัฐอารักขา และยินยอมให้ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองเดิมปกครองต่อไป แต่ในทางปฏิบัติจักรพรรดิเวียดนาม พระมหากษัตริย์ของกัมพูชาและลาวทรงมีพระราชอำนาจในขอบเขตจำกัด อำนาจที่แท้จริงอยู่ในมือของข้าหลวงใหญ่ชาวฝรั่งเศส ซึ่งประจำอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ ขึ้นตรงต่อรัฐบาลฝรั่งเศสที่ฮานอย (Hanoi)

การปกครองของฝรั่งเศสในอินโดจีน ฝรั่งเศสใช้นโยบายผสมกลมกลืน (Assimilation) เป็นนโยบายที่ฝรั่งเศสพยายามจะทำให้ อินโดจีนกลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของฝรั่งเศส โดยให้ชาวอินโดจีน

ถือฝรั่งเศสเป็นแบบอย่างทางการปกครองและวัฒนธรรม โดยไม่คำนึงถึงว่าลักษณะการปกครองและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอาณานิคมในอินโดจีนเป็นอย่างไร โดยพยายามหลอมวัฒนธรรมและการปกครองอาณานิคมให้เป็นแบบฝรั่งเศส แต่ไม่ค่อยได้ผลเท่าใดนัก โดยเฉพาะในส่วนของ การปกครองฝรั่งเศสเปิดโอกาสให้คนพื้นเมืองมีส่วนร่วมในการปกครองน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส อินโดจีนได้เจริญก้าวหน้าทางด้านต่างๆ หลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะทางการศาล เศรษฐกิจ และการศึกษา

ทางการศาล ในแคว้นโคชินไชน่าฝรั่งเศสนำกฎหมายและการศาลแบบฝรั่งเศสมาใช้โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายดั้งเดิมของเวียดนาม ซึ่งการกระทำของฝรั่งเศสดังกล่าว มีทั้งผลดีและผลเสียต่อเวียดนาม ผลดีคือ ผู้กระทำผิดจะไม่ถูกลงโทษแบบโหดร้ายทารุณอีกต่อไป ส่วนผลเสียเกิดจากระบบกฎหมายของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีรากฐานมาจากความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual) เมื่อนำไปใช้ในเวียดนามได้เข้าไปทำลายความผูกพันระหว่างบุคคลในชุมชน และในครอบครัว ซึ่งเป็นความผูกพันที่ชาวเวียดนามได้ยึดถือมานาน ส่งผลให้ชาวเวียดนามที่ยากจน โดยเฉพาะชาวนาและกรรมกรกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ขาดที่พึ่ง ทำให้ชาวเวียดนามกลุ่มดังกล่าวได้หันไปสนใจต่อคำโฆษณา ของพวกนักชาตินิยมและคอมมิวนิสต์แทน แล้วหันกลับมาต่อต้านฝรั่งเศส ในระยะหลัง

ในส่วนของรัฐอารักขา ฝรั่งเศสยินยอมให้มีระบบศาลแบบดั้งเดิมของชาวพื้นเมือง แต่จะมีที่ปรึกษาชาวฝรั่งเศสประจำอยู่ตามศาลต่างๆ เพื่อให้คำแนะนำในการใช้กฎหมายของชาวพื้นเมือง แต่ยกเลิกการลงโทษแบบเก่า โดยใช้แบบฝรั่งเศสแทน

ทางด้านเศรษฐกิจ ฝรั่งเศสส่งเสริมการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ เช่น ปรับปรุงกิจการด้านสาธารณูปโภค สร้างทางถนนและทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่างเมืองต่างๆ รวมทั้งปรับปรุงท่าเรือต่างๆ ให้ทันสมัยขึ้น และที่สำคัญได้พัฒนาการปลูกข้าวในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง และในเวียดนามใต้ ส่งผลให้มีการขยายที่ดินเพื่อปลูกข้าวในเวียดนาม ส่วนในเขมรฝรั่งเศสนำยางพารามาปลูก แต่คนงานเป็นชาวต่างชาติ ไม่ใช่ชาวเขมร

ดังนั้น ผลจากการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวพื้นเมืองมีฐานะตกต่ำลงไปจากเดิม ซึ่งเดิมชาวพื้นเมืองเคยมีฐานะเป็นเจ้าของที่ดินรายย่อย แต่หลังจากรัฐบาลส่งเสริมให้มีการลงทุนด้านการเกษตร ชาวพื้นเมืองกลายเป็นลูกจ้างหรือผู้เช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกแทน เพราะที่ดินถูกกว้านซื้อไปโดยพวกนายทุน ขณะเดียวกันสังคมชนบทในอินโดจีนที่เคยอยู่อย่างพึ่งตนเองได้ก็ต้องถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจแบบการค้าที่ต้องพึ่งพากลไกทางการตลาดของโลกภายนอก ทำให้เศรษฐกิจตกอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติ รวมทั้งเกิดปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยมากยิ่งขึ้น

ทางด้านสังคม ฝรั่งเศสนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกมาใช้ โดยเปลี่ยนจากการศึกษาลัทธิขงจื้อแบบเดิมของเวียดนาม แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะเกิดการต่อต้านจากชาวเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็ได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นที่ฮานอย คือ มหาวิทยาลัยอินโดจีน (The

Indochinese University) ขึ้นในเวียดนาม และในส่วนของกัมพูชา และลาว ฝรั่งเศสเข้ามาจัดทางด้านการศึกษาร่วมกัน ทำให้ชนชั้นสูงในกัมพูชา และลาว ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก เพื่อประโยชน์ในการทำงานกับฝรั่งเศส ส่วนทางด้านการค้าและการลงทุนก็ตกอยู่ในกำมือของชาวฝรั่งเศสและเวียดนามเป็นส่วนใหญ่

คำถามท้ายบทที่ 2

1. อะไรคือแรงจูงใจที่สำคัญของชาติตะวันตกในการเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. สาเหตุใดที่ทำให้นโยบายของชาติตะวันตกเปลี่ยนจากการติดต่อเพื่อการค้ามาเป็นการเข้าครอบครองดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคม
3. การก่อตัวของระบบอาณานิคมของชาติตะวันตกมีความหมายสำคัญต่อดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไร
4. ให้นิยามอธิบายถึงรูปแบบการปกครองอาณานิคมของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาให้เข้าใจ
5. ปฏิกริยาของรัฐพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 เหมือนหรือแตกต่างอย่างไรจากคริสต์ศตวรรษที่ 19-20

บทที่ 3

ขบวนการชาตินิยม การเรียกร้องเอกราช และปัญหาภายหลังการได้รับเอกราชของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วัตถุประสงค์ประจำบท

1. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบายถึงรูปแบบ ลักษณะ และเปรียบเทียบการดำเนินงานของขบวนการชาตินิยม และเรียกร้องเอกราชในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้
2. เพื่อให้นิสิตสามารถอธิบาย และเปรียบเทียบสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังจากการได้รับเอกราชได้

ประเด็นในการศึกษา บทสรุปและการวิเคราะห์

หัวข้อที่ 1: ขบวนการชาตินิยมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- ก. ในระยะเริ่มแรกเป็นเพียงการต่อต้านในรูปแบบ “กบฏ” (กบฏชาวนา) ยังไม่
เป็นขบวนการชาตินิยมอย่างแท้จริง เพราะเป็นการต่อสู้ของชาวพื้นเมืองเพื่อต่อต้านสิ่งที่
เข้ามากระทบกับวิถีชีวิตหรือค่านิยมของชาวบ้านมากกว่าความต้องการที่จะเป็นอิสระ
จากการปกครองของชาวตะวันตก
- ข. ขบวนการชาตินิยม เริ่มเป็นรูปร่างแท้จริงในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดย
ญี่ปุ่นรุกรานเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อสร้าง “วงศัไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา” (Greater
East Asia Co-Prosperty Sphere) และปลดปล่อยอาณานิคมเอเชียตะวันออกเฉียง ให้พ้น
จากจักรวรรดินิยมตะวันตก
- ค. ผลที่ตามมาคือ เกิดความรู้สึกด้านชาตินิยมที่เป็นสากลขึ้นทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้เกิดขบวนการต่อต้านตะวันตก ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในภูมิภาคกันขึ้น เกิด
ความรู้สึกร่วมกันที่จะเรียกร้องเอกราชและอิสรภาพของตน ซึ่งลักษณะของขบวนการ
ชาตินิยมในช่วงนี้มีปฏิกิริยาตอบโต้ทางการเมืองที่วางอยู่บนแนวคิดตะวันตก ซึ่งเกิดขึ้น
ในสังคมเมืองและถูกผลักดันจากชนชั้นกลางซึ่งมีความคาดหวังในชีวิตที่สูงขึ้นตามโลก
ทัศน์ที่เปิดกว้าง (rising expectation) ความต้องการของคนพื้นเมืองที่จะเพิ่มพูนสถานะ
ของตนเองที่ถูกปกครองแบบกดขี่ และกีดกันโดยผู้ปกครองต่างชาติ (racial
consciousness) รวมทั้งการถูกกดขี่ขูดรีดอย่างไม่เป็นธรรม จึงเป็นบ่อเกิดของ

ความรู้ศึกษาตินิยมซึ่งจะก่อตัวเป็นขบวนการทางการเมืองเพื่อเรียกร้องเอกราชต่อไป

(ชวลีพร วิรุณหะ, มปป, หน้า 32)

หัวข้อที่ 2: การสร้างชาติของอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังการได้รับเอกราช

- ก. ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังได้รับเอกราช ประเทศเกิดใหม่เหล่านี้ต้องเผชิญกับปัญหาในการสร้างความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานด้านอารยธรรมของตน รวมทั้งอาศัยประโยชน์จากสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ ข้อสังเกต คือ ผู้นำขบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักมีโอกาสนเป็นผู้ตั้งรัฐบาลปกครองประเทศหลังได้รับเอกราช
- ข. ปัญหาร่วมกันของประเทศเกิดใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ความพยายามที่จะคานอำนาจ ระหว่างสองผู้นำสงครามเย็น มิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอิทธิพลเหนือประเทศตนเอง ซึ่งทำได้ยากในทางปฏิบัติ เพราะความต้องการปัจจัยในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเงินทุน วัตถุดิบ ผู้ชำนาญการ และเทคโนโลยี ทำให้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ประเทศผู้รับความช่วยเหลือจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกอิทธิพลของมหาอำนาจเข้าแทรกแซง
- ค. ปัญหาความแตกแยกด้านเชื้อชาติ ศาสนา และปัญหาชนกลุ่มน้อย ทำให้หลายประเทศขาดเอกสิทธิ์และอุดมการณ์แห่งชาติร่วมกัน จนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น ในพม่า เวียดนามและลาว เกิดขบวนการอิสระหรือขบวนการก่อการร้ายที่พยายามแยกตัวออกจากการปกครองของรัฐบาลกลาง ซึ่งทำสำเร็จในกรณีของสิงคโปร์แยกออกจากมาเลเซีย เป็นต้น
- ง. ความล้มเหลวของการนำระบบการปกครองแบบตะวันตกมาใช้ ซึ่งไม่สำเร็จทั้งระบบ ประชาธิปไตยหรือระบบสังคมนิยม รวมไปถึงความล้มเหลวในการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ เช่น การกระจายรายได้ในสังคม และการจัดสวัสดิการเพื่อส่วนรวม ความล้มเหลวทั้งสองด้านนี้เปิดโอกาสให้ทหารแทรกแซงการบริหารประเทศ นับเป็นปัญหาสำคัญของภูมิภาคนี้

หัวข้อที่ 3: ลักษณะส่วนที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากผลของระบบอาณานิคม

- ก. การกำหนดเส้นเขตแดนรัฐที่แน่นอน คือ การให้แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นรัฐชาติ (nation-state) เกิดอำนาจรัฐที่รวมศูนย์และมีอาณาเขตที่แน่นอนชัดเจน โดยอาศัยกลไก

อำนาจรัฐที่สร้างขึ้นใหม่ จากโครงสร้างรัฐจารีตแบบเดิมที่อาณาเขตของอำนาจรัฐจำกัดและไม่แน่นอน แนวคิดในเรื่องรัฐ การเป็นพลเมือง ทำให้เกิดปัญหาความกระทบกระทั่งระหว่างประเทศในปัจจุบัน เช่นความขัดแย้งในเรื่องพรมแดนระหว่างประเทศไทยและเพื่อนบ้าน รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มต่างๆ ที่ถูกรวมเข้ากันเป็นประเทศ

- ข. กลุ่มชนชั้นปกครองเดิมสูญเสียอำนาจและบทบาททางการเมือง สูญเสียการควบคุมกำลังคน "ระบบอุปถัมภ์" เกิดระบบราชการใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- ค. เน้นระบบเศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อส่งออกที่พึ่งพิงอยู่กับกลไกของตลาดโลก แทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบจารีตที่เน้นแบบพอเพียงชีพ
- ง. เปลี่ยนจากระบบการยึดตัวบุคคลมาเป็นการยึดหลักกฎหมาย ยึดความเป็นระบบการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ทำให้ประเทศอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะต้องมีการปรับปรุงกฎหมายต่างๆ หรือสนธิสัญญาต่างๆ อย่างไรก็ตามค่านิยมแบบอุปถัมภ์และการยึดถือในตัวบุคคลยังเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน
- จ. ประเทศเจ้าอาณานิคมได้นิยมได้นำเอาแนวความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแพทย์ หรือรวมเรียกว่าวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านวัตถุ เช่นการตัดถนน การทำเขื่อน ระบบสาธารณสุขูปโภคต่างๆ

วิธีการเรียนการสอน

1. บรรยาย
2. อภิปราย – ซักถาม

อุปกรณ์

1. PowerPoint
2. เอกสารประกอบการสอน
3. แผนที่

การวัดและประเมินผล

1. การซักถามในขณะที่เรียน
2. การมีส่วนร่วมอภิปรายของนิสิต

3. การส่งงานย่อยประจำบทตามที่ผู้สอนกำหนดให้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
4. การทดสอบท้ายบทเรียน โดยการนำเสนองานเดี่ยวหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายตามเนื้อหาของบทเรียน

ขบวนการชาตินิยม การเรียกร้องเอกราช และปัญหาภายหลังการได้รับ เอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การต่อต้านลัทธิอาณานิคมของชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏขึ้นทั้งในระยะก่อนที่ชาวตะวันตกจะเข้ายึดครองดินแดนและภายหลังการเข้าครอบครอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสาเหตุของความขัดแย้งและลักษณะการรุกรานของชาติตะวันตกในดินแดนแต่ละแห่งด้วย กล่าวคือ ถ้าชาติตะวันตกเข้าแทรกแซงด้วยสาเหตุที่ไม่เป็นธรรม หรือใช้วิธีการรุกรานที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่เดือดร้อนแก่ประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะในเรื่องศักดิ์ศรีและความเชื่อทางด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ก็จะเผชิญกับการต่อต้านจากชาวพื้นเมืองตั้งแต่เริ่มแรก

ในขณะที่การตอบโต้อำนาจของชาติตะวันตกภายหลังจากที่ถูกยึดครองเป็นอาณานิคมแล้วนั้น จะปรากฏชัดในดินแดนที่ประเทศเมืองแม่เข้าไปควบคุมการปกครองโดยตรง แต่ดินแดนที่ชาวตะวันตกปกครองทางอ้อม ผ่านชาวพื้นเมืองที่ยังคงดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐหรือผู้นำในแต่ละท้องถิ่น โดยที่ชาวตะวันตกแทบจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถาบันดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองนั้น การต่อต้านจะมีไม่มากนัก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนโยบายการแสวงหาอาณานิคมส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ของประเทศเมืองแม่เป็นหลักสำคัญ และการที่ชาติตะวันตกบางประเทศมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากเกินไป โดยการพยายามยึดอำนาจการปกครองไว้ให้นานที่สุดด้วยวิธีการต่างๆ ไม่เปิดโอกาสให้ชาวอาณานิคมได้เรียนรู้การปกครองตนเอง หรือยอมให้มีส่วนร่วมในการบริหารเฉพาะกิจการด้านที่ไม่มีความสำคัญมากนัก ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดความรู้สึกต่อต้านเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าการปกครองของชาติตะวันตกจะนำความเจริญด้านวิทยาการแบบใหม่ เช่น การแพทย์ สาธารณสุข การศึกษา การคมนาคม มาเผยแพร่ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะการศึกษาแผนใหม่ ทำให้ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีโอกาสได้ศึกษาภาษาของชาติตะวันตกที่ปกครองตน สามารถอ่านหนังสือภาษาตะวันตกได้ ชาวพื้นเมืองบางคนมีโอกาสดินทางไปศึกษาในยุโรป ได้พบเห็นความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนความคิดเห็นด้านเสรีนิยมของชาวยุโรป จึงนำเอาประสบการณ์ที่ตนได้รับกลับมาเผยแพร่ในประเทศตัวเอง ส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิดทางด้านชาตินิยม ลอยๆ ผั่งเข้าไปในจิตใจของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทีละน้อย

นอกจากนี้การรับเอาความคิดเห็นทางการเมืองแบบใหม่เข้ามา โดยเฉพาะความคิดที่จะได้สิทธิปกครองตนเอง จากการได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับการปฏิวัติในฝรั่งเศส อังกฤษ และสงครามกู้เอกราชในสหรัฐอเมริกา ยิ่งกระตุ้นจิตสำนึกให้ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องการที่จะได้รับสิทธิเสรีภาพมากยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกัน ปัจจัยจากภายนอก นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หันมาร่วมมือกันต่อต้านอำนาจของชาติตะวันตกมากยิ่งขึ้น เช่น การที่ญี่ปุ่นได้พัฒนาชาติของตนเจริญอย่างรวดเร็วภายหลังจากเปิดประเทศแล้ว ชาวเอเชียมองญี่ปุ่นด้วยความชื่นชม การที่ญี่ปุ่นสามารถทำสงครามชนะรัสเซียได้ในปี ค.ศ.1904-1905 ทำให้ชาวเอเชียมีความตื่นตัวในเรื่องชาตินิยมมาก เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่า ชาวตะวันตกมิได้เหนือไปกว่าชาวเอเชีย รวมทั้งการปฏิวัติของ ดร.ซุนยัตเซ็นในจีน ในปี ค.ศ.1911 เป็นการกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดทางด้านชาตินิยมแก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมาก ประกอบกับภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับชาตินิยมหลายครั้ง ที่กรุงปารีส และมีการจัดตั้งองค์การสันนิบาตชาติขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของนานาชาติ ที่จะผดุงสันติภาพ อิสระภาพของประเทศต่างๆ ในโลก และสร้างความเสมอภาคโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกับความใฝ่ฝันของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ต้องการเป็นอิสระจากชาติตะวันตก

3.1 ขบวนการชาตินิยม และการเรียกร้องเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3.1.1 ฟิลิปปินส์

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางชาตินิยม ในฟิลิปปินส์มีหลายประการด้วยกัน คือ ประการแรก การเข้ายึดครองของสเปน ทำให้หมู่เกาะต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์รวมกันเป็นครั้งแรก สเปนได้ทำการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง จนชาวพื้นเมืองสามารถติดต่อกันได้สะดวกรวดเร็ว มีการไปมาหาสู่กันมากขึ้น และเริ่มคิดที่จะรวมกันมากขึ้น

ประการที่สอง การปกครองที่กดขี่ขูดรีดของสเปน ทำให้ชาวพื้นเมืองเกิดความแค้นเคือง ต้องการเป็นอิสระจากสเปน

ประการที่สาม การปฏิวัติของพวกเสรีนิยมในสเปนในปี ค.ศ. 1868 พวกเสรีนิยมได้เดินทางมาเผยแพร่ลัทธิดังกล่าวในฟิลิปปินส์ ทำให้ชาวพื้นเมืองตื่นตัว ในการที่จะทำการปฏิรูปการปกครองประเทศของตนเสียใหม่

การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชของฟิลิปปินส์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ

- (1) ในระยะที่ฟิลิปปินส์อยู่ภายใต้การปกครองของสเปน (ค.ศ.1521 – 1899)
- (2) ในระยะที่ฟิลิปปินส์อยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.1899 – 1946)

ในระยะแรกๆ ชาวฟิลิปปินส์มีปฏิริยาต่อต้านอำนาจของสเปนน้อย แต่หลังจากสเปนเข้าปกครองระยะหนึ่ง ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ขึ้นหลายอย่างมีการเปิดเมืองทำค้าขายกับต่างประเทศ ชาวต่างประเทศหลั่งไหลเข้าไปติดต่อค้าขายมากมาย มีการก่อตั้งธนาคารเพื่อดำเนินการทางการค้า มีการปรับปรุงการเกษตรเพื่อผลิตส่งเป็นสินค้าออก ทำให้ชาวสเปนลูกผสม (Mestizo) ซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจการค้า ประสบความสำเร็จในธุรกิจของตนมีฐานะร่ำรวยขึ้น ได้รับ

การศึกษาดี แต่ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นชาวสเปน ในขณะที่พวกปัญญาชนในฟิลิปปินส์กำลังเรียกร้องเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ พวกถูกผสมจึงเข้าร่วมมือกับพวกปัญญาชน เพื่อต่อต้านคัดค้านการปกครองของสเปน การต่อต้านคัดค้านการปกครองของสเปน มี 3 ระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก เป็นการก่อกบฏต่อต้านสเปน ในบริเวณท้องถิ่น ยังไม่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนจึงไม่บังเกิดผลใด ๆ

ระยะที่สอง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1872-1892 เป็นระยะของการโฆษณาหาเสียงสนับสนุนเพื่อเรียกร้องให้สเปน ปรับปรุงประเทศทางด้านต่าง ๆ

ระยะที่สาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1892-1896 เป็นระยะของการปฏิวัติ

การก่อกบฏของชาวฟิลิปปินส์ เกิดขึ้นเพราะเหตุผลหลายประการด้วยกัน คือ

ประการแรก ต้องการสิทธิเสรีภาพในการปกครองตนเอง ไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของสเปน

ประการที่สอง ไม่สามารถที่จะอดทนต่อการปกครองที่กดขี่ ข่มเหง ขาดความยุติธรรมของสเปน ที่ใช้วิธีปล้นสะดม ขูดรีด กอบโดยผลประโยชน์จากชาวพื้นเมืองอย่างไร้ความเมตตาปรานี

ประการที่สาม การเอารัดเอาเปรียบของพวกบาทหลวง ต่อชาวพื้นเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีที่ดินเป็นจำนวนมากและร่ำรวย ในขณะที่ชาวพื้นเมืองเป็นพวกไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินจากพวกบาทหลวงโดยเสียค่าเช่า และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้แก่องค์กรศาสนาหลายอย่าง ทำให้ชาวพื้นเมืองไม่พอใจ มีความขัดแย้งกับพวกบาทหลวงอย่างรุนแรงตลอดมา

ประการที่สี่ สเปนไม่ให้เสรีภาพทางศาสนาแก่ชาวพื้นเมือง บังคับให้ชาวพื้นเมืองนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ชาวพื้นเมืองที่เคร่งครัดต่อลัทธิความเชื่อดั้งเดิม ไม่พอใจลุกฮือขึ้นต่อต้านสเปน

การต่อต้านในระยะที่สอง อาจกล่าวได้ว่า เป็นระยะที่ต้องการจะทำการปฏิรูปการปกครองในฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจนเป็นครั้งแรกจากกรณีกบฏควาวิตในปี ค.ศ. 1872 สาเหตุเนื่องจากทหารฟิลิปปินส์และคนงานประจำคลังสรรพาวุธ ได้ถูกสั่งยกเลิกให้ค่าตอบแทนในการปฏิบัติงาน ทำให้ชาวฟิลิปปินส์ร่วมกับทหาร และพระชาวพื้นเมืองซึ่งมีเรื่องขัดแย้งทางศาสนจักรกับสเปนมาก่อนแล้วก่อการกบฏขึ้น ปรากฏว่าชาวฟิลิปปินส์หลายคนถูกจับและถูกประหารชีวิต นอกจากนี้ยังได้จับพระ 3 รูป มาทรมานและประหารชีวิตอีกด้วย เป็นเหตุให้ชาวฟิลิปปินส์รวมตัวกันต่อต้านสเปนมากยิ่งขึ้น (ลีดา สอนศรี, คู่มือประเทศฟิลิปปินส์, 2545 หน้า 40-41) ประกอบกับแรงกระตุ้นของการศึกษาแบบสมัยใหม่

(ค.ศ. 1882 – 1896) ของชนชั้นกลางและปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาจากสเปน มีความคิดเห็นว่า สเปนเป็นศัตรูของชาวฟิลิปปินส์ กลุ่มบุคคลดังกล่าวได้เดินทางไปยังประเทศสเปนร่วมกันจัดตั้งขบวนการโฆษณาหาเสียง (Propaganda Movement) ขึ้นในปี ค.ศ. 1882 พร้อมทั้งจัดตั้งสมาคมชาวฟิลิปปินส์ (Circulo Hispano Filipino) ขึ้นเพื่อเผยแพร่สภาพที่แท้จริงของฟิลิปปินส์ในประเทศสเปน และโฆษณาหา

เสียงเพื่อต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของสเปน เรียกร้องถึงสิทธิความเสมอภาคและเสรีภาพในด้านต่าง ๆ ของชาวฟิลิปปินส์

นักโทษนิรโทษกรรมคนสำคัญ ๆ ได้แก่ ดร.โฮเซ ริซาล (Dr. Jose Rizal 1861-1896 A.D.) ซึ่งได้รับการยกย่องว่า เป็นบิดาของการปฏิวัติ ริซาลได้ก่อตั้งขบวนการชาตินิยมขึ้นในปี ค.ศ. 1883 และได้ออกหนังสือพิมพ์เพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่ดินและเร่งรื้อให้ประชาชนรวมกันเพื่อต่อต้านการปกครองฟิลิปปินส์ของสเปน ทำให้รัฐบาลไม่พอใจเนเรเทริซาลออกนอกประเทศ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1892 ริซาลเดินทางกลับเสนอตัวเข้ารับราชการ เพื่อทำการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจของฟิลิปปินส์ แต่ได้รับการปฏิเสธ ริซาลจึงจัดตั้งขบวนการชาตินิยมขึ้นใหม่เรียกว่า สันนิบาตฟิลิปปิน่า (Liga Filipina) เพื่อรวมชาวฟิลิปปินส์ปรับปรุงเศรษฐกิจ และการศึกษาของชาวฟิลิปปินส์ ทำให้ริซาลกลายเป็นที่นิยมในบรรดาพวกปัญญาชน สเปนจึงจับริซาลเนเรเทไปอยู่ในเกาะมินดาเนาชั่วคราว เพื่อสลายพลังของพวกเขาต่อต้านรัฐบาล

ระยะที่สาม เป็นยุคของการปฏิวัติ นายอังเดรส โบนิฟาซิโอ (Andres Bonifacio) ได้รวบรวมชาวฟิลิปปินส์ขึ้นเป็นกลุ่มทางการเมืองกลุ่มหนึ่งเรียกว่า กลุ่มกาติปูนัน (Katipunan) หรือสมาคมบุตรของประชาชนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเรียกร้องเอกราชของฟิลิปปินส์ โบนิฟาซิโอ เรียกร้องให้ชาวพื้นเมืองจับอาวุธลุกฮือขึ้นขับไล่สเปน และกระตุ้นให้ชาวฟิลิปปินส์มีความเกลียดชังในเรื่องผิว ชาวนาจำนวนมากจึงหันมาร่วมมือกับขบวนการกาติปูนัน และได้เตรียมพร้อมที่จะทำการปฏิวัติ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่พร้อม ริซาลไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติ จึงติดต่อขออนุญาตจากสเปนเดินทางไปคิวบาแต่ก่อนที่ริซาลจะได้รับอนุญาตก็เกิดการปฏิวัติขึ้น สเปนจึงจับริซาลในข้อหาก่อการปฏิวัติ และตัดสินประหารชีวิตริซาลในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1896 การตายของริซาล ทำให้พวกปัญญาชนโกรธแค้น หันไปร่วมมือกับพวกกาติปูนัน การปฏิวัติจึงขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว แต่ในระยะหลังพวกปฏิวัติเกิดแตกแยกกันเอง จึงทำให้ขบวนการปฏิวัติอ่อนแอลง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1897 เกิดการปฏิวัติขึ้นในคิวบา ทำให้สเปนยอมติดต่อประนีประนอมกับพวกปฏิวัติ และยินยอมให้พวกปฏิวัติเนเรเทตัวเองออกนอกประเทศ

ในปี ค.ศ. 1898 ชาวฟิลิปปินส์ในเกาะลูซอน ภายใต้การนำของนายพล ฟรานซิสโก มากาบูลอส (Francisco Makabulos) ได้ลุกฮือขึ้นก่อกบฏต่อสเปนในระยะที่สเปนกำลังทำสงครามกับสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับการปราบกบฏในคิวบาของสเปน แต่ในที่สุดพวกปฏิวัติต้องอ่อนกำลังลง หลังจากสหรัฐอเมริกาได้เข้ายึดครองฟิลิปปินส์ต่อจากสเปนในปี ค.ศ. 1899

3.1.2 อินโดนีเซีย

การเคลื่อนไหวทางชาตินิยมในอินโดนีเซีย เกิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อระบบและวิธีการปกครองของฮอลันดา ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ประเทศของตน ฮอลันดาได้พยายามลดอำนาจของผู้ปกครองชาวพื้นเมือง ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองจึงไม่พอใจฮอลันดาอย่างรุนแรง ต้องการจะประกาศตนเป็นอิสระจากฮอลันดา ในระยะแรกได้เรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคมของอินโดนีเซียก่อนเพื่อยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น ผลจากการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคม ได้เร่งเร้าให้ชาวอินโดนีเซียเกิดความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม และกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างผู้นำชาวอินโดนีเซียกับรัฐบาลของฮอลันดาในอินโดนีเซีย ผลจากการปกครองของฮอลันดาซึ่งทำให้เศรษฐกิจของชาวอินโดนีเซียอยู่ในภาวะทรุดโทรม ฮอลันดาปล่อยให้ชาวจีนเข้าไปมีบทบาทเป็นคนกลางระหว่างชาวพื้นเมืองกับพวกฮอลันดา ธุรกิจต่าง ๆ ตกอยู่ในมือของคนจีน ชาวอินโดนีเซียจึงรวมกลุ่มกันเพื่อต่อต้านชาวจีนอีกพวกหนึ่งด้วย ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกทางชาตินิยมรุนแรงขึ้น

ขบวนการชาตินิยมในอินโดนีเซียที่ต่อต้านฮอลันดา มี 3 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มอิสลาม ใช้ศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันต่อต้านนายทุนต่างชาติต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลประโยชน์ในอินโดนีเซีย แต่ขบวนการนี้ขาดระเบียบวินัยที่ดีทำให้ล้มเหลวในการต่อรองกับรัฐบาลฮอลันดา

(2) กลุ่มคอมมิวนิสต์ เนื่องจากได้รับอุดมการณ์แบบลัทธิสังคมนิยมจากกลุ่มสังคมนิยมฮอลันดา และสามารถตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้น โดยรวมกลุ่มกรรมกรชาวอินโดนีเซีย ให้ก่อการกบฏต่อต้านรัฐบาลฮอลันดา แต่ก็ประสบความล้มเหลว เพราะอุดมการณ์ของพวกคอมมิวนิสต์ ขัดแย้งกับหลักของศาสนาอิสลาม กลุ่มคอมมิวนิสต์เป็นกลุ่มที่ใหญ่เป็นติดอันดับ 3 ของโลกเวลานั้น เป็นสมาชิกองค์การคอมมิวนิสต์สากล มุ่งนโยบายปฏิวัติโลก เปลี่ยนการปกครองของชนชั้นกรรมาชีพกลุ่มคอมมิวนิสต์จึงล้มเหลว

(3) กลุ่มชาตินิยม สายกลาง นำโดยนักชาตินิยมคนสำคัญคือ ซูการ์โน โดยมีจุดประสงค์ คือ ใช้ทางสายกลางในการต่อสู้เพื่อเอกราชของอินโดนีเซีย ยึดมั่นในศาสนา แต่ให้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ และจัดกลุ่มคนเป็นกลุ่มต่าง ๆ แบบมาร์กซิสต์ เป้าหมายของกลุ่มชาตินิยม คือ เอกราชอันสมบูรณ์ของชาวอินโดนีเซีย และรวมชาวอินโดนีเซียทุกศาสนา และทุกเชื้อชาติเข้าด้วยกัน ซูการ์โนเป็นผู้มีวาทศิลป์ ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปและถูกรัฐบาลฮอลันดาจำคุกหลายครั้ง ทำให้ขบวนการชาตินิยมของอินโดนีเซียอ่อนกำลังลงไปชั่วระยะหนึ่ง และได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกครั้งในระบอบสงครามโลกครั้งที่ 2

3.1.3 มลายุ

ความเคลื่อนไหวทางชาตินิยมในมลายู เกิดขึ้นล่าช้ากว่าขบวนการชาตินิยมในดินแดนอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีลักษณะวิวัฒนาการมากกว่าการปฏิวัติที่ต้องต่อสู้อย่างนองเลือด โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงสภาพทางสังคมของชาวมาเลย์ให้สอดคล้องกับการปกครองของอังกฤษ และรักษาสีทธิและผลประโยชน์ของชาวมาเลย์เอาไว้ โดยใช้ศาสนาและเชื้อชาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกพันกัน

ในปี ค.ศ. 1930 กลุ่มผู้ปกครอง รวมตัวกันเพื่อต่อต้านชาวจีนและชาวอินเดีย ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง เพราะเกรงว่าจะทำให้ชาวมาเลย์ตกอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบมากขึ้น ดังนั้น กลุ่มผู้ปกครองชาวมาเลย์จึงได้จัดตั้งสมาคมขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาวมาเลย์ ซึ่งการจัดตั้งสมาคมดังกล่าวข้างต้นถือได้ว่าเป็นการวางพื้นฐานของขบวนการชาตินิยมในแหลมมลายู ซึ่งจะมีผลในทางการปฏิบัติจริง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

3.1.4 พม่า

การปกครองของอังกฤษในพม่าแตกต่างจากมลายู ทันทีที่อังกฤษเข้าปกครองพม่า คนพม่าก็ต่อต้านอังกฤษ เพราะการที่อังกฤษยุบสถาบันกษัตริย์พม่าลงเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย อังกฤษไม่สงวนสิทธิการเป็นเจ้าของประเทศให้พม่า โดยการให้ชาวอินเดียเข้ามาอยู่ในพม่า มีสิทธิเหมือนชาวพม่า กลายเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ในพม่า และเป็นนายทุนเงินกู้ที่คิดดอกเบี้ยอัตราสูง รวมทั้งนำแรงงานชาวอินเดียเข้ามาในพม่าทำให้เข้าไปแย่งงานจากชาวพม่าในกิจการทั้งทางด้านเกษตรและอุตสาหกรรม การให้คนกลุ่มน้อยมีสิทธิปกครองตนเอง และการนำระบบการปกครองแบบตะวันตกมาใช้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมของพม่า จนนำไปสู่การต่อต้านอังกฤษในที่สุด

ขบวนการชาตินิยมของพม่าจัดตั้งโดยกลุ่มของพวกนักศึกษา และปัญญาชนของพม่า ซึ่งได้รับการศึกษาแบบตะวันตก เห็นตัวอย่างการต่อสู้ของมหาตมะ กานธี (Mohandas Karamchand Gandhi) ในอินเดีย และปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในพม่า ชาวนาเดือดร้อนเป็นหนี้สินชาวอินเดีย โดยจุดเริ่มต้นของขบวนการชาตินิยม เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1920-1930 ในมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ชาวพม่าที่ไม่พอใจต่อการปกครองของอังกฤษหลายคน ได้ร่วมกันบริจาคเงินจัดตั้งสโมสรนักศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องชาตินิยม ทำให้ขบวนการนักศึกษาพม่าในมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง กลายเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญในพม่า ในปี ค.ศ. 1935 นักศึกษาพม่า 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโดบามา (Dobama) และกลุ่มสันนิบาตเยาวชนพม่า (All Burma youth League) ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมชาตินิยมขึ้นสมาคมหนึ่ง คือ สมาคมเราชาวพม่า (We Burmese Association) หรือ รู้จักกันในนามของพรรคตะจิ้น (ตะจิ้น หมายถึง นาย : Master) ผู้นำของสมาคมได้แก่ อูนู และอูองซาน

อุดมการณ์ของสมาคมเราชาวพม่า ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิด หลายแหล่งด้วยกันเช่น ลัทธิไตรราษฎร์ของ ดร.ซุน ยัตเซน อุดมการณ์ของลัทธิสังคมนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ รวมทั้ง อุดมการณ์จากพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของสมาคมที่สำคัญที่สุด คือต่อต้านอังกฤษเพื่อกอบกู้เอกราชของพม่าทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. 1939 อูองซานได้เปลี่ยนชื่อ สมาคมเราชาวพม่า เสียใหม่ว่าสมาคมชาวพม่ารักชาติ (Doboma Asi – Ayon) พร้อมทั้งเปลี่ยนจุดมุ่งหมายของสมาคม คือ

(1) ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism)

(2) ต่อสู้เพื่อเอกราชของพม่า ทุกวิถีทาง

(3) ปฏิรูปประเทศพม่า โดยอาศัยแนวทางของลัทธิสังคมนิยม หลังจากพม่าได้รับเอกราช

สมาคมชาวพม่ารักชาติได้ก่อตั้งขึ้นแบบพรรคการเมือง มีตะจิ่นบาเซียนเป็นหัวหน้า และอูองซานเป็นเลขาธิการซึ่งการรวมตัวของชาวพม่านั้นนับว่าเป็นผลดีต่อประเทศพม่าอย่างมากโดยเฉพาะใน ระยะที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

3.1.5 เวียดนาม

สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางชาตินิยมในเวียดนามคือ การปกครองที่ขาดความเป็นธรรมของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้ทำลายโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจวัฒนธรรมและการเมืองของเวียดนาม พร้อมทั้งทำลายศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของชาวเวียดนามลงไปด้วย เพราะฝรั่งเศสได้กดขี่ทารุณชาวเวียดนามประการต่างๆ ทำให้ ประชาชนชาวเวียดนาม ต้องประสบกับความอดอยาก หิวโหย จึงมีความคับแค้นต่อฝรั่งเศสเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ช่องว่างระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวยขยายออกไปกว้างยิ่งขึ้น ชนชั้นกลางชาวเวียดนามแม้จะมีการศึกษาสูงและฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ก็ต้องถูกกีดกันจากฝรั่งเศส ไม่สามารถเข้ารับราชการตามความรู้ความสามารถได้ ถ้าหากเข้ารับราชการหรือทำงานกับฝรั่งเศสก็จะได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่าชาวฝรั่งเศสมาก ชาวเวียดนามถูกกีดกันให้อยู่นอกสังคมและการเมืองจึงไม่พอใจฝรั่งเศส ชาวเวียดนามกลุ่มดังกล่าวจึงกลายเป็นปากเสียงให้แก่ชาวนาและกรรมกรที่ยากจนซึ่งได้กลายเป็นส่วนสำคัญของขบวนการชาตินิยม ที่รวมตัวกันต่อต้านรัฐบาลอาณานิคมของฝรั่งเศส

ขณะเดียวกันขบวนการชาตินิยมในเวียดนาม ทำให้กลุ่มปัญญาชนที่ไม่พอใจการปกครองอันกดขี่ของฝรั่งเศส จึงหันไปนิยมระบอบคอมมิวนิสต์ และเห็นว่าระบอบนี้จะแก้ไขปัญหาของเวียดนามได้ โดยขับไล่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศสออกไป นอกจากนี้ยังเกิดกลุ่มชาตินิยมต่างๆที่รวมตัวกันต่อต้านฝรั่งเศส เช่น

- กลุ่มชาตินิยม ที่ใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส และฟื้นฟูระบบกษัตริย์ของเวียดนาม เช่นองค์การเกาใต้ และหว่า เหา

- กลุ่มชาตินิยมสายกลางที่ไม่นิยมคอมมิวนิสต์ มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก ก่อการจลาจลต่อต้านฝรั่งเศส ถูกปราบอย่างรุนแรงจึงทำให้กลุ่มนี้ต้องหันไปเข้าร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ โดยมีโฮจิมินห์เป็นผู้นำขบวนการชาตินิยม ชาวเวียดนามได้ให้ความสนับสนุนแก่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนมาก เพราะเป็นพรรคที่มีระบบและวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพมาก ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากจีนและรัสเซีย ชาวนาเวียดนามได้ให้การสนับสนุนมากเป็นพิเศษ เพราะทางพรรคได้ให้คำมั่นสัญญากับชาวนาไว้ว่า จะทำการปฏิรูปที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทางพรรคได้จัดตั้งองค์กรชาวนาขึ้นทั่วประเทศ ในปี ค.ศ. 1931 พรรคคอมมิวนิสต์ได้ชักชวนให้ชาวนาและกรรมกรก่อความวุ่นวายขึ้นในแคว้นตังเกี๋ยเป็นผลสำเร็จ ทำให้สร้างควมเสียหายทางเศรษฐกิจให้แก่ฝรั่งเศสอย่างใหญ่หลวงในขณะเดียวกัน ทางพรรคได้จัดตั้งเขตปกครองแบบคอมมิวนิสต์ (Soviet) ขึ้น เพื่อขยายกิจการของพรรคในการโค่นล้มฝรั่งเศส แต่เนื่องจากการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ในเขตทั้งสองยังไม่เป็นปึกแผ่นดี ทางฝ่ายฝรั่งเศสจึงปราบปรามได้สำเร็จ ขณะเดียวกันตำรวจอังกฤษที่ฮ่องกง ได้เข้าดำเนินการจับกุมโฮจิมินห์ขณะพำนักอยู่ในฮ่องกง ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ต้องยุติการปฏิบัติงานไว้ชั่วคราว จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

3.1.6 กัมพูชาและลาว

การเคลื่อนไหวทางชาตินิยมในกัมพูชาและลาว เกิดขึ้นภายหลังเวียดนาม กล่าวคือ เกิดขึ้นในระบอบสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งนี้เนื่องจากฝรั่งเศสปกครองกัมพูชาและลาวโดยทางอ้อม ยินยอมให้มีสถาบันกษัตริย์ และขุนนางแบบเก่าไว้ ทำให้โครงสร้างทางสังคมของชาวกัมพูชาและลาวเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ในด้านเศรษฐกิจฝรั่งเศสให้ความสนใจต่อกัมพูชาและลาวน้อยกว่าเวียดนาม ชาวกัมพูชาและลาวจึงได้รับความกระทบกระเทือนจากการปกครองของฝรั่งเศสไม่มากนัก

3.2. การได้รับเอกราชและสภาพภายหลังจากการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3.2.1 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines)

เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ต่อจากสเปนตามสนธิสัญญากรุงปารีสในปี ค.ศ.1899 (Treaty of Paris 1899 A.D.) พวกปัญญาชนชาวฟิลิปปินส์ส่วนหนึ่ง ได้ร่วมกันต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาแบบกองโจร แต่ได้ไม่นานนัก พวกปัญญาชนก็หันกลับมาเจรจาประนีประนอมกับสหรัฐอเมริกา ทำให้ขบวนการปฏิวัติอ่อนกำลังลง ในที่สุดสหรัฐอเมริกาก็ปราบปรามได้ ทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นผู้มีสิทธิในการปกครองฟิลิปปินส์โดยสมบูรณ์

สหรัฐอเมริกา ถือว่าตนมีหน้าที่แนะนำให้การอารักขาแก่ฟิลิปปินส์ ในฐานะเมืองพี่เมืองน้อง เรียกฟิลิปปินส์ว่า “ Little brown brothers ” สหรัฐอเมริกาได้พยายามปรับวิธีการปกครอง ให้เหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ.1902 ได้จำลองแบบการปกครองของสหรัฐอเมริกามาใช้ในฟิลิปปินส์ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะเทศบาล และค่อยๆขยายออกไปเป็นระดับจังหวัดและระดับประเทศ พร้อมกันนั้นก็สนับสนุนให้ปัญญาชนชาวฟิลิปปินส์เข้ารับราชการมากที่สุด ลดจำนวนข้าราชการที่เป็นชาวอเมริกันลง ได้จัดตั้งศาสนาจักรขึ้นใหม่เป็นศาสนาจักรประจำชาติของชาวฟิลิปปินส์ พร้อมทั้งแยกศาสนาจักรออกจากรัฐ รัฐเป็นฝ่ายควบคุมกิจการของพวกบาทหลวงด้วย ทำให้กลุ่มชาตินิยมวางอาวุธ ขอมเข้ารับราชการและประกอบอาชีพต่างๆ ส่วนกลุ่มที่ยังจับอาวุธต่อต้านก็จะถูกสหรัฐปราบปราม

ในสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองฟิลิปปินส์ระหว่างปี ค.ศ.1941-1944 ทำให้ชาวฟิลิปปินส์แตกแยกออกเป็นกลุ่มๆ หลายกลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มหนึ่งร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองฟิลิปปินส์ มีนายโฮเซ โรราส (Jose Roxas) เป็นประธานาธิบดี อีกกลุ่มหนึ่ง ได้รวมตัวกันเป็นกองโจรต่อต้านญี่ปุ่น เรียกว่า พวกฮุกบาลาฮับ (Hukbalahab) เป็นพวกที่ได้รับการสนับสนุนจากชาวนา เพราะโหมโฆษณาว่าจะปลดเปลื้องภาระต่างๆ ให้แก่ชาวนา เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลและอำนาจอยู่ในเขตชนบท

ในปี ค.ศ.1944 สหรัฐอเมริกาเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ได้จากญี่ปุ่น จึงได้เตรียมการที่จะมอบเอกราชให้แก่ฟิลิปปินส์ร่วมกับผู้นำชาวฟิลิปปินส์ และในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1946 ฟิลิปปินส์ได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์ ทางฝ่ายขบวนการของพวกฮุกบาลาฮับ ได้เปลี่ยนนโยบายจากเดิมมาเป็นขบวนการที่ต่อต้านรัฐบาลใหม่ของฟิลิปปินส์ เนื่องจากเป็นขบวนการที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1950 ขบวนการดังกล่าวได้เปลี่ยนชื่อเป็น ฮุกบอง มาปึกपालยัง บายัน(Hukbong Mapagpalyang Bayan) หรือกองทัพปลดปล่อยของประชาชน (People’s Liberation Army) ดำเนินการต่อสู้กับรัฐบาลในรูปของสงครามกองโจรของพวกคอมมิวนิสต์ กลายเป็นปัญหาเรื้อรังของฟิลิปปินส์จนกระทั่งถึงปัจจุบัน อันเนื่องมาจากประชาชนยากจน เพราะไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง แม้สหรัฐอเมริกาทำการปฏิรูปที่ดิน ก็ยังไม่พอเพียงกับประชาชน ทำให้พวกคอมมิวนิสต์ใช้เป็นข้ออ้างยุยงประชาชนให้ต่อต้านรัฐบาล ประกอบกับการที่ประชาชนเคยชินกับระบบศักดินาสวามิภักดิ์ และการเมืองฟิลิปปินส์จำกัดอยู่ในวงชนชั้นสูงที่มีการศึกษามาตั้งแต่สมัยสเปนปกครอง ทำให้แม้ระบบการเมืองจะเป็นประชาธิปไตย แต่ก็ยังคงเล่นพรรคพวก และใช้อิทธิพลทางการเงินเป็นสำคัญ

นอกจากนี้กฎหมายอิสลามภาคใต้ของฟิลิปปินส์ หรือ การกบฏของพวกโมโรส ที่เป็นชาวฟิลิปปินส์มุสลิมในเกาะมินดาเนา (Mindanao) ซึ่งไม่พอใจที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของคนต่างศาสนา สาเหตุที่มุสลิมมีความขัดแย้งกับรัฐบาลฟิลิปปินส์นั้น สืบเนื่องมาตั้งแต่สเปนเข้าครอบครองฟิลิปปินส์ สเปนได้อพยพชาวคริสเตียนลงไปทำมาหากินในมินดาเนาและมีนโยบายนำศาสนาคริสต์เข้าไปเผยแพร่ด้วย ซึ่งชาวมุสลิมถือว่าเป็นการทำลายวัฒนธรรมทางศาสนาของมุสลิม และเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาครอบครอง

ฟิลิปปินส์ก็ไม่ได้แก้ปัญหาคำกานของชาวมุสลิมดังกล่าว แต่กลับอพยพชาวคริสต์ชนลงไปมากขึ้น ส่งผลให้ทวีความขัดแย้งมากขึ้นระหว่างคนสองศาสนา จนกลายเป็นรากฐานของความขัดแย้งมาจนถึงปัจจุบัน (ลีดา สอนศรี, 2545, หน้า 74-75)

3.2.2 สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of the Indonesia)

ในระบอบที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง นักชาตินิยมอินโดนีเซียได้เปลี่ยนวิธีการดำเนินงานใหม่ กล่าวคือ หันไปร่วมมือกับรัฐบาลฮอลันดา เพื่อผลักดันให้รัฐบาลดำเนินการปฏิรูปการปกครองอินโดนีเซียและต่อต้านการขยายอำนาจของเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น รัฐบาลฮอลันดาจึงให้เสรีภาพแก่พวกชาตินิยมในการดำเนินงานเพื่อเอกราช จึงได้มีการจัดตั้งสมาพันธ์พรรคการเมือง (Federation of Indonesia Political Parties) เรียกสั้นๆว่า กะบี (KAPI) โดยมีจุดประสงค์ 4 ประการ คือ

- (1) เรียกร้องให้รัฐบาลฮอลันดาขยายหลักการกำหนดโชคชะตาของตนเอง (Self Determination) ให้แก่ชาวอินโดนีเซียเพิ่มขึ้นกว่าเดิม
- (2) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้แก่ชาวอินโดนีเซียบนพื้นฐานของประชาธิปไตย
- (3) เรียกร้องให้รัฐบาลของอินโดนีเซีย จัดการเลือกตั้งตามวิถีทางของระบบประชาธิปไตย
- (4) ร่วมมือกับรัฐบาลฮอลันดา ในการต่อสู้กับลัทธิฟาสซิสต์

ขณะเดียวกันญี่ปุ่นเริ่มคุกคามอินโดนีเซีย ญี่ปุ่นได้โฆษณาแผนการมหาเอเชียบูรพา ประกาศให้ทุกชาติในเอเชียร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ เพื่อต่อต้านประเทศตะวันตก ชาวอินโดนีเซียจึงหันไปร่วมมือกับญี่ปุ่น ขับไล่ฮอลันดาออกไปจากอินโดนีเซียสำเร็จ ญี่ปุ่นได้ปลดปล่อยนักชาตินิยมคนสำคัญๆ เช่น ซูการ์โน (Sukarno) โมฮัมหมัด ฮัตตา และ สุตัน จาห์รี เป็นอิสระ

ผู้นำชาวอินโดนีเซียทั้งสามคนตกลงกันที่จะใช้ญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อเอกราช จึงร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อฟื้นฟูขบวนการชาตินิยมขึ้นมาใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็รวบรวมชาวอินโดนีเซียก่อตั้งขบวนการใต้ดินเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ต่อมาในปลายปี ค.ศ. 1943 ทางฝ่ายญี่ปุ่นเริ่มระแวงขบวนการชาตินิยมของอินโดนีเซีย จึงพยายามที่จะเข้าควบคุมขบวนการโดยตรง และต้องการให้ชาวอินโดนีเซียร่วมมือกับญี่ปุ่นด้วย ทำให้ขบวนการชาตินิยมไม่พอใจ จึงออกประกาศว่าจะต่อสู้เพื่อเอกราชโดยลำพัง

ในปี ค.ศ. 1945 ซูการ์โน ในฐานะผู้นำของขบวนการชาตินิยมได้กล่าวสุนทรพจน์ ประกาศหลักการ 5 ประการ หรือหลักปรัชญาศีล เพื่อเป็นหลักการพื้นฐานในการปกครองอินโดนีเซีย ในฐานะรัฐเอกราช คือ

- (1) ชาตินิยม (Nationalism) ชาวอินโดนีเซียทั้งหมดเป็นคนชาติเดียวกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

(2) นานาชาตินิยม (Internationalism) ยอมรับการคงอยู่ของแต่ละชาติ

(3) การปกครองโดยผ่านทางผู้แทนราษฎร (Representative Government) ชาวอินโดนีเซียทั้งหมดมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเลือกตั้งผู้แทนของตน ให้เข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตน

(4) ความเสมอภาคทางสังคม (Prosperity of Social Justice) ระบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับอินโดนีเซียจะต้องเป็นระบบที่สามารถเสริมสร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่ประชาชนทั้งหมด

(5) ความเชื่อมั่นในพระเจ้า (Belief in God) ไม่กีดกันในการนับถือศาสนาแต่อย่างใด

ในวันที่ 18 สิงหาคม 1945 อินโดนีเซียได้ประกาศเอกราชโดยลำพัง เรียกชื่อประเทศว่า สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) มีซูการ์โน เป็นประธานาธิบดี

หลังจากได้รับเอกราช อินโดนีเซียต้องประสบกับปัญหาที่สำคัญ หลายปัญหาด้วยกัน คือ ปัญหาแรกเกี่ยวกับเอกภาพของประเทศใหม่ เนื่องจากมีดินแดนบางแห่งพยายามจะแยกตัวออกไป ทำให้ซูการ์โนต้องใช้กำลังทหารเข้าปราบปราม

ปัญหาประการที่สอง เกี่ยวกับการแย่งเกาะนิวกินีตะวันตกกับฮอลันดา ซึ่งฮอลันดาซึ่งปกครองอยู่จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1963 สหประชาชาติ ได้จัดให้ชาวนิวกินี ออกเสียงว่าจะปกครองตนเองหรือรวมกับอินโดนีเซีย ประชาชนส่วนใหญ่ออกเสียงเข้าร่วมกับอินโดนีเซีย

ปัญหาประการที่สาม เกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากการถอนตัวของฮอลันดาโดยที่ไม่ได้ฝึกฝนชาวพื้นเมือง ให้มีความรู้ความชำนาญ ในการใช้เครื่องมือต่างๆ ที่ฮอลันดาได้สร้างไว้ เช่น โรงงานน้ำตาล โรงกลั่นน้ำมัน เป็นต้น ทำให้ผลิตผลทางด้านอุตสาหกรรมที่กล่าวแล้ว ได้ลดลงไปอย่างมาก ส่งผลให้เกิดภาวะอดอยากขาดแคลนเกิดขึ้น

ปัญหาประการที่สี่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศที่เกิดการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มการเมืองกลุ่มต่างๆ

ในที่สุดซูการ์โนประกาศใช้ประชาธิปไตยแบบนำวิถี (Guided Democracy) เป็นประชาธิปไตยที่มีผู้นำเป็นผู้กำหนดแนวทางการปกครอง คล้ายการปกครองแบบบิดากับบุตร ซูการ์โนได้ประกาศใช้หลักสังคมนิยมทางเศรษฐกิจ ให้พวกคอมมิวนิสต์เข้าร่วมรัฐบาล จนพวกคอมมิวนิสต์ได้ก่อรัฐประหารขึ้นแต่ไม่สำเร็จ

ในปี ค.ศ. 1965 นายพลซูฮาร์โต (Suharto) ได้ปราบกลุ่มคอมมิวนิสต์สำเร็จ และปลดซูการ์โนออกจากตำแหน่ง และได้แต่งตั้งตนเองเข้าเป็นประธานาธิบดีคนที่สองของอินโดนีเซีย โดยมีทหารเข้าคุมการเมือง และพยายามพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้าไปลงทุน แต่เศรษฐกิจส่วนใหญ่ ก็ยังคงอยู่ในกำมือของนายทุนไม่กี่กลุ่ม

3.2.3 มาเลเซีย (Malaysia)

ในระบอบสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้ยึดครองแหลมมลายู สิงคโปร์ และในปลายปี ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นจัดการปกครองดินแดนปลายแหลมมลายูในฐานะอาณานิคม แต่ยินยอมให้ชาวมลายูมีส่วนร่วมในการปกครองด้วย และเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทางด้านบริหาร ขณะเดียวกันญี่ปุ่นสนับสนุนให้ชาวอินเดียรวมเป็นกลุ่มชาตินิยมขึ้น แต่ได้พยายามขูดรีดและกดขี่คนจีนอย่างรุนแรง ชาวจีนได้รวมตัวกันต่อต้านชาวญี่ปุ่น ในรูปของขบวนการคอมมิวนิสต์มลายู (Malayan Communist Party) จัดตั้งกองทัพประชาชนมลายูต่อต้านญี่ปุ่น (Malayan peoples Anti – Japanese Army) ขึ้นสู้รบกับญี่ปุ่น โดยได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษและพันธมิตร จนถึงที่สุดสงครามอังกฤษกลับเข้ามาปกครองมลายูอีก และรวมเอารัฐมลายู 9 รัฐ กับปีนัง และมะละกา รวมเป็นสหภาพมลายัน (Malayan Union) มีข้าหลวงชาวอังกฤษเป็นผู้ปกครอง ส่วนสุดต่าเป็นผู้ปกครองรัฐต่างๆ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและทางศาสนาเท่านั้น ส่วนสิงคโปร์อังกฤษได้แยกไปปกครองต่างหากในฐานะอาณานิคมโดยตรง โดยในปี ค.ศ. 1945 รัฐบาลอังกฤษได้ประกาศนโยบายเกี่ยวกับสหภาพมลายัน 5 ข้อด้วยกัน คือ

(1) รัฐมาเลย์ทั้ง 9 รัฐ รวมทั้งปีนังและมะละกา รวมเข้าด้วยกันเป็นสหภาพมลายัน ไม่รวมสิงคโปร์เพราะเกรงว่าสิงคโปร์ จะเข้าครอบงำรัฐมาเลย์ และทำให้สหภาพมลายันมีชาวจีนเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ

(2) สหภาพมลายันมีการเก็บภาษีศุลกากรเพื่อเป็นรายได้ส่วนหนึ่งของประเทศ แต่สิงคโปร์เป็นเมืองท่าเสรีมาตั้งแต่แรก จึงไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมกับสหภาพมลายัน

(3) อังกฤษจัดตั้งฐานทัพเรือในสิงคโปร์ เมื่อส่วนอื่นๆ ของแหลมมลายูเป็นเอกราชแล้ว

(4) สหภาพมลายันมีกษัตริย์อังกฤษเป็นประมุขสูงสุด สุดต่ามลายูต้องยกเลิกราชอาณาจักรของตน

(5) ชาวมลายู จีน และอินเดียที่เกิดในแหลมมลายู หรืออาศัยอยู่ในมลายูระยะหนึ่งแล้ว มีฐานะเป็นพลเมืองของสหภาพมลายันมีสิทธิทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมเท่าเทียมกันหมด

การกระทำดังกล่าวของอังกฤษ ส่งผลให้ผู้นำชาวมลายู และเจ้าหน้าที่อังกฤษในมลายู ไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งสหภาพมลายัน เพราะริครอนอำนาจของสุดต่ามลายูมากเกินไป และให้สิทธิแก่ชนชาติอื่นเท่าเทียมกับชาวมลายู เพราะมีความคิดเห็นว่า จะทำให้อำนาจอธิปไตยของชาวมลายู ถูกคนต่างชาติแย่งชิงไป ผลของการต่อต้าน ทำให้อังกฤษหันไปพิจารณารูปแบบการปกครองมลายูใหม่ ประกาศยกเลิกการปกครองแบบสหภาพมลายัน เสนอรูปการปกครองแบบใหม่ เป็นการปกครองแบบสหพันธรัฐมาเลย์ (Federated Malay State) ในปี ค.ศ. 1948

สหพันธรัฐมาเลย์ ถือว่าเป็นก้าวแรกของการก่อตั้งระบบประชาธิปไตยขึ้นในแหลมมลายู ชาวมลายูในรัฐต่างๆ เริ่มหันมาทำงานร่วมกัน แต่ต้องพบกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหา

ความสัมพันธ์ระหว่างคน 3 เชื้อชาติ คือ จีน อินเดีย และมาเลย์ เป็นต้น และในปี ค.ศ. 1948 พวกคอมมิวนิสต์ได้ก่อกบฏขึ้น ผู้นำชาวมาเลย์ใช้กรณีดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ แต่กระทรวงอาณานิคมของอังกฤษ กล่าวว่า การดำเนินการให้เอกราชแก่มาเลย์ทำเร็วเกินไป เพราะมาเลย์ยังขาดเอกภาพควรจะใช้เวลาประมาณ 10-20 ปี เพื่อให้มาเลย์สามารถปกครองตัวเองอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าให้เอกราชแก่มาเลย์เร็วเกินไป อาจทำให้เกิดการสู้รบระหว่างเชื้อชาติต่างๆ ได้ จึงไม่ยอมให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และร่างรัฐธรรมนูญสำหรับปกครองตัวเอง ตามข้อเรียกร้องของพรรคการเมืองต่างๆ

ในปี ค.ศ.1955 อังกฤษจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ขึ้นเป็นครั้งแรก และต่อมาในปี ค.ศ.1956 อังกฤษจัดให้มีการประชุมผู้แทนจากสหพรรคและสุดต่านประจำรัฐต่างๆ ที่กรุงลอนดอน เกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อให้เอกราชแก่มาเลย์ ที่ประชุมตกลงจะให้เอกราชแก่มาเลย์ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1957 แต่จะต้องรวมอยู่ในเครือจักรภพอังกฤษ

ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ กำหนดให้จัดการปกครองมาเลย์แบบสหพันธ์มาเลย์ (The Federation of Malay) มีกษัตริย์ที่ได้รับเลือกจากที่ประชุมของสุดต่านรัฐต่างๆ เป็นประมุขสูงสุดของสหพันธ์ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ยังได้รับรองอภิสิทธิ์ของชาวมาเลย์ ในฐานะเจ้าของถิ่น โดยมีหลักประกันสิทธิของชาวมาเลย์ ที่สำคัญ 4 ประการด้วยกัน คือ

- (1) สงวนที่ดินบางส่วน ไว้สำหรับชาวมาเลย์โดยเฉพาะ
- (2) สงวนตำแหน่งบางตำแหน่ง ในหน่วยราชการของมาเลย์ไว้ให้แก่ชาวมาเลย์เท่านั้น
- (3) จำกัดการออกใบอนุญาต และใบทะเบียนเพื่อดำเนินกิจการบางอย่างโดยเฉพาะเกี่ยวกับถนนเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่ง แก่ชนชาติอื่นๆที่จะเข้าไปดำเนินงานในมาเลย์
- (4) จำกัดการรับทุนเรียนต่อ และทุนช่วยเหลือการศึกษาสำหรับชนชาติอื่น

การกระทำดังกล่าว ส่งผลให้ชาวมาเลย์กับชาวจีนเพิ่มความขัดแย้งกันมากขึ้น โดยเฉพาะสิงคโปร์เพราะในระยะที่มลายูได้รับเอกราชแล้ว สิงคโปร์ยังคงเป็นอาณานิคมของอังกฤษ จึงยื่นรขอเอกราชจากอังกฤษบ้าง ในปี ค.ศ. 1963 อังกฤษจึงตัดสินใจรวมสิงคโปร์ ซาบาห์ ซาราวัก และสหพันธ์มาเลย์ เข้าด้วยกันเป็นสหพันธ์มาเลเซีย (Federation of Malasia) แต่เกิดปัญหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันไม่สามารถรวมกันได้ ประกอบกับสิงคโปร์เป็นดินแดนที่มีนโยบายแตกต่างไปจากดินแดนอื่น สิงคโปร์จึงขอแยกตัวออกจากสหพันธ์มาเลเซียในปี ค.ศ. 1965

การปกครองของสิงคโปร์ภายหลังเอกราช แม้สิงคโปร์ได้เรียนรู้เรื่องระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยจากอังกฤษ แต่สิงคโปร์มีพรรคการเมืองเดียวที่ครองอำนาจทางการเมือง ตั้งแต่ได้เอกราชจนถึงปัจจุบัน คือ พรรค PAP (People's Action Party) ซึ่งในขณะนั้นนำโดยนาย ลี กวน ยู ที่ไม่ต้องการให้สิงคโปร์ไปผูกพันทางการเมืองกับจีนแผ่นดินใหญ่ ลี กวน ยู ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก และนิยมตะวันตก ดังนั้นจึงพยายามขจัดฝ่ายค้านในพรรคที่นิยมจีน จนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งในสภา และใช้ระบบการปกครองแบบเผด็จการโดยรัฐสภา เพื่อขจัดอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ ไม่ยอมให้มีการเลือกตั้ง

เสรีภาพทางกิจกรรมทางการเมือง มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้สิงคโปร์มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจดีกว่าประเทศอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3.2.4 สหภาพพม่า (Union of Myanma)

ในระบอบสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลพม่าให้การสนับสนุนต่ออังกฤษทำสงครามกับญี่ปุ่น จึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มทางการเมืองขึ้น เรียกว่า กลุ่มเสรีภาพ มี ดร. บามอ เป็นประธานกลุ่ม และ อองซาน เป็นเลขาธิการ

ในระยะหลังกลุ่มเสรีภาพมีความเห็นแตกแยกกันเอง เพราะอองซานดำเนินงานเน้นนโยบายทางด้านการเมืองที่ต้องการจะได้เอกราชมากกว่าจะเน้นทางด้านอุดมการณ์ เพราะอองซานคิดว่าพม่าควรจะได้เอกราชก่อนที่จะดำเนินงานไปสู่การปกครองแบบสังคมนิยม สมาชิกของกลุ่มแตกแยกออกเป็นหลายกลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มหนึ่งสนับสนุนให้พม่าร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อขับไล่อังกฤษออกไปจากพม่า อีกกลุ่มเป็นพวกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ มีนโยบายต่อต้านทั้งญี่ปุ่นและอังกฤษ และกลุ่มสุดท้ายมีนโยบายสนับสนุนจีน เพื่อต่อต้านญี่ปุ่น มีตะจิ้นนู และอองซานเป็นหัวหน้า

กลุ่มตะจิ้นนูและอองซานต่อมาภายหลังได้หันไปร่วมมือกับญี่ปุ่น เพื่อขับไล่อังกฤษออกจากพม่า ในระยะที่ญี่ปุ่นยึดครองพม่าในปี ค.ศ. 1942-1945 ญี่ปุ่นให้สัญญาแก่กลุ่มอองซานว่า ถ้าหากพม่าประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ญี่ปุ่นจะให้เอกราชแก่พม่าทันที ญี่ปุ่นได้สนับสนุนให้ชาวพม่าจัดตั้งรัฐบาลของตนเองขึ้น แต่ปรากฏว่าญี่ปุ่นไม่ได้ให้เอกราชแก่พม่าจริงๆ ตามที่สัญญาไว้ เพราะกองทัพญี่ปุ่นได้พยายามควบคุมรัฐบาลพม่าไว้ อย่างไรก็ตามการยึดครองของญี่ปุ่นมีผลดีต่อขบวนการชาตินิยมของพม่า ทำให้อำนาจและอิทธิพลของอังกฤษในพม่าสิ้นสุดลงชั่วคราว และเร่งเร้าให้ชาวพม่าเกิดความคิดในเรื่องชาตินิยมรุนแรงและขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง

ในระยะตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเริ่มพ่ายแพ้ต่ออังกฤษและอเมริกา ผู้นำชาวพม่าหลายคนเปลี่ยนนโยบาย หันไปจัดตั้งองค์การลับขึ้นเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและกอบกู้เอกราชของพม่าเรียกว่า องค์การสันนิบาตเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-Fascist People's Freedom League : AFPFL) สมาชิกชั้นนำขององค์การดังกล่าวได้แก่ อองซาน ตันตุน มายา และอูนู เพื่อขับไล่ญี่ปุ่นออกจากพม่า เมื่ออังกฤษกลับมาปกครอง อองซานจึงสามารถเจรจาขอเอกราชจากอังกฤษได้สำเร็จ และเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไป อองซานและพรรค AFPFL ได้รับเลือกตั้งอย่างท่วมท้น อองซานได้เป็นหัวหน้ารัฐบาลเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1947 แต่อองซานกับรัฐมนตรี 8 คน ถูกลอบสังหาร โดยมีอูซูเป็นผู้วางแผนสังหารจึงถูกประหารชีวิต

การสูญเสียอองซาน นับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ของพม่า ทำให้พม่าขาดผู้นำที่มีประสบการณ์และพรรคสันนิบาตเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์ เริ่มแตกแยกอีกด้วย

ต่อมาอู๋ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพม่าแทนองซาน และเป็นผู้ลงนามในข้อตกลงเกี่ยวกับเอกราชของพม่า ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1947

หลังจากได้เอกราชแล้วรัฐบาลของอู๋ต้องประสบกับปัญหาที่สำคัญหลายปัญหาด้วยกัน เช่น อู๋มีนโยบายแบบเสรีนิยม และนิยมประเทศตะวันตก แต่นักการเมืองกลุ่มใหญ่ในพม่านิยมลัทธิสังคมนิยม ต้องการให้พม่าดำเนินนโยบายเป็นกลาง อู๋จึงประสบปัญหาทางการเมืองอย่างรุนแรง และต้องประสบปัญหาอื่นๆ อีกหลายเรื่อง เช่น ปัญหาชนกลุ่มน้อย ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาทหารจีนกองพล 93 ซึ่งนิยมจีนคณะชาติ จึงก่อความวุ่นวายของพม่า อู๋ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ในปี ค.ศ. 1958 นายพลเนวิน (Newin) ผู้นำฝ่ายทหารของพม่า บีบบังคับให้อู๋ลาออก แล้วจัดการปกครองพม่าเองในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ

เนวินได้ปราบปรามพวกก่อความวุ่นวาย และพวกซ้ายจัดที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์ในพม่าสงบลงระยะหนึ่ง จึงเปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในพม่าในปี ค.ศ. 1959 พรรคของอู๋ได้รับเสียงข้างมากในสภา และได้เป็นนายกรัฐมนตรีใหม่อีกครั้ง แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาเก่าๆ อย่างเดิมอีกจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1962 เนวินได้ทำการปฏิวัติอีกครั้งประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและยุบเลิกหน่วยงานบริหารเดิมทั้งหมด จัดตั้งสภาปฏิวัติขึ้นบริหารประเทศ ประกาศนโยบายในการบริหารประเทศ 5 ข้อ คือ

- (1) พม่าจะดำเนินนโยบายวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด
- (2) พม่าจะดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม
- (3) พม่าจะส่งเสริมกิจการ ด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมให้เจริญ
- (4) พม่าจะขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เฉพาะที่เป็นความช่วยเหลือโดยไม่มีข้อผูกพัน
- (5) พม่าจะไม่ยอมให้คนต่างด้าว หรือหน่วยงานสาขาของชาวต่างประเทศ เข้าไปมีอิทธิพลใน

พม่า

เนวินได้นำเอาวิธีการสังคมนิยม เข้าไปใช้ในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจของประเทศโดยมีการโอนกิจการธุรกิจหลักที่สำคัญ ๆ เป็นของรัฐ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาบางปัญหาเนวินแก้ไม่ได้ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะพวกกะเหรี่ยงและพวกฉาน (ไทยใหญ่) ยังคงสู้รบกันเพื่อแยกตัวเป็นอิสระมาตั้งแต่พม่าได้รับเอกราชจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

3.2.5 สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam)

ในระบอบสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยึดครองเวียดนามตอนล่าง บริเวณโคชินไชน่า ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญ โฮจิมินห์ผู้นำของกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้ตั้งกลุ่มเวียดมินห์ (Viet Minh) ขึ้น และประกาศเขตปลดปล่อยในเวียดนามเหนือในปี ค.ศ. 1942-1945 และเมื่อญี่ปุ่นเข้าตั้งรัฐบาลเวียดนามทางใต้ในปี

ค.ศ. 1945 และตั้งจักรพรรดิเบ๋าไต้ซึ่งเป็นรัฐบาลหุ่นของญี่ปุ่น เวียดนามที่ประกาศไม่ยอมรับ และตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเหนือขึ้น

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ฝรั่งเศสกลับเข้ามาปกครองเวียดนามตามเดิม และไม่ยอมรับรัฐบาลเวียดนามเหนือ ทำให้เกิดสงครามอินโดจีนขึ้นในปี ค.ศ. 1949 ถึง ค.ศ. 1954 ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามแก่พวกเวียดนามห์ และตกลงทำสนธิสัญญาเจนีวา แบ่งเวียดนามออกเป็น 2 ส่วน ที่เส้นขนาน 17 องศา

ผู้แทนเวียดนามใต้ และสหรัฐอเมริกา ไม่ยอมลงนามในข้อตกลงเจนีวาทางฝ่ายเวียดนามห์ ได้ประกาศจัดตั้งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (Democratic Republic of Vietnam) หรือเวียดนามเหนือ โดยมีโฮจิมินห์เป็นประธานาธิบดี ส่วนสหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้ โง่ ดินห์ เดียม (Ngo Dinh Diem) เป็นประธานาธิบดี จัดตั้งประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม (Republic of Vietnam) ขึ้นทางเวียดนามใต้ โง่ ดินห์ เดียม พยายามประวิงเวลาไม่ให้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศ เพราะเกรงว่าจะแพ้โฮจิมินห์ เวียดนามเหนือสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง แนวร่วมปลดแอกแห่งเวียดนามใต้ (Liberal Front of Vietna) หรือ เวียดกง (Vier Cong) ขึ้นเพื่อดำเนินการโค่นล้มและยึดอำนาจในเวียดนามใต้ ทำให้สหรัฐอเมริกาเริ่มส่งทหารเข้าไปยังเวียดนามใต้ เพื่อต่อต้านพวกเวียดกง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะรัฐบาล โง่ ดินห์ เดียม เป็นรัฐบาลที่เต็มไปด้วยการคอร์รัปชัน และเบียดบังเอาเงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ไปเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว

ขณะเดียวกันเวียดนามเหนือส่งทหารเข้าไปในเวียดนามใต้ โดยประสานกับพวกเวียดกงเพื่อรวมเวียดนาม แต่สหรัฐอเมริกาไม่ยอมจึงส่งทหารเข้าไปในเวียดนามใต้ ทำให้กลายเป็นสงครามเวียดนาม(ค.ศ. 1963-1973) และกลายเป็นสงครามนานาชาติระหว่างโลกคอมมิวนิสต์กับโลกเสรี ซึ่งมีพันธมิตรร่วมฝ่ายเวียดนามเหนือ คือ รัสเซียและจีนหนุนหลัง ฝ่ายเวียดนามใต้มีสหรัฐอเมริกา และหลายชาติแห่งโลกเสรีให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นสงครามที่สูญเสียชีวิตผู้คนและทรัพย์สินอย่างมหาศาล จนรัฐสภาอเมริกาประกาศยกเลิกสนับสนุนการทำสงครามในเวียดนาม

เวียดนามภายหลังสงคราม เวียดนามเหนือส่งทหารเข้ามารวมเวียดนามใต้เป็นประเทศเดียวกัน ได้สำเร็จ ในปี ค.ศ. 1975

3.2.6 ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia)

ชาวกัมพูชาไม่ค่อยเกลียดชังฝรั่งเศสเหมือนเวียดนาม เพราะฝรั่งเศสเปิดโอกาสให้คนกัมพูชามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ฝรั่งเศสช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ การคมนาคม และการเกษตรกรรม ส่งเสริมให้คนกัมพูชาและลาวไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งสนใจการทำงานกับฝรั่งเศสมากกว่าค้าขาย อย่างไรก็ตาม

ก็ตามประชาชนทั่วไปสนใจทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้เศรษฐกิจส่วนใหญ่ตกอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติ คือ ชาวเวียดนามและจีน

ในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่กัมพูชาอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นนั้นสถานการณ์ภายในของกัมพูชากำลังประสบกับปัญหายุ่งยากในการสืบราชสมบัติของรัชทายาท 2 องค์ คือ เจ้าศรีสวัสดิ์ดิ้มณีเรศ กับเจ้าศรีสวัสดิ์ดิ้มณีวงศ์ ซึ่งทั้งสองต่างก็มีแนวคิดเดียวกันในการต่อต้านฝรั่งเศส จึงทำให้ฝรั่งเศสหันไปสนับสนุนเจ้านโรดมสีหนุที่ยังทรงพระเยาว์อยู่ คือ มีพระชนมายุเพียง 18 พรรษา ขึ้นครองราชย์แทน

ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นได้ขับไล่ฝรั่งเศสให้ออกไปจากกัมพูชาได้สำเร็จ และปลดปล่อยให้กัมพูชาเป็นอิสระ พร้อมกับแต่งตั้งให้นายซันงอกทันห์ (Son Ngoc Thanh) หัวหน้ากลุ่มเขมรอิสระ ซึ่งให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในการขับไล่ฝรั่งเศสในระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ฝรั่งเศสได้กลับเข้ามาปกครองกัมพูชาอีกครั้ง จึงได้ตั้งจับซันงอกทันห์และพวก เพราะได้รับการสนับสนุนจากพวกเวียดนามซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับฝรั่งเศส

กษัตริย์ของกัมพูชา คือ สมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุได้ตั้งพรรคตั้งคมขึ้น ซึ่งได้รับความไว้วางใจจากชาวกัมพูชาให้บริหารประเทศ และเจรจาขอเอกราชจากฝรั่งเศสได้สำเร็จโดยสันติวิธีในปี ค.ศ. 1953 ดังนั้นพระองค์จึงได้รับสมญานามว่าเป็นบิดาแห่งเอกราชของประเทศกัมพูชา

ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 นายพล ลอนนอล (Lon Nol) ได้ทำการรัฐประหารล้มการปกครองของสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ ทำให้สมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุต้องลี้ภัยอยู่ในประเทศจีน และทำให้กัมพูชาในช่วงของสงครามเวียดนามต้องแตกแยกเป็นหลายฝ่าย และต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1975 รัฐบาลลอนนอลถูกโค่นอำนาจลง โดยกลุ่มแนวร่วมสามัคคีประชาชนกัมพูชา ของพลพต และเอียงซารี หรือ เขมรแดง ซึ่งขึ้นมาใช้อำนาจกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามและฆ่าฟันประชาชนอย่างมากมาย เพื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมตามแบบอย่างจีน คือ “ลัทธิเหมา” จนกลายเป็นสงครามล้างเผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติที่โหดร้ายทารุณ

ในปี ค.ศ. 1978 มีการตั้งแนวร่วมสามัคคีประชาชนชาติเพื่อกู้ชาติกัมพูชา โดยมีเฮงสัมรินเป็นประธาน ได้ขับไล่กลุ่มปฏิวัติพลพต และเอียงซารี ออกไปได้สำเร็จ และตั้งกลุ่มเฮงสัมริน และฮุนเซ็นขึ้นปกครองกัมพูชา โดยได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม

สหประชาชาติและกลุ่มชาตินิยมต่าง ๆ ต้องการให้เวียดนามออกจากกัมพูชา จึงมีการประชุมแก้ปัญหาในเขมรร่วมกัน เพื่อนำสันติภาพกลับคืนสู่กัมพูชา จนกระทั่งในวันที่ 23 ต.ค. ค.ศ.1991 ได้มีการลงนามข้อตกลงสันติภาพกัมพูชาระหว่างเขมร 4 ฝ่าย (กลุ่มฮุนเซ็น กลุ่มสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ กลุ่มซอนซาน และกลุ่มเขมรแดง) เพื่อยุติสงคราม และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1993 ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญจนเสร็จสิ้นในเดือน กันยายน ค.ศ.1993 และให้มีการตั้งรัฐบาลผสมขึ้น

โดยมีนายกรัฐมนตรี 2 คน คือ เจ้าันโรดมรณฤทธิ์ และนายฮุนเซ็น โดยมีสมเด็จพระเจ้าันโรดมสีหนุเป็นกษัตริย์ของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาแกมพูชาในอดีตยังคงส่งผลมาจนปัจจุบัน คือ

- (1) ความไม่ปรองดองของรัฐบาล
- (2) การไม่ยอมรับกลุ่มเขมรแดง ทำให้พวกเขมรแดงแยกตัวออกไปทำการสู้รบกับรัฐบาล
- (3) ปัญหาเศรษฐกิจ แกมพูชายังไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้
- (4) ปัญหาการศึกษาของประชาชน ซึ่งการศึกษาของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ
- (5) ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวต่างชาติที่เข้าไปลงทุนในแกมพูชา

3.2.7 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (The Lao People's Democratic Republic)

ขบวนการชาตินิยมในลาวเกิดขึ้นเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ฝรั่งเศสกลับเข้ามายึดครองลาวเป็นอาณานิคมอีกครั้ง ส่งผลให้บรรดาผู้นำลาวหันมารวมตัวกันต่อต้านฝรั่งเศส โดยการตั้งเป็นรัฐบาลพลัดถิ่นเพื่อต่อสู้ และมีผู้นำสำคัญๆ เช่น เจ้าเพชรราช เจ้าสุภานุวงศ์ เจ้าสุวรรณภูมา และท้าวกระต่าย สะโศฤทธิ์ ซึ่งแกนนำเหล่านี้ต่างรวมเอาลาวฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา และฝ่ายเป็นกลางไว้ด้วยกัน จึงทำให้การต่อต้านไม่ประสบผลสำเร็จ

เมื่อรัฐบาลพลัดถิ่นแตกแยกกัน ส่งผลให้ผู้นำลาวแยกทางกัน กล่าวคือ ท้าวกระต่าย สะโศฤทธิ์ ซึ่งเป็นนักการเมืองฝ่ายขวาได้กลับไปเวียงจันทน์ และยอมตั้งรัฐบาลภายใต้การบังคับของฝรั่งเศส โดยได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและการทหารจากฝรั่งเศสและอเมริกา ส่วนผู้นำฝ่ายซ้ายคือเจ้าสุภานุวงศ์ไม่เห็นด้วยเลยหลบหนีเข้าไปตั้งกองทัพอันต์ฝรั่งเศสต่อไป

จากเหตุการณ์ทางการเมืองของลาวดังกล่าว ทำให้ลาวแบ่งเป็นฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาที่เป็นศัตรูกัน จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1954 ได้มีการลงนามสนธิสัญญาเจนีวาเพื่อตัดสินปัญหาเวียดนาม ในสนธิสัญญานี้ฝรั่งเศสแพ้สงครามและต้องถอนตัวออกจากอินโดจีน ซึ่งสนธิสัญญาเจนีวาส่งผลถึงลาวด้วย คือ ต้องการให้ผู้นำลาวทุกฝ่ายรวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาลผสม แต่สหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยกับสนธิสัญญาเจนีวาดังกล่าวด้วยเหตุผลทางการเมือง คือ สหรัฐอเมริกาต้องการสนับสนุนท้าวกระต่าย สะโศฤทธิ์ ซึ่งเป็นผู้นำฝ่ายขวาที่อเมริกาต้องการให้ต่อต้านคอมมิวนิสต์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2517, หน้า 48-50)

อย่างไรก็ตาม หลังการลงนามในสนธิสัญญาเจนีวาได้ 3 ปี ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยมีเจ้าสุวรรณภูมาเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1957 และตกลงกันว่าจะให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1958 โดยวิถีทางประชาธิปไตย ดังนั้นเมื่อมีการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1958 ผลของการเลือกตั้ง

ปรากฏว่าลาวฝ่ายซ้ายและฝ่ายเป็นกลางได้รับชัยชนะ ทำให้อเมริกาไม่ยอมรับและกวาดล้างทางการเมือง โดยเจ้าสุวรรณภูมาถูกส่งไปเป็นทูตที่ฝรั่งเศส เจ้าสุภานุวงศ์ถูกจับเข้าคุก ซึ่งส่งผลให้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยของลาวต้องล้มเหลว และทำให้การเมืองลาวตกอยู่ในมือของนักการเมืองฝ่ายขวา โดยมี นายพลภูมิ หน่อสวรรค์เป็นผู้นำ

ต่อมาเจ้าสุภานุวงศ์ได้หลบหนีออกจากคุก และได้เริ่มต้นต่อสู้กับทางรัฐบาลเวียงจันทน์ ซึ่งกล่าวได้ว่าการเมืองลาวแบ่งออกเป็นฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาต่อสู้กันเป็นสงครามกลางเมือง โดยมีชาติมหาอำนาจเข้าร่วมต่อสู้ คือ อเมริกาสนับสนุนฝ่ายขวาของนายพลภูมิ หน่อสวรรค์ ทางฝ่ายรัสเซียสนับสนุนฝ่ายซ้าย คือเจ้าสุภานุวงศ์ ส่วนฝ่ายเป็นกลางคือเจ้าสุวรรณภูมาต่อมาได้เข้าร่วมกับฝ่ายซ้ายของเจ้าสุภานุวงศ์

จนกระทั่งในที่สุดต้องหาทางออกด้วยการทำสนธิสัญญาเจนีวาในปี ค.ศ. 1962 คือต้องการให้ลาวเป็นประเทศเป็นกลาง และจัดตั้งรัฐบาลผสมจาก 3 ฝ่าย คือ นายพลภูมิ หน่อสวรรค์ฝ่ายขวา

เจ้าสุภานุวงศ์ฝ่ายซ้าย และเจ้าสุวรรณภูมาฝ่ายเป็นกลาง โดยมีเจ้าสุวรรณภูมาเป็นหัวหน้ารัฐบาล ต่อมาในปี ค.ศ. 1963 เจ้าสุภานุวงศ์ลาออกจากรัฐบาล เพราะความขัดแย้งไม่ลงรอยกันในรัฐบาล และหันมาเข้าร่วมกับ “ขบวนการปลดปล่อยลาว” และยึดลาวส่วนของเวียงจันทน์ได้ จึงเกิดการสู้รบกันระหว่างสองฝ่าย คือ ฝ่ายรัฐบาล และขบวนการปลดปล่อยลาว เรื่อยมาระหว่าง ค.ศ. 1965-1973

ใน ค.ศ. 1973 หลังจากสงครามเวียดนามยุติลง ได้จัดให้มีการเจรจาใหม่ให้ยุติการสู้รบและจัดตั้งรัฐบาลผสม ขบวนการปลดปล่อยลาวมีบทบาทในรัฐบาลใหม่เพิ่มมากขึ้น โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเวียดนามเหนือ พวกเวียดกง และพวกคอมมิวนิสต์กัมพูชา ขณะที่พวกลาวฝ่ายขวา ค่อย ๆ หลบหนีออกนอกประเทศ และมีปัญหาการนอกราชการบังหลวง

ใน ค.ศ. 1975 หลังจากพวกคอมมิวนิสต์มีชัยชนะในเวียดนาม ทำให้กลุ่มขบวนการปลดปล่อยลาว ปลุกระดมประชาชน และหัวหน้ารัฐบาลให้ปลดปล่อยลาวออก ขบวนการปลดปล่อยลาว และสมาชิกซึ่งมีมากทั่วประเทศ สามารถเข้าควบคุมรัฐบาลลาวได้ทั้งหมด และเข้าปกครองประเทศตามแนวลัทธิคอมมิวนิสต์ คุกคามเจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกา จนสหรัฐอเมริกาต้องถอนสถานทูตออกจากลาว ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1975 และในเดือนกันยายน ค.ศ. 1975 ขบวนการปลดปล่อยลาวเปลี่ยนชื่อเป็น *พรรคประชาชนลาวปฏิวัติ* นำโดย ท้าวไกสอน พรมวิหาร ได้จัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนพรรคทั่วประเทศ โดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องผ่านการกลั่นกรองของพรรคประชาชนลาวปฏิวัติก่อน และเจ้าหน้าที่ของลาวประกาศ สละราชสมบัติ เจ้าสุวรรณภูมาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาในเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1975 สถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งขบวนการคอมมิวนิสต์ในลาวใช้เวลากว่า 30 ปี ช่วงชิงอำนาจทางการเมืองได้เด็ดขาด โดยมีพัฒนาเป็นขั้นตอนดีกว่ากัมพูชา และไม่มีการประหารฝ่ายตรงข้าม และขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมของลาว ยังคงเคารพสถาบันกษัตริย์ ปฏิบัติกับฝ่ายขวาโดยการจัดสัมมนาอบรม ให้การศึกษาในลักษณะใหม่ ทั้งกลุ่มชนชั้นสูง และพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาโดย

พยายามผสมกลมกลืนวัฒนธรรมเดิม ให้สอดคล้องกับระบอบคอมมิวนิสต์ได้อย่างแยกย่อย โดยผ่านระบบการศึกษา

อย่างไรก็ตามลาวภายหลังการได้รับเอกราชก็ยังคงมีปัญหาเช่นเดียวกัน แต่ไม่มากเท่ากับกัมพูชา คือ

- (1) ไม่มีปัญหาความแตกแยกทางการเมืองเช่นกัมพูชา นับว่าการเมืองมีเอกภาพ
- (2) อยู่ในระยะของการพัฒนาทางเศรษฐกิจแนวใหม่ ในระบอบสังคมนิยม โดยกำหนดโครงการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งต้องใช้เวลาอันยาวนาน เนื่องจากประชาชนขาดการศึกษา และสหรัฐอเมริกางดความช่วยเหลือ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีปัญหาตามมามากมาย การขาดแคลนสินค้าอุปโภค บริโภค และเงินเฟ้อ
- (3) ปัญหาคนลาวที่มีฐานะเดินทางออกนอกประเทศ ขาดเงินทุนสำรอง และการพัฒนาประเทศ
- (4) รัฐบาลยังไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ต้องพึ่งองค์ระหว่างประเทศ และพยายามสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชน และชาวต่างชาติ เป็นการผ่อนปรนนโยบายสังคมนิยม

3.2.8 สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์เลสเต (The Democratic Republic of Timor Leste)

ติมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของโปรตุเกสมากกว่า 450 ปี ได้แสดงท่าทีในนโยบายที่จะปลดปล่อยดินแดนในความยึดครองของโปรตุเกสให้เป็นเอกราช ในปี ค.ศ. 1978 แต่ยังไม่ทันที่จะถึงเวลาที่กำหนดไว้ ก็เกิดการเคลื่อนไหวจากฝ่ายต่าง ๆ ในติมอร์ตะวันออกเพื่อเรียกร้องเอกราชในทันที โดยเหตุที่ฝ่ายต่าง ๆ เหล่านี้มีความแตกต่างกันในด้านอุดมการณ์และนโยบายที่เกี่ยวกับการเรียกร้องเอกราช จึงเกิดการปะทะกันขึ้นทางกำลังอาวุธและได้กลายเป็นสงครามกลางเมืองขึ้น

ก่อนหน้าที่จะมีการสู้รบเกิดขึ้นนั้น ได้เกิดการขัดแย้งทางด้านนโยบายในการกำหนดอนาคตของติมอร์ตะวันออกเมื่อปลายปี ค.ศ.1974 ระหว่างพรรคการเมือง 3 พรรคภายในติมอร์ตะวันออก คือ พรรคสหภาพประชาธิปไตยแห่งติมอร์ หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่าพรรคยูดีที (The Union Democratic Party of Timor-UDT) อันเป็นพรรคที่ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราช ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป กล่าวคือ ยังต้องการให้ติมอร์ตะวันออกอยู่ในความปกครองของโปรตุเกสต่อไปอีกชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนจนกว่าจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยพรรคนี้อยู่ภายใต้การนำของนายฟรานซิสโก ซาเวียร์ โลเปซ ดา ครูซ (Francisco Xavier Lopes da Cruz) อีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคแนวร่วมคณะปฏิวัติเพื่อเอกราชของติมอร์ตะวันออก หรือที่เรียกว่า พรรคเฟรติลิน (The Revolutionary Front for an Independent East Timor-Fretelin) ภายใต้การนำของนายฟรานซิสโก ซาเวียร์ โด อามิรัล (Francisco Xavier do Ameal) อันเป็นพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ พรรคนี้มีนโยบายที่ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกเป็น

เอกราชโดยทันที ส่วนพรรคสหภาพประชาธิปไตยประชาชนติมอร์ หรือพรรคอาโปเดตี (The Timorese Democratic People's Union Apodeti) นั้นมีนโยบายต้องการให้ติมอร์ตะวันออกรวมเข้ากับอินโดนีเซีย ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลทางด้านภูมิศาสตร์ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนความเกี่ยวพันระหว่างเชื้อชาติของประชาชนทั้งสองประเทศ

ในวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1975 ความขัดแย้งลดลงไปสู่สภาพความร่วมมือที่ดีขึ้น กล่าวคือ พรรคเฟรติลินและพรรคยูดีที ได้ประกาศรวมพลังกันเรียกร้องเอกราชและต่อต้านการรวมติมอร์ตะวันออกเข้ากับอินโดนีเซีย แต่ต่อมาในปลายเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1975 พรรคยูดีที ได้ประกาศล้มเลิกการร่วมมือกับพรรคเฟรติลิน โดยกล่าวหาว่าพรรคเฟรติลิน ได้บิดเบือนหลักการในการร่วมมือบางประการ และก่อให้เกิดความปั่นป่วนในหมู่ประชาชน อันจะเป็นอันตรายต่อการเป็นเอกราช ความมั่นคงภายใน และเสถียรภาพทางการเมืองภายในได้

ความขัดแย้งดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากรัฐบาลโปรตุเกสภายใต้การนำของสถาปนาปฏิวัติมีนโยบายที่จะมอบเอกราชแก่ดินแดนอาณานิคมที่อยู่ในการปกครองอยู่แล้ว จึงได้แต่งตั้งให้ ดร. อันโตนิโอ เดอ อัลไมตา ซานโตส (Dr. Antonio de Almeida Santos) รัฐมนตรีว่าการกิจการดินแดนโพ้นทะเลจัดการประชุมระหว่างพรรคการเมืองทั้งสามเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับอนาคตของติมอร์ตะวันออกที่มาเก๊า (Macau) ในปลายเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1975 แต่ปรากฏว่าพรรคเฟรติลินไม่ยอมเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ และได้คัดค้านข้อตกลงที่ทำกันขึ้นจากการประชุมในครั้งนี้ โดยอ้างว่าพรรคอาโปเดตีเป็นสมุนรับใช้จักรวรรดินิยมยุคใหม่ และยังเป็นพวกที่รับเงินช่วยเหลือจากอินโดนีเซียอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ดร. อัลไมตา ซานโตส ได้จัดให้มีการประชุมขึ้นระหว่างวันที่ 26-28 มิถุนายน ค.ศ. 1975 และได้ออกแถลงการณ์ร่วมเพื่อยืนยันสิทธิในการตัดสินปัญหาอนาคตของติมอร์ตะวันออกให้เป็นของประชาชนติมอร์ตะวันออกด้วยตนเอง แต่ในช่วงระยะเวลาแห่งการรอคอยความเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1978 จากโปรตุเกสนั้น ได้เกิดการปะทะกันระหว่างพรรคเฟรติลินและพรรคยูดีที เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 ทำให้มีคนบาดเจ็บล้มตาย และยังมีผู้อพยพหลบหนีเข้าไปในดินแดนติมอร์ตะวันตกของอินโดนีเซียอีกเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1975 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในติมอร์ตะวันออก จนกลายเป็นสงครามกลางเมืองในระยะเวลาต่อมา กล่าวคือ พรรคยูดีที เดิมเป็นพรรคที่ได้กำหนดนโยบายในการให้ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราชอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนกว่าประชาชนติมอร์ตะวันออกจะสามารถยืนหยัดอยู่บนขาของตัวเองได้ ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวและกระทำการรัฐประหาร เข้ายึดสถานที่สำคัญ ๆ เช่น สนามบิน และศูนย์กลางการคมนาคมอื่น ๆ พร้อมกับมีการค้นหาอาวุธ นอกจากนี้ยังได้จับผู้นำฝ่ายซ้ายของพรรคเฟรติลินอีกด้วย โดยทางพรรคยูดีทีได้อ้างเหตุผลของการรัฐประหารครั้งนี้ว่า เพื่อเป็นการเรียกร้องให้โปรตุเกสยอมปลดปล่อยติมอร์ตะวันออกให้เป็นเอกราชโดยทันที ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของโปรตุเกสที่ประจำอยู่ที่เมืองหลวงดิลีก็ไม่สามารถทำอะไรที่เป็นการต่อต้านหรือหยุดยั้งการกระทำของพรรคยูดีทีได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุผลของการรัฐประหารของพรรคยูดีทีในครั้งนี้ก็เพื่อเรียกร้องให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชโดยทันทีจากโปรตุเกสนั้น ดูเหมือนจะเป็นเหตุผลที่พรรคยูดีที นำขึ้นมากล่าวอ้างมากกว่าที่จะให้เป็นไปเช่นนั้น เพราะเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้อุบัติขึ้นภายหลังโปรตุเกสได้ประกาศจะให้เอกราชแก่ติมอร์ตะวันออกในปี ค.ศ.1978 ดังนั้นการต่อสู้ของพรรคยูดีทีจึงเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจการปกครองบ้านเมืองโดยตรง และพรรคยูดีทีก็ยังมุ่งต้องการ โคนล้มและปราบปรามพลพรรคของเฟรติลินอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความหวาดกลัวที่ว่าพรรคการเมืองของตนอาจเสียศูนย์กลางแห่งการต่อรองแก่ฝ่ายซ้ายพรรคเฟรติลินเมื่อเวลาแห่งการปลดปล่อยติมอร์ตะวันออกให้เป็นเอกราชมาถึง นอกจากนี้พรรคยูดีทีก็ยังหวาดระแวงไปอีกว่าพรรคเฟรติลินจะยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศให้เป็นไปทางซ้ายตามนโยบายของพรรคอีกด้วย ทั้งนี้ที่เป็นอยู่นั้นพรรคยูดีทีเองก็ได้รับคะแนนนิยมอย่างท่วมท้น แต่ก็พยายามดิ้นรนเพื่อต้องการ รักษาผลประโยชน์ และสถานภาพเดิมของตนไว้ด้วยการชิงยึดอำนาจก่อการรัฐประหารต่อคณะปกครองฝ่ายรัฐบาลโปรตุเกส ดังนั้น การอ้างเพื่อต้องการให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชโดยทันที จึงเป็นการผันแปรนโยบายที่ทางพรรคได้วางไว้แต่เดิมเพื่อการรัฐประหารในครั้งนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อกล่าวอ้างที่ไร้เหตุผล

ขณะเดียวกันเนื่องจากพรรคเฟรติลินมีผู้ให้ความสนับสนุนอยู่ไม่น้อย และมีความไม่พอใจอย่างยิ่งต่อการกระทำของพรรคยูดีที จึงเริ่มดำเนินการตอบโต้ทันที ทำให้สงครามกลางเมืองเพื่อชิงอำนาจจึงเกิดขึ้น ผลคือทำให้ประชาชนต้องตายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีผู้คนอพยพหลบหนีภัยสงครามครั้งนี้ก็เป็นจำนวนมาก

ภายหลังจากที่พรรคยูดีทีสามารถยึดเมืองหลวงดิลี (Dili) ได้ในระยะแรกไว้เพียง 10 วันเท่านั้น พรรคเฟรติลินก็สามารถประสพชัยชนะและยึดเมืองหลวงดิลีกลับคืนมาได้ อีกทั้งสามารถยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของติมอร์ตะวันออกกลับคืนมา และเมื่อวันเสาร์ที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1975 พรรคเฟรติลินได้ประกาศให้ดินแดนติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราช และสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนติมอร์ตะวันออกขึ้น ส่วนทางพรรคยูดีทีซึ่งประสบกับความพ่ายแพ้จำต้องถอยร่นไปตั้งมั่นที่เมืองบาตูกิดอันมีพรมแดนใกล้กับติมอร์ตะวันออกของอินโดนีเซีย และได้หันไปร่วมมือกับพรรคอาโปเดตีเพื่อทำสงครามต่อต้านพรรคเฟรติลิน นอกจากนั้นยังได้เปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับเอกราชของติมอร์ตะวันออกมาเข้ากับพรรคอาโปเดตีที่ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกรวมกับอินโดนีเซีย ทั้งนี้เพื่อจะขอความช่วยเหลือจากอินโดนีเซียในการต่อสู้กับพรรคเฟรติลิน และหลังจากที่มีการประกาศให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชของพรรคเฟรติลินได้เพียงไม่กี่ชั่วโมง พรรคยูดีทีและพรรคอาโปเดตีก็ประกาศรวมติมอร์ตะวันออกเข้ากับอินโดนีเซียเป็นการตอบโต้โดยทันที จากนั้นทางฝ่ายอินโดนีเซียจึงส่งทหารเข้ามาควบคุมสถานการณ์ซึ่งแท้จริงแล้วอินโดนีเซียได้สนับสนุนให้แก่พรรคยูดีทีและพรรคอาโปเดตีในการก่อความวุ่นวาย รวมทั้งเหตุผลที่อินโดนีเซียอ้างว่าเพื่อเป็นการป้องกันภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ซึ่งในเวลานั้นเป็นภัยคุกคามที่ทุกประเทศกลัวกันมากที่สุด เนื่องจากทราบว่ามีบางพรรคการเมืองหรือบางกลุ่ม ซึ่งหมายถึงพรรคเฟรติ-

ลินฟีกไฟในลัทธิมาร์ซิสต์ โดยมีข่าวว่าติมอร์ตะวันออกจะถูกคอมมิวนิสต์คุกคามแล้วจะถูกกลามาแย่ง
 บางส่วนของอินโดนีเซีย ซึ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลที่อินโดนีเซียอ้างขึ้นมาเท่านั้น แต่สำหรับเหตุผลที่แท้จริง
 นั้นแล้วคือ การแสวงหาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะผลประโยชน์ในทะเลที่มี
 มูลค่ามหาศาลอันได้แก่ น้ำมันธรรมชาติในทะเล โดยหลังจากครอบครองติมอร์ตะวันออกแล้ว
 อินโดนีเซียได้ทำสัญญากับออสเตรเลียในการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในทะเลลึก ที่
 เรียกว่า Timor Gap ซึ่งอยู่ครึ่งทางระหว่างอินโดนีเซียกับออสเตรเลีย โดยลงนามเมื่อปี ค.ศ. 1989 ดังนั้น
 จะเห็นว่าอินโดนีเซียได้กล่าวอ้างความชอบธรรมในการที่จะยึดครองติมอร์ตะวันออก

ในขณะเดียวกัน การผนวกติมอร์ตะวันออกของอินโดนีเซียไม่ได้การรับรองจากสหประชาชาติ
 โดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ประณามการรุกราน และประกาศให้ถอนทหารออกจาก
 ติมอร์ตะวันออกโดยเร็ว ทางสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติ ได้มีมติที่ 385 และมติที่ 389 กัดค้านการ
 ผนวกดินแดนในครั้งนั้น และยืนยันที่จะให้ชาวติมอร์ตะวันออกมีมติตัดสินอนาคตของตนเอง แต่ก็ไม่
 เป็นผลเนื่องจากสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจฝ่ายโลกเสรีต้องพึ่งพาอาศัยอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศที่
 ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้เป็นพันธมิตรในขณะที่การดำรงไว้ซึ่งอิทธิพลฝ่ายโลกเสรีในยุค
 สงครามเย็น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์กำลังแผ่ขยายอิทธิพลทั่วโลก นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมี
 ผลประโยชน์ในเรื่องการขายอาวุธให้แก่อินโดนีเซียอีกด้วย ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่สนใจต่อการยึดครอง
 ของติมอร์ตะวันออกในห้วงเวลานั้น ทำให้อินโดนีเซียครอบครองติมอร์ตะวันออกโดยสมบูรณ์ตลอดมา
 เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

ติมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียได้รับการพัฒนาอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่อง
 ของโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น โดยรัฐบาลอินโดนีเซียได้ทุ่มงบประมาณในการสร้างสิ่งต่าง ๆ มากมาย
 เช่น การสร้างถนนลาดยาง สะพาน โรงเรียน โรงพยาบาล อันเป็นประโยชน์ต่อชาวติมอร์ตะวันออกเป็น
 อย่างมาก ทำให้ชาวติมอร์ตะวันออก มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ ยังมีการค้าขายกันมากขึ้น
 โดยเฉพาะการค้าระหว่างเกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซีย จึงทำให้เศรษฐกิจในติมอร์ตะวันออกค่อนข้างจะดี
 ขึ้นมากกว่าในอดีตสมัยที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของโปรตุเกส

ด้านการเมืองการปกครองนั้นถือได้ว่าอินโดนีเซียใช้ระบบการปกครองที่มีต่อติมอร์ตะวันออก
 ไม่มีความแตกต่างกับการปกครองของเจ้าลัทธินิยมกับเมืองขึ้นเลยแม้แต่น้อยเนื่องจากลักษณะของ
 ชาวติมอร์ตะวันออกในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทางด้านประวัติศาสตร์ เชื้อชาติที่คนติมอร์ตะวันออกเป็น
 ชาวโพนีเซียน ที่มีผิวคล้ำ ผมหยิก จมูกบาน ที่แตกต่างจากชาวอินโดนีเซียที่มีเชื้อสายมลายู ส่วนทางด้าน
 ศาสนาก็เช่นกัน ชาวติมอร์ตะวันออกนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่ทางอินโดนีเซียนับถือ
 ศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดการแตกแยกและแตกต่างกันจนนำมาสู่การต่อต้านทางการปกครองของ
 อินโดนีเซียจากชาวติมอร์ตะวันออกที่มีความต้องการแบ่งแยกดินแดนให้ติมอร์ตะวันออกแยกตัวเป็น

เอกราช ถึงแม้ว่าทางฝ่ายอินโดนีเซียจะพยายามให้สิทธิทางการปกครองตนเองแก่ชาวติมอร์ตะวันออก ภายใต้การควบคุมดูแลของอินโดนีเซียแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่เป็นที่พอใจของชาวติมอร์ตะวันออก

ตลอดระยะเวลา 24 ปีภายใต้การครอบงำของระบอบเผด็จการทหารของอินโดนีเซียประชาชนติมอร์ได้รับการปฏิบัติเยี่ยงประชาชนชั้นต่ำสุด แม้ว่าดินแดนติมอร์ตะวันออกจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ ไม้จันทน์หอม กาแฟ แร่ชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งบนบก และทางทะเล รวมถึงแหล่งน้ำมันที่คาดว่าจะมีอยู่อย่างมหาศาลใน Timor Gap ก็ตาม ประชาชนชาวติมอร์ยังคงถูกคุกคามและขูดรีดในทุก รูปแบบ ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม การศึกษา ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ด้วยนโยบายการกลืนชาติ (Indonesianization) รัฐบาลอินโดนีเซียส่งชาวอินโดนีเซียเข้าครอบครองดินแดนและตั้งรกรากในติมอร์ตะวันออกนับแสนคน มีการให้อภิสิทธิ์แก่ประชาชนเหล่านั้นเพื่อเป็นเครื่องจูงใจ ในขณะที่เดียวกันก็มีเหตุผลอื่นแอบแฝงอยู่ คือการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของติมอร์ตะวันออกที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง น้ำมันและก๊าซธรรมชาติใน Timor Gap จึงยอมที่จะทำทุกๆ วิธีทางที่จะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น โดยไม่สนใจว่าชาวติมอร์ตะวันออกจะรู้สึกอย่างไร มีความคิดในการเข้ามาใช้กำลังทางด้านการทหารเข้ามายึดครอง ทำการสังหารหมู่อย่างทารุณ ที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง มีการทำลายศัตรูในทุกๆ รูปแบบ ศัตรูที่ต่อต้านการกระทำของตนอย่างรุนแรงและโหดเหี้ยมที่สุด

อย่างไรก็ตาม หากจะเปรียบเทียบการปกครองของโปรตุเกสกับอินโดนีเซีย อาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ว่าโปรตุเกสจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากไม้จันทน์หอมของติมอร์ตะวันออก และไม่ได้สร้างความเจริญหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้แก่ติมอร์ตะวันออกเลยก็ตามที่แต่โปรตุเกสก็ไม่เคยทำลาย ทำร้ายความเป็นมนุษย์ของชาวติมอร์ตะวันออกเลยแม้แต่น้อย

การเรียกร้องเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออก เนื่องจากการที่ติมอร์ตะวันออกต้องตกเป็นอาณานิคมของโปรตุเกสมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 450 ปี จนต่อมาก็ยังคงตกอยู่ภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียอีกกว่า 24 ปี ซึ่งการที่อินโดนีเซียปกครองติมอร์ตะวันออกในรูปแบบที่ไม่ต่างจากการที่โปรตุเกสปกครองแบบอาณานิคมที่ต้องการหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ทางติมอร์ตะวันออกมีอยู่ให้ได้มากที่สุด โดยการปกครองแบบแตกต่างและแบ่งแยกเหมือนกับว่าไม่ใช่ประเทศเดียวกัน จึงนำมาซึ่งการต่อต้านการปกครองของอินโดนีเซียอย่างรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จากกลุ่มชนที่ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ มีการปกครองที่เป็นของตนเอง ยิ่งผู้คนชาวติมอร์ตะวันออกยิ่งเรียกร้องเอกราชของตนเองมากเท่าใด การกวาดล้างจากทางอินโดนีเซียก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น จึงทำให้การเรียกร้องเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออกยิ่งรุนแรงขึ้นและได้รับความสนใจจากนานาชาติมากยิ่งขึ้น จนนำมาสู่การประกาศตนเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ในที่สุด

ระยะเวลาแห่งการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชและอิสรภาพของชาวติมอร์ตะวันออก เริ่มโดยการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมในขณะนั้นคือโปรตุเกส ซึ่งสถานการณ์การต่อสู้ในตอนนั้นยังไม่รุนแรงมากนัก แต่

นับตั้งแต่ ค.ศ. 1975 – 1999 เป็นเวลานานกว่า 24 ปี ที่ประเทศอินโดนีเซียเข้ามาทำการปกครองติมอร์ตะวันออก ทำให้ไม่มีความสุขเกิดขึ้นภายในติมอร์ตะวันออก นับตั้งแต่นั้นการต่อต้าน ความขัดแย้ง การทำลายล้าง การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตนเองได้รับเอกราชก็เกิดขึ้นอยู่เสมอมาด้วยวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การดำเนินงานของกลุ่มกองกำลังติดอาวุธ (พรรคเฟรติลิน : FRETILIN) หรือเรียกอีกอย่างว่า กองโจรยุทธ์ติมอร์ตะวันออก โดยมีผู้นำคนใหม่ที่มีความเข้มแข็ง ที่ชาวติมอร์ให้การยอมรับมากที่สุด คือ นายซานานา กุสมา (Kay Rala Xanna Gusmao) ที่เป็นแกนนำในการเรียกร้องเอกราชและการปกครองตนเองของติมอร์ตะวันออกโดยวิธีการต่อสู้ทางการทหารอยู่ภายในติมอร์ตะวันออก ซึ่งต้องพบกับการปราบปรามของรัฐบาลอินโดนีเซียอยู่ตลอดเวลา มีการปะทะกันหลายครั้งจนต้องถอยร่นเข้าป่าไป เนื่องจากด้วยทางกลุ่มนี้มีความขาดแคลนด้านอาวุธที่ทันสมัยในการต่อสู้ และมีกำลังน้อยกว่าทหารอินโดนีเซียมาก โดยที่ทางอินโดนีเซียเองก็ได้รับการสนับสนุนทางด้านอาวุธจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา ฮอลันดา และจากญี่ปุ่น โดยชาติเหล่านี้หวังผลตอบแทนที่จะได้มหาศาลจากน้ำมันในช่องแคบติมอร์

(2) การใช้วิธีการทางการทูตและการเมืองระหว่างประเทศโดยมีนายโฮเซ รามอส ฮอร์ต้า (Jose Ramos Horta) นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนชาวติมอร์ตะวันออกที่ลี้ภัยอยู่ในออสเตรเลีย เป็นผู้คอยประสานงานกับองค์กรความช่วยเหลือ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้ช่วยกดดันอินโดนีเซียเพื่อให้ปลดปล่อยติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชตามที่ชาวติมอร์ตะวันออกต้องการ และขอให้มีการช่วยเหลือทางด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวติมอร์ตะวันออกของอินโดนีเซีย

(3) การเคลื่อนไหวอย่างลับๆของกลุ่มนักศึกษาและผู้ลี้ภัยชาวติมอร์ตะวันออกที่อยู่ในต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และยุโรป เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือขบวนการเรียกร้องเอกราชภายในติมอร์ตะวันออก

การต่อสู้กันอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มต่างๆ ในติมอร์ตะวันออกเป็นข่าวเปิดเผยออกสู่โลกภายนอก ทำให้รัฐบาลของหลายประเทศรวมทั้งองค์กรที่ต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนได้ติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด และลงความเห็นว่าเป็นเพราะกองทัพอินโดนีเซียให้การช่วยเหลือด้านอาวุธและงบประมาณแก่ทหารพลเรือน ฝ่ายต่าง ๆ จึงเรียกร้องให้รัฐบาลอินโดนีเซียยุติบทบาทสนับสนุนทหารพลเรือนลงเสีย มิฉะนั้นการแก้ปัญหาเรื่องนี้จะไม่มีทางสำเร็จลงได้

รัฐบาลอินโดนีเซียจึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคติมอร์ตะวันออกอย่างจริงจัง ด้วยการเจรจาเกี่ยวกับอนาคตของติมอร์ตะวันออก โดยในวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1999 พลเอกวรีนโด ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของอินโดนีเซียได้เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยให้กลุ่มต่าง ๆ ที่กำลังต่อสู้กันในติมอร์ตะวันออกได้ร่วมลงนามในข้อตกลงหยุดยิงระหว่างกัน เพื่อสร้างสถานการณ์แวดล้อมให้สงบเรียบร้อย จนกว่าจะถึงวันแสดงประชามติของชาวติมอร์

บุคคลสำคัญที่ร่วมลงนาม คือ ฝ่ายต้องการแยกตัวเป็นเอกราชนำโดยนายเคย์ ราลา ซานานา

กุสมา (Kay Rala Xanna Gusmao) ซึ่งลงนามที่กรุงจาการ์ตา เนื่องจากถูกรัฐบาลกักบริเวณ กับฝ่ายที่ต้องการรวมอยู่กับรัฐบาลอินโดนีเซียต่อไป โดยมีนายบาซิลิโอ อาเรอาโซ ชัวเรส เป็นแกนนำ แต่ภายหลังการลงนามระหว่าง 2 ฝ่ายแล้ว ก็ยังเกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มที่มีนโยบายแตกต่างกันอีก

การเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียและโปรตุเกส ว่าด้วยอนาคตของติมอร์ตะวันออก ได้บรรลุข้อตกลงเรื่องแผนการปกครองตนเองของติมอร์ตะวันออก เมื่อวันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1999 โดยรัฐมนตรีต่างประเทศของอินโดนีเซียและโปรตุเกส คือ นายอาลี อาลาดีสและนายไฮเม กามา ได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกันที่สำนักงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ที่กรุงนิวยอร์ก ตกลงยินยอมให้ชาวติมอร์ตะวันออกลงประชามติ เพื่อเลือกวิธีการปกครองตนเองได้ตามต้องการ ตามผลที่จะออกมาในรูปแบบอยู่กับอินโดนีเซียต่อไป หรือมีสิทธิปกครองตนเองบางระดับ หรือเป็นเอกราชโดยเด็ดขาดจากอินโดนีเซีย

ข้อตกลงนี้กำหนดให้สหประชาชาติเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหาติมอร์ตะวันออกและได้มีพิธีลงนามอย่างเป็นทางการในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1999 และได้กำหนดให้ชาวติมอร์ตะวันออกได้ลงประชามติวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ. 1999 แต่ต่อมาได้เลื่อนไปเป็นวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 โดยมีคณะปฏิบัติการของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก หรือ ยูนาเมต (United Nations Mission in East Timor : UNAMET) เป็นผู้ดูแลการลงประชามติ

ก่อนที่จะมีการลงประชามติได้เกิดเหตุรุนแรงขึ้นในเมืองดิลี โดยพวกกลุ่มหัวรุนแรงต่อต้านเอกราชจำนวนหลายพันคน ได้ก่อเหตุวุ่นวาย สร้างความปั่นป่วนทั่วเมืองดิลี และได้สังหารชีวิตผู้ที่ต้องการแยกตัวเป็นเอกราชเสียชีวิตไปหลายคน แต่อย่างไรก็ตามในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 ประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกได้เข้าร่วมในการลงประชามติครั้งประวัติศาสตร์ เพื่อกำหนดอนาคตของติมอร์ตะวันออกเป็นจำนวนถึง 430,000 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 98

ทันทีที่มีการลงประชามติองค์การกำลังทหารเดือนโดยความสนับสนุนหรือการเพิกเฉยของอินโดนีเซียที่มีกองกำลังรักษาการณ์อยู่ 20,000 คนนั้น ก็เริ่มสังหาร ปล้น ข่มขืน ทารุณกรรม และเผาบ้านเรือนในเมืองต่าง ๆ ของติมอร์เกือบทั้งหมด ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างมาก ทั้งนี้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ถูกถ่ายทอดบันทึก และรายงานอย่างละเอียด โดยสื่อมวลชนระหว่างประเทศ จึงนำมาซึ่งการประท้วงและประณามความป่าเถื่อนไปทั่วโลก

เหตุการณ์จลาจลวุ่นวายที่เกิดขึ้นในติมอร์ตะวันออก โดยเฉพาะการสังหารชีวิตชาวติมอร์ตะวันออกอย่างเหี้ยมโหดและทารุณ ทำให้ประชาคมโลกกดดันให้รัฐบาลอินโดนีเซียยินยอมให้กองกำลังนานาชาติเพื่อติมอร์ตะวันออก หรือ อินเตอร์เฟต (International Force for East Timor : INTERFET) เข้าไปรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก ซึ่งในครั้งแรกประธานาธิบดีฮาบีบีไม่ยินยอม แต่ในที่สุดก็ประกาศยินยอมให้เข้าไปเมื่อวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1999

จนกระทั่งในวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1999 เมื่อสภาที่ปรึกษาประชาชนแห่งอินโดนีเซียได้ยกเลิกบทบัญญัติที่ว่าติมอร์ตะวันออกเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซียและพร้อมลงมติให้ติมอร์ตะวันออก

แยกตัวเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย ส่งผลให้ติมอร์ตะวันออกเป็นประเทศเอกราชที่สมบูรณ์ ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 โดยมีนายชานานา กุสเมา ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีคนแรกของติมอร์ตะวันออก

อย่างไรก็ตาม ติมอร์ตะวันออกภายหลังการได้รับเอกราชยังคงประสบปัญหาความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการขาดงบประมาณ ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อัตราการว่างงานสูง การศึกษา การแพทย์ การขาดแคลนบุคลากรในสาขาต่างๆ ปัญหาสาธารณูปโภคที่ถูกทำลายไป ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการฟื้นฟู การรักษาความมั่นคงภายใน โดยเฉพาะปัญหาการป้องกัน ภัยคุกคามจากกองกำลังทหารเถื่อน ดังนั้น ภายหลังได้รับเอกราชแล้ว ติมอร์ตะวันออกได้ขอให้กองกำลังทหารและบุคลากรจากสหประชาชาติและบางประเทศ คงอยู่ในติมอร์ตะวันออกไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อช่วยรักษาความสงบและความมั่นคงภายใน โดยเฉพาะในขณะที่ติมอร์ตะวันออกยังไม่สามารถจัดตั้งกองกำลังป้องกันตนเอง (East Timor Defence Force- ETDF) ให้แล้วเสร็จ ประกอบกับติมอร์ตะวันออกจำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากภายนอก ทั้งในกรอบทวิภาคี และกรอบพหุภาคี อาทิ จากสหประชาชาติและกรอบการประชุมกลุ่มประเทศผู้บริจาคแก่ติมอร์ตะวันออก

ความไม่พร้อมของติมอร์ตะวันออกในด้านต่าง ๆ ทำให้ติมอร์ตะวันออกประสบปัญหาเรื่องการรักษาความมั่นคงภายใน ดังนั้น ในช่วงแรกของการเป็นประเทศเอกราช ติมอร์ตะวันออกจำเป็นต้องดำเนินนโยบายทางการทูต เพื่อให้ระบบการเมืองและเศรษฐกิจดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง ติมอร์ตะวันออกจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดี โดยเฉพาะกับอินโดนีเซีย เพื่อป้องกันปัญหาการกระทบกระทั่งระหว่างกันตามบริเวณชายแดนระหว่างติมอร์ตะวันออกกับเขตติมอร์ตะวันตกของอินโดนีเซีย การเจรจากรณี Timor Gap ซึ่งเป็นปัญหาเขตทับซ้อนทางทะเลระหว่างติมอร์ตะวันออกกับออสเตรเลีย รวมถึงการเข้าร่วมในองค์กรที่สำคัญในภูมิภาค อาทิ อาเซียน ซึ่งในทางการเมืองจะเป็นหลักประกันที่ดีต่ออธิปไตยและความมั่นคงของติมอร์ตะวันออกต่อไป

คำถามท้ายบทที่ 3

1. ความหมายของแนวคิดชาตินิยมในบริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คืออะไร
2. การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลพวงมาจากระบอบอาณานิคมก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากชนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไร
3. รูปแบบของขบวนการชาตินิยมที่ก่อตัวขึ้นในระดับชาติในบริบทของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้ระบอบอาณานิคมเป็นอย่างไร
4. สงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลต่อรูปแบบขบวนการชาตินิยมอย่างไร
5. อะไรคือปัญหาสำคัญในการสร้างชาติภายหลังการได้รับเอกราชของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. ทำไมถึงมีการกล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายใต้ระบอบอาณานิคม หรือตรงช่วงรอยต่อของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นจุดที่ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลกอย่างแน่นแฟ้นและถาวร”

บทสรุป

ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนการเข้ามาของอาณานิคมตะวันตก เป็นระบบการเมืองแบบรัฐเล็กที่ขาดอำนาจรวมศูนย์ อาณาเขตของอำนาจรัฐจำกัดและไม่แน่นอน ในขณะที่อำนาจของชนชั้นปกครองมีอยู่กว้างขวาง ประนีประนอมไว้กฎเกณฑ์ มีความขัดแย้งระหว่างรัฐ และการแก่งแย่งอำนาจภายในรัฐค่อนข้างสูง (ฉลอง สุนทราวณิชย์, 2529, หน้า 2) เช่น สงครามระหว่างไทยกับพม่า ระบบเศรษฐกิจแบบจารีต เป็นการผลิตพอใช้ชีพภายใต้ชุมชนสังคมแบบจารีตที่อิงอยู่กับปรัชญาความเชื่อทางศาสนาที่เน้นการแสวงหาความสงบทางจิตวิญญาณมากกว่าการสะสมทางวัตถุ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ โครงสร้างทางสังคมแบบจารีตผูกติดอยู่กับระบบเครือญาติชาติกำเนิด และความสัมพันธ์ในแบบอุปถัมภ์

ในขณะที่ระบบอาณานิคมของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นระบบที่มุ่งแสวงหาอำนาจ และผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองให้แก่ชาติมหาอำนาจตะวันตก (ฉลอง สุนทราวณิชย์, 2529, หน้า 1) ที่มีพื้นฐานของความคิดทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งจะเอื้อต่อประเทศที่มีการลงทุนและการขยายทุนเป็นสังคมที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ มีกฎหมาย และระบบคิดเชิงเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ รวมทั้งระบบทางสังคมที่เอื้อต่อการผลิตเพื่อขาย ดังนั้น การเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน คริสต์ศตวรรษที่ 19 และ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงนำไปสู่การสร้างระบบอาณานิคมที่เป็นระบบเบ็ดเสร็จของการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อที่จะเอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลักษณะส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากผลของระบบอาณานิคม อาจกล่าวได้ว่า ทำให้อำนาจและบทบาททางการเมืองของผู้นำแบบจารีตที่เป็นชาวพื้นเมืองถูกเปลี่ยนให้แก่ผู้ปกครองชาวตะวันตก ทำให้เกิดการสูญเสียอำนาจ รวมทั้งสูญเสียการควบคุมกำลังคน แต่เกิดอำนาจรัฐที่รวมศูนย์ และมีอาณาเขตที่แน่นอนชัดเจนขึ้นมาแทน โดยอาศัยกลไกอำนาจรัฐที่สร้างขึ้นใหม่ อันได้แก่ ระบบราชการที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักการความเป็นเหตุเป็นผลแบบทางโลก (การแยกอุดมคติทางศาสนาออกจากการตัดสินใจในปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันเป็นปัญหาทางโลก) (ฉลอง สุนทราวณิชย์, 2529, หน้า 3-4) การยอมรับความสามารถของบุคคล (ผู้นำ) แทนการสืบสายโลหิต รวมทั้งรูปแบบทางการเมืองการปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน ที่เป็นผลมาจากการที่กลุ่มต่างๆ ของขบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้นำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เช่น ประชาธิปไตย คอมมิวนิสต์ มาใช้ในการเรียกร้องเอกราชคืนจากชาติตะวันตก

ส่วนระบบเศรษฐกิจเน้นแบบการผลิตเพื่อส่งออก แทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบจารีตที่เน้นแบบพอ
ยังชีพ เกิดระบบเงินตราแทนระบบแลกเปลี่ยนสิ่งของ เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการผลิตเพื่อขาย
ก่อให้เกิดการขยายที่ดินเพื่อการเพาะปลูกออกไป มีการลงทุนเพิ่มขึ้น ส่วนเทคนิคการผลิตยังคงเป็น
แบบเดิม ส่งผลให้ที่ดินตกอยู่ในมือชนชั้นสูง และ ชาวต่างชาติ

ขณะเดียวกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การคลายความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์
(Secularization) มาเป็นความเชื่อถือ และการยอมรับเอาแนวความคิด ทศนคติ อุดมการณ์ใหม่ ๆ ทางโลก
และทางวัตถุมากขึ้น เกิดสภาพสังคมที่เจริญแบบตัวเมือง "เมืองโตเดี่ยว" (Urbanization) ปัญหาการ
อพยพของชาวบ้านเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หักลดกรรมพื้นบ้านตกต่ำ ปัญหาการว่างงาน
ปัญหาสลัม เกิดชนชั้นใหม่ในสังคมตัวเมือง คือ ชาวจีนและชาวอินเดีย ซึ่งเศรษฐกิจตกอยู่ในมือพวกนี้
บทบาทและสถานะสตรีเปลี่ยนแปลงไปทั้งแรงงาน และการศึกษา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นเมือง
และความสำคัญทางศาสนาถูกลดบทบาทลง เพราะอิทธิพลทางการศึกษา ขณะเดียวกันชาวพื้นเมืองใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็รับเอาภาษา ศิลปวัฒนธรรม ทั้งสถาปัตยกรรม อาหาร ดนตรี วรรณกรรม ศิลปะ
และการแต่งกายแบบตะวันตก เข้ามาแทนที่มากขึ้น

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้การปกครอง
ของชาติตะวันตก ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองไม่สามารถปรับตัวได้ เพราะถูกเอาเปรียบ ตกอยู่ในสภาพไร้ที่ทำ
กิน เป็นลูกหนี้รายทุนชาวจีน อินเดีย จนก่อให้เกิด "กบฏชาวนา" ที่มีจุดมุ่งหมายต่อต้านตะวันตก และ
เจ้าของที่ดิน ต้องการกลับไปสู่สังคมดั้งเดิม คือ สู่ยุคพระศรีอารีย์ โดยนำสัญลักษณ์เดิมมาเป็นแกนนำ
ได้แก่ ศาสนาและความเชื่อ จนกระทั่งพัฒนามาเป็นขบวนการชาตินิยม และการเรียกร้องเอกราชในที่สุด

บรรณานุกรม

- ฉลอง สุนทรวาณิชย์. (2532). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังการเข้ามาของระบบอาณานิคม. ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เน้นประเทศภาคพื้นทวีป. (หน้า 1-16). กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี, บรรณาธิการ. (2541). **โครงการหนังสือชุด “ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543, ธันวาคม) กำเนิดชาติใหม่ ดิมอร์ตะวันออก. **วารสารสารคดี**, ปีที่ 16 (ฉบับที่ 190), หน้า 76-104.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543, ธันวาคม). ชานานา กุสเมา กับอนาคตของดิมอร์ตะวันออก. **วารสารสารคดี**, ปีที่ 16 (ฉบับที่ 190), หน้า 114-120.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2517). **สงครามอินโดจีน : เวียดนาม เขมร ลาว (พ.ศ. 2512–2517)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์เกษม.
- เซเคส์, ยอร์ช. (2521). **ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน** แปลและเรียบเรียงโดย ปัญญา บริสุทธิ์. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ไชนูติน, เอลซา. (2523). **ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย** แปลและเรียบเรียงโดย เพ็ชรี สุมิตร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ดี. จี. ฮอลล์. (2526). แปลและเรียบเรียงโดย วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ชูสิริ จามรมาน และ ทินอ่อง. (2526). แปลและเรียบเรียงโดย เพ็ชรี สุมิตร. **ประวัติศาสตร์พม่า**. กรุงเทพฯ : สถาบันญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพย์อุบล ดาบสุวรรณ. (2526). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้** หลังการเข้ามาของตะวันตก ถึงสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บังอร ปิยะพันธุ์. (2537). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- บัสตินเจอร์, โจเซฟ. (2522). **ประวัติศาสตร์การเมืองเวียดนาม** แปลและเรียบเรียงโดย เพ็ชรี สุมิตร. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

- แบสตัน, จอห์น และเบ็นดา, แฮร์รี. (2529). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่** แปลและเรียบเรียงโดย ชื่นจิตต์ อ่ำไพพรรณ และภรณ์ กาญจนัย. กรุงเทพฯ :โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พจนานุกาญจนิก. (2542). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : มุมมองใหม่ในสายตา เกรก เจ.เรโนลด์**. ม.ป.ท.
- พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ชรี สุมิตร. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1,2**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เพ็ญศรี กาญจนโนมัย. (2533) **ประวัติศาสตร์ทั่วไปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : เก.ยู. บุคส์ไตร์.
- เพ็ญศรี กาญจนโนมัย. (2537) **พัฒนาการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : เนติกุล. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2535). เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับอารยธรรม (หน่วยที่ 8-15) พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (2543, มีนาคม). “ก่อนกำเนิดติมอร์ตะวันออก”. **วารสารสารคดี**, 16(181), หน้า 82-92.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์. (2543, ธันวาคม). “เศรษฐกิจและสังคมของติมอร์ตะวันออก” **วารสารสารคดี**, 16(190), หน้า 105-110.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2542) **อารยธรรมตะวันออก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริวรรณ ศรีบุญขำภีรัต. (2518, ธันวาคม). “สงครามชิงอำนาจในติมอร์ตะวันออก” **จุลสารชุดเบื้องหลังเหตุการณ์ปัจจุบัน**, หน้า 22-46.
- สงบ ส่งเมือง. (2523) **เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. สงขลา : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2539) **อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์(เน้นประเทศไทย)**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สีดา (เจดีย์) สอนศรี. **ฟิลิปปินส์ : การเปลี่ยนแปลง การเมือง เศรษฐกิจและสังคม (ตั้งแต่สมัยก่อนเป็นอาณานิคม-ปัจจุบัน)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สีดา สอนศรี, บรรณาธิการ. (2541) **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สีดา สอนศรี. (2545). **คู่มือประเทศฟิลิปปินส์**. กรุงเทพฯ : โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค.

- ออสบอร์น, มิดตัน. (2528) **สังเขปประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้** แปลและเรียบเรียงโดย
ธนาลัย สุขพัฒน์ธี, พรรณงาม เก้าธรรมสาร และมัทนา เกษกมล. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และพรพิมล ตรีโชติ, บรรณาธิการ. (2542). **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ :
กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย.
อุษณีย์ วรรณสุต และพัชรี สีโรรส. (2516). **พื้นฐานการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในกลุ่มประเทศเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้**. โครงการผลิตตำราและการวิจัยทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช.
อุษณีย์ จัทรานนท์, บรรณาธิการ. (2518) **การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เน้นประเทศภาคพื้นทวีป. (หน้า 1-16). กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Anthony, Reid. (1988). **Southeast Asia in the age of commerce 1450-1680 (v. 1 ,2)**. Chiang
Mai : Silkworm Books.
- Christie, Clive J. (1996). **A modern history of Southeast Asia : decolonization, nationalism
and separatism**. London : Tauris Academic Studies.
- Coedès, Georges, and Louis-Charles Damais. (1992) **Sriwijaya: History, Religion, and
Language of an Early Malay Polity**. Collected Studies by Georges Coedès and Louis-
Charles Damais. Kuala Lumpur, Malaysia: Malaysian Branch of the Royal Asiatic
Society.
- Kenneth R. Hall. (1985). **Maritime Trade and State Development in Early Southeast Asia**.
Honolulu : University of Hawaii Press.
- Majumdar, R.C. (1927) **Ancient Indian Colonies in the Far East**. Lahore: The Panjab Sanskrit
Book Depot.
- Steinberg, David Joel and Others.(1987) **In Search of Southeast Asia A Modern History**.
Kuala Lumpur : Oxford University Press.
- Van Leur, J.C. (1957). **Indonesian Trade and Society**. Chapter 3. n.p. : The Hague :
W.Van Haeve.

Wheatley, Paul. (1961) **The Golden Khersonese**.Kuala Lumpur: University of Malaya Press.

Wolters, O.W. (1967). **Early Indonesian Commerce : A Study in the Origins of Srivijaya**.

Ithaca : Cornell University Press.